

Nr 128

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till aktiefondslag, m. m; given den 14 juni 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till aktiefondslag och till vissa följdändringar i annan lagstiftning.

F. n. saknas i vårt land regler om aktiefonder. Den föreslagna lagen syftar till att ge dem, som investerar medel i en aktiefond, bättre rättskydd än f. n. och att tillförsäkra dem en sakkunnig förvaltning av medlen och en riskspridning genom ett välfördelat värdepappersinnehav.

Med aktiefond förstås enligt lagförslaget en huvudsakligen av aktier eller andra värdepapper bestående fond, som uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten och som ägs av dem som tillskjutit kapital. Aktiefond är ej att betrakta som juridisk person.

Lagen föreslås reglera aktiefondsverksamhet som utövas i Sverige. Endast svenskt aktiebolag som fått särskilt tillstånd (fondbolag) får utöva sådan verksamhet. Fondbolag skall stå under tillsyn av bankinspektionen. För fondbolag gäller, om annat inte sägs i den föreslagna aktiefondslagen, vad i allmänhet är föreskrivet om aktiebolag. Fondbolags aktiekapital skall vara minst 250 000 kr., om värdet av den eller de aktiefonder som bolaget förvaltar sammanlagt uppgår till högst 50 milj. kr., och minst 500 000 kr., om värdet är högre. Fondbolags styrelse skall bestå av minst fem ledamöter. Av styrelseledamöterna utser fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem en ledamot för varje påbörjat tretal.

För varje aktiefond skall finnas fondbestämmelser, i vilka bl. a. skall

anges de allmänna riktlinjerna för placering av fondmedlen. Fondbestämmelser skall fastställas av bankinspektionen.

Vid förvaltningen av aktiefond skall fondbolaget handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse. I styrelsens beslut rörande rösträtt för aktier i fonden deltar endast fondandelsägarrepresentanterna. Fondbolag får inte utan bankinspektionens tillstånd ta upp lån i aktiefondsverksamheten eller pantsätta egendom som ingår i aktiefond. Fondegendomen föreslås vara utmätningsfri. I syfte att åstadkomma tillfredsställande riskspridning föreslås att värdepapper med samma utfärdare får ingå i en fond till högst tio procent av fondvärdet, om inte bankinspektionen medger undantag härifrån. Vidare föreslås att högst fem procent av röstvärdet för aktierna i ett och samma aktiebolag får ingå i en aktiefond.

Egendomen i en aktiefond skall alltid förvaras hos bank (förvaringsbank), som skall vara svensk affärsbank, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

Fondbolag får enligt förslaget välja mellan att utge fondandelsbevis eller föra register över fondandelsinnehavet. Om fondandelsägare begär inlösen av fondandel, skall inlösen som regel ske omedelbart. I lagförslaget finns föreskrifter om redovisning av aktiefond, om upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet samt om tillsyn. Förslaget innehåller också skadestands- och straffbestämmelser.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1975. För aktiefondsföretag som driver verksamhet vid aktiefondslagens ikraftträdande föreslås en övergångstid av två år.

1 Förslag till

Aktiefondslag

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag förstås med

1. *aktiefond*, en huvudsakligen av aktier eller andra värdepapper bestående fond, som uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten och som äges av dem som tillskjutit kapital,

2. *aktiefondsverksamhet*, sådan förvaltning av aktiefond samt försäljning och inlösen av andelar i fonden som bedrivs av fondbolag,

3. *fondbolag*, aktiebolag som fått tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet,

4. *förvaringsbank*, bank som förvarar tillgångarna i aktiefond samt mottager inbetalningar och ombesörjer utbetalningar som avser fonden.

Lagen (1904: 48 s. 1) om samäganderätt är icke tillämplig på delägarskap i aktiefond.

2 § Aktiefondsverksamhet får ej utövas här i riket av annan än svenskt fondbolag.

3 § Verksamhet, varigenom allmänheten erbjudes att delta i förvärv av värdepapper för deltagarnas gemensamma räkning och som ej är aktiefondsverksamhet, får utövas endast av aktiebolag eller ekonomisk förening och endast om erbjudandet avser rätt att teckna aktie i bolaget eller andel i föreningen.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan medge undantag från första stycket, om särskilda skäl föreligger.

Fondbolag

4 § För fondbolag gäller, om annat ej följer av denna lag, vad om aktiebolag i allmänhet är föreskrivet.

I fondbolags bolagsordning skall intagas förbehåll enligt 2 § andra stycket lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

5 § Fondbolag står under tillsyn av bankinspektionen.

6 § Fondbolags aktiekapital skall vara minst 250 000 kronor, om värdet av den eller de aktiefonder som bolaget förvaltar sammanlagt uppgår till högst 50 miljoner kronor, och minst 500 000 kronor, om värdet är högre.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan, om särskilda skäl föreligger, medge undantag från första stycket.

Aktiekapitalet skall vara till fullo inbetalt innan fondbolaget börjar aktiefondsverksamhet.

Fondbolag är befriat från skyldighet att avsätta vinstmedel enligt 72 § 1 mom. första stycket lagen (1944: 705) om aktiebolag.

7 § Fondbolags styrelse skall bestå av minst fem ledamöter.

Av styrelseledamöterna utser fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem en ledamot för varje påbörjat tretal ledamöter. Kan ledamot ej utses på detta sätt, utses ledamoten av länsstyrelsen i det län där fondbolagets styrelse har sitt säte. För ledamot, som avses i detta stycke, skall suppleant utses.

Vad i denna lag sägs om styrelseledamot äger motsvarande tillämpning på styrelsesuppleant.

8 § Den som i fondbolag är

1. styrelseledamot,
2. verkställande eller vice verkställande direktör,
3. revisor eller revisorssuppleant,
4. chef för bolagets bokföring eller medelsförvaltning, eller
5. innehavare av annan ledande befattning

får ej förvärva värdepapper från aktiefond som bolaget förvaltar eller sälja värdepapper till sådan fond.

Styrelsen eller verkställande direktören skall skriftligen meddela den som innehar befattning som avses i första stycket 4 eller 5 att denne omfattas av förbudet i första stycket.

Bestämmelserna i första stycket gäller även make till sådan person eller omyndigt barn som står under hans vårdnad. Har någon i denna paragraf nämnd person eller flera av dem tillsammans sådan väsentlig ekonomisk gemenskap med annan juridisk person än fondbolaget som grundas på andelsrätt eller därmed jämförligt ekonomiskt intresse, gäller första stycket även den juridiska personen, om befattningshavare som avses i första stycket har väsentligt inflytande över den juridiska personens verksamhet.

Styrelseledamot som avses i 7 § andra stycket får ej äga aktier i fondbolaget eller vara anställd hos detta eller hos förvaringsbank för aktiefond som bolaget förvaltar. Han får ej heller vara styrelseledamot i annat fondbolag eller i sådan förvaringsbank.

Aktiefond

9 § Aktiefond består av de värdepapper och medel som tillföres fonden, avkastning av sådan egendom samt ur denna härflytande rättigheter.

Aktiefond skall ha beteckning varigenom den tydligt kan skiljas från andra aktiefonder.

10 § Aktiefond kan ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller söka, kära eller svara inför domstol eller annan myndighet.

11 § Egendom som ingår i aktiefond får ej tagas i mät.

Fondandelsägare svarar ej för förpliktelse som avser fonden.

12 § För aktiefond skall finnas fondbestämmelser, vilka upprättas av det fondbolag som skall förvalta fonden.

Fondbestämmelserna skall ange

1. aktiefonden, fondbolaget och förvaringsbanken,
2. antalet eller lägsta och högsta antalet ledamöter och suppleanter i fondbolagets styrelse samt hur och för vilken tid de utses,
3. de allmänna riktlinjerna för placering av fondmedlen med angivande av huruvida och i vilken omfattning fonden skall bestå av utländska värdepapper,
4. föreskrifter om fondandelsbevis eller, om sådana bevis ej utfärdas, om register över innehav av fondandelar,
5. huruvida utdelning till fondandelsägarna skall ske och, om utdelning skall ske, grunderna och sättet för denna,
6. grunderna för beräkning av fondandelsvärdet,
7. de högsta tillägg till eller avdrag från fondandelsvärdet som får göras vid bestämmande av försäljnings- eller inlösningspris för fondandel,
8. grunderna för den ersättning fondbolaget och förvaringsbanken får ta ut ur fonden för sin befattning med denna,
9. var och hur försäljning och inlösen av fondandelar skall ske,
10. räkenskapsår för fondbolaget och fonden,
11. när och var offentliggörande skall ske av försäljnings- och inlösningspris för fondandel samt av kvartalsredogörelser för fonden och årsberättelser för fondbolaget och fonden.

13 § Bankinspektionen fastställer fondbestämmelser för aktiefond. Strider bestämmelserna mot lag eller annan författning eller är de oskäligen för fondandelsägarna, skall fastställelse vägras.

Beslutar fondbolag om ändring av fondbestämmelse, skall beslutet underställas bankinspektionen. Är ändring befogad och är den föreslagna bestämmelsen skälig för fondandelsägarna, skall inspektionen godkänna beslutet. Bestämmelsen i dess nya lydelse får ej tillämpas förrän tre månader förflytit från dagen för godkännande av beslutet, om inspektionen ej medger kortare tidsfrist. Beslutet skall offentliggöras av fondbolaget på sätt inspektionen bestämmer.

Fondbolags verksamhet

14 § Fondbolag får ej utöva annan verksamhet än aktiefondsverksamhet. Bolaget får dock efter särskilt tillstånd utöva verksamhet som äger samband med aktiefondsverksamheten.

Flera fondbolag får ej samtidigt utöva aktiefondsverksamhet beträffande samma fond.

15 § Bankinspektionen meddelar tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet och verksamhet som äger samband därmed.

Tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet får meddelas endast om

1. aktiebolaget registrerats,
2. fondbestämmelser fastställts för den eller de aktiefonder som bolaget avser att förvalta,
3. bolaget är lämpligt att utöva verksamheten.

Tillstånd enligt andra stycket meddelas särskilt beträffande varje aktiefond.

16 § Bankinspektionen kan återkalla tillstånd som meddelats enligt 15 § första stycket, om

1. fondbolaget förlorat över en tredjedel av aktiekapitalet och bristen ej blivit fylld inom tre månader efter det den blev känd, eller
2. fondbolaget genom överträdelse av denna lag eller uppenbart åsidosättande av fondandelsägares intresse eller på annat sätt visat sig olämpligt att utöva verksamheten.

17 § Fondbolag företräder fondandelsägarna i frågor som rör aktiefonden.

Vid förvaltning av aktiefond skall fondbolaget handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

Vid förvaltningen beslutar fondbolaget över den egendom som ingår i fonden samt utövar de rättigheter som härflyter ur egendomen. I styrelsens beslut rörande rösträtt för aktier i fonden deltagar endast de i 7 § andra stycket avsedda ledamöterna. Beslut i fråga om utövande av rösträtten skall fattas för varje särskilt fall. Skall rösträtt utövas, skall i beslutet anges noggranna anvisningar för röstningen.

Fondbolaget handlar vid förvaltningen i eget namn och skall därvid ange fondens beteckning.

18 § Fondbolag får ej omhänderha egendom som ingår i aktiefond. Medel, som inflyter vid försäljningen av fondandelar, får dock mottagas av bolaget men skall utan dröjsmål överföras till förvaringsbanken.

19 § Medel som tillföres aktiefond skall så snart det anses lämpligt placeras i värdepapper, i den mån behov av likvida medel icke föreligger.

Fondbolag får till aktiefond förvärva endast följande slag av värdepapper, nämligen

1. svenska aktier, obligationer och andra värdepapper som noteras vid Stockholms fondbörs eller på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer,
2. utländska aktier, obligationer och andra värdepapper, om förvärv av sådana får ske enligt fondbestämmelserna och värdepapperen är föremål för notering och handel vid fondbörs eller eljest under betryggande förhållanden,
3. aktier, obligationer och andra värdepapper som utbjudes till försäljning under sådana förhållanden att sannolika skäl finnes för antagande att de inom ett år från förvärvet kommer att inregistreras vid fondbörs eller noteras på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer,
4. bevis om rätt att teckna eller erhålla aktier eller andra värdepapper som avses i 1—3,
5. skattkammarväxlar.

Har värdepapper som förvärvats enligt andra stycket 3 ej inregistrerats eller noterats inom ett år från förvärvet, skall de avyttras så snart det lämpligen kan ske.

Fondbolag får ej till aktiefond förvärva aktier i bolaget eller fondandel i fonden.

20 § Fondbolag får ej till aktiefond förvärva värdepapper över det vid tillfället gällande marknadsvärdet eller från aktiefond avyttra värdepapper under sådant värde, om ej särskilda skäl föreligger.

21 § Fondbolag skall tillse att aktiefond får en med hänsyn till intresset av riskspridning lämplig sammansättning av värdepapper.

Fondbolaget får ej till fonden mot vederlag förvärva värdepapper med samme utfärdare i sådan omfattning att värdet av de värdepapper i fonden som utfärdats av denne genom förvärvet kommer att överstiga tio procent av fondens värde. Föreligger särskilda skäl, kan bankinspektionen medge att procenttalet överskrides.

Utan hinder av andra stycket får vid emission aktier, konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning förvärfas på grund av fondens tidigare aktieinnehav. Sådana aktier eller skuldebrev skall dock avyttras så snart det lämpligen kan ske och senast ett år efter förvärvet, om värdepapperen ej vid något tillfälle under ettårsperioden kunnat inrymmas inom de gränser som avses i andra stycket. Om särskilda skäl föreligger, kan bankinspektionen medge uppskov med avyttringen.

22 § I aktiefond får ej ingå mer än fem procent av röstvärdet för samtliga aktier i ett och samma aktiebolag. Om ett fondbolag förvaltar flera fonder, gäller vad nu sagts det sammanlagda aktieinnehavet i fonderna.

23 § Fondbolag får besluta om utbetalning av medel som ingår i aktiefond endast för

1. förvärf av värdepapper till fonden,
2. utdelning till fondandelsägarna,
3. inlösen av fondandelar,
4. fondbolagets kostnader för försäljning och inlösen av fondandelar samt ersättning för bolagets förvaltning av fonden,
5. skatter, avgifter eller andra förpliktelser som avser fonden.

24 § Fondbolag får ej utan bankinspektionens tillstånd upptaga lån i aktiefondsverksamheten eller pantsätta egendom som ingår i aktiefond.

Bankinspektionen kan, om särskilda skäl föreligger, medge att lån får upptagas eller att pantsättning får ske för viss tid, högst ett år, och intill visst belopp, högst tjugo procent av värdet av den egendom som ingår i fonden. Inspektionen kan medge förlängning av nämnda tid.

25 § För sin förvaltning av aktiefond har fondbolag rätt till ersättning ur fonden enligt grunder som anges i fondbestämmelserna.

Förvaringsbank

26 § För aktiefond skall finnas en förvaringsbank. Banken utses av det fondbolag som förvaltar fonden. Om särskilda skäl föreligger, kan bankinspektionen medge att flera förvaringsbanker utses för samma fond.

Förvaringsbank skall vara svenskt bankaktiebolag eller svensk sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

27 § Värdepapper som ingår i aktiefond skall nedsättas i öppet förvar hos förvaringsbank. Banken skall omedelbart på räkning sätta in medel som inflyter i aktiefondsverksamheten.

Ingår utländska värdepapper i fonden, får förvaringsbank låta lämpligt utländskt förvaringsinstitut omhänderha dem. Anmälan därom skall göras till bankinspektionen.

28 § Förvaringsbank omhänderhar utfärdade men icke försålda fondandelsbevis samt bevis som inlösts eller utbytts men ej makulerats. Inlösta eller utbytta bevis skall makuleras, om de ej skall ges ut på nytt.

29 § Förvaringsbank får betala ut medel från räkning, som avses i 27 § första stycket, endast om fondbolaget beslutat det och om utbetalningen avser ändamål som anges i 23 §.

Har fondbolag beslutat om utbetalning och vägrar förvaringsbanken att verkställa den, skall bolaget underställa frågan bankinspektionens prövning.

Utan hinder av första stycket får förvaringsbank för sitt omhänderhavande av aktiefond tillgodogöra sig ersättning ur fonden enligt de grunder som anges i fondbestämmelserna.

Fondandel och fondandelsbevis m. m.

30 § Andelarna i en aktiefond skall vara lika stora och medföra lika rätt till den egendom som ingår i fonden.

Värdet av en fondandel är aktiefondens värde delat med antalet utelöpande fondandelar. Fondens värde beräknas genom att från tillgångarna avdrages de skulder som avser fonden, inbegripet framtida skattekulder, om sådana skall beaktas enligt fondbestämmelserna. Värdepapper som ingår i fonden värderas med ledning av gällande marknadsvärde. Det åligger fondbolag att fortlöpande beräkna fondandelsvärdet.

I den mån det är tillåtet enligt fondbestämmelserna får

1. vid försäljning av fondandel tillägg till värdet av andelen göras med försäljningskostnader och kostnader vid inköp av värdepapper till fonden,

2. vid inlösen av fondandel avdrag från värdet av andelen göras med kostnader för inlösningsförfarandet och för försäljning av värdepapper från fonden.

31 § Fondbolag skall utfärda fondandelsbevis till varje fondandelsägare eller föra register över innehav av andelar i fonden.

32 § Fondandelsbevis skall ställas till innehavaren eller till viss man eller order och ange

1. aktiefondens beteckning, fondbolaget och förvaringsbanken,
2. nummer eller annan beteckning för fondandelsbeviset,
3. det antal fondandelar som beviset avser,
4. hur inlösen av fondandel skall ske samt vad som bör iakttas vid överlåtelse och pantsättning av fondandel,
5. i förekommande fall, innehållet i sådan föreskrift i fondbestämmelserna som avses i 33 § tredje stycket,

6. var fondbestämmelser, kvartalsredogörelser och årsberättelser för fonden kan erhållas.

Fondandelsbevis skall undertecknas av fondbolaget eller på dess vägnar av annan enligt bolagets uppdrag. Namnteckning av styrelseledamot eller firmatecknare får återges genom tryckning eller på liknande sätt.

33 § I fråga om fondandelsbevis gäller, om annat ej följer av denna lag, i tillämpliga delar vad i lagen (1936: 81) om skuldebrev föreskrives om löpande skuldebrev.

Om utdelningskuponger till fondandelsbevis finns bestämmelser i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev.

Utfärdas fondandelsbevis utan utdelningskuponger och innehåller fondbestämmelserna föreskrift att den som i fondbolagets register över innehav av fondandel är antecknad såsom ägare av fondandel är behörig att uppbära på andelen belöpande utdelning, skall betalning av utdelning till denne anses giltig, även om han saknade rätt till utdelningen. Vad nu sagts gäller dock ej, om fondbolaget hade kännedom om att utdelningen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort iakttagas eller om mottagaren var i konkurs eller omyndig.

34 § Fondbolag, som är skyldigt att föra register enligt 31 §, skall lämna fondandelsägare skriftlig bekräftelse på att hans fondandelsinnehav registrerats samt upplysningar i de hänseenden som anges i 32 § första stycket 1, 4 och 6.

På uppdrag av fondbolag och efter bankinspektionens medgivande får annan än bolaget föra register enligt 31 § och fullgöra uppgifter som har samband därmed.

Föres register med hjälp av automatisk databehandling gäller dessutom datalagen (1973: 289).

35 § Begär fondandelsägare inlösen av fondandel, skall inlösen ske omedelbart med medel ur aktiefonden, såvida annat ej följer av andra stycket. Om förvaringsbank förvaltar fonden, gäller dock 40 § första stycket.

Behöver medel för inlösen anskaffas genom försäljning av värdepapper, skall försäljningen ske så snart som möjligt och senast fem börsdagar efter det inlösen begärdes hos fondbolaget. Inlösen skall ske så snart försäljningslikvid influtit. Kan det antagas att inlösen skulle väsentligt missgynna övriga fondandelsägares intressen, får bolaget efter anmälan till bankinspektionen överskrida femdagarsfristen.

Inlösen skall ske enligt det på inlösningsdagen gällande fondandelsvärdet med avdrag för kostnader enligt 30 § tredje stycket 2. Begäran om inlösen får återkallas endast om fondbolaget medger det.

Redovisning

36 § Fondbolag skall för varje kalenderkvartal senast en månad efter utgången av kvartalet avge kvartalsredogörelse för aktiefond som bolaget förvaltar. Redogörelsen skall innehålla uppgifter av väsentlig betydelse för fondverksamheten samt för viss dag under redovisningsperioden utvisa

1. antal och slag av värdepapper,
2. värdet av de olika slagen av värdepapper,

3. medel som inestår på bankräkning,
4. skulder som avser fonden,
5. antalet utelöpande fondandelar,
6. värdet vid inlösen av en fondandel efter avdrag för kostnader enligt 30 § tredje stycket 2.

37 § För varje räkenskapsår skall fondbolag senast två månader efter räkenskapsårets utgång avge årsberättelse för aktiefond som bolaget förvaltar. I berättelsen skall anges

1. uppgifter som skall lämnas i kvartalsredogörelse,
2. den under året uppkomna avkastningen av fondegendomen,
3. under året uppkomna kostnader som avser fonden,
4. utdelning under året på fondandelarna,
5. övriga förhållanden av betydelse för bedömande av fondens ställning.

Vid årsberättelse skall fogas de fondbestämmelser som gäller för fonden.

38 § Årsberättelse får ersätta kvartalsredogörelse som skulle ha avgetts samtidigt eller inom två månader före årsberättelsen.

Kvartalsredogörelse och årsberättelse skall så snart det kan ske hållas tillgängliga hos fondbolaget samt på de platser i övrigt som anges i fondbestämmelserna.

Upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet

39 § Återkallar bankinspektionen tillstånd för fondbolag att utöva aktiefondsverksamhet eller träder bolaget i likvidation på grund av föreskrift i lag eller försättes bolaget i konkurs, skall bolagets fondförvaltning omedelbart övertagas av förvaringsbank.

Efter medgivande av bankinspektionen får fondbolag överlåta aktiefondsverksamhet till annat fondbolag. Vill fondbolag eljest upphöra med aktiefondsverksamhet och föreligger ej fall som avses i första stycket, skall fondförvaltningen övertagas av förvaringsbank vid den tidpunkt verksamheten upphör.

I fall som avses i andra stycket får fondbolag ej upphöra med aktiefondsverksamheten tidigare än tre månader efter det att de ändrade förhållandena kungjorts enligt 41 §.

Fondbolag får besluta att träda i likvidation i annat fall än som avses i första stycket först sedan bolagets aktiefondsverksamhet upphört.

40 § Under den tid förvaringsbank förvaltar aktiefond får fondandelar ej säljas eller inlösas.

Sedan förvaringsbanken övertagit fondförvaltningen skall banken överlåta denna till annat fondbolag eller upplösa fonden. Förvaltningen får överlåtas till annat fondbolag först efter bankinspektionens medgivande.

Skall aktiefond upplösas, åligger det förvaringsbanken att, så snart det lämpligen kan ske, sälja de värdepapper som ingår i fonden. Influtna medel skall tillföras räkning som anges i 27 § första stycket. Sedan försäljningen slutförts och skulder som avser fonden betalats eller medel avsatts därtill, skall banken utskifta de behållna tillgångarna till fondandelsägarna.

41 § Kungörelse om att fondbolags aktiefondsverksamhet skall överlåtas eller om att förvaltningen av aktiefond övergår till förvaringsbank skall införas i allmänna tidningarna och i tidning inom den ort där bolagets styrelse har sitt säte samt hållas tillgänglig hos bolaget och på förvaringsbankens bankkontor. Kungörandet sker genom bolagets försorg i fall, som avses i 39 § andra stycket och annars genom förvaringsbankens försorg.

Övergår förvaltningen av aktiefond till förvaringsbank, skall i kungörelsen erinras om innehållet i 40 § första och andra styckena.

I fall som avses i 39 § andra stycket skall i kungörelsen anges den tidpunkt då fondbolagets aktiefondsverksamhet upphör.

42 § Har förvaringsbank träffat överenskommelse om överlåtelse av förvaltning av aktiefond till annat fondbolag eller beslutat att upplösa fonden, skall banken omedelbart utfärda kungörelse därom i den ordning som sägs i 41 § första stycket. Om fonden skall upplösas, skall i kungörelsen erinras om innehållet i 40 § tredje stycket. Förvaringsbanken skall i samma ordning kungöra när och på vilket sätt utskiftat belopp hålles tillgängligt för lyftning.

43 § Har fondandelsägare ej inom fem år efter det att medel, som utskiftats enligt 40 § tredje stycket, först blivit tillgängliga för lyftning anmält sig för att lyfta vad han erhållit vid skiftet, har han förlorat sin rätt därtill. Sådana medel samt restbelopp, som vid skiftet ej kunnat fördelas på samtliga fondandelsägare, tillfaller allmänna arvsfonden.

44 § Har förvaltning av aktiefond övertagits av ny förvaltare, skall denne med anlitande av fondmedlen fullgöra de förpliktelser avseende fonden som tidigare förvaltare ådragit sig under iakttagande av denna lag. Beträffande förvaltningen i övrigt skall den nye förvaltaren anses ha trätt i den förutvarandes ställe. Motsvarande gäller vid överlåtelse av aktiefondsverksamhet.

Förvaringsbank får icke utöva rösträtt för aktier i fonden.

45 § Förvaringsbank har rätt till ersättning ur aktiefond för sin förvaltning enligt 39, 40 och 42 §§. Ersättningens belopp skall godkännas av bankinspektionen.

Tillsyn

46 § Vid utövande av tillsyn över fondbolag skall bankinspektionen med uppmärksamhet följa bolagets verksamhet, i den mån det behövs för kännedom om de förhållanden som kan inverka på säkerheten för bolaget och aktiefond, som bolaget förvaltar, eller eljest är av betydelse för en sund utveckling av aktiefondsverksamheten. Bankinspektionen får kalla till sammanträde med bolagets styrelse och, om styrelsen ej efterkommit begäran av inspektionen om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma, till sådan stämma. Företrädare för inspektionen får närvara vid bolagsstämma eller styrelsesammanträde som inspektionen utlyst och deltaga i överläggningarna.

Vid meddelande av föreskrift eller förbud i samband med tillsynen kan bankinspektionen förelägga vite.

Bankinspektionen skall för fondbolag förordna en revisor att med

övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper. Inspektionen äger när som helst återkalla sådant förordnande och i stället utse ny revisor.

Närmare föreskrifter för tillsynen meddelas av regeringen.

47 § Till bestridande av kostnaden för bankinspektionens tillsynsverksamhet skall fondbolag årligen erlägga bidrag. Närmare föreskrifter om bidragets storlek och om dess fastställande och erläggande meddelas av regeringen.

Det åligger fondbolag dessutom att till revisor, som förordnats enligt 46 § tredje stycket, utge ersättning med belopp som bankinspektionen bestämmer.

Besvär

48 § Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos regeringen genom besvär. Inspektionens beslut länder omedelbart till efterrättelse.

Skadestånd

49 § Har skada uppkommit för fondandelsägare genom att fondbolag överträtt denna lag eller fondbestämmelse, skall bolaget ersätta skadan.

Vad i första stycket sägs om fondbolag äger motsvarande tillämpning på förvaringsbank.

Straffbestämmelser

50 § Till böter eller fängelse i högst ett år dömes den som uppsåtligt eller av oaktsamhet

1. här i riket utövar aktiefondsverksamhet eller verksamhet som avses i 3 § första stycket eller 14 § första stycket utan att vara berättigad därtill,

2. bryter mot 8 § första, tredje eller fjärde stycket, eller

3. meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i kvartalsredogörelse enligt 36 § eller årsberättelse enligt 37 § eller i handling som ingivits eller upplysning som lämnats till bankinspektionen, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken.

I ringa fall dömes ej till ansvar.

51 § Den som ej efterkommit vitesföreläggande som meddelats enligt 46 § andra stycket får ej dömas till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet.

Ikraftträdandebestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

2. Den som vid ikraftträdandet av denna lag utövar verksamhet som kräver tillstånd enligt lagen får utan hinder av lagens bestämmelser fortsätta verksamheten till utgången av år 1976 och skall från och med

ikraftträdandet stå under tillsyn av bankinspektionen. Bestämmelserna i 46—48 §§ gäller därvid i tillämpliga delar.

3. Skall verksamhet som avses i 2 övergå till fondbolag, äger lagen motsvarande tillämpning. Har sådant övertagande skett, får andelsbevis, som utgivits av den som tidigare förvaltad fonden, behållas utan hinder av att bevisen ej uppfyller föreskrifterna i 32 §. Bevisen gäller därvid som fondandelsbevis i lagens mening. Är andelsbevis ställda till viss man, skall de anses vara ställda till viss man eller order.

4. Har den som vid lagens ikraftträdande utövar verksamhet enligt 2 ej senast vid utgången av år 1976 överlåtit verksamheten till fondbolag eller ansökt om tillstånd enligt denna lag, skall verksamheten upphöra och förvaltningen av fondegendomen övergå till bankinstitut som bankinspektionen utser. Därvid gäller i tillämpliga delar vad i lagen föreskrives om förvaringsbanks övertagande av fondförvaltning. Har ansökan om tillstånd ingetts före utgången av år 1976, får verksamheten därefter utövas utan tillstånd till dess ansökningen slutligt prövats.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Härigenom förordnas att 2 och 18 §§ lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §²

Svenskt handelsbolag, vari finnes bolagsman för vilken de i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom gälla, svenskt aktiebolag, vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller svensk ekonomisk förening må ej här i riket förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, utan att Konungen för särskilt fall givit bolaget eller föreningen tillstånd därtill.

Samma lag vare i fråga om svenskt aktiebolag vars aktiebrev skola vara ställda till viss man, om icke i bolagsordningen intagits förbehåll som nedan sägs. Genom sådant förbehåll skall, där det ej innefattar strängare föreskrifter, bestämmas att allenast viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av bolagets aktier eller, om aktier med olika röstvärde finnas, allenast så många aktier, att de vid varje tid motsvara viss

Samma lag vare i fråga om svenskt aktiebolag vars aktiebrev skola vara ställda till viss man, om icke i bolagsordningen intagits förbehåll som nedan sägs. Genom sådant förbehåll skall, där det ej innefattar strängare föreskrifter, bestämmas att allenast viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av bolagets aktier eller, om aktier med olika röstvärde finnas, allenast så många aktier, att de vid varje tid motsvara viss

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1973: 307.

² Senaste lydelse 1973: 307.

Nuvarande lydelse

del, mindre än två femtedelar, av hela aktiekapitalet och tillika rösttetalet för dem utgör viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av rösttetalet för bolagets samtliga aktier, må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag i vars bolagsordning ej intagits förbehåll som nu är sagt; dock att utan hinder av förbehållet aktier må förvärfvas av svenskt bolag eller svensk förening som avses i 18 §.

Föreslagen lydelse

del, mindre än två femtedelar, av hela aktiekapitalet och tillika rösttetalet för dem utgör viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av rösttetalet för bolagets samtliga aktier, må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag i vars bolagsordning ej intagits förbehåll som nu är sagt; dock att utan hinder av förbehållet aktier må förvärfvas *till aktiefond enligt aktiefondslagen (1974: 000) eller* av svenskt bolag eller svensk förening som avses i 18 §.

Ändring av bolagsordning, i vad den innefattar förbehåll, varom i andra stycket är stadgat, må ej vidtagas utan medgivande av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer. Sådant medgivande skall ej lämnas om det strider mot väsentligt allmänt intresse att bolagets aktier förvärfvas av rättssubjekt för vilket de i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom gälla.

18 §³

De i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom, rörelse eller del av rörelse, inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet skola ej tillämpas på förvärv genom bodelning, arv, testamente eller fusion enligt 174 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

De i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom, rörelse eller del av rörelse, inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet skola ej tillämpas på förvärv genom bodelning, arv, testamente eller fusion enligt 174 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag. *Lagen utgör ej hinder för förvärv av fondandel enligt aktiefondslagen (1974: 000).*

Vad denna lag innehåller om inskränkning i rätten för bolag eller förening att förvärva fast egendom, rörelse eller del av rörelse, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, så ock att förvärva aktier i vissa bolag skall, såvitt angår svenskt bolag eller svensk förening, icke tillämpas i avseende å

a) bankaktiebolag, järnkontoret, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit, försäkringsbolag, sjukkasse, understödsförening eller annan för-

³ Senaste lydelse 1974: 120.

säkringsförening, aktiebolag eller förening, som erhållit statslån från egnahemslånefonden eller sambruksförening;

b) förening med huvudsakligt ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att

1. anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna,
2. avsätta alster av medlemmarnas verksamhet,
3. avsätta transporttjänster som medlemmarna utföra,
4. bereda bostäder åt medlemmarna,
5. anskaffa lån åt medlemmarna;

c) förening som utgör sammanslutning av föreningar, vilka äro undantagna från lagens tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev

Häriigenom förordnas att 24 § lagen (1936: 81) om skuldebrev skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Äro utdelningskuponger utfärdade till aktiebrev, tillkomme kuponghavare att, mot kupongens överlämnande, uppbära utdelningen, ändå att han ej är aktieägare. Så snart beslut om utdelning fattats, skall, under förutsättning av aktierättens giltighet, å kupongen tillämpas vad om skuldebrev till innehavaren är stadgat; dock att kupong som finnes hava förvärvats i samband med aktiebrevet skall anses allenast såsom tillbehör till detta. Vad i bolagsordningen må vara stadgat angående kuponger lände kuponghavaren till efterrättelse.

Finnes kupong hava, utan samband med aktiebrevet, överlåtits till kuponghavaren innan utdelningen beslutits, gälle ej vad i 14 och 15 §§ är stadgat.

Föreslagen lydelse

24 §

Äro utdelningskuponger utfärdade till aktiebrev *eller fondandelsbevis enligt aktiefondslagen (1974: 000)*, tillkomme kuponghavare att, mot kupongens överlämnande, uppbära utdelningen, ändå att han ej är aktieägare *eller fondandelsägare*. Så snart beslut om utdelning fattats, skall, under förutsättning av aktierättens *eller fondandelsrättens* giltighet, å kupongen tillämpas vad om skuldebrev till innehavaren är stadgat; dock att kupong som finnes hava förvärvats i samband med aktiebrevet *eller fondandelsbeviset* skall anses allenast såsom tillbehör till detta. Vad i bolagsordningen *för aktiebolag eller fondbestämmelserna för aktiefond* må vara stadgat angående kuponger lände kuponghavaren till efterrättelse.

Finnes kupong hava, utan samband med aktiebrevet *eller fondandelsbeviset*, överlåtits till kuponghavaren innan utdelningen beslutits, gälle ej vad i 14 och 15 §§ är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas att i lagen (1944: 705) om aktiebolag skall införas en ny paragraf, 39 a §, av nedan angivna lydelse.

39 a § I fråga om aktie, som ingår i aktiefond enligt aktiefondslagen (1974: 000), skall i aktiebrev och i aktieboken i stället för fondandelsägarna införas det fondbolag, som förvaltar fonden, jämte fondens be-teckning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering

Härigenom förordnas att 8 § lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Aktiebok föres med maskin för automatisk databehandling eller på annat liknande sätt.

I aktieboken upptages, om ej annat följer av 16 §, aktieägarna med uppgift om personnummer eller annat identifieringsnummer och postadress. För varje ägare anges det antal aktier som han äger av olika slag och aktiebrevs ordningsnummer. Fångets beskaffenhet behöver ej anmärkas i aktieboken.

I aktieboken upptages, om ej annat följer av 16 §, aktieägarna med uppgift om personnummer eller annat identifieringsnummer och postadress. För varje ägare anges det antal aktier som han äger av olika slag och aktiebrevs ordningsnummer. Fångets beskaffenhet behöver ej anmärkas i aktieboken. *Vad i 39 a § lagen (1944: 705) om aktiebolag föreskrives skall gälla i tillämpliga delar.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 18 januari 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *lagstiftning om aktiefonder* och anför.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 februari 1963 tillkallade jag sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning rörande vissa former av handeln med värdepapper och att göra en översyn av bestämmelserna angående stämpelavgift för fondpapper. De sakkunniga antog namnet aktiefondsutredningen (Fi 1964: 26).

Aktiefondsutredningen¹ avlämnade den 23 maj 1969 betänkandet (SOU 1969: 16) Lagstiftning om värdepappersfonder m. m. och om stämpelskatt på värdepapper. Betänkandet innehåller förslag till lag om värdepappersfondrörelse, förslag till lag om avbetalningsförsäljning av värdepapper, m. m. samt vissa förslag beträffande stämpelskatt m. m. på värdepapper. Förslaget till lag om värdepappersfondrörelse torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av statskontoret, bankinspektionen, kontrollstyrelsen, riksskattenämnden, kupongskattenämnden, Göta hovrätt, kammarrätten (i Stockholm), postverket, riksarkivet, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, näringsfrihetsrådet, exekutionsväsendets organisationsnämnd (EON), länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Örebro och Västerbottens län, fondbörsutredningen, aktiebolagsutredningen, förmynderskapsutredningen, köplagssakkunniga, fullmäktige i Sveriges riksbank, fullmäktige i riksgäldskontoret, Aktiebolaget Svensk exportkredit, Aktiebolaget Östgötafinans, Aktiespararnas investeringsaktiebolag (Aktieinvest), Bonniers obligationsavdelning aktiebolag, Familjeföretagens förening, Föreningen Auktoriserade revisorer, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Kooperativa förbundet (KF), Landsorga-

¹ Ledamöter regeringsrådet Åke Martenius, tillika ordförande, direktören Max Dinkelspiel, generaldirektören Malte Oredsson, f. d. regeringsrådet Sven Strömberg och kammarrättsrådet Stig Wernlund.

nisationen i Sverige (LO), Lantbruksnäringsarnas primärkredit aktiebolag, Lantbruksnäringsarnas sekundärkredit aktiebolag, Sparbankernas bank aktiebolag, Stiftelsen Aktietjänst, Stiftelsen Nykterhetsfolkets aktiefonder, Stiftelsen Skandifond, Stiftelsen Sparinvest, styrelsen för Stockholms fondbörs, Svensk industriförening, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska bankföreningen, Svenska fondhandlareföreningen, Svenska företagares riksförbund, Svenska revisorsamfundet, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges aktiesparares riksförbund, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges allmänna hypoteksbank, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Kommerskollegium har överlämnat yttranden från Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Västergötlands och norra Hallands handelskammare, handelskammaren i Karlstad samt handelskammaren för Örebro och Västmanlands län. Handelskammaren i Göteborg, Västergötlands och norra Hallands handelskammare samt handelskammaren i Karlstad har avgett gemensamt yttrande (i det följande benämnt handelskammaren i Göteborg m. fl.).

Stockholms handelskammare, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund har avgett gemensamt yttrande (i det följande benämnt Stockholms handelskammare m. fl.), till vilket Sveriges hantverks- och industriorganisation och Sveriges köpmannaförbund anslutit sig.

Sparbankernas bank aktiebolag instämmer, med visst tillägg, i Svenska sparbanksföreningens yttrande.

Dessutom har till vissa remissyttranden fogats särskilda yttranden eller tillägg.

Aktiefondsutredningens förslag omfattar, som nämnts, även andra frågor än förslag till lag om värdepappersfondrörelse. Vad beträffar spörsmålet om avbetalningsförsäljning av värdepapper vill jag erinra om att chefen för justitiedepartementet tillkallat sakkunniga, vilka antagit benämningen kreditköpkommittén (Ju 1971: 5), med uppdrag att verkställa utredning angående den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskredit. Kommittén kommer enligt vad jag inhämtat att behandla frågor som kan ha betydelse för ett ställningstagande till den av aktiefondsutredningen föreslagna lagen om avbetalningsförsäljning av värdepapper, m. m. Med hänsyn till att något behov inte synes föreligga av att nu reglera sådan avbetalningsförsäljning anser jag det lämpligt att avvakta kommitténs arbete, innan slutlig ställning tas till aktiefondsutredningens nämnda lagförslag. Jag lägger därför inte nu fram något förslag i frågan.

Utredningen har diskuterat frågan om rätt för bankinstitut att förvärva andelar i aktiefond men inte lagt fram förslag i ämnet. Några

remissinstanser har berört frågan om rätt för bank att förvärva aktier i bolag som utövar aktiefondsverksamhet. Dessa frågor hör emellertid till banklagstiftningen och behandlas inte i detta sammanhang.

Aktiefondsutredningens förslag såvitt rör fråga om stämpelskatt m. m. på värdepapper har i betänkandet behandlats helt fristående från utredningens övriga förslag. Utan att här ta ställning till denna fråga anser jag det lämpligt att utredningens förslag i dessa hänseenden ytterligare övervägs. Frågan föranleder därför inte f. n. något förslag från min sida.

Som framgår av det följande (avsnitt 5.2) föreslås inte i detta sammanhang någon lagstiftning som skulle göra det möjligt för utländska aktiefondsföretag att utöva verksamhet i Sverige. Med hänsyn härtill och på grund av vad jag i övrigt anfört anholder jag att nu få ta upp frågan om lagstiftning om aktiefonder. Av betydelse vid behandlingen av detta spörsmål är de rekommendationer med riktlinjer rörande aktiefondsverksamhet som antagits inom Europarådet och OECD. Rekommendationerna i svensk översättning torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilagor 2—3*.

1 Allmänt om företag för kollektiv investering

1.1 Inledning

Aktiefond är ett i Sverige relativt nytt begrepp. Det anknyts i allmänhet till en verksamhet som går ut på att erbjuda allmänheten att teckna andelar i en fond, som huvudsakligen består av aktier eller andra värdepapper, och att förvalta fonden under iakttagande av principen om riskfördelning. Varje andel representerar i princip ett värde som är lika med fondens värde delat med antalet utelöpande andelar. För allmänheten kan andelar i aktiefonden innebära ett alternativ till direkt aktieäggande.

Kollektiv investeringsverksamhet av detta och liknande slag har sedan länge utövats i stor omfattning i ett flertal industriellt utvecklade länder. Reglerna för verksamhetsformerna varierar i de olika staterna och terminologin är ofta oenhetlig. I stort sett kan sägas att verksamheterna drivs antingen i bolagsform eller föreningsform eller i en form som anses få sitt innehåll genom avtal mellan de berörda parterna, den s. k. kontraktuella formen. I de företag som driver verksamhet i bolags- eller föreningsform är bolaget och föreningen underkastade de bolags- resp. föreningsrättsliga bestämmelserna i det land där verksamheten bedrivs. Andelsägarna är aktieägare eller föreningsmedlemmar i bolaget resp. föreningen. Genom att de kan utöva rösträtt för aktierna eller andelarna har de en viss möjlighet till inflytande över verksamheten, t. ex. i frågor som rör investeringspolitiken. Bolaget eller föreningen är ägare till värdepappersportföljen.

Den kontraktuella verksamhetsformen anses grundad på avtal mellan tre parter, dvs. fondledningen, som vanligen är ett bolag eller annan korporation, förvaringsinstitutet, som är en bank eller s. k. trustee¹, samt andelsägarna. Mellan fondledning och förvaringsinstitut föreligger ett stadigvarande avtalsrättsligt förhållande. Mellan dessa parter å ena sidan och en var andelsägare å andra sidan kommer vidare avtal till stånd då andelarna förvärvas. Sådana avtal upphör i och med att andelarna löses in.

Medan aktiefondens tillgångar alltid förvaras hos ett förvaringsinstitut, kan fondledningen utövas av en grupp skilda företag med olika funktioner. Ledningen kan t. ex. bestå av ett förvaltningsbolag med ett eller flera närstående företag som sköter försäljning och utgivande av andelar, övertagande av andelsmissioner, investeringsrådgivning, förvärv av värdepapper till och omplaceringar i fonden. Dessa uppgifter kan också fullgöras av ett enda företag. Ett utmärkande drag i den kontraktuella strukturen är att fonden som sådan inte är ett självständigt rättssubjekt och alltså inte har rättshandlingsförmåga.

Beroende på rättssystemen i de skilda staterna kan ägare till aktiefonden vara fondföretaget, andelsägarna, en trustee eller både andelsägarna och trustee. Ägarförhållandena kan i allmänhet ledas tillbaka till ett av följande rättsinstitut.

Trustbegreppet har sitt ursprung i de anglosachsiska länderna och innefattar två slags äganderätt. Fonden ägs av trustee som s. k. legal owner men andelsägarna är samtidigt s. k. beneficial owners i förhållande till sina andelar i fonden.¹

Institutet samäganderätt finns i rättssystemen på den europeiska kontinenten. Om samäganderättsprincipen ligger till grund för lagstiftningen om aktiefonder i staten i fråga, anses andelsägarna äga fonden med samäganderätt. På sätt som varierar från stat till stat har emellertid äganderätten begränsats i olika avseenden, bl. a. i fråga om rätten för en andelsägare att fordra att fonden upplöses. I vissa länders lagstiftning stadgas uttryckligt förbud mot upplösning av fonden på andelsägarnas begäran. I andra länder anses rätten att få fonden upplöst vara ersatt med andelsägarnas rätt att när som helst få sina andelar inlösta.

Aktiefonds företag kan sålunda arbeta i juridiskt sett skilda former. Också i fråga om fondernas struktur, inriktning och sammansättning

¹ Trusteeinstitutet har sitt ursprung i anglosachsisk rätt. Trustee kan sägas vara en fysisk eller juridisk person som är förpliktad att utöva vissa rättigheter för annan persons räkning eller för fullföljande av ett bestämt ändamål. En trust anses bl. a. uppkomma om egendom överlämnas till trustee för att av denne förvaltas till förmån för viss eller vissa personer eller för visst ändamål. Trustförhållandet kan anges på följande sätt. Trustee blir ägare till egendomen, "legal owner", men är skyldig att använda egendomen på föreskrivet sätt, dvs. till förmån för destinatarerna, "the beneficiaries". Med hänsyn till det rättsskydd dessa härvid åtnjuter kan de karaktäriseras som "beneficial owners" av egendomen. Trusten betraktas inte som en juridisk person. Källa: H. Hessler, Om stiftelser, Stockholm 1952.

förekommer många variationer. Fonderna kan vara av sluten eller öppen typ. Fondledningen kan ha större eller mindre befogenhet. Fonderna kan vidare ha helt olika utformning när det gäller placeringsobjekt, utdelningspolitik, extern finansiering m. m. I det följande anges några av de vanligaste fondtyperna. I framställningen avser beteckningen investmentföretag både bolagsformen och den kontraktuella formen av verksamhet. Termen är inte liktydig med det svenska uttrycket investmentföretag, med vilket enligt anvisningarna till 54 § kommunalskattelagen (1928: 370) förstås förvaltningsföretag, vars uppgift väsentligen är att genom ett välfördelat värdepappersinnehav erbjuda aktieägare eller andelsägare riskfördelning och vars aktier eller andelar ägs av ett stort antal fysiska personer.

1.2 Slutna och öppna fonder

Ett investmentföretags fonder kan vara slutna (closed end) eller öppna (open end).

Med en sluten fond menas en fond av en från början bestämd storlek, dvs. antalet andelar är begränsat och kan inte ökas eller minskas utan att bestämmelserna för fonden ändras. Med konstruktionen följer i allmänhet att fonden inte löser in fondandelar, aktier eller föreningsandelar. Sedan det för fonden bestämda antalet fondandelar utgivits kan förvärv av andelar i fonden ske endast från tidigare köpare. Vill en andelsinnehavare förvandla sina andelar till kontanter måste han finna en köpare till fondandelarna, aktierna eller föreningsandelarna. Köp och försäljning av andelar i de slutna fonderna sker i allmänhet på fondbörs, varigenom priset på en andel blir beroende av tillgång och efterfrågan. Även om priset i stort sett är avhängigt av andelens matematiska värde i förhållande till hela fondens värde vid försäljningstillfället är det inte något som hindrar att priset vid en tillfällig stark efterfrågan på andelar blir högre än det matematiska värdet eller lägre, om det skulle vara svårt att finna köpare. Utöver den risk som på grund av oväntade kursfall alltid måste vara förbunden med innehav av aktier, tillkommer alltså ett ytterligare riskmoment för innehavaren av andelar i en sluten fond.

Med en öppen fond menas en fond vars storlek inte är bestämd på förhand. Fonden kan fritt både ökas och minskas. En ökning av fonden sker — förutom genom värdestegring av de i fonden ingående värdepapperen — genom försäljning av nya fondandelar, aktier eller föreningsandelar. För varje fondandel betalar investeraren andelens matematiska värde, beräknat efter hela fondens värde vid tillfället. Alltefter som nya medel på detta sätt tillförs fonden förvärvas ytterligare värdepapper till denna. Vanligen har fondförvaltaren utfäst sig att lösa in fondandelarna. En minskning av fonden sker — förutom genom en

värdepappersknytning av de i fonden ingående värdepapperen — genom att fondföretaget löser in fondandelar, aktier eller föreningsandelar med ett belopp motsvarande fondandelens matematiska värde, beräknat efter fondens aktuella värde. Medel för inlösningen erhålls i princip genom att värdepapper säljs från fonden. Möjligheten att när som helst få andelarna inlösta till deras matematiska dagsvärde ger innehavare av andelar i en öppen fond en förmånligare ställning i likviditetshänseende än innehavare av andelar i en sluten fond. Av denna anledning och därför att öppna fonder har fördelar också från andra synpunkter har den öppna fondtypen i flertalet länder kommit att bli den mest använda formen för aktiefondsverksamhet. I Amerikas förenta stater medger bolagsrätten att ett aktiebolag formlost ger ut nya aktier eller löser in egna aktier. Med hänsyn härtill har öppna fonder där organiserats i bolagsform. Också i Nederländerna kan öppna fonder drivas i form av aktiebolag. I Frankrike har likaledes på senare år öppnats möjlighet att bilda aktiebolag med växlande aktiekapital. I Storbritannien däremot, liksom i flertalet länder på den europeiska kontinenten, medger gällande lagstiftning inte en ökning eller minskning av ett aktiebolags aktiekapital annat än i strängt formbunden ordning. Öppna fonder har därför i dessa länder ofta kommit att bildas i en form, som ansluter sig till det anglosachsiska trustbegreppet.

1.3 Placering av fondmedel

Oberoende av i vilken form ett investmentföretag drivs och om fonden är sluten eller öppen kan den som förvaltar fonden ha större eller mindre frihet när det gäller att placera fondens medel. Fondledningen kan således ha rätt att helt efter eget bedömande placera och omplacera fondens medel (s. k. management trusts eller flexible trusts). I andra fall kan placeringsrätten vara strängt begränsad genom att fondens sammansättning redan från början bestämts till ett visst antal värdepapper av vissa angivna slag utan befogenhet för fondledningen att göra omplaceringar (s. k. fixed trusts). Även mellanformer förekommer, där förvaltaren inom vissa på förhand givna gränser självständigt får besluta om placeringen av fondmedlen (s. k. semi-fixed trusts).

En annan vanlig typ är fonder med en viss placeringsinriktning. Vissa fonder får bara bestå av inhemska värdepapper eller till en viss mindre del av utländska papper. För andra fonder kan vara förutsatt att endast utländska värdepapper får ingå i portföljen. En inriktning på förvärv av aktier i företag inom viss eller vissa branscher är vanlig, s. k. branschfonder. Fonder med syfte att förvärva värdepapper med fast ränta, t. ex. obligationer, förekom tidigare i viss utsträckning men är numera inte så vanliga. Fonder med inriktning på förvaltning av aktier kan dock ha en begränsad möjlighet att placera medel i värdepapper med fast ränta.

Förutom fonder vars tillgångar placeras i värdepapper förekommer också framför allt i Schweiz s. k. Immobilien-Fonds, dvs. fonder vars medel investeras i fast egendom. Av tekniska skäl ägs fastigheterna därvid inte direkt av fonden utan av ett aktiebolag, vars aktier innehas av fonden.

1.4 Vinstutdelning och s. k. tillväxtfonder

En väsentlig fråga för den som avser att placera pengar i en aktiefond är fondens utdelningspolitik. Flertalet aktiefonder delar enligt sina bestämmelser årsvis eller halvårsvis ut sådan vinst som uppkommit genom utdelning på aktier eller andra värdepapper eller genom realisationsvinster vid omplacering av värdepapper. Andra aktiefonder, s. k. tillväxtfonder, delar inte ut någon vinst utan använder den till nyinköp av värdepapper. Genom att vinsten i dessa fonder innehålls stiger andelarnas matematiska värde i motsvarande mån. En mellanform är att den vinst som uppkommit genom utdelningar delas ut medan däremot realisationsvinster används till nyinköp av värdepapper.

1.5 Leverageprincipen

Beträffande investmentföretagen skilde man särskilt tidigare mellan s. k. leverage companies och non-leverage companies. Med uttrycket leverage (hävstångsanordning, hävstångsverkan) avses i detta sammanhang att ett investmentföretag tar upp lån eller ger ut limiterade preferensaktier för att kunna förvärva aktier i större utsträckning än som svarar mot de egentliga penningplaceringarnas insatser. När företagets innehav av aktier stiger i värde kommer hela värdeökningen de egentliga penningplaceringarna till godo. Om värdet minskar, drabbas de på samma sätt av hela värdeförlusten. Vid börshaussen under 1920-talets senare del var ett mycket stort antal amerikanska investmentföretag uppbyggda enligt leverageprincipen. Detta ledde vid 1929 års börs kris till sammanbrott för många av investmentföretagen.

1.6 Utländsk lagstiftning m. m.

Utöver vad som i det föregående angetts i fråga om utländsk lagstiftning om aktiefonder har i betänkandet (s. 50—68) mera utförligt redogjorts för aktiefonds företag och lagstiftning om sådana företag i vissa främmande länder. I syfte att få till stånd en viss internationell samordning av ifrågavarande lagstiftning har Europarådet och OECD var för sig rekommenderat sina medlemmar att tillämpa vissa riktlinjer som utarbetats inom organisationerna. Rekommendationerna behandlas

närmare i det följande (avsnitt 1.7). Dessförinnan lämnas emellertid vissa uppgifter om aktiefondsverksamheten i vissa länder.

Företag för kollektiv investering i värdepapper bildades och utvecklades först i *Storbritannien*. Verksamheten utövas i två former, nämligen investment companies eller investment trusts, som är underkastade den allmänna bolagslagstiftningen, och unit trusts, för vilka dels gäller de allmänna bestämmelserna om trusts, dels särskilda bestämmelser. Investment companies, som får vara endast av sluten typ, får investera i värdepapper, fast egendom eller andra tillgångar. Den andra verksamhetsformen bygger, som tidigare nämnts, på det anglosachsiska trust-begreppet med en dubbel äganderätt. En unit trust har tre parter: en manager, som har hand om försäljning och återköp av andelar och beslutar om fondens investeringar, en trustee, som är legal owner av fonden och ansvarig för dess förvaltning, samt andelsägarna, vilka är beneficial owners¹ av fondegendomen. Endast de företag som fått auktorisation av tillsynsmyndigheten får utbjuda andelar genom cirkulär till allmänheten. För auktorisation fordras bl. a. att trustee har ett emitterat kapital av minst 500 000 pund, varav minst hälften skall vara inbetalat. Manager och trustee skall båda vara bolag och vara oberoende av varandra. De skall ingå ett kontrakt med varandra innehållande bestämmelser bl. a. om beräkning av andelarnas pris vid försäljning och återköp samt om hur avkastningen på andelarna skall beräknas. Fonderna får bestå endast av värdepapper och kassatillgångar. För auktoriserade fonder gäller regler som syftar till att säkerställa riskspridningen inom fonden, dvs. placeringen i ett och samma företags aktier är begränsad till viss procent av portföljen, och förhindra maktkoncentration, dvs. fonden får äga aktier i samma företag endast upp till viss procent. Fonden får som regel inte ta upp lån. Vid utgången av år 1969 fanns i Storbritannien ca 250 auktoriserade unit trusts. Deras sammanlagda värde uppgick vid samma tid till över 1 400 milj. pund, fördelat på 2,4 miljoner andelar.

De första aktiefondsföretagen i *Amerikas förenta stater* tillkom redan på 1800-talet. Först efter första världskriget kom emellertid verksamheten att få större omfattning. Företagen drevs i allmänhet i form av aktiebolag, i vilka investerarna erhöll aktier och vars aktiekapital utgjorde ett slags gemensam fond, placerad i värdepapper. Under 1920-talet steg antalet företag mycket snabbt och uppgick år 1929 till ca 700 med sammanlagda tillgångar på över sju miljarder dollars. Omkring hälften av företagen föll emellertid offer för den börskris, som inträffade detta år. Investmentföretagen hade dittills ofta fört en starkt spekulativ placeringspolitik med otillräcklig riskfördelning. Placeringarna hade också, som tidigare nämnts, i stor utsträckning skett med upplånade medel. En övergång till andra företagsformer skedde därefter. De äldre före-

¹ Se not s. 4.

tagen, som varit av sluten typ, hade inte varit skyldiga att återlösa sina egna aktier. Efter hand infördes en rätt för investeraren att på begäran få sina aktier inlösta av investmentföretaget till deras dagsaktuella värde. Företagen övergick i allt större utsträckning till att bli öppna fonder. Erfarenheterna från börs krisen hade också till följd att investmentföretagen i stor utsträckning avstod från att upplåna kapital. Jämsides med utvecklingen på bolagsområdet började man även bilda företag, som hade den ursprungliga engelska trustformen som förebild.

Enligt en särskild lagstiftning, som avser både investmentföretag av bolags- och trusttyp, kan bolagen ha öppen eller sluten form. Alla investmentföretag skall enligt lagen registreras hos Securities and Exchange Commission (SEC), varvid deras inriktning skall anges. SEC har befogenhet att utfärda föreskrifter i olika avseenden. För bolag av öppen typ föreskriver lagen ett visst minimikapital som villkor för att aktierna skall få utbudas till allmänheten. Styrelsen i ett investmentföretag skall vidare utses av röstberättigade investerare. Ett företags fondförmögenhet får placeras hos en bank eller en borsmedlem men får också omhändertas av företaget självt.

Investmentföretagens verksamhet har efter andra världskriget ökat kraftigt. Särskilt gäller detta bolagen av öppen typ. Antalet sådana företag uppgick år 1969 till omkring 680 med sammanlagda tillgångar på omkring 54,5 miljarder dollars.

På den europeiska kontinenten har aktiefondsverksamheten hittills reglerats genom särskild lagstiftning bl. a. i Schweiz, Västtyskland, Österrike, Belgien och Frankrike. I Nederländerna faller fondverksamheten till största delen inom ramen för den allmänna bolagslagstiftningen.

Lagstiftningen om aktiefonder i *Schweiz, Västtyskland och Österrike* bygger i väsentlig utsträckning på det tidigare nämnda trustbegreppet. Fonden bildar således en från investmentföretagets egen förmögenhet helt skild förmögenhetsmassa, placerad i förvar hos annan institution, i allmänhet en bank. Investeraren erhåller rätt till viss andel i fonden, beroende på hans insatta kapital. Andelens värde varierar efter fondens dagsaktuella värde. Investmentföretaget skall förvalta fonden självständigt och i eget namn under iakttagande av andelsägarnas intressen och får också utöva rösträtten för de aktier som ingår i fonden. I Schweiz anses äganderätten till fonden tillkomma investmentföretaget; andelsägarna har bara en fordringsrätt mot detta. I Västtyskland kan fonden tillhöra antingen företaget eller andelsägarna. I Österrike kan endast andelsägarna äga fonden. Förvaringsbanken har hand om fondförmögenheten, utför fondledningens köp- och försäljningsuppdrag beträffande värdepapper samt ombesörjer utgivande och inlösen av andelar. Banken har också en kontrollerande funktion. I lagarna finns vidare

föreskrifter om begränsningar av innehavet av värdepapper för att åstadkomma riskspridning och förhindra maktkoncentration. Lagarna innehåller också förbud mot pantsättning av fondeegendomen, vilken inte heller får ingå i investmentföretagets konkursbo. En genomgående princip är att fondens ställning regelbundet skall offentliggöras. För varje fond skall vidare finnas fondbestämmelser, där bl. a. förvaltningskostnader och sättet för beräkning av andelarnas pris skall vara angivna. I alla tre länderna är aktiefondsföretagen underkastade offentlig tillsyn.

Vid utgången av år 1971 uppgick de schweiziska fondernas tillgångar till sammanlagt ca 6 750 milj. schweizerfrancs och de västtyska fondernas till 7 050 milj. DM. De österrikiska fonderna uppgick vid utgången av år 1972 till ca 4 miljarder schilling.

I *Belgien* finns sedan år 1947 s. k. allmänna placeringsfonder, vilkas verksamhet sedan år 1957 är reglerad i lag.

I *Frankrike* drivs bl. a. en form av aktiefondsverksamhet av investmentbolag med variabelt kapital. Dessa bolag kan i enlighet med open-end-principen ständigt öka sitt kapital för att uppta nya aktieägare och reducera kapitalet genom att lösa in sina egna aktier.

I *Nederländerna* förekommer investmentföretag i två former, s. k. placeringsfonder och investmentbolag. Ingen av formerna är underkastad speciallagstiftning. För placeringsfonderna gäller dock som förutsättning för att de skall få noteras på fondbörsen i Amsterdam att de följer ett av fondbörsföreningen utfärdat reglemente.

I *Luxemburg* finns åtskilliga stora investmentföretag domicilierade. Verksamheten leds emellertid i stor utsträckning från utlandet. Någon särskild lagstiftning för företagen finns inte, men vissa särbestämmelser har införts i skattelagstiftningen.

I *Italien* förbereds f. n. lagstiftning för investmentföretag.

I *Danmark* fanns vid utgången av år 1969 tre investmentföretag, vars sammanlagda tillgångar uppgick till 170 milj. danska kr. Ett betänkande med förslag till lag om investeringsföreningar har framlagts år 1968 men inte lett till lagstiftning.

I *Norge* utfärdades år 1969 vissa provisoriska bestämmelser angående investmentföretag (investerings-selskaper). Nämnda år utövade fyra norska företag aktiefondsverksamhet. Deras sammanlagda tillgångar var 40—50 milj. norska kr.

I *Finland* förbereds lagstiftning om investmentföretag (investeringsbolag). Aktiefondsverksamhet torde inte bedrivas i större utsträckning. Endast ett finskt företag, med tillgångar på ca 330 000 finska mark, utövade sådan verksamhet vid utgången av år 1969.

1.7 Internationella rekommendationer m. m. angående kollektiv investeringsverksamhet

Som inledningsvis berörts eftersträvas i internationellt sammanhang en viss samordning av reglerna för aktiefondsverksamhet i de olika länderna. Inom Europarådet har utarbetats europeiska riktlinjer beträffande inhemska aktiefonder.¹ Rådet rekommenderar medlemsländerna att tillämpa riktlinjerna i sin lagstiftning och rättstillämpning. Rådet har också antagit en rekommendation beträffande utländska aktiefonds företag.² Även OECD föreslår i en rekommendation³ sina medlemmar att tillämpa vissa inom organisationen utformade riktlinjer angående företag för kollektiva investeringar i värdepapper. De allmänna principerna i Europarådets och OECD:s riktlinjer är i stort sett likartade. Riktlinjerna uppges vara minimikrav, som uppställts till skydd för fondandelsägarna. Det står varje land fritt att tillämpa regler som ytterligare tillgodoser andelsägarnas intresse.

Enligt Europarådets riktlinjer avses med aktiefond en fond, vars tillgångar till följd av en inbjudan till allmänheten uppkommit genom kapitaltillskott av andelsägarna och investerats i värdepapper. Fonden skall vara sammansatt och förvaltas så, att den tillgodoser andelsägarnas intressen enligt principen om riskfördelning. Fondledningen skall till varje andelsägare överlämna ett bevis om hans andelsrätt, fondandelsbevis. Andelsägaren skall i princip när som helst kunna begära inlösen av sin andel. Verksamheten skall stå under tillsyn. Fonden kan inte tas i anspråk för infriande av förbindelser som åvilar fondledningsföretaget eller andelsägarna. Värdepapper och likvida medel, som ingår i fonden, skall omhändertas av en förvaringsbank som godkänts av tillsynsmyndigheten. Fondledningen eller förvaringsbanken skall upprätta fondbestämmelser, vilka skall godkännas av tillsynsmyndigheten och av andelsägaren när han tecknar andelar. I fondbestämmelserna skall anges bl. a. fondens investeringsinriktning, utdelningspolitiken och kostnader som belastar fonden. Fondledningen skall avge kvartalsrapport och årsredovisning.

För fondledningsföretaget krävs ett visst minimikapital. I fråga om rätten att ta upp lån för fondens räkning innehåller förslaget ett förbud mot upplåning av medel för att öka fondens värdepappersportfölj. Varje medlemsstat får själv i sin lagstiftning reglera frågan om fondledningsföretaget i särskilda fall får belasta fonden med lån för andra ändamål — i så fall till högst 10 % av fondegendomen.

Principen om riskfördelning följs upp av en särskild föreskrift att placeringar i värdepapper utfärdade av ett och samma företag i princip

¹ European rules for investment funds (bil. 2).

² Resolution relating to foreign institutions for collective investment.

³ Standard rules for the operations of institutions for collective investment in securities (bil. 3).

inte får överstiga 5 % av fondens tillgångar. För att förhindra maktkoncentration föreskrivs vidare att ett fondledningsföretag inte i sina fonder sammanlagt får inneha så stort antal aktier i ett och samma aktiebolag att fondledningsföretaget kan utöva rösträtt för mer än 5 % av röstvärdet.

Förvaringsbanken skall utföra fondledningsföretagets uppdrag i fråga om förvärv och försäljning av värdepapper och därvid se till att uppdragen är förenliga med lagstiftningen och fondbestämmelserna för fonden. Banken skall också uppbära utdelningar, ge ut och lösa in andelsbevis, m. m.

Europarådets rekommendation beträffande utländska företag för kollektiva investeringar är ett komplement till den tidigare rekommendationen och anger minimikrav för aktiefondsföretag som är etablerade utomlands.

Enligt OECD-rekommendationen är ett aktiefondsföretag ett institut för kollektiva investeringar i värdepapper, som dels har till ändamål att förvalta en värdepappersportfölj enligt principen om riskfördelning, dels säljer sina aktier eller andelar till allmänheten genom att utge aktiebrev eller andelsbevis eller genom att införa namnet på aktie- eller andelsägaren i ett register, och dels är skyldigt att på anmodan av delägare självt eller genom en mellanhand lösa in aktien eller andelen.

Det förutsätts i OECD-reglerna att verksamheten står under tillsyn. Vissa krav skall vara uppfyllda i fråga om den information som företaget lämnar till investerare och tillsynsmyndighet. Innan ett företag börjar sin verksamhet skall sålunda ett prospekt underställas tillsynsmyndigheten. Prospektet skall upplysa om företagets rättsliga struktur och om de allmänna riktlinjerna för och ändamålet med fondverksamheten. Fondens tillgångar, utdelning till fondandelsägarna, kostnader för verksamheten m. m. skall anges. Aktiefondsföretaget har redovisningsskyldighet gentemot tillsynsmyndighet och andelsägare. Rätten att ta upp lån är begränsad. Utestående lån får inte överstiga 20 % av fondens tillgångar. I fråga om förvaltningen krävs att företaget eller fondledningen skall ha ett eget kapital på minst 100 000 dollars. Förvaringen av portföljen skall vara ordnad på ett sätt som tillsynsmyndigheten finner godtagbart. Andra regler avser beräkning av andelarnas pris och portföljens nettovärde samt förfarandet vid inlösen av andelar. För att förhindra otillbörlig marknadsföring uppställs vissa regler i fråga om bearbetning av en marknad, annonsering och försäljning. Slutligen lämnas vissa föreskrifter om samråd mellan medlemsländernas tillsynsmyndigheter.

Enligt både Europarådets och OECD:s riktlinjer får varje medlemsstat själv ta ställning till vissa frågor av betydelse för fondverksamheten, bl. a. äganderätten till fonderna och behörigheten att utöva rösträtt för de aktier som ingår i fonderna.

2 Företag för kollektiv investering i Sverige

2.1 Inledning

Enligt svensk rätt är aktiebolag den enda bolagsform, i vilken ekonomisk verksamhet kan drivas utan personlig ansvarighet. Utmärkande för aktiebolag är att verksamheten drivs på grundval av ett aktiekapital, som tillskjuts av delägarna. Dessa får utdelning på kapitalet genom andel i uppkommen vinst för bolaget. I lagen (1944: 705) om aktiebolag finns tvingande bestämmelser bl. a. om aktiebolags bildande, inbetalning av aktiekapital, aktiekapitalets ökning och nedsättning, styrelse, årsredovisning, bolagsstämma m. m.

Ekonomisk verksamhet utan personlig ansvarighet kan också drivas i form av en ekonomisk förening. Det karaktäristiska för en sådan förening anses vara att deltagarna genom ekonomisk verksamhet samverkar med eller inom sammanslutningen och att denna samverkan kommer till uttryck på annat sätt än genom vinst på tillskjutet kapital. Föreningen är en personsammanslutning. I lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar finns därför bl. a. bestämmelser om medlemmarnas in- och utträde och därmed sammanhängande frågor. Lagen uppställer också regler för verksamheten, till stor del i anslutning till aktiebolagslagens bestämmelser, i fråga om styrelse, redovisning, föreningsstämma m. m.

I svenskt språkbruk används ibland uttrycket investmentföretag som en sammanfattande benämning på företag som bedriver kollektiv investering. I 54 § kommunalskattelagen beskrivs begreppet förvaltningsföretag som aktiebolag eller ekonomisk förening, som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom. Av ordalydelsen framgår vidare att till förvaltningsföretag räknas investmentföretag. Enligt anvisningarna till 54 § förstås med investmentföretag förvaltningsföretag, vars uppgift väsentligen är att genom ett välfördelat värdepappersinnehav erbjuda aktieägare eller andelsägare riskfördelning och vars aktier eller andelar ägs av ett stort antal fysiska personer.

De svenska investmentföretagen är av två olika typer. Dessa skiljer sig från varandra främst genom den rättsliga ställning, som tillkommer de värdepapper eller den andra egendom som är föremål för företagets förvaltning.

2.2 Investmentbolag

Investmentföretag, som drivs i form av aktiebolag, kallas vanligen investmentbolag. Värdepappersportföljen i ett investmentbolag förvärvas i bolagets namn med anlitande av bolagets eget kapital. Den utgörs av ett flertal olika värdepapper, i regel aktier, och förvaltas inom

bolaget som andra bolagets egna tillgångar. En investerare som vill ha en viss riskfördelning vid sina placeringar kan således i stället för att själv köpa aktier i flera rörelsedrivande företag köpa aktier i ett investmentbolag. Som aktieägare i investmentbolaget blir han delägare i detta och därmed också i bolagets värdepappersportfölj i förhållande till sitt aktieinnehav i bolaget. Han får därvid det inflytande över bolagets förvaltning som tillkommer en aktieägare. I Sverige har investmentbolagen på senare tid tillvunnit sig allt större intresse. Vid Stockholms fondbörs noteras f. n. aktierna i ett flertal bolag, vilkas verksamhet huvudsakligen består av värdepappersförvaltning och vilka kan sägas stå den kapitalplacerande allmänheten till tjänst med en riskfördelad portfölj av värdepapper. Exempel på sådana bolag är AB Custos och AB Industrivärden. Det finns emellertid också investmentbolag där värdepappersförvaltning inte är det främsta ändamålet för verksamheten. Ett investmentbolag kan t. ex. vara moderbolag i en koncern som i övrigt består av rörelsedrivande bolag och framstå som ledare för den samlade verksamheten. En annan typ av investmentbolag är börsnoterade bolag, vars tillgångar består av aktier i icke börsnoterade dotterbolag, vilkas kapitalanskaffning sker via moderbolaget.

Vid Stockholms fondbörs var vid utgången av år 1972 aktier i sammanlagt 20 investmentbolag inregistrerade. Det totala inregistrerade aktiekapitalet i dessa bolag uppgick till nominellt ca 1,3 miljarder kr. med ett marknadsvärde av ca 3,6 miljarder kr. Av sistnämnda värde belöpte ca 2,6 miljarder kr. på de värdepappersförvaltande bolagens aktier.

2.3 Aktiefondsföretag

Den andra typen av investmentföretag kännetecknas framför allt av att den värdepappersportfölj eller aktiefond, som företaget förvaltar, är en från företagets egen förmögenhet i princip fristående förmögenhetsmassa. Det förvaltande företaget säljer fondandelar till allmänheten. Försäljningen sker i regel genom utfärdande av fondandelsbevis. Innehavarna av andelsbevisen har en mot dessa svarande rätt till andel i fondens dagsaktuella värde. Fondens förvaltning handhas helt av det förvaltande företaget och utan att fondandelsägarna i allmänhet har formell möjlighet att göra sitt inflytande gällande.

Det äldsta svenska företaget i denna grupp är *AB Svenska aktier*. Bolaget, som grundades år 1932, har enligt bolagsordningen till föremål för sin verksamhet att köpa och sälja aktier samt att driva annan därmed förenlig verksamhet. Aktiekapitalet uppgår till 150 000 kr. Bolaget utfärdar bevis om rätt till andel i bolagets fonder. Dessa är slutna, varför förändringar i fondernas storlek normalt inte sker. Andelsbevisen är ställda till innehavaren och ger ägaren en fordran mot bolaget

till det belopp, som vid varje tid svarar mot värdet av hans andel. De i fonderna ingående aktierna utgör säkerhet för andelsbevisägarnas rättigheter. Bolaget har inte rätt att återta, överlåta eller pantsätta säkerheten. Sedan år 1959 kan rättsförhållandet mellan bolaget och andelsbevisägarna sägas upp av bolaget. Andelsägarna har inte motsvarande uppsägningsrätt, men bolaget har förbundit sig att på andelsägares begäran återköpa andelsbevis. De aktier som ingår i fonderna är deponerade hos bank. Enligt bolagets årsredovisning för år 1971 var antalet utelöpande andelar 47 000, motsvarande aktier till ett dagsvärde av 3,2 milj. kr.

AB Svenska aktier var länge det enda svenska aktiefonds företaget. I slutet av 1950-talet bildades Stiftelsen Aktietjänst med de första öppna fonderna. Senare har tillkommit bl. a. Stiftelsen Nykterhetsfolkets aktiefonder, Stiftelsen Sparinvest, Stiftelserna Skandifond och Skandinavinvest samt Stiftelsen Svenska internationella investmentfonden. Dessa företag arbetar med öppna fonder. I det följande lämnas en summarisk redogörelse för de nu nämnda företagen. I övrigt hänvisas till betänkandet s. 71—77.

Stiftelsen Aktietjänst har enligt stadgarna till ändamål att främja aktiesparandet i Sverige. Stiftelsekapitalet är 5 000 kr. Under åren 1958—1960 bildade Aktietjänst fyra slutna och tre öppna aktiefonder. De slutna fonderna har numera upphört. De öppna fonderna, Koncentrafonderna, har olika inriktning när det gäller avkastning och kapitaltillväxt. Hög-Koncentra avses främst ge god kapitalavkastning. I Låg-Koncentra, numera Koncentra Reinvest, är tyngdpunkten lagd på snabb kapitaltillväxt. Koncentra är en mellanform med inriktning på tillfredsställande avkastning och tämligen snabb tillväxt av kapitalet. Till bevis om andel i en fonds värde utfärdar stiftelsen s. k. aktiefondsbevis. Svenska Handelsbanken har som generalagent hand om försäljningen av bevisen. För varje aktiefond har Aktietjänst upprättat särskilda stadgar, som närmare reglerar rättsförhållandet mellan stiftelsen och innehavarna av aktiefondsbevisen. Förvärv av aktiefondsbevis anses innebära att förvärvaren godkänner de stadgar som gäller för fonden.

Stadgarna för Hög-Koncentra och Koncentra innehåller i huvudsak följande. Aktietjänst utger till innehavaren ställda aktiefondsbevis, som lyder på en eller flera andelar i fonden. Varje fondandel medför vid varje tidpunkt rätt till fondens värde dividerat med hela antalet utelöpande andelar. Priset på en fondandel skall vara detta fondandelsvärde med tillägg av en kostnadsdebitering. Svenska Handelsbanken förvaltar fonden i öppet förvar. Fonden utgör säkerhet för samtliga andelsägares rätt på grund av stadgarna enligt särskild förklaring som Aktietjänst utfärdat och deponerat hos banken. Värdet på de aktier som ingår i fonden beräknas på grundval av gällande marknadsvärde. Aktietjänst skall upprätta årsberättelse med redogörelse för fondens sam-

mansättning, antalet utelöpande andelar, avkastning och utdelning på fondens tillgångar m. m. För utdelning skall tas i anspråk fondens kapitalavkastning efter avdrag för förvaltningskostnader och ev. skatter. Aktietjänst inlöser aktiefondsbevis på andelsägares begäran med ett belopp som motsvarar det aktuella andelsvärdet med avdrag för kostnader.

Stadgarna för Koncentra Reinvest är i huvudsak likalydande med de andra fondstadgarna med den skillnaden att fondens avkastning återinvesteras och att således utdelning till andelsägarna inte äger rum. Vid utgången av år 1972 var tillgångarna i avrundade tal i Hög-Koncentra 6,2 milj. kr., fördelade på 41 000 andelar, i Koncentra Reinvest 25,9 milj. kr., fördelade på 177 000 andelar och i Koncentra 75,5 milj. kr., fördelade på 656 000 andelar.

Stiftelsen Nykterhetsfolkets aktiefonder (A-fonderna) grundades år 1965 av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund. Stiftelsen har huvudsakligen till ändamål att främja ett värdebeständigt sparande, företrädesvis i aktier, bland organisationer, som är anslutna till landsförbundet, enskilda medlemmar i organisationerna eller andra personer som har samma inställning i nykterhetsfrågan som dessa. Stiftelsekapitalet är 5 000 kr. Styrelsen utses av organisationer inom nykterhetsrörelsen. Stiftelsen förvaltar två fonder, de s. k. A-fonderna. För dessa gäller reglementen, som i stor utsträckning stämmer överens med stadgarna för Koncentra-fonderna. En skillnad är bl. a. att aktiefondsbevisen i A-fonderna är ställda till viss man. För den ena fonden utfärdas inte längre nya andelsbevis. Försäljningen av aktiefondsbevisen avseende den andra fonden sker i kommission av en generalagent, Aktie-ansvar AB. Fonderna är nedsatta i öppet förvar hos bank. I oktober 1972 uppgick fonderna till sammanlagt ca 2,7 milj. kr.

Stiftelsen Sparinvest tillkom år 1967 på initiativ av sparbankerna. Dess ändamål är att förvärva aktier och andra värdepapper noterade på Stockholms fondbörs eller på ledande fondbörs i utlandet. Stiftelsekapitalet skall vara minst 100 kr. Styrelsen väljs av styrelsen för Svenska sparbanksföreningen. Stiftelsens stadgar överensstämmer i det närmaste helt med stadgarna för Koncentra-fonderna. Fonden Sparinvest är nedsatt i öppet bankförvar. Försäljningen av andelarna sköts av Sparbankernas aktiefondsbolag Robur AB, som i övrigt har till uppgift bl. a. att biträda vid förvaltningen av Sparinvest. Aktierna i bolaget ägs av sparbankernas centrala organisationer. Fondens tillgångar var vid utgången av år 1972 ca 77,9 milj. kr. och antalet utelöpande andelar ca 488 000.

Stiftelserna Skandifond och Skandinavinvest har bildats av dåvarande Skandinaviska Banken. Kapitalet för vardera stiftelsen uppgår till 5 000 kr. Skandifond, som tillkom år 1967, har till ändamål att genom en särskild fond främja ett värdesäkert sparande för allmänheten i utländska

aktier och i andra utländska värdepapper. I fonden får dock ingå svenska värdepapper intill en tredjedel av fondens tillgångar. Styrelsen för stiftelsen utses av styrelsen för Skandinaviska Enskilda Banken. För fonden gäller ett reglemente, som i stort sett stämmer överens med de fondstadgar som gäller för de i det föregående nämnda aktiefonderna. Andelsbevisen är ställda till viss man eller order. Som villkor för rätt till utdelning från fonden gäller att ägare av andelsbevis skall vara registrerad hos stiftelsen. Skandinaviska Enskilda Banken är generalagent för försäljningen av andelsbevisen. Fonden förvaltas i öppet förvar. Fondförmögenheten uppgick vid utgången av år 1972 till 19 milj. kr. Antalet fondandelar var vid samma tid 284 000.

Stiftelsen Skandinavinvest tillkom år 1970 och bildade vid samma tid fonden Skandinavinvest I, numera Placeringsprogrammets aktiefond. Fondens medel placeras i svenska eller utländska värdepapper. Fondens avkastning och realiserade vinster reinvesteras, varför någon utdelning till fondandelsägarna inte äger rum. Fondandelsägarna är införda i ett register hos stiftelsen och fondandelsbevis utfärdas inte. Andelar i fonden förvärvas genom att investerarna fullföljer ett "placeringsprogram", dvs. erlägger insatser genom regelbundna inbetalningar under viss tid. Överlåtelse och pantförskrivning av fondandel skall för att bli gällande mot stiftelsen anmälas till denna. Fondförmögenheten uppgick vid 1972 års utgång till 24,1 milj. kr. Utelöpande andelar var vid samma tid 341 500, fördelade på 11 300 andelsägare.

I slutet av år 1972 bildade Stiftelsen Skandinavinvest ytterligare en aktiefond med beteckningen Delta. Fondens medel kan placeras i svenska eller utländska värdepapper och utdelning till fondandelsägarna sker inte. Stiftelsen utfärdar andelsbevis, som är ställda till innehavaren.

Stiftelsen Svenska internationella investment fonden har enligt sina stadgar till ändamål att bilda och förvalta en eller flera investmentfonder eller på annat lämpligt sätt främja sparandet i Sverige samt att driva handel med fast och lös egendom. Stiftelskapitalet är 10 000 kr. Stiftelsen bildade år 1969 aktiefonden Interfond. Förvaltningen av fondens värdepappersportfölj, inbegripet köp och försäljningar av värdepapper, handhas av ett särskilt bolag, Investment planering AB. Marknadsföring av andelarna i fonden sköts av Info, Investment information AB. Detta bolag har ett antal ombud på olika platser i landet. Förvaringen av de värdepapper som ingår i Interfond omhänderhas av två affärsbanker. Utdelnings- och ränteinkomster samt realisationsvinster reinvesteras i fonden.

Andelar i Interfond kan förvärvas antingen genom "kontantplaner" eller "kapitalsamlingsplaner". Kontantplanerna avser investering av engångsbelopp. Vid inbetalningen av ett engångsbelopp avdras en köpsavgift mellan 0,5 och 8,5 %. Kapitalsamlingsplanerna gäller för 10 eller 15 år och innefattar periodiska inbetalningar av fasta belopp,

s. k. investeringsenheter. Enheternas storlek varierar från 200 till 5 000 kr. Från de första 12—13 enheterna dras av en inköpsavgift på 50 %. Genom att den första insatsen består av flera enheter och således är större än de övriga kommer första årets investeringar att belastas med över halva kostnaden för kapitalsamlingsprogrammet. Den resterande kostnaden sprids ut på övriga nio eller fjorton år beroende på programmets längd. De av andelsägarna förvärvade andelarna registreras hos bank. Till bevis om registreringen utfärdar stiftelsen s. k. programbevis.

Investeringspolitiken i Interfond är inriktad på värdetillväxt och framtida vinst. Interfond får ta upp lån med belopp upp till 1/3 av tillgångarna i fonden. Med undantag för aktieförvärv genom fond- och nyemissioner får inte aktier i ett och samma företag förvärfas till större antal än som motsvarar 5 % av röstvärdet. Investering i aktier eller fordringsbevis som utgivits av ett och samma företag får ske till högst 10 % av tillgångarna i fonden. Interfond redovisade vid utgången av år 1972 tillgångar på 63 milj. kr. Antalet utelöpande andelar var samma dag 1 225 000.

3 Aktiefondsutredningen

3.1 Behovet av lagstiftning om investmentföretag

Utgångspunkten för aktiefondsutredningens överväganden är frågan, om det finns behov av en speciell lagstiftning för investmentföretagen. Om detta anförs i betänkandet i huvudsak följande.

De svenska investmentföretag som drivs i aktiebolagsform, de s. k. investmentbolagen, fullföljer i princip samma syfte som de egentliga aktiefonderna, nämligen att för sparares och andra kapitalplacerares räkning placera kapital i aktier och andra värdepapper på ett sakkunnigt sätt under iakttagande av principen om riskfördelning och att förvalta dessa tillgångar för placerarnas räkning. I sin egenskap av aktiebolag är investmentbolagen och därmed också deras aktieportföljer underkastade bestämmelserna i aktiebolagslagen. I denna finns detaljerade föreskrifter om bl. a. styrelse och årsredovisning samt regler i andra hänseenden av betydelse för aktieägarnas rätt. Det finns i och för sig inte något hinder för att samma slags verksamhet som investmentbolagen driver utövas i den ekonomiska föreningens form, även om detta hittills inte synes ha förekommit. Bestämmelser för verksamhet i sådan form finns i lagen om ekonomiska föreningar. Både i aktiebolag och ekonomiska föreningar har aktieägarna eller andelsägarna rätt att på bolags- eller föreningsstämma delta i handhavandet av bolagets eller föreningens angelägenheter.

Några särskilda lagbestämmelser eller andra föreskrifter har hittills inte ansetts behövliga för att skapa ökad trygghet för de kapitalplacerare

som anförtror sina medel åt investmentbolagen. Inte heller har bolagen av andra skäl ansetts böra underkastas särskild reglering av verksamheten. Också utomlands har man i allmänhet underlåtit att ställa företag av detta slag under särskild tillsyn. Utredningen finner för sin del inte heller anledning att föreslå någon särskild form av reglering eller tillsyn över investmentbolagen.

Den typ av investmentföretag som betecknas aktiefondsföretag är en relativt sen företeelse i Sverige. Det företag som gjort företagsformen mera känd bland allmänheten, Stiftelsen Aktietjänst med Koncentrationsfonderna, började sin verksamhet först år 1958. I Sverige saknas i stor utsträckning rättsregler, som kan tillämpas på verksamheten. För rättsförhållandet mellan den förmögenhetsförvaltande organisationen och innehavarna av andelsbevis skulle närmast gälla bestämmelserna om en sysslomans handhavande av uppdrag för en huvudmans räkning. Den svenska rättens regler om sysslomannaskap, som i huvudsak finns i 18 kap. handelsbalken, ger emellertid inte nämnvärd ledning för en närmare bedömning av parternas inbördes rättigheter och skyldigheter. I första hand blir en sådan bedömning därför beroende på vad som kan anses avtalat mellan parterna eller på vad som med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit deras avsikt. I övrigt gäller, utöver bestämmelserna i handelsbalken, vad som kan anses följa av allmänna rättsgrundsatser. Med hänsyn till detta och till att en uttrycklig reglering av parternas förhållande till varandra och till tredje man saknas, kan oklarhet om rättsförhållandet komma att råda i flera viktiga hänseenden.

När det gäller den både praktiskt och teoretiskt betydelsefulla frågan, om äganderätten till fonden skall anses tillkomma den förvaltande organisationen eller andelsägarna gemensamt, kan bestämmelserna i lagen (1944: 181) om redovisningsmedel vara tillämpliga. Enligt denna lag skall medel, som någon mottagit med redovisningsskyldighet och som han för redovisningsändamål har innestående på räkning i bank eller håller avskilda på annat sätt, vara förbehållna huvudmannen, om beloppet avskiljts utan dröjsmål. Utredningen framhåller att, om den förmögenhetsförvaltande organisationen i likhet med Stiftelsen Aktietjänst åtagit sig att på begäran av andelsägare ur fondens kapital lösa in andelsbevis med dess på visst sätt beräknade andelsvärde, organisationen får anses ha iklätt sig redovisningsskyldighet för de medel som den mottagit från andelsägaren. Om det på denna eller annan grund föreligger redovisningsskyldighet för den förvaltande organisationen (sysslomannen) och om organisationen håller fonden avskild, torde andelsägarna enligt lagen om redovisningsmedel ha ett sakrättsligt skydd för sina medel i aktiefonden, var och en i förhållande till sin redovisningsfordran. Om den förvaltande organisationen däremot inte anses ha redovisningsskyldighet för mottagna andelsmedel eller om aktie-

fonden inte hålls avskild, torde andelsägarna endast ha en vanlig fordringsrätt hos förvaltningsorganisationen. Denna torde därmed enligt utredningens uppfattning få anses ha äganderätt till fonden.

Aktiefondsföretagen i Sverige har hittills stått under sakkunnig ledning och bedrivit sin verksamhet i seriösa former samt, såvitt utredningen kunnat finna, under stark känsla av ansvar för sin kundkrets, dvs. innehavarna av andelsbevis. De stadgar för vederbörande fond som andelsbevisägarna genom köpet av andelsbeviset anses godkänna innehåller i allmänhet en närmare reglering av de viktigaste rättsfrågorna som uppkommer i förhållandet mellan aktiefondsföretaget och andelsbevisinnehavarna. Avsaknaden av lagbestämmelser som kan ge ledning för bedömning av sådana rättsfrågor mellan parterna som inte finner sin lösning i vad som sålunda kan anses avtalat mellan dem, är därför inte särskilt framträdande. Den omständigheten att rättsförhållandet gentemot tredje man i vissa fall kan framstå som oklart synes under normala förhållanden inte heller orsaka olägenheter. Utvecklingen på området har därför hittills inte varit ägnad att inge oro. Trots detta anser utredningen att en rättslig reglering av förhållandena har flera väsentliga uppgifter att fylla och att en lagstiftning angående verksamheten obetingat bör komma till stånd. Till grund för utredningens uppfattning ligger i huvudsak följande synpunkter.

1. Antalet aktiefondsföretag i Sverige är visserligen än så länge litet. De aktiefonder som förvaltas av Stiftelsen Aktietjänst är dock förhållandevis stora. Enligt vad som upplysts av Aktietjänst innehas det övervägande antalet andelsbevis av ett stort antal enskilda personer, som skulle kunna betecknas småsparare. Antalet personer som berörs av företagets verksamhet är därigenom ganska betydande. Utvecklingen kan vidare komma att medföra en ökning av antalet aktiefonder, särskilt om kapitalmarknaden blir friare genom att hindren för kapitalrörelser mellan Sverige och utlandet undanröjs.

2. De gällande svenska civil- och associationsrättsliga reglerna ger inte ett i alla avseenden lämpligt rättsligt underlag för aktiefondsverksamheten. Utvecklingen av verksamheten tycks visa att den fyller ett visst behov. Det finns därför anledning att ge den en lämplig rättslig grund genom lagstiftning. Detta gäller inte minst rättsförhållandet till tredje man.

3. De civilrättsliga regler som gäller för förhållandet mellan aktiefondsföretaget och innehavare av andelsrätter i fonden är knapphändiga och i viss utsträckning oklara. Parterna lämnas stor frihet att reglera sina inbördes förhållanden genom avtal. Därvid står i allmänhet ett kapitalstarkt företag, som är i stånd att ta till vara sina intressen, mot ett stort antal enskilda personer, som vanligen är utan erfarenhet av förhållandena i fråga och som inte heller har praktisk möjlighet att stärka sin ställning genom inbördes samverkan. Från företagets sida

har inte vidtagits några anordningar för att ge andelsägarna möjlighet att medverka vid aktiefondsföretagens skötsel eller förvaltningen av fonderna. Andelsägarna har inte insyn i fondernas förvaltning eller rätt att medverka vid utseende av revisorer. Även om de nu nämnda omständigheterna i dagens läge inte gett anledning till missförhållanden, kan detta komma att ändras, om nya, mindre nogräknade företag skulle börja driva aktiefondsverksamhet. Från principiell synpunkt anser utredningen det rimligt att rättsordningen på detta liksom på andra områden, t. ex. i fråga om avbetalningsköp, arrende- och hyresförhållanden, ingriper till stöd för de svagare parterna genom att i viss utsträckning upphäva avtalsfriheten och meddela tvingande lagbestämmelser. För lösandet av spörsmål, varom parterna inte träffat avtal, kan också behövas normerande regler.

4. Från allmänhetens synpunkt kan aktiefondernas verksamhet ha vissa likheter med bankernas inlåningsrörelse. Det är bl. a. angeläget, att allmänheten får vederhäftiga informationer om de fördelar och risker som är förenade med den sparform som förvärv av fondandelar innebär. Försäljningen av andelsbevisen bör ske i sådana former och på sådana villkor att spararna inte utsätts för andra risker än dem som med nödvändighet följer av sparobjektets speciella art. Det är vidare ett allmänt intresse, att handeln med andelsbevisen inte onödigt fördyras. För att tillgodose småspararnas berättigade krav på trygghet, när de anförtrot sina sparmedel åt ett aktiefondsföretag för placering genom företagets försorg i aktier och andra värdepapper, kan det därför på goda grunder krävas att aktiefondsföretagen på samma sätt som affärsbanker, sparbanker och andra penninginrättningar blir föremål för särskild tillsyn från statsmakternas sida.

5. Tillkomsten av aktiefondsföretagen i Sverige kan delvis ses som resultat av strävanden att tillföra kapitalmarknaden nya källor av riskvilligt kapital. Från principiell synpunkt torde det inte finnas anledning att hindra eller motverka sådana strävanden att sprida aktieägandet till nya kretsar. Kan dessa strävanden underlätta företagsamhetens finansiering torde de tvärtom vara värda att uppmuntras.

Betydelsen av aktiefondsverksamheten för den inhemska kapitalmarknaden från sistnämnda synpunkter kan dock enligt utredningens uppfattning inte bedömas med säkerhet utan mera ingående undersökningar. Utredningen har inte ansett det erforderligt att göra sådana undersökningar, eftersom det är uppenbart att verksamheten åtminstone i viss utsträckning är ägnad att främja sparandet inom samhället. Med hänsyn till knappheten på kapital torde detta ur samhällelig synvinkel i och för sig vara värt att stödja. En lagstiftning om aktiefondsverksamheten som syftar till att tillgodose bl. a. spararnas krav på trygghet bör av naturliga skäl vara ägnad att stärka verksamhetens ställning i det

allmänna medvetandet och därmed också främja det sparande som kan vinnas på denna väg.

6. Ett ytterligare stöd för att en lagstiftning behövs utgör den omständigheten att särskild lagstiftning ansetts påkallad i praktiskt taget alla länder, där aktiefondsverksamhet fått nämnvärd omfattning.

3.2 Allmänna synpunkter på en lagstiftning

I fråga om målsättningen för en svensk lagstiftning om aktiefonder anför i betänkandet att det allmänna syftet måste vara att skapa trygghet för de sparare och andra placerare som anförtror sina medel åt en aktiefond. Tryggheten kan dock med hänsyn till värdefluktuationerna hos aktier och andra värdepapper inte avse annat än att medlen förvaltas på ett så ändamålsenligt och säkert sätt som möjligt. Grundläggande förutsättningar för att trygghetskravet skall tillgodoses är främst att lagstiftningen ger ett lämpligt rättsligt underlag för verksamheten och att den tillfredsställande reglerar rättsförhållandet mellan aktiefonds företagen och innehavarna av andelsrätter i fonderna samt förhållandet till tredje man. Härutöver bör en lagstiftning omfatta sådana bestämmelser om fondernas handhavande och förvaltning som behövs från säkerhetssynpunkt. Frågor som också måste lösas är andelsägarnas rätt till insyn och medinflytande samt om fonderna skall ställas under offentlig tillsyn.

Utredningen framhåller att de svenska aktiefonderna som regel organiserats i former, som bygger på den anglosachsiska rättens trustbegrepp. En av anledningarna till denna konstruktion torde vara att någon lämplig företagsform inte inrymts i det svenska rättssystemet.

I fråga om de former, i vilka aktiefondsverksamhet skulle kunna utövas, anlägger utredningen bl. a. följande synpunkter. Ett investmentföretag kan i princip väl konstrueras i form av ett aktiebolag eller en ekonomisk förening. De svenska investmentbolagen, vilkas verksamhet avser förvaltning av värdepapper i enlighet med principen om riskfördelning, är organiserade som aktiebolag på grundval av den svenska aktiebolagslagen. När det gäller aktiefonds företag har emellertid aktiebolags- eller föreningsformen vissa nackdelar. Ett investmentföretag, som organiserats i bolags- eller föreningsform, är självt ägare till värdepappersportföljen, medan investeraren genom sitt innehav av aktier i bolaget eller andelar i föreningen i sin tur äger del i bolaget resp. föreningen. Inom ett och samma investmentföretag kan därför inte bildas olika fonder. Utformningen av aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar medför vidare att ett i bolags- eller föreningsform organiserat investmentföretag alltid måste ha karaktären av en sluten fond med ett från början bestämt antal andelar. Genom att fonder av denna konstruktion, till skillnad från de öppna fonderna, i allmänhet

inte löser in utelöpande andelsbevis, blir priset på en fondandel beroende inte bara av värdet av de underliggande värdepapperen i fonden utan också av tillgång till och efterfrågan på andelar. Enligt utredningens mening måste det vara av stor betydelse för en andelsbevisägare att veta att han kan räkna med att, när han så önskar, få ut i stort sett andelens värde. Eftersom en andelsbevisägare oftast saknar möjlighet att själv påverka förvaltningen av fonden, kan det vidare vara av värde för honom att — om han är missnöjd med fondförvaltningen — kunna få sitt andelsbevis inlöst och därigenom inte behöva riskera ytterligare ekonomiska förluster.

Utredningen anser det därför vara mest förenligt med andelsägarnas intresse att lagstiftningen utformas så, att fonderna blir av öppen typ med inlösningsskyldighet för fondförvaltaren. För en rörelse med slutna fonder får väljas en annan form, t. ex. investmentbolag.

I fråga om möjligheterna att i anslutning till gällande lagstiftning finna en lämplig verksamhetsform för aktiefonderna — utan hänsyn till att företagen i Sverige redan fått sin karaktäristiska utformning — anför utredningen att det kunde ligga närmast till hands att göra erforderliga ändringar i aktiebolagslagen eller lagen om ekonomiska föreningar, eftersom övriga i vårt land förekommande former för ekonomisk samverkan, t. ex. enkelt bolag, handelsbolag och ideell förening, av praktiska skäl inte kan läggas till grund för en lagstiftning om öppna aktiefonder.

Lagstiftningen i vissa länder tillåter att öppna fonder organiseras som aktiebolag. Enligt svensk rätt däremot är ett aktiebolag i princip en sluten organisation. Att för aktiefondernas skull genomföra sådana ändringar i aktiebolagslagen att aktiebolag med växlande aktiekapital kunde inrymmas i lagen skulle därför innebära ett så långtgående avsteg från de principer som hittills tillämpats på denna associationsform att det enligt utredningens mening inte bör komma i fråga.

Den ekonomiska föreningen, som i princip är en öppen association, där antalet medlemmar kan växla utan ändring av föreningens organisation, skulle visserligen i och för sig väl lämpa sig som form för en öppen fond. Lagen om ekonomiska föreningar skulle dock knappast utan betydande ändringar kunna göras tillämplig på aktiefonder. Sannolikt skulle det bli mest praktiskt att utfärda en särskild föreningslag för aktiefonderna på samma sätt som för t. ex. bostadsrättsföreningar.

I betänkandet skisseras en sådan särskild föreningslag för aktiefonder. Föreningen skulle ha till syfte att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att för deras gemensamma räkning placera de genom insatserna sammanskjutna medlen i aktier och andra värdepapper och att förvalta den därigenom bildade fonden. Den som ville placera medel i fonden skulle gå in i föreningen med en eller flera insatser. Ville en medlem förvandla sina i föreningen placerade medel

till kontanter, skulle han få säga upp sig till utträde ur föreningen och därvid få ut kontanter motsvarande värdet av vad som belöpte på hans föreningsinsatser. Bestämmelser som avvek från föreningslagen skulle krävas beträffande medlems intagande och avgång. Kompletterande stadganden skulle också behövas om fondens sammansättning och förvaltning och därmed sammanhängande spörsmål samt ev. beträffande frågan om en offentlig tillsyn över verksamheten. Aktiefonden skulle förvaltas direkt av den på förenings- eller fullmäktigstämma valda föreningsstyrelsen.

Vid sina överväganden har utredningen stannat för att föreslå en lagstiftning om aktiefonder, som i princip behåller den ordning i vilken fonderna hittills utövat sin verksamhet. Förslaget innebär således att man accepterar en utformning av aktiefonderna, som har sitt ursprung i den anglosachsiska rättens trustbegrepp. Denna ståndpunkt motiverar utredningen främst med att man härigenom i huvudsak kan behålla de redan verksamma aktiefonderna i tämligen oförändrade former. Aktiefondernas verksamhet har inte föranlett anmärkningar och de tycks också ha vunnit allmänhetens förtroende. Att under sådana förhållanden lagstiftningsvägen tvinga verksamheten över i en i väsentliga hänseenden annorlunda form, vilket skulle ske vid en lösning enligt föreningsalternativet, bör enligt utredningen inte göras utan att starka sakliga grunder kan åberopas. Några sådana kan emellertid knappast anföras. Den lagstiftning om aktiefonder som genomförts i Tyskland, Österrike och Schweiz, där civil- och associationsrätten i många hänseenden överensstämmer med den svenska, visar tvärtom, att en lagstiftning som bygger på trustbegreppet utan alltför stora svårigheter väl låter sig inpassas i det gällande rättssystemet. Vissa praktiska fördelar är förenade med denna organisationsform. Bl. a. kan ett och samma företag ha hand om förvaltningen av flera sidoordnade fonder med olikartad inriktning.

Utredningen föreslår sålunda en särskild legal form för det slag av rörelse som innebär att ett företag för fonddelägarnas gemensamma räkning förvaltar en genom insatser bildad fond, som består av aktier, obligationer och andra liknande värdepapper och som är helt skild från företagets egen förmögenhet. Väsentliga drag i lagstiftningen är bestämmelser som garanterar att fondens medel inte sammanblandas med företagets egna medel och som hindrar att fonden tas i mät för företagets skulder och att fonden vid företagets konkurs kommer att ingå i konkursmassan.

I lagförslaget används beteckningen värdepappersfond i stället för aktiefond. Även om fonderna till väsentlig del måste komma att bestå av aktier, kan också t. ex. obligationer eller skattkammarväxlar komma att ingå. Utredningen anser därför uttrycket aktiefond vara en alltför snäv beteckning.

Utredningen anger följande grunder för sitt lagförslag.

1. Värdepappersfondrörelse får utövas endast av aktiebolag, som fått tillstånd av bankinspektionen.

2. Tillstånd får lämnas endast bolag som uppfyller vissa villkor i lagen, fondbolag.

3. Fondbolag skall stå under tillsyn av bankinspektionen.

4. Fondbolag skall självständigt och i eget namn förvalta värdepappersfond som bolaget bildat och skall därvid uteslutande handla i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

5. Den egendom som ingår i fonden skall hållas skild från fondbolagets övriga medel och vara fredad från bolagets borgenärer vid utmätning eller konkurs.

6. För varje fond skall finnas fondbestämmelser, som upprättas av fondbolaget. Bestämmelserna skall ange vissa allmänna grunder för bolagets förvaltning av fonden.

7. Fondbolag får inte besluta om utbetalning av värdepappersfonds medel annat än för vissa ändamål, som anges i lagen.

8. Endast de slag av värdepapper som anges i lagen får förvärvas till fond. Värdepapper utfärdade av en och samme utfärdare får inte förvärvas över en viss gräns.

9. Fondbolag får i sina fonder inte inneha mer än viss procentsats av aktierna i ett och samma aktiebolag.

10. För varje fond skall finnas en förvaringsbank, utsedd av fondbolaget. Banken skall uppbära de medel som tillkommer fonden, ombesörja alla utbetalningar ur fonden och förvara fondeegendomen.

11. Andelarna i en värdepappersfond skall vara lika stora och innefatta samma rätt. Andelsvärdet skall vara fondens värde delat med antalet gällande fondandelar.

12. Till bevis om insättares andel skall fondbolag utge till innehavaren eller till viss man eller order ställda fondandelsbevis. Bolaget skall lösa in fondandelsbevis på villkor som närmare anges i lagen.

13. Fondbolag skall lämna redogörelse för fondens förvaltning minst en gång i kvartalet.

14. Avveckling av ett fondbolags förvaltning av en fond skall ske i särskild ordning.

15. Skadestands- och straffbestämmelser skall finnas i lagen.

3.3 Lagstiftningens huvudfrågor

3.3.1 Lagens tillämpningsområde

Med värdepappersfondrörelse förstås enligt utredningens definition en rörelse, som har till ändamål att förvalta en huvudsakligen av aktier, obligationer eller andra värdepapper bestående och från rörelsens övriga egendom skild förmögenhet (värdepappersfond) samt att erbjuda

allmänheten att insätta medel i fonden mot bevis om rätt till andel i fondens vid varje tidpunkt beräknade värde (fondandelsbevis). Genom definitionen avses alla andra former av investmentverksamhet bli uteslutna från lagstiftningens tillämpningsområde. Som framgår av det följande, upptar lagförslaget tvingande bestämmelser om placering av fondens tillgångar på sådant sätt att en riskfördelning åstadkommes. Med hänsyn härtill behöver man enligt utredningens uppfattning i definitionen inte ange att förmögenhetsförvaltningen skall ske med iakttagande av principen om riskfördelning.

Aktiesparande förekommer i viss utsträckning i s. k. aktiesparkklubbar eller i samverkan i liknande former mellan en större eller mindre grupp personer. I allmänhet karaktäriseras en sådan verksamhet av att den är begränsad till en på ett eller annat sätt bestämd krets av personer, t. ex. anställda vid ett visst företag. Utredningen anser att dessa verksamhetsformer inte bör vara underkastade den nya lagstiftningen. Inriktas verksamheten bara på en begränsad krets av personer, finns det från allmän synpunkt inte anledning att omgärda verksamheten med de säkerhetsföreskrifter som föreslås i lagen.

Utredningen nämner som en tänkbar form av gemensamt aktiesparande det enkla bolaget, som erbjuder allmänheten delägarskap. Med lagförslagets definition av värdepappersfondrörelse skulle en sådan verksamhet komma att falla utanför lagen. Värdepappersportföljen skulle i detta fall inte utgöra en från företagets förmögenhet fristående förmögenhetsmassa och fondandelsbevis torde inte utfärdas. En anordning av detta slag skulle möjliggöra en verksamhet som företer stora likheter med värdepappersfondrörelse utan att vara underkastad de för fondbolagen avsedda bestämmelserna. Även om en bolagsman formellt har inflytande över bolagets förvaltning, torde dock den enskilde ägaren i ett enkelt bolag med obegränsat antal medlemmar i praktiken sakna allt reellt inflytande över bolaget. En verksamhet av sådant eller liknande slag anser utredningen inte böra tillåtas. Vill någon erbjuda allmänheten att delta i gemensamt förvärv av värdepapper på annat sätt än enligt den föreslagna lagen om värdepappersfondrörelse bör enligt utredningens mening endast två andra verksamhetsformer stå till buds, nämligen att allmänheten inbjuds att teckna antingen aktie i aktiebolag eller andel i ekonomisk förening.

Den föreslagna lagstiftningen avser endast rörelse som har till ändamål att förvalta en förmögenhet som huvudsakligen består av värdepapper. Om en placering av fondmedel i fast egendom tilläts liksom i vissa andra länder, skulle detta kräva föreskrifter av förhållandevis invecklad natur, bl. a. rörande fondegendomens värdering. Något behov av en fondbildning av detta slag finner utredningen inte föreligga i Sverige.

3.3.2 Tillstånd och tillsynsmyndighet

Utredningen erinrar om att särskilt tillstånd fordras för utövande av bl. a. bank-, försäkrings- och fondkommissionsrörelse. Den verksamhet som ett värdepappersfondföretag utövar kan från allmänhetens synpunkt anses ha en viss likhet med bankernas inlåningsrörelse. Företaget kan sägas inta ställningen som förvaltare av allmänhetens medel. Rörelsen kan också anses jämförbar med fondkommissionsrörelse. Det är angeläget att de som anförtrot sina medel åt ett värdepappersfondföretag får vederhäftiga informationer om denna särskilda slags sparform och att de inte utsätts för andra risker än dem som nödvändigtvis följer av medlens placering i aktier och andra värdehandlingar. Allmänhetens berättigade krav på trygghet vid anlitande av denna särskilda sparform påkallar därför att i lagen anges vissa allmänna förutsättningar i fråga om företagets ekonomiska förhållanden och ledning, som måste vara uppfyllda för att ett företag skall få rätt att utöva värdepappersfondrörelse. Av i stort sett samma anledning som föranlett övervakning av affärsbanker, sparbanker och andra penninginrättningar samt fondkommissionärer bör aktiefondsföretagen vara underkastade tillsyn. Utredningen finner att ett tillståndstvång för rätten att driva värdepappersfondrörelse är ofrånkomligt och föreslår att sådan rörelse får utövas endast efter tillstånd av offentlig myndighet.

Vid tillkomsten av lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet förutsattes, att offentliga regleringar med konkurrensbegränsande verkningar av olika skäl också i framtiden skulle kunna bli nödvändiga. I förarbetena till konkurrensbegränsningslagen har emellertid understrukits att, då särskilda regleringar erfordras av sociala, sanitära, polisiära eller andra skäl, bestämmelserna bör utformas på ett sådant sätt att de inte onödigtvis hämmar en fri tävlan eller erbjuder underlag för enskilda konkurrensbegränsningar (prop. 1953: 103, s. 65 och 226). Med beaktande av detta uttalande föreslår utredningen att den myndighet som beviljar tillstånd att utöva värdepappersfondrörelse skall ha att pröva endast om de i lagen angivna förutsättningarna är uppfyllda eller ej. Rätt att pröva om det föreligger behov av rörelsen eller annan liknande prövning av diskretionärt slag skall däremot inte tillkomma myndigheten. Tillstånd skall kunna återkallas av myndigheten, om det finns grundad anledning till det.

Utredningen föreslår att aktiefondsföretag skall stå under tillsyn av bankinspektionen. Inspektionen har redan nu tillsyn över bl. a. bankinstituten, fondkommissionärer och fondbörs. En tillsyn över värdepappersfondföretagen kommer att innebära näraliggande arbetsuppgifter för inspektionen. När det gäller beviljande av tillstånd är det inte nödvändigt att — som inom bank- och försäkringslagstiftningen — kräva Kungl. Maj:ts medverkan. Tillsynsmyndigheten bör sålunda handha tillståndsgivningen.

3.3.3 Värdepappersfondföretagets juridiska form

Som angetts i det föregående innebär utredningens förslag till legal utformning av värdepappersfondverksamhet en konstruktion, där fonden utgör en fristående förmögenhetsmassa, som förvaltas av ett självständigt rättssubjekt, fondledningen. Utredningen har övervägt ett flertal lösningar i fråga om den juridiska formen för fondledningen (se betänkandet s. 92—93). I det följande lämnas en kort redogörelse för de olika alternativen.

De flesta aktiefonderna i Sverige har bildats av stiftelser. Med hänsyn till den bristfälliga rättsliga regleringen av institutet stiftelse finner utredningen emellertid att stiftelse inte bör komma i fråga som form för utövande av värdepappersfondrörelse. Företagsformen ekonomisk förening anser utredningen inte heller vara ett lämpligt underlag för en verksamhet där fonden förvaltas fristående från företagets övriga förmögenhet.

I fråga om övriga tänkbara företagsformer framhåller utredningen att det i och för sig kan tyckas vara likgiltigt om verksamheten drivs av en enskild näringsidkare eller en sådan juridisk person som ett handelsbolag, ett kommanditbolag eller ett aktiebolag. Utredningen konstaterar i första hand att aktiebolagsformen skulle medföra betydande praktiska fördelar. I aktiebolagslagen finns utförliga föreskrifter om bl. a. bokföring, redovisning och revision. I lagen finns också bestämmelser som syftar till att bolagets förmögenhet och soliditet såvitt möjligt upprätthålls samt utförliga regler om de bestämmande, verkställande och kontrollerande organen. Den lagstiftning som gäller för enskilda företagare, handelsbolag och kommanditbolag saknar på det hela taget motsvarighet till aktiebolagslagens bestämmelser. Eftersom det inte föreligger något praktiskt behov av att enskilda eller handels- eller kommanditbolag omhänderhar värdepappersfonder, finner utredningen det vara mest ändamålsenligt att verksamheten får drivas uteslutande av aktiebolag.

Utredningen föreslår sålunda att värdepappersfondrörelse får utövas endast av aktiebolag och i den ordning som anges i lagen. Ett bolag som fått bankinspektionens tillstånd att utöva rörelsen föreslås få beteckningen fondbolag. För sådant bolag skall gälla vad som angående aktiebolag i allmänhet är föreskrivet i den mån annat inte följer av bestämmelserna i den nya lagen.

3.3.4 Tillståndsvillkoren, m. m.

Utredningen erinrar om att lägsta tillåtna aktiekapital enligt aktiebolagslagen är 5 000 kr.¹ Utredningen anför att drivandet av värdepappersfondrörelse i och för sig torde kräva endast ett förhållandevis blygsamt rörelsekapital. Bolagets eget kapital behöver därför från rent före-

¹ Bestämmelsen har numera ändrats, se not vid avsnitt 5.4.3.

tagsekonomska synpunkter inte vara stort. För att säkerställa att endast ekonomiskt vederhäftiga personer står som intressenter bakom ett fondbolag bör emellertid fordringarna på aktiekapitalets storlek vara väsentligt större för dessa bolag än för aktiebolag i allmänhet. Enligt lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet är en förutsättning för tillstånd att idka fondkommissionsrörelse när det gäller andra aktiebolag än bankbolag att bolagets aktiekapital uppgår till minst 500 000 kr. En skillnad gentemot fondkommissionärsbolag ligger i att de medel som anförtrots ett fondbolag enligt lagförslaget skall tas om hand av en särskild förvaringsbank. Behovet av eget kapital från säkerhetssynpunkt kan därför synas mindre framträdande, eftersom förvaringsbanken kommer att garantera fondens bestånd. Säkerhetsrisker kan emellertid tänkas uppkomma i andra fall. Utredningen nämner som exempel att fondbolaget ådragit sig skadeståndsskyldighet gentemot andelsägare eller att ett fondbolag som kommit på obestånd frestas att förfoga över fondegendomen på obehörigt sätt. Utredningen föreslår därför som ett villkor för tillstånd att utöva värdepappersfondrörelse att aktiekapitalet skall ha en viss minsta storlek. Ett sådant villkor kommer å ena sidan att verka återhållande på personer som inte är önskvärda inom företagsgrenen och å andra sidan att garantera att de som ägnar sig åt detta slags rörelse har den erforderliga ekonomiska grundvalen.

I fråga om aktiekapitalets minimibelopp anför utredningen som en tänkbar möjlighet att låta aktiekapitalet stå i visst förhållande till fondernas storlek. En sådan föreskrift skulle emellertid bl. a. medföra tillämpningssvårigheter. En lösning som innebär skyldighet för fondbolaget att ställa säkerhet för visst belopp vill utredningen inte heller tillstyrka. I lagen bör i stället anges ett bestämt belopp. När det gäller att bestämma detta saknas emellertid säkra hållpunkter för bedömningen. Ett kapitalkrav av storleksordningen 500 000 kr. i likhet med vad som gäller för fondkommissionärsaktiebolag anser utredningen vara långt högre än vad som behövs för rörelsekapital. Ett krav på kapital av denna storlek skulle också kunna lägga en viss hämsko på tillkomsten av nya fondbolag. Utredningen föreslår att ett kapital på 100 000 kr. fastställs som minsta aktiekapital och att detta skall vara helt inbetalat innan rörelsen får påbörjas.

Ett fondbolag torde i regel komma att förvalta betydande belopp. Verksamhetens art är sådan att allmänheten har befogade krav på en kvalificerad ledning av företaget. En förvaltningsform, som måste anses vara ägnad att tillgodose dessa krav, är en kollegial sammansättning av styrelsen jämte en inför styrelsen ansvarig verkställande direktör. I fråga om antalet styrelseledamöter går utredningen längre än aktiebolagslagens föreskrifter och föreslår att antalet sätts till minst fem. Härigenom bör intresset av en allsidig fackkunskap alltid kunna till-

godoses. Med tillämpning av aktiebolagslagens regler följer därvid utan särskilt stadgande i den föreslagna lagen att verkställande direktör alltid skall utses. I betänkandet diskuteras lämpligheten av att i lagen kräva någon form av kompetens för styrelseledamot i fondbolag, t. ex. viss tids praktik, eller uppställa som villkor att ledamöterna skall visas ha erforderlig insikt i ekonomiska frågor. Utredningen föreslår emellertid inte någon bestämmelse av sådan innebörd. Däremot uppställs, som framgår av det följande, ett allmänt krav på bolagets lämplighet.

Förslaget att fondbolagen skall vara underkastade tillståndstvång och offentlig tillsyn betingas av kravet på trygghet för den penningplacerande allmänheten. Den tillståndsprövande myndigheten måste ha både rätt och skyldighet att vägra tillstånd för företag som kan befaras driva rörelsen på ett olämpligt sätt. Liksom enligt fondkommissionslagen bör därför ett allmänt krav för meddelande av tillstånd vara att bolaget inte finnes vara olämpligt att utöva rörelsen.

Som tidigare nämnts anser utredningen att ett meddelat tillstånd skall kunna återkallas. Det är av vikt att ett fondbolag, som kan befaras komma på obestånd, på ett så tidigt stadium av insolvens som möjligt tvingas upphöra med rörelsen. Utredningen föreslår efter mönster av 14 § 3) fondkommissionslagen att tillstånd skall kunna återkallas om bolaget förlorat över en tredjedel av aktiekapitalet och bristen inte blivit fylld inom tre månader efter det att den yppades. Om bolaget visar sig olämpligt att fortsätta värdepappersfondrörelse bör återkallelse likaledes kunna ske. Därvid bör samma kriterier för olämplighet gälla som vid tillståndsgivningen. Utredningen föreslår sålunda — i nära överensstämmelse med 15 § fondkommissionslagen — att återkallelse skall kunna ske, om bolaget genom överträdande av lagen om värdepappersfondrörelse eller uppenbart åsidosättande av fondandelsägares intresse eller annorledes visat sig olämpligt att utöva värdepappersfondrörelse. Befogenheten att återkalla tillstånd föreslås tillkomma bankinspektionen.

3.3.5 Inflytande för ägarna av fondandelsbevis

Det ligger i sakens natur att fondandelsägarna — i än högre grad än aktieägarna i bolaget — har intresse av att fondmedlen placeras i värdepapper på ett så fördelaktigt sätt som möjligt, samtidigt som placeringen skall erbjuda tillräcklig säkerhet. Det är också av betydelse för dem att bolaget i övrigt drivs effektivt och i överensstämmelse med god ordning. Fondandelsägarna bör därför ha ett intresse av att kunna få inflytande i någon form på förvaltningen av värdepappersfonden, t. ex. på val av styrelse, revisorer och fondens sammansättning. Utredningen diskuterar härvid flera lösningar (se betänkandet s. 101—102). Att låta fondandelsägarna själva vid en gemensam stämma eller genom ett skriftligt valförfarande utöva inflytande på fondförvaltningen

anser utredningen vara förenat med alltför stora praktiska svårigheter. I detta sammanhang erinrar utredningen om bestämmelserna om försäkringstagarinflytande i försäkringslagstiftningen. Enligt 70 § lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse skall i försäkringsaktiebolag, som inte uteslutande driver återförsäkring, minst en av styrelseledamöterna utses med uppgift att särskilt vaka över att försäkringstagarnas intresse vederbörligen beaktas. Sådan ledamot, som inte får vara aktieägare eller befattningshavare i bolaget, utses av försäkringstagarna eller av intressegrupp, som har anknytning till dem, eller av Kungl. Maj:t eller offentlig myndighet.

En anordning av liknande slag för fondbolagens del skulle innebära att en eller flera representanter för fondandelsägarna ingick i fondbolagets styrelse. En sådan särskilt utsedd representant skulle närmast ha att i fondandelsägarnas intresse fullgöra en huvudsakligen övervakande funktion och därmed också kunna utgöra ett komplement till bankinspektionens tillsyn. Utredningen påpekar att en sådan lösning visserligen inte är invändningsfri. Man kan bl. a. hävda att en sådan företrädare för fondandelsägarna har svårt att upptäcka missförhållanden, som man vill dölja för honom. Det kan också med hänsyn till andra bestämmelser i utredningens förslag ifrågasättas, om företrädaren har någon större funktion att fylla som styrelseledamot. Fondbolagen skall enligt förslaget bl. a. stå under kontinuerlig tillsyn av bankinspektionen, som också skall förordna revisor i bolagen. Ytterligare garantier mot missbruk ligger i kravet på att fondförmögenheten skall vara nedsatt i förvar hos bank samt i de föreslagna föreskrifterna om samverkan mellan fondbolag och förvaringsbank.

Utredningen finner att invändningarna visserligen kan ha ett visst berättigande men konstaterar att det dock från allmän synpunkt är av värde att den allmänna övervakningen över ett fondbolag kompletteras med en företrädare för fondandelsägarnas intresse, som har möjlighet att inifrån fortlöpande följa bolagets verksamhet. Utredningen föreslår därför att minst en av ledamöterna i ett fondbolags styrelse skall ha till särskild uppgift att vaka över att fondandelsägarnas intresse vederbörligen beaktas. I styrelser med ett större antal ledamöter kan det vara lämpligt att låta antalet särskilt utsedda ledamöter stå i viss proportion till styrelsens storlek.

I fråga om sättet för utseende av den särskilda styrelseledamoten finner utredningen det mest tillfredsställande vara att — liksom på försäkringsområdet — fondandelsägarna själva i första hand utser denne och att uppgiften i andra hand anförtros en intressegrupp med anknytning till fondandelsägarna. Möjligheterna att ordna ett valförfarande bland fondandelsägarna kan emellertid vara små och det kan ofta visa sig svårt att finna en godtagbar intressegrupp med anknytning till dem. I lagen om försäkringsrörelse har upptagits ytterligare ett alter-

nativ, nämligen att ledamoten utses genom förordnande av Kungl. Maj:t eller av offentlig myndighet. Det är enligt utredningens mening inte nödvändigt att belasta Kungl. Maj:t med frågor av denna art. Förordnandet av ledamot föreslås därför i sista hand ankomma på offentlig myndighet. När det gäller fondbolagen är bankspektionen den myndighet som är lämpligast. Utredningen föreslår sålunda att sådan styrelseledamot, vilken har till särskild uppgift att vaka över att fondandelsägarnas intresse vederbörligen beaktas, skall utses av fondandelsägarna eller av intressegrupp som har anknytning till dem eller av bankspektionen.

3.3.6 *Fondbolagets åligganden*

En grundtanke i utredningens förslag till lagstiftning är att fondbolaget skall ha den primärt ansvariga rollen i det samspel, som äger rum mellan bolaget, förvaringsbanken och fondandelsägarna. Förvaringsbanken har den på ett sätt mera passiva uppgiften att förvara fondens tillgångar på ett tryggsamt sätt och se till att dessa inte används för ovidkommande ändamål. Fondbolaget som den aktiva parten har att initiera värdepappersfondrörelsen genom att utse förvaringsbank, organisera försäljningen av fondandelsbevis etc. Fondbolagets huvuduppgift är där efter att förvalta den eller de av bolaget bildade fonderna. Förvaltningen innefattar inköp av aktier och andra värdepapper för placering av fondmedlen och åtgärder för fondens bibehållande och förkovran, t. ex. omplaceringar och utnyttjande av erbjudanden om nyemissioner. Fondbolagets förvaltningsfunktion har sålunda central betydelse. Utredningen föreslår att i lagen särskilt anges att det åligger fondbolag att under iakttagande av vad i lagen eller eljest finns stadgat och i överensstämmelse med gällande fondbestämmelser självständigt och i eget namn förvalta av bolaget bildad värdepappersfond. Bolaget får därvid förfoga över all egendom som ingår i fonden och utöva alla ur denna egendom härflytande rättigheter.

Av allmänna rättsregler följer att förvaltningen skall bedrivas med fondandelsägarnas bästa för ögonen. Utredningen påpekar att detta normalt också ligger i fondbolagets intresse. Emellertid kan man inte helt utesluta möjligheten av att fondbolaget skulle kunna företa dispositioner som är ofördelaktiga för fondandelsägarna. Bolaget skulle t. ex. kunna låta fonden köpa vissa aktier för att därigenom stödja aktiekursen till förmån för intressenter i bolaget. Utredningen anser det därför vara av värde att det sägs ut i lagen att fondbolaget vid värdepappersfondens förvaltning uteslutande skall handla i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

Frågan om utövande av rösträtt för de aktier som ingår i fonden får enligt utredningens mening inte bedömas med utgångspunkt enbart från formella äganderättsbegrepp. Det avgörande bör vara vad som bäst

främjar allmänna och enskilda intressen. Frågan har utomlands på många håll visat sig vara kontroversiell. Om fondföretaget får rösträtt för aktierna i fonden, kommer de intressenter som står bakom företaget att kunna utöva ett större inflytande inom näringslivet än som står i proportion till deras egna kapitalinsatser i fondföretaget. Detta förhållande har ansetts kunna på ett från allmän synpunkt olyckligt sätt öka faran för en alltför stor maktkoncentration inom näringslivet. Riskerna bör enligt utredningens mening dock inte överdrivas. Man kan knappast inom överskådlig tid räkna med en sådan ökning av värdepappersfonderna i Sverige att de kan bli av nämnvärd betydelse i maktkoncentrationshänseende. Som tidigare nämnts föreslår utredningen att fondbolag inte skall få rätt att i en fond inneha mer än en viss procentsats av aktierna i ett och samma aktiebolag. Ett fondbolags möjlighet att få otillbörligt stort inflytande över ett aktiebolag eller en grupp av aktiebolag genom att utöva rösträtten för de aktier som ingår i fonden torde därför knappast vara särskilt påtaglig. Det saknas därför anledning att med hänsyn till faran för ökad maktkoncentration inom näringslivet förbjuda fondbolaget att utöva rösträtt för aktierna i fonderna. Ett annat skäl som kan anföras mot att ge fondbolaget rätt att utöva rösträtten för aktierna i en värdepappersfond är att bolaget eller dess intressenter inte kan förutsättas alltid ha ett intresse, som sammanfaller med fondandelsägarnas, när det gäller att bestämma de berörda aktiebolagens allmänna affärspolitik eller deras utdelningspolitik.

En lösning, som ger innehavarna av fondandelsbevis en praktisk möjlighet att utöva rösträtten genom t. ex. en representationsförsamling, har utredningen, som framgår av det föregående, inte kunnat finna. Det är uppenbarligen omöjligt att låta varje innehavare av fondandelsbevis utöva rösträtten för den på honom belöpande andelen av aktierna i fonden. Om bolaget inte får utöva rösträtten, måste följden bli att denna över huvud taget inte kan utövas. Fondandelsägarnas intressen skulle då inte alls komma att företrädas vid bolagsstämmorna. Under vissa förhållanden skulle detta kunna vara till nackdel för fondandelsägarna, bl. a. vid fastställande av ett bolags utdelningspolitik. En sterilisering av rösträtten för en del av aktierna skulle medföra att de övriga aktierna i bolaget fick ett ökat röstvärde i förhållande till hela aktiestocken. Ett sådant förhållande finner utredningen i och för sig mindre önskvärt.

Vid avvägningen mellan de olika intressen som talar för och emot att ett fondbolag får rätt att utöva rösträtten för aktierna i en värdepappersfond stannar utredningen för att föreslå att någon inskränkning i ett fondbolags rätt att utöva rösträtten inte sker. I lagtexten bör anges att bolaget vid utövandet av rösträtt för aktier i fonden skall ha att utesluta handla i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

3.3.7 Värdepappersfondens ställning

Som angetts i den tidigare redogörelsen föreslår utredningen en konstruktion av värdepappersfonderna som utgår från det anglosachsiska trustbegreppet. Konstruktionen innebär att en värdepappersfond — utan att vara en självständig juridisk person — förvaltas av fondbolaget i bolagets eget namn som en fristående förmögenhetsmassa. Bolaget får därvid förfoga över all den egendom som ingår i fonden och utöva alla ur egendomen härflytande rättigheter. För att trygga fondens ställning som en fristående förmögenhetsmassa föreslår utredningen särskilda bestämmelser om avskiljande av fonden från bolagets förmögenhet samt om utmätningsfrihet och förbud mot pantsättning.

En förutsättning för att fondförmögenheten skall kunna skiljas från fondbolagets övriga förmögenhetsmassa är, framhåller utredningen, att det tydligt fastslås vad som skall ingå i en värdepappersfond. Till en fond skall höra de medel som fondbolaget erhåller vid utgivande av bevis om andel i fonden och alla värdepapper som anskaffats för sådana medel eller med anlitan­de av fondens värdepappersinnehav. Till en fond hör också den avkastning i form av räntor och utdelningar samt de realisationsvinster som härrör från fondegendomen. Slutligen skall till en värdepappersfond också räknas alla de rättigheter av olika slag, t. ex. teckningsrätter, som härflyter ur de i fonden ingående värdepappere­ren. Utredningen föreslår att i lagen anges vad som sålunda skall ingå i en värdepappersfond.

Enligt utredningens mening bör krävas att all egendom som ingår i en värdepappersfond skall hållas skild från fondbolagets övriga egendom på ett sådant sätt att det inte uppkommer risk för sammanblandning. En föreskrift härom föreslås ingå i lagen. Fondförmögenheten skall enligt förslaget inte heller förvaras hos fondbolaget utan som tidigare nämnts hos en förvaringsbank.

Då det gäller skulder, som ett fondbolag ådragit sig för egen räkning eller för en fonds räkning i strid mot lagens föreskrifter, ligger det i sakens natur att bolagets värdepappersfonder inte bör bära något ansvar. Fonderna bör inte kunna tagas i mät för sådana skulder. Det samma bör emellertid gälla också när fråga är om infriande av förbindelser, som bolaget behörigen ingått för en fonds räkning, eller om fullgörande av andra förpliktelser, vilka kan sägas direkt avse fondegendomen. Även om det kunde förefalla motiverat att tillåta utmätning i fondegendomen för skulder av sistnämnda slag, kan en sådan utmätning nämligen medföra praktiska svårigheter. Bl. a. kan det ibland vara svårt att i ett utmätningsärende avgöra vilka skulder som avser värdepappersfonden och vilka skulder som belastar bolaget. Utredningen anser det därför lämpligast att fondegendomen görs fri från varje utmätning. En sådan undantagsställning för värdepappersfonderna kan enligt utredningens me-

ning genomföras utan att borgenärer, vilka äger sådan fordran hos ett fondbolag som hänför sig till en värdepappersfond, därigenom kommer att lida förfång. Utredningen anför i övrigt följande.

Det förefaller sålunda till en början otroligt, att ett fondbolag utan rimlig anledning skulle vägra att av en värdepappersfonds medel låta betala en skuld, som bolaget ådragit sig för fondens räkning. Härvid bortses givetvis från sådan betalningsskyldighet, varom tvist råder och vars existens följaktligen först får prövas i vanlig rättslig ordning. Därest bolaget ändå skulle underlåta att betala en dylik skuld, torde utmätning för en sådan fordran kunna erhållas i den del av bolagets egendom, som inte utgörs av värdepappersfond. Om denna egendom ej skulle förslå till fordringsbeloppets gäldande och bolaget därför på grund av sin bristande betalningsförmåga blir försatt i konkurs, skall enligt 36 § i lagförslaget förvaltningen av värdepappersfond, som bolaget innehar, omedelbart övergå till förvaringsbanken. Härvid bör av naturliga skäl följa skyldighet för banken att med anlitande av fondens medel fullgöra alla de förpliktelser, vilka fondbolaget under iakttagande av bestämmelserna i lagen om värdepappersfondrörelse ådragit sig för fondens räkning. — — —. Motsvarande bör gälla om förvaltningen av fonden övergår på annat fondbolag. — — —. Vad beträffar skulder, som avser en fond och uppkommit lagenligt, finns därför inte anledning befara att någon borgenär kommer att kunna lida förlust på den grund att fondeegendomen görs utmättningsfri. Vad åter beträffar den borgenär, vilken äger sådan fordran hos ett fondbolag som uppkommit i strid med bestämmelserna i lagen, får denne räkna med att för utfående av sitt fordringsbelopp hålla sig enbart till bolagets "eget" kapital. Detta får anses vara en naturlig följd av de föreskrifter, som till fondandelsägarnas skydd reglerar de ändamål vartill fondeegendomen får användas, och utgör ett förhållande, vilket den som ingår förbindelse med ett fondbolag har att ta med i beräkningen.

Utredningen erinrar om att enligt 27 § konkurslagen (1921: 225) till konkursbo skall räknas endast sådan konkursgäldenären tillhörig egendom som är av beskaffenhet att kunna tas i mät för gäld. En följd av att egendomen i en värdepappersfond ej får tas i mät blir sålunda att den inte heller kan dras in i fondbolagets konkurs. Utredningen förordar en uttrycklig föreskrift härom.

För att ytterligare förhindra ett obehörigt förfogande över fondeegendomen föreslår utredningen ett förbud mot att pantsätta egendomen eller överlåta den som säkerhet. Risker för att ett fondbolag skall kunna pantsätta egendom som ingår i en värdepappersfond torde vara ganska ringa med hänsyn till att egendomen alltid skall finnas i förvar hos en bank. Det skulle emellertid kunna tänkas, att bolaget genom avtal upplät panträtt i fondeegendomen. För att förhindra att en presumtiv panthavare som är i god tro skall kunna kräva att banken utlämnar den egendom som avses med pantupplåtelsen, föreslår utredningen att avtal som träffats i strid mot ifrågavarande förbud skall vara ogiltigt. De föreslagna bestämmelserna till skydd mot obehöriga förfoganden be-

träffande fondegendomen skulle i vissa fall kunna bli satta ur spel genom att en fordran hos ett fondbolag används till kvittning mot belopp, som tillkommer bolaget för värdepappersfonds räkning. Utredningen föreslår därför ett förbud mot sådan kvittning.

Utredningen föreslår slutligen att reglerna till skydd för egendomen i en värdepappersfond kompletteras med en bestämmelse som begränsar fondbolags rätt att besluta om utbetalning av medel, vilka ingår i en fond. Sådana beslut bör endast avse ändamål, som kan anses ingå som naturliga led i förvaltningen av en värdepappersfond. Hit räknar utredningen förvärv av värdepapper till fonden, inlösen av fondandelsbevis, utdelning till fondandelsägare m. m.

3.3.8 Rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandelsägare

I betänkandet anförts att ett fondbolag visserligen skall förvalta en värdepappersfond självständigt och i eget namn men att bolaget vid förvaltningen rimligtvis inte kan få förfara med de anförtrödda medlen enbart efter eget gottfinnande. Föreskriften att bolaget vid förvaltningen uteslutande skall handla i fondandelsägarnas intresse är ett uttryck för denna inställning. Utöver en sådan allmän bestämmelse bör krävas att bolaget på förhand uppdrar vissa närmare riktlinjer för förvaltningen genom fondbestämmelser. Rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandelsägare kommer därigenom att regleras inte bara genom lagen utan också genom fondbestämmelserna. I lagförslaget anges därför att fondbolaget är skyldigt att upprätta fondbestämmelser och vilka frågor som måste regleras i bestämmelserna. En av de viktigaste av dessa frågor är den placeringspolitik som bolaget avser att följa vid förvaltningen av fonden, dvs. om placeringen t. ex. bara skall omfatta svenska värdepapper eller bestå av både svenska och utländska papper eller vara specialiserad till viss eller vissa branscher. Fondbolaget bör därför vara skyldigt att i fondbestämmelserna ange de allmänna riktlinjerna för placering av fondens medel och om fonden helt eller delvis skall bestå av utländska värdepapper.

En annan väsentlig fråga är dispositionen av avkastningen från en värdepappersfond. Eftersom fondandelsägarna på förhand bör känna till de principer som kommer att följas i detta avseende, föreslår utredningen skyldighet för fondbolaget att i fondbestämmelserna ange om och i vilken omfattning utdelning skall ske. Fondbestämmelserna skall vidare innehålla uppgift om storleken av kostnader vid utgivande och inlösen av fondandelsbevis, ersättning till fondbolag och förvaringsbank för förvaltningen av fonden samt vissa upplysningar om denna.

Eftersom det är viktigt att fondbestämmelserna utgör en godtagbar grundval för rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandelsägare, föreslår utredningen att bestämmelserna på förhand skall fastställas av bankinspektionen. Fastställelsen skall i första hand avse ett konstate-

rande av att tydliga besked lämnats i samtliga frågor, som enligt lagen måste regleras genom fondbestämmelserna. En mera ingående prövning av innehållet vill utredningen inte förorda bl. a. därför att inspektionens godkännande skulle kunna uppfattas som ett slags garanti för fondbestämmelsernas lämplighet. Inspektionens åtgärd bör dock inte vara begränsad till att enbart godta vad som föreslagits. I den mån de upprättade fondbestämmelserna innehåller bestämmelser, som inspektionen finner vara uppenbart oskäligen för fondandelsägarna, bör inspektionen således kunna vägra fastställelse.

Eftersom fondbestämmelserna ligger till grund för regleringen av rättsförhållandet mellan fondbolaget och fondandelsägarna, finner utredningen det vara uteslutet att fondbolaget skulle ges rätt att helt på egen hand ändra fondbestämmelser som en gång fastställts. Dessa borde i princip få ändras endast genom ett gemensamt beslut av fondbolaget och samtliga fondandelsägare eller efter medgivande av samtliga fondandelsägare. Ändringen borde därefter fastställas av bankinspektionen. I normala fall torde det emellertid av praktiska skäl bli omöjligt att inhämta alla fondandelsägarnas medgivande till en ändring av fondbestämmelserna. Ett alternativ kunde vara att i stället låta ändringen godkännas av något organ eller någon myndighet som kunde anses företräda fondandelsägarna. När det gäller fondbestämmelsernas centrala delar, dvs. riktlinjerna för fondmedlens placering, rätten att placera fondmedel i utländska värdepapper samt fondens utdelningspolitik, bör en fondandelsägare emellertid kunna förlita sig på att ändringar inte sker utan hans samtycke. Utredningen föreslår därför att ändring av fondbestämmelserna i dessa delar endast får ske efter medgivande av samtliga fondandelsägare. Beslutet om ändring skall underställas bankinspektionen för fastställelse. Om på grund av ändrade förhållanden de centrala fondbestämmelserna inte längre skulle vara lämpliga och samtycke till ändring inte kan inhämtas från alla fondandelsägare, får bolaget överväga om fonden skall upplösas och en ny fond med mera ändamålsenliga fondbestämmelser bildas i dess ställe.

Vad beträffar ändringar i fondbestämmelsernas övriga innehåll, t. ex. kostnadstillägg, ersättning till fondbolag och förvaringsbank eller fondens beteckning, föreslår utredningen att ändring i bestämmelserna skall få ske om bankinspektionen finner att ändringen är skälig och inte strider mot fondandelsägarnas intressen. Ändringen bör träda i tillämpning först efter viss tid, förslagsvis tre månader efter det att tillståndet meddelats. En fondandelsägare, som inte vill godta en blivande ändring, får därigenom möjlighet att inlösa sitt bevis innan ändringen trätt i kraft. Bankinspektionen förutsätts ge föreskrifter om offentliggörande av ändringen.

3.3.9 Placering av värdepappersfonds medel

Eftersom ändamålet med en värdepappersfond är att erbjuda allmänheten en möjlighet att under så betryggande former som möjligt placera medel i aktier och andra värdepapper, måste enligt utredningen vissa krav ställas på de värdehandlingar som skall ingå i fonden. De skall lätt kunna omsättas i pengar för att möjliggöra inlösen av redan utgivna fondandelsbevis. Fonden bör därför bestå endast av sådana värdepapper, som är föremål för en fortlöpande kursnotering eller för vilka det åtminstone finns en sådan marknad att deras värde utan svårighet kan fastställas. Detta är också av betydelse för att fondens värde lätt skall kunna fastslås. Fondens totala värdepappersbestånd bör vara sammansatt på sådant sätt att en effektiv riskspridning föreligger. För att förhindra en från samhällets synpunkt olämplig maktkoncentration inom näringslivet bör slutligen skapas garantier för att fondbolagen inte får möjlighet att genom aktieinnehaven i fonderna skaffa sig allt för stort inflytande i något företag, vars aktier ingår i fonderna. Utredningens lagförslag innehåller bestämmelser i nu nämnda hänseenden.

När det gäller placeringsobjekten, dvs. de olika slag av värdepapper som bör få förvärvas till värdepappersfond, nämner utredningen i första hand svenska aktier, som är inregistrerade vid Stockholms fondbörs. Genom den fortlöpande kursnoteringen är det lätt att dagligen fastställa värdet på sådana aktier. I de flesta fall är de också lätta att omsätta i kontanta medel. Härtill kommer att fondbörsstyrelsen gör en lämplighetsprövning, innan aktierna inregistreras. Också efter inregistreringen utövar börsstyrelsen i viss utsträckning en fortlöpande kontroll. Börsapper som inte längre uppfyller villkoren för inregistrering skall under vissa förutsättningar avföras från notering vid börsen. Fondmedlen bör vidare kunna placeras i obligationer och förlagsbevis till svenska obligations- och förlagslån, som är inregistrerade vid Stockholms fondbörs. Utredningen föreslår sålunda att till värdepappersfond får förvärvas vid Stockholms fondbörs inregistrerade svenska aktier, obligationer och andra värdepapper.

Andra svenska värdepapper som kan anses jämförliga med de börsnoterade är de papper som redovisas på Svenska fondhandlareföreningens kurslista. Kurslistan publiceras regelbundet på de större dagstidningarnas handelssidor, varigenom värdet av de på listan upptagna värdepapperen lätt kan fastslås. Fondhandlareföreningen prövar ansökningar om upptagande av värdepapper på listan och avgör också i andra fall när ett värdepapper skall uppföras eller avföras från notering. Utredningen föreslår att svenska aktier, obligationer och andra värdepapper, som noteras på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer, också får förvärvas till värdepappersfond.

Utländska värdepapper bör enligt utredningens mening få ingå i en

värdepappersfond, i den mån förvärv av sådana har förutsatts i fondbestämmelserna. När det gäller vilka slag av utländska papper som bör få förvärvas, anser utredningen emellertid att vissa begränsningar är nödvändiga. En rimlig inskränkning är att det utländska innehavet får avse endast värdepapper, som är föremål för handel och notering på en större fondbörs. Sådana börser får förutsättas utöva en viss uppsikt beträffande de värdepapper som omsätts. Genom ett sådant krav går det vidare tämligen lätt att fastslå gällande värde på papperen, vilka också härigenom torde bli lättare att avyttra. Med uttrycket större fondbörs avser utredningen inte bara utländska större börser utan också Stockholms fondbörs. Till värdepappersfond skall sålunda enligt utredningens förslag få förvärvas utländska aktier, obligationer och andra värdepapper, om förvärv av sådana har förutsatts i fondbestämmelserna och värdepapperen är föremål för handel och notering vid större fondbörs.

En särskild ställning intar värdepapper som inte är noterade men som enligt sina emissionsvillkor inom en nära framtid avses bli börsintroducerade eller föremål för regelbunden notering. Sådana papper betingar inte sällan ett lägre pris innan de blivit noterade och betraktas därför ofta som förmånliga placeringsobjekt. Det är av värde att ett fondbolag får förvärva sådana värdepapper. Det finns inte anledning att härvid göra någon skillnad mellan svenska och utländska värdepapper. Utredningen föreslår därför en bestämmelse, enligt vilken till värdepappersfond får förvärvas aktier, obligationer och andra värdepapper, som utbjuds till försäljning under sådana förhållanden att sannolika skäl finns för antagande att de inom kort kommer att inregistreras vid Stockholms fondbörs eller eljest bli föremål för notering på fondhandlarlistan eller för handel och notering vid större fondbörs.

Utredningen föreslår en tidsfrist av sex månader, inom vilken värdepapperen skall ha börsintroducerats eller upptagits på fondhandlareföreningens lista. Har så inte skett bör papperen avyttras. Någon slutdag för innehavet föreslås inte, eftersom fondbolaget då under ogynnsamma förhållanden skulle kunna göra onödiga förluster genom tvångsförsäljning.

För att möjliggöra kortvariga placeringar av likvida medel föreslår utredningen att skattkammarväxlar, som utfärdats av svenska staten, skall kunna ingå i värdepappersfond. Med aktier skall enligt lagförslaget jämsställas bevis om rätt till förvärv eller utbekommande av aktier. Härmed avses teckningsbevis, teckningsrättsbevis och delbevis samt eventuellt andra bevis med liknande funktion.

I betänkandet diskuteras om fondandelsbevis avseende andra värdepappersfonder skall få förvärvas till en fond. Till stöd för ett förbud mot sådana förvärv åberopar utredningen bl. a. att förvärv av fondandelsbevis på grund av de särskilda utgivnings- och förvaltningskostnaderna

torde ställa sig dyrare än direkta aktieförvärv och därför i allmänhet vara oförmånliga för fondandelsägarna. Ett fondbolag kan vidare tänkas utnyttja placering i fondandelsbevis som en likviditetsregulator. Ett sådant utnyttjande av fondandelsbevis är emellertid främmande för värdepappersfondverksamhetens idé och kan leda till svårigheter för det fondbolag, vars andelsbevis begagnas för ändamålet. Ömsesidiga förvärv av fondandelsbevis i olika fonder kan göra dessa beroende av varandra vid beräkning av deras värde och omöjliggöra ett fastställande av fondandelsvärdena.

De nackdelar som kan vara förenade med en rätt att förvärva fondandelsbevis bör emellertid enligt utredningens mening inte tillmätas alltför stor betydelse. Med hänsyn till kostnaderna torde ett fondbolag inte i större omfattning komma att förvärva andelsbevis i kapitalplaceringssyfte eller utnyttja dem som någon form av likviditetsregulator. Vad angår frågan om fastställande av fondvärde vid ömsesidiga innehav av fondandelsbevis i olika fonder gäller svårigheterna självfallet inte fondandelsbevis som är föremål för sådan regelbunden notering som enligt utredningens förslag är en förutsättning för förvärv av värdepapper till en fond.

Vissa fördelar kan enligt utredningens mening vara förenade med förvärv av fondandelsbevis till en värdepappersfond. Det kan t. ex. ibland i fråga om länder med en liten aktiemarknad vara lättare att förvärva fondandelsbevis än aktier. I vissa fall kan det framstå som en lämplig åtgärd att placera fondmedel i en utländsk fond eller i en branschfond för att kunna utnyttja den speciella sakkunskapen hos ledningen för en sådan fond.

Med hänsyn till vad som anförts anser utredningen att fondandelsbevis i annan fond bör kunna förvärfas enligt lagförslagets allmänna regler för värdepappersförvärv.

En av de grundläggande principerna för värdepappersfondverksamhet är att kapitalet i fonden skall placeras på ett sådant sätt att riskerna för förluster fördelas. En lämplig riskfördelning bör alltså ske av fondkapitalet. Detta innebär att fondförmögenheten bör placeras i värdepapper utgivna av olika, från varandra fristående företag.

I likhet med vad som allmänt tillämpas i utlandet bör i en svensk lagstiftning tas in regler, som begränsar ett fondbolags möjligheter att placera alltför stor del av en värdepappersfonds förmögenhet i värdepapper med samme utställare. Utomlands sätts vanligen en högsta gräns, uttryckt i ett procentuellt förhållande mellan värdet av sådana värdepapper och fondens sammanlagda värde. Utredningen anser att gränsen för de svenska värdepappersfondernas vidkommande bör gå vid 5 %. Genom begränsningsregeln tvingas ett fondbolag att sprida ut en fonds innehav av värdepapper över åtminstone 20 olika företags aktier. Utredningen anser att den svenska värdepappersmarknaden har

tillräckligt stor omfattning för att det inte skall möta några större svårigheter att med tillämpning av begränsningsregeln välja ut lämpliga placeringsobjekt för värdepappersfonder med enbart svenska värdepapper. Bestämmelserna bör avse det tillfälle då fråga uppkommer om förvärv av ett visst slag av värdepapper. Föreskrifterna bör således inte hindra en fond att behålla värdepapper i fonden, om innehavet överstiger den i lagen angivna procentsatsen på grund av värdestegring, som inträffat efter förvärvet. Inte heller bör bestämmelserna hindra att innehavet ökas genom fondemission. Utredningen föreslår alltså att värdepapper med en och samme utfärdare inte får mot vederlag förvärfvas till värdepappersfond i vidare mån än att i fonden ingående värdepapper, som utfärdats av honom, efter förvärvet uppgår till högst 5 % av fondens värde.

Enligt utredningens bedömande kan emellertid femprocentsregeln komma att bli alltför stel i den praktiska tillämpningen. Ett fondbolag kan t. ex. ha placerat fondmedel i ett visst företags aktier, vilka därefter stigit i värde så att femprocentsgränsen uppnåtts. I en sådan situation bör fondbolaget ha möjlighet att förvärva ytterligare aktier i företaget. Ett annat exempel är att häftiga kursrörelser på börsen medfört ett oförutsett överskridande av gränsen. Utredningen föreslår därför, att femprocentsgränsen för viss eller vissa utfärdares värdepapper skall kunna få överskridas intill högst 10 % av fondvärdet. Som förutsättning härför bör emellertid krävas bankinspektionens medgivande.

Ett överskridande av maximigränserna finner utredningen vidare befogat vid nyemissioner i aktiebolag, i vilka fonden redan har aktier i sådan utsträckning, att gränserna 5 och 10 % skulle komma att överskridas, om rätten till nyteckning utnyttjades. Eftersom ett sådant utnyttjande kan medföra en ekonomisk fördel, anser utredningen att vid nyemission förvärv på grund av tidigare aktieinnehav bör få ske utan hinder av att de berörda procentsatserna därigenom överskrids. Fondbolaget bör emellertid vara skyldigt att senast sex månader från förvärvet avhända fonden den del av aktierna, som inte vid något tillfälle efter förvärvet kunnat inrymmas inom de regelmässigt tillåtna gränserna för aktieinnehavet.

Kravet på riskfördelning har bl. a. till syfte att mildra de ogynnsamma verkningar, som skulle inträda, om en mycket stor del av fondförmögenheten var placerad i ett företag, som råkade ut för ekonomiska svårigheter. Flera företag kan vara så nära förbundna med varandra att ekonomiska svårigheter för ett av dem får betydande återverkningar även på de övriga företagen. Om en värdepappersfonds medel fördelats på värdepapper utställda av sådana företag kan riskfördelningen lätt bli illusorisk. Med hänsyn härtill föreslår utredningen en uttrycklig föreskrift i lagen att fondbolag bör ägna särskild uppmärksamhet åt att värdepapper utställda av företag, vilka är förbundna med varandra i

väsentlig ekonomisk intressegemenskap, ej förvärvas i sådan omfattning att intresset av riskfördelning inte i erforderlig mån tillgodoses.

I ett fondbolags konstruktion ligger att bolaget och dess styrelse med endast en ringa egen kapitalinsats kan utöva inflytande i de företag, vars aktier finns i fondbolagets värdepappersfonder. Med hänsyn till detta och för att hindra en från samhällets synpunkt föga önskvärd maktkoncentration inom näringslivet bör enligt utredningens mening vissa garantier skapas för att fondbolagen inte får möjlighet att utöva alltför stort inflytande med stöd av aktier, som ingår i värdepappersfonder. Utredningen föreslår därför en begränsningsregel som innebär att fondbolag inte får i värdepappersfonder inneha mer än 5 % av aktierna i ett och samma aktiebolag eller, om aktier med olika röstvärde finns, större antal aktier än att röstetalet för dem utgör högst 5 % av röstetalet för samtliga aktier i aktiebolaget. Den angivna procentsiffran ansluter sig till den maximigräns, som enligt lagen om försäkringsrörelse gäller för försäkringsbolagens aktieinnehav. Ett innehav av 5 % av aktierna i ett företag kan mången gång ge ett starkt inflytande över detta. För att förhindra att ett fondbolag kringgår inskränkningen i aktieförvärvsrätten genom att bilda flera värdepappersfonder bör vid beräkningen tas hänsyn till det sammanlagda innehavet i bolagets samtliga fonder av aktier i ett och samma företag.

Om samme ägare eller samma intressen finns bakom flera fondbolag skall dessa bolags samtliga värdepappersfonder betraktas som en enhet. Det sammanlagda innehavet får alltså uppgå till högst 5 % av aktierna eller rösträtten i ett och samma aktiebolag.

I fråga om reglerna för placering av de medel som ingår i en värdepappersfond anför utredningen avslutningsvis, att det ligger i sakens natur att sådana medel inte i större utsträckning skall inestå på bankräkning. Utredningen föreslår därför en uttrycklig föreskrift i lagen att medel, som ingår i värdepappersfond, så snart det bedöms lämpligen kunna ske, används för förvärv av värdepapper.

3.3.10 Förvaringsbank

I betänkandet framhålls att en av de väsentligaste uppgifterna för en lagstiftning om värdepappersfonder är att söka skapa så goda garantier som möjligt för att fondförmögenheten ständigt finns bevarad och tillgänglig. Det gäller därvid inte bara att se till att fondegendomen är förvarad på betryggande sätt utan också att regler finns som hindrar eller försvårar att fondbolaget förfogar över fonden på ett obehörigt sätt.

Utredningen finner det vara mest ändamålsenligt att hela den förmögenhet som hör till värdepappersfonden omhänderhas av en bank eller motsvarande kreditinrättning. Sådant kreditinstitut föreslås få beteckningen förvaringsbank. Eftersom förvaringsbanken bör ha tillgång till

väl kvalificerad personal med erfarenhet från förmögenhetsförvaltning anser utredningen att uppgiften bör handhas endast av kreditinrättning, som står under bankinspektionens tillsyn och har notariatavdelning. Det bör stå fondbolaget fritt att till förvaringsbank utse vilken kreditinrättning som helst, som uppfyller dessa villkor. Någon form av godkännande från bankinspektionens sida vid valet av förvaringsbank anser utredningen inte behövas.

Förvaringsbankens uppgift är enligt utredningens förslag att ta emot och förvara fondens egendom samt ombesörja de kassamässiga och andra förfoganden med egendomen som krävs för att fondbolagets beslut i fråga om förvaltningen av fonden skall kunna omsättas i praktiken. Förvaringsbankens omhändertagande av en värdepappersfond skall avse all fondegendom, dvs. inte bara värdepapper utan också alla penningmedel, som ingår i fonden. Värdepapperen skall vara nedsatta i öppet förvar hos banken. I de fall då utländska värdepapper ingår i en fond, skall förvaringsbanken ha möjlighet att anförtro förvaringen av dessa värdepapper åt utländsk kreditinrättning. Om så sker skall anmälan göras till bankinspektionen.

Förvaringsbanken skall enligt förslaget direkt uppbära alla medel som skall tillhöra fonden. Utredningen framhåller att, om sådana medel först skulle tillföras fondbolaget och av detta sedan inlevereras till banken, det kan finnas risk för att inte alla medel verkligen kommer fonden till godo. Förfoganderätten över fondegendomen tillkommer emellertid fondbolaget. Då denna rätt i princip inte inskränks enbart av den omständigheten att egendomen finns placerad i bank, kan bolaget inte därigenom anses förhindrat att begagna fondegendomen på oegentligt sätt eller eljest till förfång för fondandelsägarna. Utredningen föreslår därför ett förbud för förvaringsbanken att betala ut fondmedel i andra fall än då fondbolagets beslut om utanordning avser sådana ändamål beträffande vilka bolaget enligt lagen har rätt att besluta om utbetalning av medel ur fonden. Denna förvaringsbankens kontrollerande funktion ligger helt på det formella planet och skall alltså inte innefatta någon bedömning av t. ex. lämpligheten av att köpa vissa värdepapper eller storleken av en beslutad utdelning.

3.3.11 Fondandel och fondandelsbevis

Av utredningens definition på begreppet värdepappersfondrörelse framgår att den som insatt medel i en värdepappersfond skall erhålla rätt till andel, fondandel, i fondens vid varje tidpunkt beräknade värde och att till bevis härom skall utfärdas ett s. k. fondandelsbevis.

En fondandel är vid s. k. öppna värdepappersfonder inte någon bestämd bråkdel av hela fondförmögenheten. Den blir vid varje tillfälle beroende av det antal andelar, för vilka fondandelsbevis då utgivits. Utredningen finner att detta förhållande inte kan möta betänkligheter

under förutsättning att varje andel alltid har samma värde som alla andra andelar. Så blir också automatiskt fallet, om värdepappersfonden vid varje nytt utgivande av fondandelsbevis tillförs ett belopp, som svarar mot det då gällande värdet av en fondandel.

Vid fastställande av värdet på fondandelen — vilket sker genom att fondens aktuella värde delas med antalet fondandelar — skall fondens samtliga tillgångar ingå i beräkningen. Värdepapperens värde beräknas med ledning av gällande marknadsvärde. Från tillgångarna skall avdras skulder som belastar fonden. Vid uträkningen skall inbegripas alla andelar, för vilka fondandelsbevis utgivits och vilka därefter inte inlösts med fondens medel. Det på detta sätt beräknade värdet skall benämnas fondandelsvärdet.

Ett fastställande av fondandelsvärdet är nödvändigt både för försäljning och inlösen av fondandelsbevis. Utredningen påpekar att i varje fall för större värdepappersfonder ett fastställande av detta värde torde behöva ske så gott som dagligen. Också för fondandelsägarna kan det av många anledningar vara värdefullt att ha tillgång till det dagsaktuella värdet av ett fondandelsbevis. Med hänsyn till att framräknandet är förknäat med visst besvär och kostnader och till att omsättningen av fondandelsbevis i och för sig i allmänhet torde göra det nödvändigt att mycket ofta fastställa bevisens värde, har utredningen stannat för att inte uppställa något krav på daglig värdering. Som en antydning om att fondandelsvärdet inte bör uträknas alltför sällan har dock i lagförslaget föreskrivits att beräkandet av detta värde skall ske fortlöpande. Uppgiften att framräkna fondandelsvärdet bör ligga på fondbolaget.

Utredningen påpekar att det ligger i sakens natur att alla fondandelar skall ha samma rätt. En fondandel bör alltså inte kunna omfatta bara vissa värdepapper eller vissa slag av värdepapper i fonden. Fondandelarna skall vidare medföra samma rätt till inlösen och till utdelning eller annan förmån. I annat fall skulle olika sorters andelar — trots att de avser samma kvotdel av fonden — kunna ha olika värde.

I fråga om den rättsliga karaktären av ett fondandelsbevis redovisas i betänkandet skilda uppfattningar. Å ena sidan kan hävdas att den som förvärvar ett fondandelsbevis får en överlåtbar fordringsrätt mot fondbolaget, med vilken följer rätten till viss avkastning (ränta). I så fall skulle beviset vara att betrakta som en fordringshandling och närmast som ett "innehavarepapper" av löpande skuldebrevs natur. Fordringsrätten och rätten till avkastning är visserligen inte på förhand siftermässigt fastställda men blir i gengäld noga beskrivna i lagen och fondbestämmelserna. Mot att den rätt som innehavaren av ett fondandelsbevis äger karaktäriseras som en fordringsrätt talar dock dels den omständigheten att fondmedlen alltid skall hållas skilda från fondbolagets övriga förmögenhet, dels det sakrättsliga skydd som ligger i att fondandelen och avkastningen av fonden inte ingår i bolagets kon-

kursbo och inte kan utmätas för bolagets skulder. Å andra sidan kan det inte utan fog göras gällande att den rätt som tillkommer innehavaren av ett fondandelsbevis mera är att jämställa med den andelsrätt som tillkommer innehavare av s. k. korporationspapper, t. ex. delägare i juridiska personer som aktiebolag, handelsbolag eller ekonomiska föreningar. Värdepappersfonden är emellertid inte en särskild juridisk person. En fondandelsägare saknar praktiskt taget allt inflytande över värdepappersfonden och dess förvaltning. Han är dock — i motsats till vad som i allmänhet är fallet vid ett rent fordringsförhållande — delaktig i den vinst eller förlust, som uppkommer i fonden. Han saknar med andra ord delaktighet i vad som brukar kallas förvaltningsbefogenheterna men åtnjuter del i vad som brukar kallas de ekonomiska rättigheterna. Med hänsyn till att en värdepappersfond skall förvaras avskild och ha separationsrätt i fondbolagets konkurs kan också sägas att fondandelsbeviset har likheter med vissa s. k. "sakrättsliga papper", t. ex. sådana certifikat varigenom någon tillförsäkras förfoganderätten över vissa angivna värdepapper, som förblir deponerade i den bank som verkställt inköpet.

Utredningen konstaterar sammanfattningsvis att fondandelsbevisen inte helt låter sig inordnas i någon nu befintlig kategori av värdepapper. Utredningen finner det därför ligga närmast till hands att betrakta fondandelsbevisen som värdepapper "sui generis". Den rätt de medför får sitt innehåll genom lagstiftningen och fondbestämmelserna för varje särskild fond, bl. a. när det gäller utmätningsfriheten för fonden, skyldigheten att inlösa utelöpande fondandelsbevis, föreskrifterna om inlösningsbeloppets storlek, utdelning etc.

Fondandelsbevis bör i princip kunna ställas såväl till viss man som till innehavaren eller till viss man eller order. Andelsbevis ställda till viss man är dock enligt utredningens mening illa lämpade för den allmänna omsättning, för vilken fondandelsbevis närmast är avsedda. Fastän denna form f. n. förekommer i Sverige anser utredningen därför att endast de två övriga formerna bör tillåtas. Fondandelsbevisen skall enligt utredningens förslag vara försedda med vissa uppgifter, bl. a. fondens namn och en förklaring av fondbolaget om den rätt till andel i värdepappersfondens värde som beviset medför. Fondandelsbevisens innehåll behandlas närmare i specialmotiveringen.

Om fondandelsbevisen ställs till innehavaren eller till viss man eller order, kommer bevisen från praktisk synpunkt att stå de löpande skuldebrevens nära, även om de inte kan jämföras med vanliga skuldebrev. Utredningen anser det därför lämpligt att de rättsregler som gäller för löpande skuldebrev i så stor utsträckning som möjligt görs tillämpliga på fondandelsbevis. I den föreslagna lagtexten föreskrivs därför att beträffande fondandelsbevis skall, där ej annat följer av vad i lagen om värdepappersfonder sägs, gälla vad i lagen (1936: 81) om skuldebrev stadgas om löpande skuldebrev.

En av huvudpunkterna i utredningens förslag är att ett fondbolag skall vara skyldigt att på begäran av fondandelsägare lösa in hans fondandelsbevis till ett pris som motsvarar andelens värde. Inlösen, som i princip förutsätts ske omedelbart, bör enligt utredningen gå till så, att ett belopp som motsvarar bevisets fondandelsvärde tas ut direkt ur fonden samtidigt som beviset överlämnas till förvaringsbanken.

Utredningen föreslår vidare bestämmelser om utgivnings- och inlösningspris för fondandelsbevis. Fondbolaget föreslås få rätt att dels vid utgivandet av bevis få göra vissa tillägg till fondandelsvärdet för kostnader i samband med utgivandet och dels vid inlösen av bevis få göra avdrag för vissa kostnader som avser denna.

3.3.12 Redovisning

Utredningen föreslår att i lagen om värdepappersfondrörelse tas in en skyldighet för fondbolag att lämna offentlig redovisning av förvaltningen av värdepappersfond. En vidsträckt publicitet i fråga om värdepappersfondernas förvaltning anser utredningen vara ett av de effektivaste medlen mot missbruk. Offentlighetsprincipen är dessutom ett lämpligt komplement till den tillsyn som bankinspektionen föreslås utöva. Fondbolagens verksamhet måste bygga på förtroende från fondandelsägarnas och allmänhetens sida, varför det även från bolagens synpunkt måste vara av intresse att offentligt redogöra för hur värdepappersfonderna förvaltas. I utlandet liksom i den praxis som utvecklats i Sverige har stor vikt fästs vid en öppen redovisning av förvaltningen av värdepappersfonderna.

Redovisningen bör inte ske med alltför långa mellanrum. Samtidigt skall fondbolagen inte i onödan lägga ned kostnader på olika redovisningar. Utredningen föreslår att ett fondbolag skall vara skyldigt att kvartalsvis avge redogörelse för varje av bolaget förvaltat värdepappersfond och att lämna en mera utförlig årsberättelse.

3.3.13 Övertagande av fondförvaltningen, m. m.

Som framgår av det föregående skall en fondandelsägare, som inte längre vill ha sina medel placerade i fonden, alltid ha möjlighet att få sitt fondandelsbevis inlöst av fondbolaget. Utredningen ser därför ingen anledning att ge enskild fondandelsägare eller en grupp av fondandelsägare rätt att påkalla upplösning av en värdepappersfond. Fondbolaget skall enligt utredningens åsikt dock inte vara betaget möjligheten att upphöra med förvaltningen av en fond eller att helt lägga ned verksamheten. Sådana åtgärder bör dock inte få vidtas utan att fondandelsägarna i god tid dessförinnan fått meddelande från bolaget. Eftersom fondandelsbevisens ägare i princip är okända för fondbolaget, kan de inte nås med personliga meddelanden. Utredningen föreslår därför att bolaget i stället skall offentliggöra sitt beslut att upphöra med förvalt-

ningen av en värdepappersfond och därvid ange när förvaltningen upphör. Tidpunkten får inte sättas tidigare än tre månader efter offentliggörandet.

Förslaget gäller främst det fall att ett fondbolag vill upphöra med förvaltningen av någon eller några fonder men i övrigt avser att fortsätta sin värdepappersfondrörelse. Offentliggörande skall också ske, om bolaget önskar upphöra med all värdepappersfondverksamhet. Bolaget får sålunda inte besluta att träda i likvidation, innan dess förvaltning av samtliga värdepappersfonder upphört. Undantagna från regeln är de fall i vilka bolaget enligt aktiebolagslagen är skyldigt att träda i likvidation, t. ex. om aktiekapitalet till viss del gått förlorat.

Om bolaget träffat överenskommelse med annat fondbolag om att detta skall överta förvaltningen, skall bankinspektionens medgivande inhämtas. Om bolaget upphör med förvaltningen i andra fall, skall förvaltningen tills vidare övergå till förvaringsbanken, som får ta ställning till vad som skall ske med fonden. Förvaringsbanken skall vidare överta förvaltningen av värdepappersfond i de fall då bolaget inte längre bör handha uppgiften, dvs. i första hand då bankinspektionen återkallat bolagets tillstånd att driva värdepappersfondrörelse eller då bolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs. I dessa fall skall förvaringsbanken utfärda kungörelse om att förvaltningen av fonden övergått till banken.

Förvaringsbankens förvaltning av en värdepappersfond får betraktas som ett slags interimsförvaltning i avvaktan på att andra åtgärder vidtas beträffande fonden. Medan således en viss oklarhet råder om fondens framtid är det mindre lämpligt att nya fondandelsbevis utges.

Inte heller bör inlösen av fondandelsbevis tillåtas under den tid banken förvaltar fonden. Särskilt i sådana fall, där fonden utan föregående kungörelseförfarande övergått till banken, skulle annars finnas risk för en inlösen av i viss mån panikartat slag, vilket inte bara skulle medföra fara för kursförluster utan också kunna försvåra framtida åtgärder med fonden. Enligt lagförslaget skall förvaringsbanken vid sin förvaltning av fonden med anlitande av fondens medel fullgöra alla de förpliktelser, vilka fondbolaget enligt lagen om värdepappersfondrörelse ådragit sig för fondens räkning. I fråga om de åtgärder som kan vidtas beträffande en värdepappersfond, som står under förvaringsbankens förvaltning, står två möjligheter till buds. Den ena är att banken överlåter fonden till annat fondbolag och den andra innebär att fonden upplöses och fondförmögenheten utskiftas till fondandelsägarna.

Överlåts fonden till annat fondbolag, skall banken inhämta bankinspektionens medgivande till överlåtelsen. Om överlåtelse inte kommer till stånd, bör upplösning och utskiftning äga rum så snart detta lämpligen kan ske. Förvaringsbanken måste då först sälja de värdepapper som ingår i fonden för att få kontanta medel för utskiftningen. För-

säljningen av värdepapperen måste inte ovillkorligen genomföras omgående. En från försäljningssynpunkt lämplig tidpunkt bör inom rimliga gränser kunna avvaktas. Om fondens hela värdepappersinnehav utbjuds till försäljning på en gång, skulle detta kunna medföra ett starkt pristryck.

Sedan fondens värdepapper realiserats och fondens skulder betalats eller medel avsatts härför, skall banken snarast möjligt utskifta den kvarstående fondförmögenheten. Om den föga troliga situationen skulle uppkomma, att en värdepappersfonds tillgångar inte skulle förslå till täckande av dess skulder, bör det, om inte förlikning kan träffas, åligga förvaringsbanken att fördela tillgångarna enligt de regler som gäller vid konkurs.

Förvaringsbanken skall enligt utredningens förslag utfärda kungörelser om de åtgärder som vidtas med fonden och, vid upplösning av fonden, om villkoren för lyftning av utskiftat belopp. Banken föreslås få rätt till ersättning ur fondens medel för arbete och kostnad i samband med överlåtelse eller upplösning av fonden. Beloppet skall godkännas av bankinspektionen.

3.3.14 Tillsyn

Som angetts i avsnitt 3.3.2 föreslår utredningen att fondbolagen skall stå under tillsyn av bankinspektionen. Utredningen erinrar om inspektionens tillsynsfunktioner enligt lagen (1955: 183) om bankrörelse, lagen (1955: 416) om sparbanker, lagen (1956: 216) om jordbrukskassörörelsen och lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag och finner det lämpligt att den nu föreslagna lagstiftningens tillsynsregler så nära som möjligt knyter an till vad som gäller enligt dessa lagar. För att undanröja tveksamhet om bristande överensstämmelse i materiellt hänseende har också lagarnas ordalydelse så långt möjligt behållits. De avvikelser som föreslås beror på de speciella förhållanden under vilka fondbolagen kommer att arbeta. Bolagen måste t. ex. iaktta inte bara den lagstiftning som gäller för dem utan också fondbestämmelserna.

Bankinspektionen skall enligt förslaget övervaka att fondbolaget följer dels de lagar — i första hand lagen om värdepappersfondrörelse och aktiebolagslagen — och andra författningar som gäller för fondbolag, dels gällande bolagsordning samt de fondbestämmelser och övriga föreskrifter som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordning meddelats av bolagsstämma eller styrelse. Inspektionen skall också i övrigt med uppmärksamhet följa fondbolagets verksamhet i den mån så erfordras för kännedom om de förhållanden som kan inverka på bolagets eller värdepappersfonds säkerhet eller eljest är av betydelse för en sund utveckling av värdepappersfondrörelsen.

Om så behövs, får bankinspektionen enligt förslaget ge närmare föreskrifter om hur fondbolagets räkenskaper skall föras och om förvaring

och inventering av värdehandlingar. Inspektionen skall förordna en revisor i fondbolaget. Under vissa förhållanden har inspektionen rätt att sammankalla fondbolagets styrelse, utlysa extra bolagsstämma och att förbjuda verkställighet av beslut, m. m. Inspektionen har också rätt att framställa erinringar i fråga om fondbolagets verksamhet.

Regler föreslås också om skyldighet för fondbolags styrelse och verkställande direktör att hålla handlingar tillgängliga för granskning och att lämna upplysningar till bankinspektionen. Bestämmelserna överensstämmer till stor del med vad som gäller enligt lagarna för kreditinstituten. Därutöver föreslås vissa speciella åligganden för fondbolagen. Ledningen för fondbolag skall bl. a. lämna uppgift till inspektionen om vilken bank som är förvaringsbank, anmäla styrelsens sammansättning och förändringar i denna samt ofördröjligen underrätta inspektionen, om bolaget beslutat att upphöra med förvaltningen av värdepappersfond eller trätt i likvidation eller försatts i konkurs.

Kostnaderna för bankinspektionens tillsynsverksamhet i fråga om fondbolagen skall enligt förslaget bestridas genom årliga bidrag från varje fondbolag. Fördelningen av kostnaderna mellan fondbolagen föreslås ske i relation till värdet av de värdepappersfonder som bolaget förvaltar.

3.3.15 Skadestånds- och straffbestämmelser

Utredningen föreslår skadeståndsskyldighet för fondbolag som vållar andelsägare skada genom att inte följa bestämmelserna i lagen om värdepappersfonderörelse eller gällande fondbestämmelser. Lider en andelsägare skada på grund av en motsvarande överträdelse från förvaringsbankens sida, blir banken skadeståndsskyldig. Utredningen anser det inte nödvändigt att på motsvarande sätt som enligt bl. a. bank- och sparbankslagarna ålägga vissa personer i ansvarsställning i fondbolag eller förvaringsbank personlig skadeståndsskyldighet.

Utredningens förslag upptar också straffbestämmelser. Bl. a. föreslås att den som driver värdepappersfonderörelse utan att vara berättigad till det eller som erbjuder allmänheten att delta i gemensamt förvärv av värdepapper i annan form än lagen om värdepappersfonderörelse medger, skall dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Samma påföljd föreslås dels för styrelseledamot eller befattningshavare hos fondbolag, som uppsåtligt eller av grov vårdslöshet lämnar oriktig eller vilseledande uppgift till bankinspektionen i ansökan om tillstånd att driva värdepappersfonderörelse, dels för styrelseledamot eller verkställande direktör, som uppsåtligt eller av vårdslöshet lämnar oriktig eller vilseledande uppgift i översikter eller upplysningar till bankinspektionen. Har förvaltningen av värdepappersfond övergått till förvaringsbanken skall vad nu sagts i stället avse styrelseledamot eller verkställande di-

rektör hos banken. Utredningen föreslår vidare samma påföljd som förut nämnts bl. a. för den som pantsätter fondegendom eller överlåter sådan egendom som säkerhet.

3.3.16 Övergångsbestämmelser

De flesta svenska aktiefonderna förvaltas f. n. av stiftelser. Genomförs utredningens förslag att värdepappersfonder skall förvaltas av särskilda fondbolag, som skall vara aktiebolag, måste uppenbarligen förvaltningsformen för dessa aktiefonder ändras. Utredningen anser att verksamheten bör få utövas i den hittillsvarande formen under en viss övergångstid. Denna bör vara så lång att den möjliggör ändring av förvaltningsformen för de aktiefonder som skall bestå och avveckling av övriga fonder. Tiden bör enligt utredningens mening uppgå till minst ett år räknat från lagens ikraftträdande.

Under övergångstiden bör alltså förvaltningen av de aktiefonder som skall bestå överföras till fondbolag. Utredningen anser att de föreslagna reglerna om överlåtelse av fondförvaltning från ett fondbolag till ett annat bör kunna användas i tillämpliga delar. Detta skulle bl. a. innebära att förvaltningen av en fond kan med bankinspektionens medgivande överlåtas till ett fondbolag från viss tidpunkt, dock ej tidigare än tre månader efter det att beslutet om överlåtelsen m. m. tillkännagivits i den ordning lagen föreskriver.

För att undvika onödiga kostnader och besvär föreslår utredningen att sådana aktiefondsbevis som utgivits innan fondförvaltningen övergått till fondbolag inte skall behöva bytas ut och att de får gälla som fondandelsbevis i lagens mening även om de inte uppfyller alla föreskrifter i lagen. Är de sålunda utgivna aktiefondsbevisen ställda till viss man bör det genom särskilda regler föreskrivas att sådana bevis skall efter fondförvaltningens övergång till fondbolag anses vara ställda till viss man eller order.

4 Remissyttrandena

4.1 Behovet av lagstiftning om investmentföretag

Aktiefondsutredningens åsikt att det behövs en lagstiftning om värdepappersfonder biträds eller lämnas utan erinran av praktiskt taget alla remissinstanser. Instanserna ansluter sig också till utredningens uppfattning att det inte finns behov av ytterligare rättslig reglering av den verksamhet som utövas av investmentbolagen.

I flera yttranden framhålls att en rättslig reglering av förhållandena inom aktiefonds företagen är önskvärd eller har en väsentlig uppgift att fylla. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anför sålunda att köp av aktier för en allt större allmänhet kommit att framstå som en lockande

sparform. Värdepappersfonder som förvaltas av i börsaffärer skolat folk synes därvid kunna fylla en uppgift till den sparande allmänhetens fromma. Från allmän synpunkt torde ej finnas något att erinra mot att riskvilligt kapital tillföres näringslivet i denna form. En sådan utveckling främjas också av att aktiemarknaden vidgas till nya köparekategorier. Det blir en angelägenhet av vikt för samhället att införa bestämmelser, som begränsar riskerna för den stora allmänheten som köpare av värdepapper.

Göta hovrätt och fullmäktige i Sveriges riksbank framhåller emellertid att en lagstiftning om värdepappersfonder utöver den legala regleringen av fondernas verksamhet aktualiserar åtskilliga problem som utredningen inte alls eller bara ofullständigt berört. Hovrätten anser att de internationella aspekterna av regleringen av värdepappersfonders verksamhet bör ytterligare undersökas. De utländska erfarenheterna bör också uppmärksammas inte bara i fråga om de formella associationsrättsliga lösningarna utan också beträffande den faktiska utvecklingen av verksamheten och de problem som uppkommit därvidlag. Riksbanksfullmäktige anser att utredningen bort undersöka, om värdepappersfonderna bidrar till kreditmarknadens förmåga att tillgodose finansieringsbehoven inom den svenska ekonomin. Problemet är inte så enkelt som aktiefondsutredningen uppfattat det då utredningen uttalar att det för att främja företagens finansiering är önskvärt att tillföra marknaden nya källor av riskvilligt kapital — något till vilket fondernas verksamhet skulle bidra — och att aktiefonderna i viss utsträckning måste vara ägnade att främja ett ökat totalt sparande i samhället. Kraven på riskvilligt kapital i fråga om näringslivets finansiering torde ofta betyda ett upprätthållande av den traditionellt mycket höga graden av självfinansiering. Finansiering genom nyemission av aktier framstår som mindre attraktiv bl. a. genom de höga kostnader som uppkommer på grund av dubbelbeskattningen av utdelningarna. Det är enligt fullmäktiges mening ingalunda klart att nyemissioner under senare år hållits tillbaka av brist på placeringssökande kapital. Det kan därför ifrågasättas, om en ökad efterfrågan på aktier från näringslivets synpunkt är av så stort värde som det ofta hävdas. En närmare analys av värdepappersfondernas roll på kapitalmarknaden kan leda till att man finner det motiverat att ställa vissa krav på deras placeringar, t. ex. att viss del av dessa skall bestå av statsobligationer eller obligationer i allmänhet. Vid denna bedömning kan man observera en grundläggande skillnad i synen på deras karaktär, en skillnad som givetvis starkt kan influera uppfattningen om de krav som kan eller bör ställas på dem. Man kan se dem som sammanslutningar av små placerare för att möjliggöra effektiv förvaltning av en aktieportfölj — det kan då vara naturligt att hävda att en stabil juridisk form behövs men att fondförvaltningen i övrigt skall kunna ske lika obundet som

hos en privatperson med stort aktieinnehav. Man kan också se värdepappersfonderna som institutioner som konkurrerar med bankernas inlåningsräkningar om allmänhetens medel och som, då så är motiverat i det allmännas intresse, kan underkastas vissa begränsningar i förvaltningen av de anförtrodda medlen, begränsningar av den typ som gäller för banker och försäkringsinrättningar. Aktiefonder har vidare — naturligt nog — i många länder framstått som särskilt effektiva för att förmedla de mindre placerarnas intresse för utländska aktier. En utveckling i denna riktning i Sverige utgör i varje fall inte någon förstärkning av den svenska kapitalmarknaden. Fullmäktige finner en väsentlig brist i utredningsförslaget vara att utredningen ensidigt inriktat sig på en rättslig reglering men avstått från att sätta in problemet i dess sammanhang med förhållandena på kapitalmarknaden och med ägar- och inflytandestrukturen inom näringslivet.

Skandifond anser att något behov av en lagstiftning ännu inte gjort sig gällande i Sverige. Koncentrationen inom bankväsendet och de institutionella förhållandena i övrigt gör att eventuella missbruk på ett tidigt stadium kan förväntas bli uppmärksammade och föremål för åtgärder. Stiftelsen motsätter sig dock inte att en lagstiftning nu genomförs.

I några remissyttranden påpekas att man vid lagstiftningens utformning bör utnyttja resultatet av det arbete i fråga om aktiefonder som pågår i europeiskt eller annat internationellt sammanhang. *Göta hovrätt* erinrar sålunda om att frågorna om aktiefonders internationella verksamhet givits hög prioritet inom det arbete med kapitalmarknadsproblem som bedrivs inom OECD:s kommitté för osynliga betalningar och den till denna knutna gruppen av kapitalmarknadsexperter. I yttranden av bl. a. *Svenska fondhandlareföreningen* och *Stockholms handelskammare m. fl.* framhålls att harmoniseringssträvandena inom Europarådet bör beaktas. I det sistnämnda yttrandet uttalas att det är angeläget att svenska lagregler inte utformas så att det i en framtida liberaliserad kapitalmarknad för spararna framstår som mindre attraktivt att förvärva svenska fondandelar än utländska. En omläggning av fondverksamheten nu skulle medföra en betungande omgång, om ett framtida behov av anpassning till en nordisk eller europeisk reglering skulle uppkomma. En svensk lagstiftning bör därför inte genomföras förrän möjligheterna till internationellt samarbete ytterligare blivit belysta eller sådant samarbete givit resultat. Lagstiftningen bör emellertid förberedas så att den snabbt kan genomföras om ett akut behov föreligger och resultatet av ett internationellt arbete inte kan avvaktas.

4.2 Allmänna synpunkter på en lagstiftning

Det övervägande antalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar i huvudsak utan erinran utredningens förslag till allmän uppläggning av lagstiftningen. Allmänt uttalas att lagförslaget ger ett lämpligt rättsligt underlag för värdepappersfondsverksamheten, att det tillfredsställande reglerar förhållandet mellan fondbolag och fondandelsägare samt att det tillgodoser småspararnas berättigade trygghetskrav.

Några instanser ställer sig emellertid kritiska till förslagets rättsliga utformning och förordar en översyn i vissa delar. *Fullmäktige i Sveriges riksbank* föreslår sålunda, som framgår av fullmäktiges tidigare refererade synpunkter, en överarbetning med beaktande bl. a. av förhållandena på kapitalmarknaden och av utländska erfarenheter av den faktiska utvecklingen av värdepappersfonderna.

Göta hovrätt pekar på två anledningar att med hänsyn till skyddet för aktiespararna känna tveksamhet inför förslaget, nämligen värdepappersfondens i flera hänseenden oklara rättsställning och det förhållandevis blygsamma inflytande fondandelsägarna föreslås kunna utöva över verksamheten.

Några remissinstanser kritiserar att den föreslagna konstruktionen av fonden skett efter förebild av den anglosachsiska rättens trustbegrepp. *Fondbörsutredningen* finner det svårförståeligt att aktiefondsutredningen inte undersökt möjligheterna att använda mera näraliggande modeller som försäkringsrörelselagens försäkringsfond med därtill anknutna bestämmelser om panträtt för försäkringstagarna. Utformningen av reglerna om värdepappersfondens belastande med skulder förefaller oklar — bl. a. skall fondens egendom vara utmätningsfri, men skulder som fondbolaget behöri gen påtagit sig för fondens räkning skall av bolaget kunna uttas ur fonden och skall tas med vid beräkningen av fondandelsvärdet. Om man vill ha en konstruktion med värdepappersfond av den karaktär aktiefondsutredningen föreslår, vore det från rättssäkerhetssynpunkt bättre att fonden utformades som en särskild juridisk person av stiftelseliknande typ med ansvar enligt alla tillämpliga regler för de skulder som fondförvaltaren ådrar sig i sin verksamhet för det ändamål med fonden som skall fullföljas.

Också *aktiebolagsutredningen* ifrågasätter, om inte en för svensk rätt naturligare lösning vore att göra fonden till ett särskilt rättssubjekt, och förordar att fonden konstrueras som en s. k. anknuten stiftelse. En sådan stiftelse är en juridisk person men har ej eget förvaltningsorgan utan förvaltningsuppgiften har anförtrotts åt en annan juridisk person. I yttrandet framhålls att värdepappersfonden visserligen inte skulle i alla avseenden te sig som en typisk stiftelse. Men varken i doktrinen eller i det praktiska livet synes stiftelserequisiten ha fått en sådan fasthet att de utesluter att en värdepappersfond ikläder sig den juridiska

formen av stiftelse. I varje fall måste en lag av förevarande beskaffenhet kunna sanktionera stiftelseformen för värdepappersfond. Det förvaltande organet bör, i enlighet med förslaget, vara aktiebolag. Om fonden görs till en anknuten stiftelse med rättssubjektivitet, blir konsekvensen utan vidare att egendomen är äganderättsligt skild från fondbolaget. Den kan inte utmätas för fondbolagets eller annan värdepappersfonds förbindelser och ingår inte i fondbolagets konkurs. Ej heller kan kvittning ske mellan fordran mot bolaget och skuld till fonden. Förvaltningen omhänderhas av fondbolaget resp. förvaringsbanken enligt förslagets regler. Förvärv och försäljning av värdepapper liksom andra avtal för fondens räkning sker genom fondbolaget såsom förvaltningsorgan men i fondens namn. Det är därigenom från början klart, om avtalet gäller för fondbolaget självt (som ju kan placera kapital i värdepapper), eller för fonden, resp. en viss av de fonder bolaget förvaltar. Om ett värdepappersförvärv enligt aktiefondsutredningens förslag sker i bolagets namn, kan det vid efter avtalet uppkomna kursförändringar uppstå intressekonflikt i frågan huruvida förvärvet skett för bolaget eller för fonden resp. för den ena eller den andra av de fonder bolaget förvaltar. Ännu en konsekvens av att fonden konstrueras som stiftelse är att skadestandsregeln i 6 § lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser får anses bli tillämplig på fondbolaget, som är stiftelsens styrelse, resp. förvaringsbanken, när denna omhänderhar förvaltningen. Denna regel är vidsträcktare än skadestandsbestämmelsen i aktiefondsutredningens förslag, i det att den föreskriver skadeståndsskyldighet ej blott vid överträdelse av lagen eller de för stiftelsen gällande bestämmelserna utan även eljest på grund av skada förorsakad genom uppsåt eller vårdslöshet. En sådan omfattning av skadeståndsskyldigheten anser aktiebolagsutredningen väl motiverad. Den skulle få betydelse, t. ex. om fondbolaget förorsakat fonden förlust genom att inte utnyttja företrädesrätt till nyteckning i bolag, där fonden har aktier.

Stockholms handelskammare m. fl. ifrågasätter om inte en enklare lösning än den föreslagna regleringen vore att betrakta andelsägarna som ägare till fondens tillgångar genom en särskild form av samäganderätt.

En annan invändning mot förslaget är att detta är alltför stelt och detaljerat utformat. *Svenska bankföreningen* finner att vissa delar av den reglering utredningen vill åstadkomma framstår som onödigt restriktiva och stela med hänsyn till de kontrollbefogenheter som tillagts bankinspektionen. Bl. a. *kommerskollegium*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Svenska företagares riksförbund*, *Svenska revisorsamfundet* och *Stockholms handelskammare m. fl.* framför liknande synpunkter. I sistnämnda yttrande framhålls att en vidare utveckling av fondsparandet kan skapa efterfrågan på fonder med mera speciell inriktning. Den lösning av

fondverksamheten som utredningsförslaget innebär synes hindra en önskvärd förnyelse av denna sparform.

Några instanser efterlyser klarare regler för svenska fonders rätt att placera i utländska värdepapper och för utländska fondandelars försäljning i Sverige. *Riksbanksfullmäktige* framhåller att svenska aktiefonders möjligheter att förvärva utländska aktier f. n. begränsas genom valutaregleringen, som endast tillåter köp av aktier som befinner sig i svensk ägo och byte av innehavda utländska aktier mot andra. Ett växande intresse för utländska aktier från aktiefondernas sida leder därför inte till en kapitalexport utan bidrar till att pressa upp det överpris på utländska aktier som förekommer på den svenska marknaden. Marknadsföring i Sverige av andelar i utländska aktiefonder begränsas likaledes genom valutaregleringen, som sätter en spärr för import av sådana andelar. Fullmäktige hävdar att dessa internationella aspekter av regleringen av värdepappersfondernas verksamhet behöver ytterligare prövas. Det får övervägas om svenska fonders rätt att placera i utländska värdepapper skall begränsas. Fullmäktige anser också att det förbud mot utbudande till allmänheten av utländska fondandelar, som kan utläsas ur lagförslaget, bör preciseras.

Bankinspektionen, aktiebolagsutredningen, fondbörsutredningen och styrelsen för Stockholms fondbörs anser att rättsläget i fråga om utländska fondföretag som driver verksamhet här i landet bör klargöras ytterligare. Enligt fondbörsutredningens uppfattning finns ett behov av skydd för de svenska köparna av sådana fondandelar. Styrelsen för Stockholms fondbörs finner det angeläget att lagstiftaren ser till att svenska värdepappersfonder inte blir principiellt sämre ställda i konkurrenshänseende än motsvarande utländska rättssubjekt som en följd av den planerade rättsregleringen.

Kompetensfördelningen mellan tillsynsmyndighet, fondbolag, förvaringsbank och andelsägare kritiserar av bl. a. *Göta hovrätt* och *Svenska revisorsamfundet*. Som förut nämnts har hovrätten uppfattningen att andelsägarnas inflytande kommer att vara alltför svagt. Revisorsamfundet anser att lagförslaget binder tillsynsmyndigheten för kraftigt. Detta kan visa sig föga ändamålsenligt för fondbolaget och andelsförvärvarna. Samfundet befarar också att förvaringsbanken får ett för stort och andelsägarna ett för klen inflytande över bolaget. En stark klyvning av administrationen uppstår genom att förvaringsbanken i realiteten kommer att utföra förvaltningsåtgärder som har samband med fondens förmögenhetsinnehav. Denna nackdel kan motverkas genom friare spelrum för bankinspektionen och starkare ställning för andelsägarna. Förslaget är i denna del inte heller inriktat på att minska förvaltningskostnaderna.

Värdepappersfondernas betydelse för maktförhållandena inom nä-

ringslivet berörs av *fullmäktige i riksbanken*. Fullmäktige framhåller att problemet har samband med syftet att skydda aktiespararna och anför.

Det gäller att utestänga direkt olämpliga intressen från värdepappersfondernas ledning, men också att lösa de problem som sammanhänger med att de faktiska besluten om fondens placering av praktiska skäl inte kan fattas av aktiespararna gemensamt. Lösningen kan, som i Danmark, sökas genom att man organiserar aktiefonderna som ekonomiska föreningar. Denna väg har emellertid, utan tvivel av starka praktiska skäl, avvisats av aktiefondsutredningen, som i stället väljer den i utlandet dominerande konstruktionen — fonden skall förvaltas av ett fondbolag som är skilt från aktiefonden. Riksbanksfullmäktige finner det önskvärt att man närmare studerar hur denna konstruktion fungerar i andra länder. Den synes nämligen rymma vissa risker för att de många aktiespararnas medel omhändertas av några specialiserade företagare i aktiefondsbranschen, vilkas framgång beror på en skicklig och stundom hänsynslös marknadsföring. Ett alternativ, som icke heller synes invändningsfritt, är att aktiefonderna handhas av förvaltningsbolag anknutna till banker. Det kan då sägas att de i hög grad får karaktären av en ny inlåningsform, vid vilken banken inte har något ansvar gentemot spararen men kan disponera den placeringsförmåga och den bestämmanderätt som aktieinnehavet medför. Bland de element i den föreslagna lagstiftningen som bör prövas från denna synpunkt hör, vilka förutsättningar som skall gälla för tillstånd att bedriva värdepappersfondrörelse, om tillståndet skall tidsbegränsas och om det skall ges av tillsynsmyndigheten eller Kungl. Maj:t. Vidare synes det ur flera synpunkter motiverat att en utlåningsklausul finns för fondbolag. Slutligen bör ytterligare övervägas, huruvida fondbolag skall kunna utöva röst-rätten för värdepappersfondens aktier.

Faran för maktkoncentration hos förvaringsbank betonas, som nyss berörts, också av *Svenska revisorsamfundet*, som anser att den konstruktion förvaringsbank fått i förslaget kommer att innebära en stimulans för banker att integrera och initiera fondbolag. Samfundet finner det vara en brist att utredningen inte diskuterat problemet.

Frågan om bankinstitutet bör få engagera sig i fondverksamhet berörs även av *bankinspektionen*, som i motsats till riksbanksfullmäktige ställer sig positiv till att bankerna ges rätt att förvärva aktier i fondbolag. Inspektionen framhåller att de stiftelser med ändamål att förvalta värdepappersfonder för delägarnas räkning som f. n. är verk-samma i Sverige mestadels har bildats med stöd av någon bank eller grupp av flera banker. Erfarenheterna av den förvaltning som utövas av sådana stiftelser har hittills ej givit anledning till kritik. Allmänt sett förefaller det som om det kunde vara till fördel för andelsägarna att den stabilitet och sakkunskap som härigenom kommit att prägla verksamheten även i fortsättningen kan ställas till de blivande fondbolagens förfogande. Skulle man emellertid finna att anknytningen mellan bankverksamhet och värdepappersförvaltning i form av värdepappersfonder medför problem med hänsyn till maktkoncentrationen,

anser inspektionen att man får söka komma till rätta därmed i annan ordning. *Skandifond* anser det vara en självklar utgångspunkt att bank skall kunna förvärva aktier i fondbolag; eftersom landets större banker redan står eller kan förväntas komma att ställa sig bakom stiftelser och fondbolag av detta slag.

Svenska revisorsamfundet anmärker att förslaget inte är konkurrensfrämjande. Samfundet påpekar att allmänhetens bästa garanti för god förvaltning och avkastning är konkurrens mellan ett flertal fondföretag. Den allvarligaste invändningen mot bestående marknadsorganisation är f. n. att antalet fondföretag är för ringa. Denna utgångspunkt har emellertid inte alls fått påverka utredningens förslag.

4.3 Lagstiftningens huvudfrågor

4.3.1 Lagens tillämpningsområde

Aktiefondsutredningens förslag till definition av begreppet värdepappersfondrörelse och avgränsning gentemot andra former av investerungsverksamhet tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

De föreslagna begränsningarna i allmänhetens möjligheter till gemensamt förvärv av värdepapper anses i några yttranden kunna ge upphov till gränsdragningsproblem. Sålunda framhåller *Stockholms handelskammare m. fl.* att vid den placeringstjänst som banker och mäklare erbjuder sina kunder ett behov av samförvaltning finns när det gäller mindre och medelstora förmögenheter. De föreslagna bestämmelserna skulle kunna tolkas som ett hinder för denna form av gemensam värdepappersförvaltning. Detta torde inte ha varit avsett. Visserligen kan hävdas att bankerna och mäklarna härvid inte vänder sig till allmänheten. Gränsfall kan dock säkert uppstå och ett förtydligande i lagtexten skulle vara önskvärt. De föreslagna bestämmelserna torde vidare lägga hinder i vägen för handel med certifikat dragna mot en gemensam depå av värdepapper av ensartat slag. I Sverige har sådan handel hittills förekommit endast i begränsad omfattning men erfarenheten från utländska marknader visar att ett ökat behov av sådana anordningar kan uppkomma också hos oss. *Svenska fondhandlareföreningen* och *Skandifond* anför liknande synpunkter. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anmärker att avgränsningen mellan aktiefonder och aktiesparkklubbar m. m. i vissa fall kan komma att medföra problem.

Riksskattenämnden berör några terminologiska frågor beträffande uttrycket värdepappersfondrörelse. För det första bör enligt nämndens mening termen rörelse inte ingå i rubriceringen av ifrågavarande verksamhet, eftersom det här knappast är fråga om rörelse i kommunal-skattelagens mening utan snarare om förvaltning. Även det första ledet av beteckningen på verksamheten, "värdepappers-", finner riksskattenämnden mindre lyckat. I fonderna har hittills ingått nästan uteslutan-

de aktier. Visserligen skall enligt den föreslagna lagen få ingå bl. a. även obligationer. Nämnden håller för troligt att denna möjlighet kommer att användas i mycket begränsad utsträckning. Det finns därför inte anledning att frånga den allmänt brukliga beteckningen aktiefonder som f. ö. redan finns i kommunalskattelagen (35 §) sedan år 1966. Riksskattenämnden föreslår därför att verksamheten betecknas som aktiefondsverksamhet och att lagen får den kortare och i språkligt hänseende inte så tunga rubriken Lag om aktiefonder. Också *kammarrätten* ifrågasätter om inte benämningen värdepappersfond bör utbytas mot aktiefond.

4.3.2 Tillstånd och tillsynsmyndighet

Utredningens förslag att för rätten att driva värdepappersfondrörelse skall krävas tillstånd av bankinspektionen och att rörelsen skall stå under inspektionens tillsyn har genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Näringsfrihetsrådet anför att den inskränkning i rörelsefriheten som den föreslagna offentliga regleringen medför är försvarlig med hänsyn till fondhandels särskilda karaktär och kravet på trygghet för den penningplacerande allmänheten och tillstyrker därför förslaget. Rådet liksom *kommerskollegium*, *Stockholms handelskammare m. fl.* och *Svenska sparbanksföreningen* understryker att bankinspektionen vid tillståndsgivningen skall pröva endast om de i lagen angivna förutsättningarna föreligger och att någon diskretionär prövning inte tillkommer myndigheten.

4.3.3 Värdepappersfondföretagets juridiska form

Förslaget att värdepappersfondrörelse skall få drivas uteslutande av aktiebolag har inte föranlett invändningar vid remissbehandlingen.

4.3.4 Tillståndsvillkoren, m. m.

Utredningens förslag att ett fondbolag skall ha ett minsta aktiekapital på 100 000 kr. tillstyrks eller lämnas utan erinran av alla remissinstanser med undantag av *Föreningen Auktoriserade revisorer* och *Svenska revisorsamfundet*. Föreningen anser att, eftersom ett fondbolags eget kapital — i första hand aktiekapitalet — är avsett att utgöra säkerhet för fondandelsägarnas eventuella anspråk på fondbolaget eller dettas ledning, fondbolags totala bundna egna kapital bör stå i viss relation till det sammanlagda förmögenhetsvärdet hos de värdepappersfonder som fondbolaget förvaltar. Möjligen skulle relationen tillåtas att nedgå successivt allteftersom fondvärdet ökar. Revisorsamfundet riktar kritik mot att utredningen valt beloppsgränsen för aktiekapitalet godtyckligt. En föreskrift att fondbolags aktiekapital skall vara till-

räckligt stort med hänsyn till driftskostnader, rörelsekapitalbehov, fondvolym, risker osv. är principiellt att föredra framför utredningens förslag. Samfundet föreslår bestämmelsen att fondbolags aktiekapital skall vara tillräckligt stort, dock alltid minst 100 000 kr. Det bör ankomma på bankinspektionen att fortlöpande pröva att kapitalet är tillräckligt. I detta sammanhang påpekar samfundet att fondandelsägarna bör ges tillfälle att teckna aktier i fondbolaget och att föreskrift om detta bör tas in i lagen.

Remissinstanserna godtar som regel de krav i fråga om fondbolags ledning som utredningen uppställer, nämligen att antalet styrelseledamöter skall vara minst fem och att bolaget vid tillståndsprövningen inte skall finnas vara olämpligt att utöva värdepappersfondrörelse. *Svenska revisorsamfundet* finner dock det föreslagna minimiantalet styrelseledamöter väl lågt, i synnerhet för bolag som upprättar flera fonder med olika inriktning. *Näringsfrihetsrådet* anser det angeläget att det villkor vid tillståndsprövningen som gäller lämpligheten inte används för ovidkommande hänsyn, t. ex. behovsprövning.

Den föreslagna rätten för bankinspektionen att under vissa förutsättningar återkalla tillstånd att driva värdepappersfondrörelse har inte mött gensaga vid remissbehandlingen.

4.3.5 Inflytande för ägarna av fondandelsbevis

Utredningens förslag att minst en av ledamöterna i fondbolags styrelse skall utses att särskilt beakta fondandelsägarnas intresse tillstyrks eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna. I allmänhet har man inte heller något att invända mot att sådan ledamot skall utses av fondandelsägarna, intressegrupp med anknytning till dem eller av bankinspektionen.

Förslaget avstyrks av *Stockholms handelskammare m. fl.*, som framhåller att alla styrelseledamöter är förhindrade att företräda andra intressen än fondandelsägarnas då det gäller värdepappersfondens förvaltning. Skulle styrelsen bryta mot denna regel och t. ex. till förfång för fondandelsägarna tillgodose fondbolaget närstående intressen, drabbas fondbolaget av skadeståndsskyldighet gentemot fondandelsägarna (51 § utredningsförslaget). Genom att bankinspektionen skall förordna en revisor kan fondandelsägarna göras uppmärksamma på eventuella överträdelser. En särskild representant för dem i styrelsen är enligt dessa instansers mening knappast en bättre garanti. Vid andra intressekonflikter än i fråga om förvaltningen av fonden, t. ex. vid bestämmande av förvaltningsersättning till fondbolag, kan den särskilde ledamoten komma i en sådan intressekollision att det kan ifrågasättas, om han inte med tillämpning av aktiebolagslagens jävsregler borde avhålla sig från att delta i ärendets handläggning. Som styrelseledamot har han nämligen i första hand att tillvarata bolagets intresse, medan han enligt

den av utredningen föreslagna bestämmelsen inom styrelsen närmast skulle företräda fondandelsägarnas intresse. I yttrandet förordas att ledamöterna i fondbolagets styrelse på vanligt sätt utses av aktieägarna, medan fondandelsägarnas intresse tillvaratas, utom av bankinspektionen, av en god man eller en godmansstyrelse. Det anförs att denna lösning, som både har praktiska fördelar och uppvisar en principiell klarhet, är från alla parter synpunkt mest tilltalande. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *Skandifond*.

Aktiebolagsutredningen och *fondbörsutredningen* m. fl. finner det olämpligt att de uppgifter som åvilar fondandelsägarnas representant särskilt anges i lagen.

Göta hovrätt och *Svenska revisorsamfundet* förordar att antalet särskilda ledamöter i fondbolagsstyrelserna utökas. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* (majoriteten) finner liksom utredningen att det är tveksamt, om man i praktiken kan genomföra ett valförfarande bland fondandelsägarna eller finna en intressegrupp som representerar dem, och föreslår därför att särskild styrelseledamot alltid skall utses av bankinspektionen. Till skillnad från utredningen anser *Svenska sparbanksföreningen* att det huvudsakliga arbetsområdet för den eller de representanter som utses att företräda andelsägarna bör vara att delta i och bevaka aktiefondens affärsmässiga utveckling, i första hand dess placeringspolitik. Dessa ledamöter bör därför enligt föreningen helst inte utses av tillsynsmyndigheten utan av en annan instans, t. ex. Kungl. Maj:t. Om vid valet utsågs en person representerande en folkrörelse med bred förankring, skulle detta vara väl förenligt med andelsägarnas intresse.

Svenska fondhandlareföreningen anser det olämpligt att bankinspektionen, som också är tillsynsmyndighet, skall kunna förordna företrädare för fondandelsägare. *Föreningen Auktoriserade revisorer* föreslår införande av andelsägarregister och skriftligt röstningsförfarande vid tillsättande av andelsägarrepresentanter.

4.3.6 *Fondbolagets åligganden*

Remissinstanserna godtar allmänt utredningens synpunkter på fondbolagets förvaltningsfunktion och bestämmelserna i lagförslaget om vad som åligger fondbolag. *Fullmäktige i riksbanken* och *Göta hovrätt* anser dock att det bort ytterligare övervägas, om fondbolag skall utöva rösträtten för aktier i värdepappersfond. Hovrätten finner att det hade varit naturligt, om rösträtten kunnat utövas av fondandelsägarna eller organ för dem. Det undandrar sig hovrättens bedömande, om det skulle medföra alltför stora svårigheter att genomföra en sådan ordning. Eftersom fondbolaget ålagts skyldighet att vid utövandet av rösträtten utslutande handla i fondandelsägarnas intresse, vill hovrätten emellertid inte motsätta sig förslaget.

4.3.7 Värdepappersfondens ställning

Utredningens bestämning av vad som skall ingå i en värdepappersfond har inte mött erinran vid remissbehandlingen.

Instanserna delar uppfattningen att regler skall finnas som säkerställer att egendomen i en värdepappersfond hålls skild från fondbolagets egendom. Förslaget att egendomen i fonden inte skall kunna utmätas eller ingå i fondbolagets konkursbo kritiserats emellertid i några yttranden.

Göta hovrätt anser att en tillfredsställande reglering inte har åstadkommit i utmätningshänseende. I remissyttrandet anförs exempel på situationer, då den föreslagna regeln om utmätningsskydd för den till fonden hörande egendomen kan få tvivelaktiga konsekvenser från rätts-säkerhetssynpunkt. Problem kan sålunda uppkomma, då bolaget inte betalar en skuld som borgenären påstår hänföra sig till fonden. Om borgenären inte får full gottgörelse för en sådan fordran i bolagets konkurs och om tvist uppstår mellan honom och förvaringsbanken huruvida hans fordran är av beskaffenhet att kunna belasta fondegendomen, finner hovrätten borgenärens möjligheter att göra sin rätt gällande alltför osäkra och begränsade. En likartad situation uppkommer, om en i bolagets konkurs bevakad fordran blir tvistig. Vare sig domen i målet om tvistiga fordringar går borgenären emot eller ej, har domen betydelse endast för fordringens rätt i konkursen, och banken, som förvaltar fonden, blir inte bunden genom avgörandet. Hovrätten påpekar att — oaktat frågan om fondandelsägarnas trygghet härvidlag måste anses ha avgörande betydelse — förslaget för de nämnda fallen utgör en avsevärd inskränkning av de möjligheter en borgenär normalt har att tvångsvis ta ut sin fordran.

Aktiebolagsutredningen ifrågasätter behovet och lämpligheten av att i fondandelsägarnas intresse göra fonden juridiskt oåtkomlig även för fordringar som direkt avser fonden. I remissyttrandet anförs följande.

När enligt 13 § andra stycket lagförslaget förvaringsbanken och annat fondbolag är skyldiga att med anlitan av fondens medel fullgöra förpliktelser av nämnda slag, måste väl det betyda att borgenären kan genom dom få fastslaget att sådant fullgörande skall ske. Hur skall en sådan dom exekveras? Bryts utmätningsförbudet i sådant fall? Om svaret är jakande, strider det mot den generella formuleringen av utmätningsförbudet i 13 §. Är svaret nekande, måste det väl betyda att banken och det andra fondbolaget är i samma läge som det ursprungliga fondbolaget och således kan drabbas av utmätning i sin egen egendom för ifrågavarande skulder. När aktiefondsutredningen i sina motiv kommer fram till att borgenären faktiskt kan räkna med att få betalning ur fondens egendom för fordran av ifrågavarande slag frågar man sig varför förslaget likväl söker freda egendomen genom utmätningsförbud. Det enda svaret härpå synes vara det som ges i motiven, nämligen att det stundom kan vara svårt att i ett utmätningssärande avgöra vilka skulder som har avseende på fonden och vilka som avser

bolaget. Detta argument är knappast vägande. Utan särskild föreskrift torde gälla att utmätning i fondens egendom endast skulle kunna ske för fordran som bevisligen avser fonden. För säkerhets skull kunde eventuellt uttrycklig föreskrift därom ges i lagen.

Liknande synpunkter på utmätningsförbudet har *fondbörsutredningen*, som påpekar att enligt betänkandet skulder, som bolaget behörigen ingått för en fonds räkning, dock av bolaget självt eller förvaringsbanken skall kunna tas ut av fondegendomen och tas med i beräkningen vid bestämmande av fondandels värde. Fondens konstruktion och utmättningsförbudet finner *fondbörsutredningen* strida mot grundläggande principer om gäldsansvar i svensk rätt, vilka bygger på att uttagandet av en fordran ur egendom, som häftar för den, i sista hand skall kunna ske på exekutiv väg och inte vara beroende av frivillig medverkan av gäldenären själv. Också *Stockholms handelskammare m. fl.* finner att bestämmelsen att fondens egendom ej får tagas i mät går längre än nödvändigt, då den utesluter ianspråktagande för fondens egna förpliktelser. Sådana kan uppstå t. ex. vid nyteckning eller inköp av aktier för fondens räkning eller på grund av skatt.

Åtskilliga remissinstanser finner förbudet mot att pantsätta fondegendomen eller överlåta den som säkerhet alltför strängt och förordar en begränsad rätt att belåna en fonds värdepapper. *Svenska bankföreningen* anser att förbudet innebär en betydande inskränkning i möjligheterna att bedriva en så rörlig placeringspolitik i en värdepappersfond som från allmänt ekonomiska synpunkter annars ter sig önskvärd. Enligt förslaget kommer en fond att sakna belåningsbara tillgångar och i övrigt inte heller att vara i besittning av något eget kapital som tänkbart kreditunderlag. Bankföreningen framhåller att en fond därigenom ofta riskerar att inte kunna till fullo begagna placerings-tillfällen i samband med nyteckningar av vanlig typ eller marknads-introducceringar av tidigare ej noterade aktier. Eftersom sådana nyemissioner och marknadserbudanden inte uppträder vid från början beräknliga tillfällen, är det knappast genomförbart att planera verksamheten i en värdepappersfond så att det alltid finns en likviditetsreserv för sådana ändamål. Genom att teckningskursen vid nyemission brukar sättas lågt i förhållande till rådande börskurs är emellertid ett deltagande i nyemissioner önskvärt vid rationell förvaltning av de aktier som ingår i en värdepappersfond. Motsvarande gäller vid marknadserbudanden i samband med nyintroduktion av aktier som tidigare ej funnits tillgängliga på marknaden. Enligt bankföreningens uppfattning vore det beklagligt, om värdepappersfonder till följd av ett absolut belåningsförbud skulle bli förhindrade att i passande omfattning begagna placeringstillfällen av denna för fondandelsägarna fördelaktiga karaktär. Bankföreningen föreslår därför att värdepappersfond får rätt att i begränsad omfattning belåna sin egendom med en maximering av låne-

beloppet i relation till värdet av fondens tillgångar. Egendom som pantsatts till säkerhet för sådan tillåten upplåning skall då också kunna tagas i mät.

Liknande synpunkter anförs av bl. a. *Stockholms handelskammare m. fl.*, *Svenska fondhandlareföreningen*, *Svenska revisorsamfundet*, *Sveriges aktiesparares riksförbund*, *Skandifond* och *Sparinvest*. Fondhandlareföreningen anser också att möjligheter bör tillskapas att bilda s. k. leveraged funds (se avsnitt 1.5). Revisorsamfundet finner lämpligt att tillsynsmyndigheten ges möjlighet att pröva bolags begäran om pantsättning från fall till fall. *Kommerskollegium* och *Skånes handelskammare* delar uppfattningen att fondbolag bör ha befogenhet att med bindande verkan för fond ta upp krediter intill en gräns, motsvarande viss del av värdet av fondens tillgångar, men åsyftar därmed inte någon ändring i de av utredningen föreslagna förbuden mot bl. a. pantsättning och utmätning av fonds medel.

I fråga om den kreditgräns som bör sättas varierar förslagen hos olika remissinstanser mellan 10 och 50 % av värdet av fondegendomen.

Svenska sparbanksföreningen och *Sparinvest* tar upp frågan om utländska aktiefondsföretags ställning i konkurrenshänseende på den svenska marknaden för den händelse nuvarande valutarestriktioner skulle upphävas. Instanserna framhåller vikten av att utländska företag, som på grund av liberalare lagstiftning i resp. hemländer har möjlighet att expandera sin rörelse med upplånat kapital, inte får en gynnad ställning i jämförelse med de svenska värdepappersfonderna.

Den i lagförslaget intagna föreskriften att avtal i strid mot förbudet att pantsätta eller överlåta fondegendom som säkerhet skall vara ogiltigt berörs av *Sveriges advokatsamfund*, som anser det inte vara riktigt att ogiltighetspåföljden skall gå ut över en godtroende tredje man. Samfundet föreslår att bestämmelsen skall utgå och eventuellt uppkommande frågor regleras enligt gällande rätt.

Verkan i allmänhet av medkontrahents goda tro vid avtal med fondbolag tas upp av *aktiebolagsutredningen*. I remissyttrandet anförs i huvudsak följande. För att ett avtal skall bli bindande för fonden förutsätts att det överensstämmer med de regler rörande förvaltningen som lagförslaget upptar. Om fondbolaget t. ex. köper andra värdepapper än som får förvärvas till fonden eller större aktiepost än som tillåts enligt lagens begränsningsregler, blir köpets giltighet beroende av säljarens goda eller onda tro. Sker köpet i bolagets namn utan att det för säljaren framgår att det är avsett för fonden, torde köpet bli giltigt så att det binder fondbolaget. Detta blir då i förhållande till fonden skyldigt att för egen räkning överta de värdepapper som inte får förvärvas för fonden. Om åter förvärvet sker i fondens namn och säljaren är i ond tro, blir köpet ogiltigt. Säljaren torde ej kunna åberopa okunnighet om de begränsningar i fråga om fonds rätt att förvärva värdepapper som la-

gen innehåller. Däremot kan god tro föreligga vid köp i fondens namn av aktier, som ej i och för sig utgör större post än begränsningsreglerna i lagen medger men som på grund av fondens tidigare innehav av samma slags aktier medför att de angivna gränserna överskrids. Aktiebolagsutredningen uttalar att fondbolaget väl även i ett sådant fall lär vara skyldigt att överta de överskjutande aktierna för egen räkning och ansvara för betalningen av dem.

4.3.8 Rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandelsägare

Principen att för varje fond skall finnas särskilda av bankinspektionen fastställda fondbestämmelser, som jämte lagen reglerar verksamheten, tillstyrks eller lämnas utan erinran vid remissbehandlingen. Utredningens förslag i fråga om innehållet i fondbestämmelserna godtas i allmänhet av remissinstanserna. Beträffande vissa detaljmärkningar hänvisas till specialmotiveringen.

När det gäller de föreslagna möjligheterna att ändra en gång fastställda fondbestämmelser godtar remissinstanserna överlag att ändringar i delar, som inte avser fondens placerings- eller utdelningspolitik, får ske efter tillstånd av bankinspektionen. Däremot avstyrker omkring hälften av instanserna förslaget att ändring av centrala bestämmelser skall kräva medgivande av samtliga fondandelsägare.

Aktiebolagsutredningen finner att regeln är för stel och att den i praktiken innebär att ändring av fondbestämmelserna i dessa hänseenden blir omöjlig. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *Göta hovrätt*, *kommerskollegium*, *fondbörsutredningen* och *Svenska fondhandlareförbundet*. Flera instanser, bl. a. *Stockholms handelskammare m. fl.* och *Svenska sparbanksföreningen*, anser det orimligt att en enda fondandelsägare i princip skulle kunna förhindra att en av alla andra andelsägare tillstyrkt ändring kommer till stånd. Det alternativ som återstår för fondbolaget, om ändringsförslaget inte godtas av samtliga andelsägare, nämligen att upplösa fonden och bilda en ny fond, bedöms i flera yttranden som orealistiskt. Bland dem som har denna uppfattning är *Svenska bankföreningen*, *Svenska sparbanksföreningen*, *Svenska revisorsamfundet* och *Sparinvest*. Instanserna påpekar att upplösningsförfarande och nybildning skulle vara förenat med tidsutdräkt och betydande kostnader, bl. a. med tanke på att uppskjutna skatter och realisationsvinster skall tas fram.

Som ännu en negativ konsekvens av förslaget nämner *Svenska bankföreningen* att fondbolagen, när det gäller att ange de allmänna riktlinjerna för placering av fondens medel, torde komma att sträva efter så allmänt hållna bestämmelser som möjligt, eftersom de i praktiken inte går att ändra. Detta innebär att man går miste om möjligheten att i någon mera betydande utsträckning verka för uppkomsten av olika fonder med differentierade placeringsprogram, som genom sina

fondbestämmelser kan informera presumtiva andelsägare så tydligt som möjligt om fondens särdrag.

Bankinspektionen ifrågasätter om det är lämpligt med en regel som knappast kan praktiskt tillämpas utan endast synes ha den indirekta funktionen att inskräpa nödvändigheten för fondbolag att noggrant överväga fondbestämmelsernas utformning och innehåll, när de första gången införs. Inspektionen är medveten om att ändring i placerings- och utdelningspolitiken innebär att man frångår ett viktigt moment i det ursprungliga avtalet mellan fondbolaget och andelsägarna. Det fordras alltså starka motiv för att man skall kunna acceptera att någon ändring får komma till stånd utan att full enighet råder och alltså mot en minoritet. Om det undantagsvis skulle visa sig möjligt att skapa en stor majoritet för ett ändringsförslag, kan dock hållbara ändringsmotiv sägas föreligga. Inspektionen anser därför att kravet på full samstämmighet bör slopas och ersättas av en regel om kvalificerad majoritet. Inspektionen föreslår — efter förebild av 174 § 2 mom. aktiebolagslagen — att förslag till ändring av viktigare fondbestämmelser efter att ha kungjorts i viss ordning måste vinna anslutning av andelsägare som representerar minst nio tiondelar av fondens värde. Ändringsbeslut som fattas i denna ordning skall kräva tillstånd av inspektionen. För andelsägare som tillhör minoriteten och som till äventyrs är missnöjd med majoritetens beslut återstår i dessa fall möjligheten att påkalla inlösen av sin andel.

En föreskrift om kvalificerad majoritet av andelsägare som förutsättning för ändring av ifrågavarande fondbestämmelser förordas också av bl. a. *Göta hovrätt, handelskammaren i Göteborg m. fl., fondbörsutredningen* samt *Familjeföretagens förening*.

Stockholms handelskammare m. fl. och *Skandifond* föreslår att beslutanderätten i fråga om ändringar av fondbestämmelser anförtros åt en god man eller godmansstyrelse. *Aktietjänst* förordar att ett enhälligt beslut av fondbolagets styrelse skall föreligga innan bankinspektionen fastställer ändringarna. Bl. a. *kommerskollegium, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen* och *Sveriges advokatsamfund* anser det tillräckligt med bankinspektionens fastställelse.

4.3.9 Placering av värdepappersfonds medel

Remissinstanserna delar i allmänhet utredningens uppfattning att i en värdepappersfond skall ingå endast värdepapper, vilkas värde utan svårighet kan fastställas och som lätt kan omsättas i pengar. När det gäller placeringsobjekten godtas också som regel utredningens förslag. I några remissyttranden förordas emellertid att kretsen tillåtna värdepapper vidgas. Spörsmål av hithörande slag behandlas närmare i specialmotiveringen.

De begränsningsregler utredningen uppställer för att säkerställa risk-spridning — dvs. att en fonds innehav av värdepapper med en och samme utfärdare får uppgå till högst 5 % av fondvärdet eller, efter medgivande av bankinspektionen i särskilda fall, till högst 10 % — uppfattas som alltför snäva av ett 25-tal remissinstanser, bl. a. av *bankinspektionen*, *kommerskollegium*, *Stockholms handelskammare m. fl.*, *handelskammaren i Göteborg m. fl.*, *fondbörsutredningen*, *riksgäldsfullmäktige*, *Svenska bankföreningen*, *TCO*, *Sveriges aktiesparares riksförbund*, *Aktietjänst* och *Sparinvest*. I flera av dessa yttranden invänds också att den svenska värdepappersmarknaden till skillnad från många utländska marknader är alltför begränsad. Det kan därför ställa sig svårt för ett fondbolag att välja ut minst 20 lämpliga aktieposter.

Handelskammaren i Göteborg m. fl. framhåller att — med hänsyn till fondbolagens skyldighet att lösa in fondandelsbevis — en del av aktierna på fondbörsen, liksom i regel aktierna på fondhandlarlistan, knappast kan komma i fråga för förvärv till aktiefond, eftersom det kan bli svårt att avyttra dem till marknadsmässiga priser inom en kort tidrymd. Dessa instanser, liksom *kommerskollegium*, befarar att femprocentsregeln även kan bli till hinder för nödvändiga omplaceringar och konsolideringar. *Bankinspektionen* anser att regeln försvårar uppkomsten av fonder med olika placeringsinriktning. Olikheter i inriktningen hos skilda fonder kan dock innebära en stimulans för den sparande allmänheten att mera aktivt ta ställning till frågan, vilken fond de vill satsa på. Skilda ambitioner och intressen hos olika fonder skulle enligt inspektionens uppfattning medföra ökad selektivitet och därigenom möjlighet till effektivare placering av de hos värdepappersfonderna samlade sparresurserna. *Svenska fondhandlareföreningen* anför liknande synpunkter.

Som en annan nackdel med alltför hårda spridningsregler nämner bl. a. *fondbörsutredningen* att procentgränserna kan bli svåra att hålla vid fusioner mellan två bolag, i vilka en fond har aktier. Fondbörsutredningen påpekar vidare att värdepappersfonderna kan komma i ett sämre läge i förhållande till investmentbolagen, om de på grund av lagstadgande måste hålla en från ekonomisk synpunkt mindre välbetänt diversifiering, medan investmentbolagen har full frihet att söka den gynnsammaste placeringen. Denna instans, liksom *Föreningen Auktoriserade revisorer*, anser att liberalare regler i fråga om riskspridning bör gälla för fonder, som har rätt att förvärva enbart svenska värdepapper.

De remissinstanser som ställt sig kritiska till de föreslagna reglerna om begränsning av antalet värdepapper med samme utfärdare framhåller att en tillfredsställande riskspridning torde kunna åstadkommas även om procenttalen höjs. En i lagen inskriven gräns av högst 10 % av fondens värde för normalfallen föreslås av bl. a. *bankinspektionen*,

kommerskollegium, handelskammaren i Göteborg m. fl., fondbörsutredningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges aktiesparares riksförbund och Sparinvest. En del av dessa instanser förordar att vid bankinspektionens dispensgivning den yttersta gränsen för värdepapper med samma utställare sätts till 15 eller 20 % av fondvärdet, medan de övriga finner det lämpligare att någon övre gräns för bankinspektionens prövning inte anges.

Stockholms handelskammare m. fl. anser att kravet på riskspridning i första hand inte bör knytas till en procentsats utan ges en allmän utformning. I andra hand föreslås en höjning åtminstone till 20 % för normalfallen. I fråga om de fall som kommer under bankinspektionens prövning bör ingen gräns fastställas.

Svenska bankföreningen, Svenska fondhandlareföreningen, Svenska revisorsamfundet, Aktietjänst m. fl. anser att reglerna om riskspridning inte bör stå i lagen utan i fondbestämmelserna. *Sparbankernas bank* och *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter om begränsningarna behöver gälla statsobligationer m. m. *Sveriges aktiesparares riksförbund* föreslår att de stadganden som kan finnas önskvärda i riskspridningssyfte görs dispositiva, bl. a. för att öppna möjlighet för fonderna till specialisering.

Förslaget att — till förhindrande av maktkoncentration — begränsa fondbolags rätt att i värdepappersfonder inneha mer än 5 % av aktierna eller röstvärdet i ett och samma aktiebolag tillstyrks eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna. *Stockholms handelskammare m. fl., handelskammaren i Göteborg m. fl., Svenska fondhandlareföreningen* och *Svenska revisorsamfundet* avstyrker förslaget och anser att den föreslagna bestämmelsen bör utgå. Som skäl härför anförs bl. a. att risken för maktmisbruk torde vara ringa och att bestämmelsen kan komma att verka till skada för fondandelsägarnas intressen. Problem kan uppkomma t. ex. vid sammanslagning av fonder, om vissa aktier måste realiserats omedelbart. Begränsningsregeln anses vidare kunna försvåra möjligheterna för en fond att genom aktieförvärv delta i mindre och medelstora företags finansiering eller i likhet med i utlandet förekommande fondverksamhet specialisera sig till visst slag av värdepapper med hög risk men också högre direktavkastning. *Fondhandlareföreningen* framhåller att det är nödvändigt att man skapar möjligheter till dispens vid fusioner mellan fondbolag, om den föreslagna bestämmelsen kommer att ingå i lagen.

Föreningen Auktoriserade revisorer och *Skandifond* finner den föreslagna begränsningsregeln alltför snäv. *Skandifond* förordar en uppmjukning av bestämmelsen bl. a. beträffande aktieinnehavet i fonder som förvaltas av samma fondbolag.

Den av utredningen föreslagna bestämmelsen att likvida medel som ingår i en fond så snart det lämpligen kan ske skall användas för förvärv av värdepapper avstyrks av ett 10-tal remissinstanser. *Svenska*

sparbanksföreningen anser att en sådan bestämmelse inte behövs. Ett fondbolag bör självt kunna välja den likviditetspolitik man önskar föra. I ett läge med förväntade kursfall kan det vara motiverat med en avyttring av värdepapper för att undvika onödiga förluster. En likviditetssupplemen- tärbyggnad av detta slag skulle genom ett stadgande enligt utredningens förslag kunna förhindras, vilket kan stå i strid mot andelsägarnas intresse. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *Stockholms handelskammare m. fl.*, *Svenska fondhandlareföreningen* och *Sveriges aktiesparares riksförbund*.

4.3.10 Förvaringsbank

Förslaget att egendomen i en värdepappersfond skall omhändertas av en förvaringsbank, som står under bankinspektionens tillsyn och har notariatavdelning, tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser. I några yttranden förordas emellertid att också vissa andra institut skall få vara förvaringsbank. *Svenska fondhandlareföreningen* anser att var och en av föreningens medlemmar bör kunna utses till förvaringsbank. *Sveriges aktiesparares riksförbund* vill jämställa mäklarfirma, som är medlem av Stockholms fondbörs, med de i förslaget upptagna kreditinrättningarna.

Svenska fondhandlareföreningen och *Aktietjänst* anser att det bör finnas möjlighet för värdepappersfond att anlita flera förvaringsbanker. Aktietjänst påpekar sålunda att det kan uppstå situationer då mer än en förvaringsbank kan vara tänkbar för en och samma fond, t. ex. då fonden växt till mycket betydande storlek.

Stockholms handelskammare m. fl. kritiserar förslaget att utländska värdepapper skall få anförtros utländsk kreditinrättning endast genom förvaringsbankens försorg. Instanserna finner det vara en fördel, om fondbolag tillåts att för förvaringen ha en egen depå utomlands i lämpligt institut. Den av utredningen föreslagna förvaringsmetoden anses endast innebära en fördyring för andelsinnehavarna. *Svenska fondhandlareföreningen* anför liknande synpunkter. *Sparinvest* föreslår att bestämmelsen får en något vidare formulering, som tillåter depå hos utländska mäklarföretag, även om dessa inte skulle betraktas som kreditinrättningar. *Aktietjänst* och *Skandifond* anser att föreskriften att anmälan skall ske till bankinspektionen, om förvaringen av värdepapper anförtros utländsk kreditinrättning, är omotiverad och därför bör utgå.

Remissinstanserna har i allmänhet inte något att erinra mot utredningens förslag i fråga om förvaringsbanks uppgifter. *Svenska revisorsamfundet* avstyrker dock att förvaringsbanken ges en kontrollerande funktion i samband med att banken verkställer fondbolagets beslut om utbetalning av medel från fondens bankräkning. Samfundet anför att en sådan funktion innebär en dubbelkontroll, eftersom föreskrifter om tillåtna dispositionsändamål gäller för bolaget och tillsyn utövas av

bankinspektionen. Det skulle enbart föranleda oklarhet, om förvaringsbanken skulle ha att tolka tillåtligheten av viss disposition.

4.3.11 Fondandel och fondandelsbevis

Utredningens allmänna synpunkter på fondandelens och fondandelsbevisets rättsliga karaktär möter inte någon erinran vid remissbehandling. I allmänhet har remissinstanserna inte heller någon invändning mot att skuldebrevslagens bestämmelser om löpande skuldebrev blir tillämpliga på fondandelsbevisen. *Föreningen Auktoriserade revisorer* finner emellertid att det är mindre önskvärt att andelsbevis ställs till innehavaren, dels därför att fondbolaget i sådant fall avhänder sig möjligheten att få uppgift om andelsägarens namn, dels därför att det kan vara förenat med vissa risker för andelsägare med ringa erfarenhet av värdehandlingar att äga andelsbevis som gäller i var mans hand.

Bankinspektionen, länsstyrelsen i Västerbottens län, fondbörsutredningen, Svenska bankföreningen, Svenska fondhandlareföreningen och Svenska revisorsamfundet förordar att utfärdande av fondandelsbevis inte bör vara obligatoriskt. I flera yttranden framhålls att det är möjligt att en övergång till värdepapperslösa förhållanden kommer att ske i framtiden och att det därför kan vara opraktiskt att framtvinga utfärdande av värdepapper på ett område som ligger nära aktiehanteringen. Bankinspektionen hänvisar till de rationaliseringar som sker på värdepappersteknikens område i fråga om bl. a. förenklad aktiehantering. Enligt inspektionens uppfattning kan sådana rationaliseringar få till följd att värdepappersmarknaden inom överskådlig framtid kommer att söka begagna metoder som i korthet kan karakteriseras som värdepapperslösa. Strävanden mot ytterligare rationalisering kan komma att understödjas genom värdepapperscentralen och den av centralen gjorda registreringen av värdepappersinnehaven. Själva aktiebrevet kommer sannolikt att i sin fysiska form få allt mindre betydelse, medan innehållet i registret blir avgörande. Lagförslaget bör därför kompletteras med en föreskrift som klargör den frivilliga karaktären av bevisutfärdande och som anger vad som skall iakttas, om bevis ej utfärdas.

Bankföreningen anser också att det inom en ej alltför avlägsen framtid kan bli aktuellt att inom det rättsområde, där begreppet löpande värdepapper f. n. spelar en dominerande roll, övergå till värdepapperslösa förhållanden. Av uppenbara praktiska skäl har det hittills ej kunnat komma i fråga att på aktiemarknaden avstå från bruket av aktiebrev av sedvanligt slag. Genom lagstiftningen om förenklad aktiehantering samt upprättandet av en värdepapperscentral skapas ett registreringsunderlag, vilket kan leda till sekundära rationaliseringsvinster, såsom övergång till förande av värdepapperskonto och clearing mellan

sådana konton i stället för utfärdande av aktiebrev och överförande av besittningen av dylika dokument. Det är önskvärt att delägarskap i värdepappersfonder kan förvaltas under likartade, rationaliserade former som de, vilka står aktiesidan till buds. Möjligheter kan öppna sig för bankernas notariatavdelningar att ge fondandelsägare en bättre och billigare service, i den mån värdepapperslösa rutiner blir tillämpliga. Om fondandelsbevis ej behöver utfärdas, blir det nödvändigt för fondbolaget att föra ett noggrant register över fondandelsägarna, att inför förestående utdelningstillfälle avstämma registret och att på eget initiativ verkställa själva utbetalningen osv. Fondbolaget kan åläggas skyldighet att med stöd av registret till fondandelsägarna översända motsvarande uppgifter m. m. som enligt utredningsförslaget skall återfinnas på ett fondandelsbevis. Det skulle emellertid vara onödigt tyngande för lagtexten, om den kompletterades med alla de regler som skulle behövas för dessa undantagsfall. Sådana regler kan i stället utfärdas i administrativ ordning. Det förefaller vara en naturlig uppgift för bankinspektionen att på ansökan av fondbolag medge att fondandelsbevis ej behöver utfärdas och att därvid ange de villkor som skall gälla.

Fondbörsutredningen förutsätter att fondandelsbevis inte skall behöva utges i den mån andelsägare avstår från att begära sådant bevis. Fondbolagen skulle annars bli förhindrade att tillvarata betydande rationaliseringsvinster vid fondförvaltningen. Revisorsamfundet anser likaså att det kan vara onödigt att kräva att fondandelsbevis alltid skall utges och att det är tillräckligt med en föreskrift att tillsynsmyndigheten skall ha godkänt formen för bolagets bevis om fondandel.

Länsstyrelsen i Västerbottens län pekar också på de hanteringsmässiga förenklingar som kan utvecklas i framtiden och anser att lagtexten bör överarbetas med anledning av inrättandet av värdepapperscentralen.

I fråga om prisbildningen på fondandelsbevis uppger *styrelsen för Stockholms fondbörs* att vissa värdepappersfonder som är föremål för ett utbrett svenskt intresse dagligen "anges" i börslokalerna genom att de hos resp. fonder aktuella inlösens- och försäljningspriserna anslås på särskilda tavlor. Priserna publiceras på de stora tidningarnas handelsidor. På den s. k. fria marknaden förekommer det att fondandelar under förmedling av börsmedlem men utan vederbörande fonds medverkan överläts direkt från säljare till köpare. "Betalkursen" på andelarna brukar härvid bli något högre än fondens inlösenspris men samtidigt lägre än dennas försäljningspris. Transaktionen är sålunda ekonomiskt fördelaktig för både säljaren och köparen. Marknaden är dock begränsad. Då det är i viss mån beroende av tillfälligheterna om den fria marknaden i fondandelar skall kunna utnyttjas av en presumtiv

köpare eller säljare är det av föga intresse att publicera det fåtal avslut som nu sker. Skulle marknaden i en framtid breddas, torde man emellertid få räkna med att fortlöpande noteringar publiceras. För officiell notering vid fondbörs är dock andelar i öppna värdepappersfonder mindre lämpade.

Förfarandet vid utmätning av fondandelsbevis uppmärksammas av EON, som bl. a. framhåller att osäkerheten om bevisens civilrättsliga karaktär kan skapa viss tvekan och medföra skiftande praxis hos kronofogdemyndigheterna.

4.3.12 Redovisning

Utredningens förslag om fondbolags skyldighet att offentligt redovisa förvaltningen av värdepappersfond tillstyrks eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna. *Svenska revisorsamfundet* och *Nykterhetsfolkets aktiefonder* anser dock att den föreskrivna kvartalsredogörelsen kan utbytas mot en redovisning för fondens ställning varje halvår. Enligt revisorsamfundets mening är det mycket tveksamt, om kvartalsredogörelser verkligen tjänar sitt syfte. Andelsägarnas förvärv avser otvivelaktigt långvariga placeringar. Utfall och värdeinfluenser som avser korta perioder bör ha ringa betydelse för deras handlande. Nykterhetsfolkets aktiefonder befarar att en skyldighet att avge redogörelse varje kvartal kommer att bli alltför betungande från kostnadsynpunkt för mindre fonder. För de större fonderna med en omfattande handel med andelar kommer det att finnas behov av kvartalsredovisning också utan föreskrift i lag.

Svenska bankföreningen anser att fondbolagen inte genom lagföreskrifter bör tvingas att iaktta en rapporteringsfrekvens som är strängare än de allmänna kraven på värdepappersmarknaden och förordar att lagens bestämmelser utformas så att fondbolag utom årsberättelse skall vara skyldigt avge delårsberättelse vid minst ett tillfälle.

4.3.13 Övertagande av fondförvaltningen, m. m.

De föreslagna reglerna om övertagande av fondförvaltning och upplösning av fond lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna.

Göta hovrätt har vissa synpunkter i anslutning till förslaget att förvaringsbanken på egen hand skall fördela tillgångarna enligt de regler som gäller vid konkurs, om vid en fonds upplösning tillgångarna ej förslår till att täcka skulderna och förlikning ej kan träffas. Hovrätten anser det sålunda önskvärt att det skapas en anordning som motsvarar rättens ombudsmans medverkan vid uppgörande av utdelningsförslag samt att det öppnas möjlighet till klander av utdelningsförslaget.

4.3.14 Tillsyn

Utredningens förslag i fråga om tillsyn över fondbolagen och om bankinspektionens tillsynsverksamhet accepteras allmänt av remissinstanserna.

KF berör i detta sammanhang sättet för försäljning av fondandelsbevis. I den mån nya aktiefonder tillkommer och konkurrensen om kunderna blir hårdare kan mindre lämpliga försäljningsmetoder komma att tillämpas, t. ex. i samband med personligt besök hos tilltänkt köpare. Tillsynsmyndigheten bör därför följa utvecklingen med uppmärksamhet.

4.3.15 Skadestånds- och straffbestämmelser

Remissinstanserna har i allmänhet inte något att invända mot utredningens förslag i fråga om skadeståndsskyldighet och straffansvar. En instans framför dock särskilda synpunkter, bl. a. rörande personlig skadeståndsskyldighet för vissa personer i ansvarig ställning inom fondbolag och förvaringsbank. Dessa frågor berörs närmare i specialmotiveringen.

4.3.16 Övergångsbestämmelser

Utredningens förslag till övergångsbestämmelser lämnas utan erinran av nästan alla remissinstanser. *Aktietjänst* instämmer i vad utredningen anfört om att övergångstiden bör uppgå till minst ett år efter lagens ikraftträdande och föreslår att tiden bestäms till två år. Även *Nykterhetsfolkets aktiefonder* anser att tiden bör sättas till minst två år och att det borde finnas övergångsbestämmelser som genom t. ex. en extra tidsfrist möjliggör för stiftelser, som har ett lägre stiftelsekapital än det erforderliga minsta aktiekapitalet för fondbolag, att anpassa sig efter de nya bestämmelserna. Genom dispens av tillsynsmyndigheten borde i sådana fall kunna medges en övergångstid upp till fem år.

5 Departementschefen

5.1 Inledning

Under 1900-talet och särskilt efter andra världskriget har företag för kollektiva investeringar i värdepapper kommit att spela en allt större roll på den internationella kapitalmarknaden.

Företagen karaktäriseras av att de samlar upp kapital från allmänheten genom att emittera aktier i företaget eller andelar i en till företaget knuten fond. Kapitalet investeras i värdepapper, främst aktier men även andra värdepapper, t. ex. obligationer, och förvaltas av företaget. I företagets investeringsverksamhet ingår att tillse att placeringarna ger en

god riskfördelning. I allmänhet ingår inte så stora aktieposter i värdepappersportföljen att det förvaltande företaget därigenom får ett dominerande inflytande i något aktiebolag.

Företag för kollektiva investeringar kan arbeta i flera former, och det kan ofta vara svårt att dra en klar gräns mot andra sammanslutningar av typ förvaltningsbolag eller mot vissa finansieringsbolag. Allmänt kan sägas att utmärkande drag för företagen i fråga är att de för en rörlig investeringspolitik för att åstadkomma en god riskfördelning av värdepappersinnehavet och i övrigt genomföra de mål som uppställts för värdepappersplaceringen.

Fonder, som är knutna till företagen, kan vara slutna eller öppna. De slutna fonderna utmärks av att det sammanlagda antalet fondandelar är bestämt från början och att antalet inte kan ökas eller minskas annat än i strängt formbunden ordning, dvs. utan att de bestämmelser som reglerar verksamheten ändras. Det förvaltande företaget löser i allmänhet inte in försålda andelar. Andelarna är som regel föremål för handel på samma sätt som värdepapper i allmänhet. Kursen på fondandelarna blir därigenom beroende inte bara av värdet av de i fonden ingående värdepapperen utan också av tillgång och efterfrågan på andelarna. Slutna fonder är normalt konstruerade i aktiebolags form. Andelarna i bolaget motsvaras därvid av aktier och investerarna är aktieägare i bolaget.

De öppna fonderna, som är betydligt vanligare än de slutna, skiljer sig från dessa främst genom att det förvaltande företaget åtager sig att lösa in fondandelarna. När företaget säljer fondandelar, investeras de influtna medlen i nya värdepapper och fondens storlek ökas därigenom. Fonden minskar när företaget löser in andelar. Inlösningen sker i princip med medel som erhållits genom försäljning av värdepapper från fonden. Värdet på en andel är vid varje tidpunkt det sammanlagda värdet av värdepapperen i fonden delat med antalet utelöpande andelar. Möjligheten att få andelarna i en öppen fond inlösta ger dem en hög likviditet, vilket är en av orsakerna till att aktiefondsverksamheten kommit att i allt större omfattning utövas i öppen form.

Den rättsliga konstruktionen av de öppna fonderna varierar i olika länder. Två huvudformer kan anges, nämligen bolagsformen och den kontraktuella formen. När verksamheten utövas i bolagsform bildar — på motsvarande sätt som hos de slutna aktiefonderna — investerarnas insatser aktiekapital i ett bolag, i vilket investerarna således är aktieägare. Aktiekapitalet placeras i värdepapper, som förvaltas av bolagsledningen. Systemet förutsätter att bolaget har rätt att återköpa sina egna aktier. Aktiekapitalet i sådant bolag kan ökas eller minskas fritt till skillnad från vad som gäller enligt t. ex. den svenska aktiebolagslagstiftningen.

Utmärkande för den kontraktuella formen är att det i konstruktionen förutsätts tre parter, vilkas inbördes förhållanden regleras genom avtal.

Ett förvaltande företag, fondföretag, säljer och löser in andelar i en värdepappersfond — i regel aktiefond, vilken beteckning vanligtvis används i det följande — och sköter placeringar i värdepappersportföljen. Övriga parter är en förvaringsbank, som har hand om de värdepapper som ingår i portföljen, samt investerarna. Mellan fondföretaget och förvaringsbanken råder ett stadigvarande avtalsförhållande. Investeraren anses genom köp av andel i fonden ha ingått ett avtal med förvaltningsföretaget och förvaringsbanken. Detta avtal upphör, om hans andel löses in. En aktiefond kan enligt den nu berörda konstruktionen ägas av fondföretaget eller investerarna eller, enligt det anglosachsiska systemet, av båda parter genom en form av dubbel äganderätt.

I Sverige förekommer företag, som inriktar sig på kollektiv investering i värdepapper, i två former, nämligen s. k. investmentbolag och aktiefondsföretag, ibland gemensamt betecknade som investmentföretag. Investmentbolagen är aktiebolag och därigenom underkastade den svenska aktiebolagslagstiftningen. Aktiefondsföretagen, däremot, har i allmänhet en konstruktion, som ansluter till den tidigare berörda kontraktuella formen. Fondledningen utövas som regel av en stiftelse. Försäljning av fondandelar och däremot svarande bevis (fondandelsbevis) sker dock regelmässigt genom ett fristående företag. Fondegendomen förvaras i bank. Det rättsliga förhållandet mellan fondledning och investerare regleras i stadgarna för fonden. Stadgarna innehåller också bestämmelser om fondens inriktning, fördelningen av värdepapper i fonden, m. m. Aktiefondsverksamheten utövas genom försäljning och inlösen av fondandelar och fondandelsbevis samt köp och försäljning av värdepapper till den fond som uppkommit genom investerarnas insatser. Försäljningen av andelarna och bevisen sker utan kontroll från det allmännas sida beträffande t. ex. försäljningssätt eller kostnadspåslag. Inte heller verksamheten i övrigt är föremål för någon reglerad form av kontroll.

Verksamhet med öppna aktiefonder utövas av bl. a. Stiftelsen Aktietjänst (Koncentra-fonderna), Stiftelsen Nykterhetsfolkets aktiefonder (A-fonderna), Stiftelsen Sparinvest, Stiftelsen Skandifond, Stiftelsen Skandinavinvest och Stiftelsen Svenska internationella investmentfonden (Interfond). Ett företag förvaltar slutna fonder, AB Svenska aktier. En sammanställning av de svenska aktiefondsföretagen har lämnats under avsnitt 2.3 och jag hänvisar till den därvid lämnade redogörelsen.

I Sverige saknas f. n. lagstiftning om aktiefonder och aktiefondsverksamhet. Sådan lagstiftning finns dock i flertalet länder, i vilka aktiefondsverksamhet utövas, t. ex. i Amerikas förenta stater, Frankrike, Storbritannien, Västtyskland, Schweiz, Österrike och Belgien. I flera andra länder i Europa förbereds lagstiftning i dessa hänseenden.

Även inom Europarådet och OECD har frågan om regler för aktiefondsverksamhet tagits upp. Inom dessa organisationer har sålunda

olika långt gående rekommendationer gjorts i syfte att nå en viss internationell samstämmighet vid den rättsliga regleringen av aktiefondsverksamheten i resp. medlemsländer. Jag får anledning att närmare återkomma till detta i samband med redovisningen av förslagets lagtekniska utformning.

Aktiefondsföretagen förvaltar oftast betydande tillgångar. På senare år har verksamheten ökat kraftigt i de industriellt utvecklade länderna. För exempelvis Västtyskland uppgick aktiefondernas sammanlagda värde åren 1960 och 1971 till 3,1 miljarder resp. 7 miljarder DM, vilket innebär en uppgång med 126 %. I Schweiz ökade fondtillgångarna från 3,3 miljarder schweizerfrancs år 1965 till 11,6 miljarder år 1972 eller med över 250 %. Motsvarande siffror var för Österrike 600 milj. resp. 4 miljarder schilling (ca 570 %). Storbritannien hade år 1965 aktiefondsföretag med tillgångar på 3,6 miljarder pund mot 7,7 miljarder år 1971, en ökning med 114 %. I Nederländerna fanns under dessa år fonder på 2,9 resp. 5,7 miljarder gulden, en ökning med 97 %. Aktiefonderna i Amerikas förenta stater ökade från 42,6 miljarder dollars år 1965 till 62,8 miljarder år 1971, dvs. med 47 %.

5.2 Behovet av lagstiftning om företag för kollektiva investeringar

Som nyss nämnts saknas i Sverige lagstiftning om aktiefonder. Inte heller finns det i någon utsträckning i övrigt rättsregler som direkt kan tillämpas på de öppna aktiefondsföretagen och den verksamhet de utövar. I betänkandet (SOU 1969: 16) Lagstiftning om värdepappersfonder m. m. och om stämpelskatt på värdepapper tar aktiefondsutredningen upp frågan om behovet av en särskild lagstiftning om företag för kollektiva investeringar. Utredningen erinrar om att de s. k. investmentbolagen, som i princip fullföljer samma syfte som aktiefondsföretagen, är underkastade bestämmelserna i aktiebolagslagen om styrelse, årsredovisning och andra regler till skydd för aktieägarna. På bolagsstämma kan dessa delta i bolagets angelägenheter, och den enskilde kapitalplaceraren får därigenom möjlighet att själv utöva inflytande i fråga om förvaltningen av värdepappersportföljen. Utredningen framhåller beträffande investmentbolagen att speciella regler utöver aktiebolagslagstiftningen hittills inte ansetts erforderliga och att förslag till särslagstiftning för dessa bolag därför inte lagts fram. Remissinstanserna har inte haft någon avvikande uppfattning i denna fråga. Inte heller jag finner anledning att i detta sammanhang förorda särskild reglering av eller tillsyn över investmentbolagen.

Såvitt avser de s. k. aktiefondsföretagen är förhållandena däremot annorlunda. Utredningen framhåller att de stadgar, som andelsköparen vid förvärv av fondandel anses godkänna, i allmänhet brukar innehålla en närmare reglering av de rättsfrågor som normalt uppkommer i

förhållandet mellan företaget och andelsinnehavarna och att något behov av lagbestämmelser därför hittills inte ansetts föreligga. Inte heller har utvecklingen på aktiefondsmarknaden föranlett krav på en rättslig reglering av aktiefonderna och aktiefondsverksamheten. Trots detta har utredningen kommit till den uppfattningen att en sådan reglering har flera väsentliga uppgifter att fylla och att en lagstiftning på detta område därför bör komma till stånd. Utredningen har härvid särskilt åberopat följande omständigheter.

Antalet aktiefondsföretag i Sverige är f. n. ganska litet. Värdet av de förvaltade fonderna är dock förhållandevis stort. Andelsinnehavarna är många och torde till stor del kunna hänföras till kategorien småsparare. Antalet personer som berörs av verksamheten är därigenom ganska betydande. Utvecklingen kan vidare väntas medföra en ökning av antalet aktiefonder. Gällande civil- och associationsrättsliga regler lämpar sig inte alltid väl som underlag för en reglering av ifrågavarande slag av aktiefondsverksamhet. De civilrättsliga bestämmelser som f. n. kan tillämpas på förhållandet mellan aktiefondsföretag och andelsinnehavare är mycket knapphändiga. Parterna måste därför i stor utsträckning reglera sina inbördes förhållanden genom avtal. Andelsinnehavarna har ingen möjlighet att utöva inflytande på fondföretagets eller fondernas skötsel. De har inte heller insyn i fondernas förvaltning eller rätt att medverka vid utseende av revisorer. För att tillgodose småspararnas krav på trygghet kan enligt utredningen krävas att aktiefondsföretagen på motsvarande sätt som affärsbanker, sparbanker och andra penninginrättningar blir föremål för tillsyn. Utredningen framhåller också att tillkomsten av aktiefondsföretag i vårt land kan ses som resultat av strävanden att tillföra kapitalmarknaden nya källor av riskvilligt kapital.

De av utredningen åberopade skälen har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen. För egen del vill jag särskilt framhålla följande. Som framgår av avsnitt 2.3 representerar de förvaltade fonderna, totalt sett, betydande tillgångar. Sammanlagt uppgick fondernas värde vid utgången av år 1972 till omkr. 300 milj. kr. Detta förhållande utgör en viktig omständighet vid bedömningen av behovet av en lagstiftning på ifrågavarande område. Särskilt angeläget framstår behovet av en lagstiftning, om man betänker att ett stort antal personer berörs av aktiefondsverksamheten i vårt land och att huvudparten av dessa torde utgöras av småsparare, dvs. människor med obetydliga eller blygsamma tillgångar. Regler bör alltså införas i fråga om förvaltningen och förvaringen av de i aktiefondsverksamheten anförtrödda medlen. Möjlighet bör också finnas för spararna till insyn i verksamheten. Från allmänhetens synpunkt kan aktiefondsverksamheten framstå som ett alternativ till banksparande. Jag anser det därför vara av betydelse att regel-

bundet återkommande, vederhäftiga informationer lämnas om verksamheten. Regler bör finnas om detta. Försäljningen av fondandelar bör vidare ske i sådana former och på sådana villkor att spararna inte utsätts för andra risker än dem som normalt följer med investeringar i värdepapper. Liksom utredningen finner jag goda skäl kunna anföras för att ställa aktiefonds företagen under offentlig tillsyn på motsvarande sätt som skett med t. ex. bankerna. Därigenom tillgodoses spararnas berättigade krav på trygghet när de anförtror sina medel till ett aktiefonds företag för placering i aktier eller andra värdepapper.

I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag alltså att en lagstiftning på ifrågavarande område nu bör komma till stånd.

Som framgår av det nyss anförda uppgick aktiefondernas sammanlagda tillgångar i landet vid utgången av år 1972 till omkr. 300 milj. kr. Detta värde bör jämföras med de börsnoterade investmentbolagens sammanlagda innehav av värdepapper, vilket vid samma tid uppgick till över 4,2 miljarder kr. Fondernas betydelse som kapitaluppsamlingsinstitut är således än så länge inte stor. Det synes därför f. n. inte finnas anledning att föreslå regler med avseende på deras funktion i detta hänseende. Skulle fonderna i framtiden komma att utvecklas så att de spelar en mera väsentlig roll i kapitalmarknadssammanhang kan det emellertid, som riksbanksfullmäktige också påpekat, finnas anledning att överväga, om särskilda placeringsregler från kapitalmarknadssynpunkt bör införas för dem eller om de bör bli föremål för en penningpolitisk lagstiftning i likhet med vad som gäller för bankinstitut och försäkringsbolag.

Utredningens förslag till lagstiftning avser uteslutande svenska aktiefonds företag. Utredningen har inte föreslagit någon speciell lagstiftning för utländska fonder, som vill etablera sig här i landet eller som bearbetar den svenska marknaden från utlandet. Möjligheterna till förvärv eller försäljning av andelar i utländska investmentbolag eller aktiefonder är f. n. beroende av valutabestämmelserna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om köp och försäljning av andelar i aktiefond varit föremål för särskild uppmärksamhet inom OECD och att sådana värdepapperstransaktioner numera ingår som en särskild sektion i OECD:s kod för liberalisering av kapitalrörelser. Den tidigare berörda rekommendationen av OECD avseende riktlinjer för lagstiftning om investmentföretag uppställer vissa krav för företag som från utlandet bearbetar en marknad. Inom Europarådet har, som förut nämnts (avsnitt 1.7), antagits särskilda riktlinjer för reglering av sådan verksamhet som utövas av utomlands etablerade företag. Flera remissinstanser har med tanke på möjligheten av en framtida liberaliserad kapitalmarknad betonat vikten av att också utländska aktiefonders verksamhet, som berör Sverige, blir föremål för lagstiftning. Det har därvid framhållits

som särskilt angeläget att man undviker konkurrenssnedvridningar som medför att utländska fondandelar för spararna framstår som mer attraktiva än svenska. Frågan om en lagstiftning beträffande möjlighet för utländska aktiefondsföretag att utöva verksamhet i Sverige kan dock behandlas fristående från den av mig nu föreslagna lagstiftningen. Med hänsyn härtill och då utredning i frågan saknas får detta spörsmål tas upp i annat sammanhang. T. v. bör aktiefondsverksamhet i Sverige få utövas endast av svenskt aktiefondsföretag, dvs företag som är bildat enligt svensk lag.

5.3 Allmänna synpunkter på en lagstiftning

En civilrättslig lagstiftning om aktiefonder bör i första hand gälla fondens och fondföretagets konstruktion samt en fördelning av ansvaret för fonden. Till ansvarsfördelningen hör frågor rörande fondens förvaltning och förvaringen av fondtillgångarna. Av naturliga skäl kan den rättsliga regleringen inte gälla det speciella risktagande som följer med en investering i rörliga värden.

Som framgår av vad jag tidigare anfört är ett av de viktigaste skälen för en lagstiftning om aktiefondsverksamhet behovet av skydd för dem som investerar medel i aktiefonder. En grundförutsättning vid reglernas utformning bör vara att investerarna undgår personligt ansvar för skulder som uppkommer vid utövandet av aktiefondsverksamheten för fonden. Denna uppfattning har också avspeglats i aktiefondsutredningens förslag och godtagits av remissinstanserna. Även de rekommendationer med riktlinjer om investmentföretag som lagts fram inom Europarådet och OECD bygger på samma princip.

I ett föregående avsnitt (5.1) har jag närmare redogjort för de två förekommande typerna av värdepappersfonder, nämligen slutna och öppna fonder. Av redogörelsen framgår bl. a. att antalet andelar (eller aktier) i en sluten fond är bestämt redan från början. Det kan således inte ökas eller minskas annat än i strängt formbunden ordning. Härigenom blir de utelöpande andelarna inte inlösningsbara och priset på en andel blir beroende såväl av värdet på de värdepapper vilka ingår i fonden som av tillgång och efterfrågan på andelarna. Den öppna fonden, däremot, karaktäriseras av att dess storlek kan ökas eller minskas fortlöpande så länge fonden består.

I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag det vara av stor vikt att möjlighet finns för andelsägaren att få sin andel inlöst när som helst och att inlösningspriset därvid inte är beroende av ett vid tillfället rådande marknadsvärde som grundas på tillgång och efterfrågan. Jag anser därför att den rättsliga regleringen av fonderna bör bygga på att dessa är av s. k. öppen typ. Fonder av sluten typ bör inte

få förekomma i vidare mån än som kan ske inom ramen för redan befintliga associationsformer, t. ex. investmentbolagsformen.

Som tidigare anförts bör reglerna utformas så att investerarna inte har personligt ansvar för skulder som uppkommer i aktiefondsverksamheten. De associationsformer i svensk lagstiftning som uppfyller denna förutsättning och som främst kommer i åtanke då det gäller ekonomisk verksamhet är aktiebolaget och den ekonomiska föreningen.

Utmärkande för aktiebolaget är att dess verksamhet bedrivs på grundval av ett aktiekapital, som tillskjutits av delägarna. Dessa får utdelning på sin kapitalinsats genom andel i bolagets vinst. För att motverka uppkomsten av ekonomiskt osunda företag har bolagsbildningen och bolagets verksamhet utförligt reglerats i lagstiftningen. I lagen om aktiebolag finns sålunda bestämmelser om förfarandet vid bildande av aktiebolag, om publicitet i fråga om det tillämnade bolaget och om de kapitalinsatser som skall göras. Tillvägagångssättet vid ökning och minskning av aktiekapitalet är noga angivet i lagen. Denna innehåller vidare utförliga regler om bolagets beslutande, verkställande och kontrollerande organ, konsolideringsbestämmelser, m. m.

Den ekonomiska föreningen är en personsammanslutning, som bereder sina medlemmar ekonomiska fördelar på annat sätt än genom utdelning av vinst på kapital. Medan aktiebolagslagens regler bl. a. syftar till att bevara aktiekapitalet inom bolaget till skydd för aktieägarna och bolagets borgenärer, innehåller lagen om ekonomiska föreningar både bestämmelser om verksamheten — som till stor del ansluter till vad som gäller för aktiebolagen — och föreskrifter rörande medlemmarnas in- och utträde. Föreningsverksamheten drivs på grundval av föreningsmedlemmarnas insatser. En förutsättning för medlemskap i föreningen är att insatsen betalas. Då en medlem utträder ur föreningen, har han i allmänhet rätt att få tillbaka insatsen.

Båda nu nämnda associationsformer ger delägarna möjlighet att påverka företagets skötsel genom att delta i bolags- eller föreningsstämma.

I utlandet förekommer, som tidigare nämnts, aktiefonds företag som arbetar i form av aktiebolag. I dessa bolag ingår värdepappersportföljen som en del av bolagsförmögenheten. Den som köper aktier i ett sådant investmentföretag får därigenom samtidigt en andelsrätt i värdepappersportföljen och i bolagets övriga förmögenhet.

Vid bedömande av frågan, om någon av associationsformerna aktiebolag eller ekonomisk förening bör användas vid utformningen av regler om aktiefonder och aktiefondsverksamhet, vill jag anföra följande. Jag har nyss framhållit betydelsen av att andelarna i en aktiefond är inlösningsbara, dvs. att fonden är av s. k. öppen typ. För att öppna aktiefonder skall kunna drivas i form av aktiebolag skulle det emellertid bli nödvändigt att, om fondtillgångarna tilläts ingå i bolagets förmögenhet, i aktiebolagslagen införa rätt för aktiebolag att utan särskilda formkrav

utge och återköpa egna aktier. Bolagets aktiekapital skulle därmed komma att undergå ständiga växlingar. En sådan ordning är emellertid främmande för de aktiebolagsrättsliga principerna hos oss. I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag det uteslutet att genomföra så genomgripande ändringar i bolagslagstiftningen för att möjliggöra bildande av bolag med växlande aktiekapital. Med hänsyn härtill synes aktiebolagsformen inte böra komma i fråga för utövande av aktiefondsverksamhet av det slag jag här berört. Vad nu sagts gäller alltså möjligheten att utöva aktiefondsverksamhet i aktiebolags form när fondtillgångarna ingår i bolagets förmögenhet. En annan sak gäller förutsättningarna att utöva verksamheten i aktiebolags form när fondtillgångarna hålls avskilda från bolagsförmögenheten. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

När det gäller det andra alternativet, nämligen att utöva aktiefondsverksamhet genom ekonomisk förening, kan följande framhållas. En ekonomisk förening är i princip en öppen personsammanslutning, som medger in- och utträde av medlemmar. I och för sig skulle investerare i ekonomiska andelar kunna tänkas gå in som medlemmar i en ekonomisk förening med en eller flera insatser. Föreningen kunde placera insatserna i värdepapper och förvalta den fond som härigenom bildats. Den som ville få ut sina insatser i form av kontanta medel skulle dock vara tvungen att samtidigt gå ur föreningen. Föreningsformen skulle erbjuda fördelar dels genom att fondandelsägarna i egenskap av medlemmar skulle få medbestämmanderätt och insyn i föreningens angelägenheter, dels genom att någon särskild fondförvaltning utöver föreningsstyrelsen inte skulle behövas. Utredningen anser emellertid att detta alternativ inte kan godtas, bl. a. eftersom fondföretagens nuvarande organisation i hög grad avviker från den ekonomiska föreningens. En omvandling av de nuvarande aktiefonds företagen till ekonomiska föreningar skulle innebära genomgripande förändringar i deras verksamhet. Enligt utredningen finns det knappast tillräckligt vägande skäl för att kräva en ombildning av sådan omfattning. Utredningens uppfattning i detta avseende delas av remissinstanserna.

Enligt min mening talar flera skäl mot föreningsalternativet. Till en början skulle den gräns man i lagstiftningen hittills sökt upprätthålla mellan associationsformerna ekonomisk förening och aktiebolag bli oklar, om aktiefonds företagen organiserades i föreningsform. Andelsägarna kan av lätt insedda skäl inte delta i verksamheten på ett så aktivt sätt som förutsätts i en ekonomisk förening. Deras intresse är snarare liksom hos aktieägarna i ett aktiebolag väsentligen inriktat på att få avkastning eller annan ekonomisk fördel av sitt insatta kapital. Det finns vidare risk för att administrationen av ekonomiska föreningar skulle bli tyngande och kostsam, om de skulle få ett stort antal medlemmar, och ständiga växlingar i antalet skulle förekomma på grund av

in- och utträden av medlemmar. Verksamheten måste dessutom bli begränsad till förvaltning av en enda fond i varje förening. Som utredningen påpekar skulle också en omvandling av de nuvarande företagen till ekonomiska föreningar innebära genomgripande förändringar i deras verksamhet.

Av vad jag nu anfört torde framgå att ingen av de två tänkbara associationsformerna — aktiebolag resp. ekonomisk förening — kan anses lämpad för en konstruktion enligt vilken fonden ingår i bolagets eller föreningens tillgångar. I likhet med utredningen anser jag det därför ligga nära till hands att undersöka, i vad mån den i Sverige allmänt tillämpade formen för utövande av aktiefondsverksamhet kan bilda utgångspunkt för en lagstiftning.

Gemensamt för de slag av aktiefondsverksamhet av öppen typ som f. n. förekommer i landet är att fondtillgångarna hålls åtskilda från det förvaltande företags förmögenhetsmassa. Utredningen har också stannat för att föreslå en lösning enligt vilken fonden utgör en från förvaltningsföretaget fristående förmögenhet. Parterna i det rättsförhållande som uppkommer utgörs därvid i princip av investerarna eller andelsägarna, en fondledning som förvaltar fonden samt en förvaringsbank som omhänderhar fondtillgångarna och till vilken in- eller utbetalningar av fondmedlen sker.

Utredningens principiella förslag i fråga om fondens ställning som en fristående del i förhållande till det förvaltande företags förmögenhetsmassa har godtagits av samtliga remissinstanser. För egen del vill jag anföra följande. Vissa skäl, främst administrativa, kan möjligen tala för en lösning enligt vilken fondförmögenheten ingår i det förvaltande företags tillgångar. Som jag tidigare framhållit kan emellertid en sådan lösning beträffande fonder av öppen typ inte utan genomgripande ändringar i lagstiftningen inordnas i de nuvarande associationsrättsliga formerna för aktiebolag eller ekonomisk förening. Jag har därför avvisat tanken på en konstruktion i enlighet härmed. Skulle man vilja ha en sådan lösning av fondens ställning i förhållande till förvaltningsföretaget som innebär att fondtillgångarna ingår i företags förmögenhetsmassa och som samtidigt i görlig mån tillgodoser de krav i juridiskt och ekonomiskt hänseende som reglerats i den nyssnämnda associationsrättsliga lagstiftningen, måste därför en särskild lagstiftning tillskapas för ändamålet. En sådan lösning framstår dock inte som särskilt lämplig bl. a. mot bakgrund av de lagtekniska problem som skulle möta. Jag vill i sammanhanget också framhålla att i Europarådets rekommendation med riktlinjer rörande aktiefondsverksamhet förutsätts att aktiefonds företag av det slag som här avses har en konstruktion som åtminstone i sina huvuddrag överensstämmer med gällande nationella lagstiftning av associationsrättslig karaktär. Med hänsyn till det anförda ansluter jag mig till den principiella uppfattning som kommit till uttryck genom ut-

redningens förslag och anser att fonden bör vara fristående från det förvaltande företags förmögenhetsmassa. Genom en sådan lösning åstadkommes bl. a. förutsättningar för att den utövade fondverksamheten kommer att motsvara kraven på ett tillfredsställande skydd för investerarna och för att den nödvändiga överblicken erhålls över fondtillgångarna. Att så sker är enligt min mening av grundläggande betydelse för att aktiefondsverksamheten skall kunna bedrivas på ett sunt och riktigt sätt.

En central fråga utgör fondens konstruktion och ställning i förhållande till det organ som skall förvalta fondtillgångarna. Inledningsvis bör erinras om att en aktiefond huvudsakligen består av värdepapper — i regel aktier — som förvärvats på grundval av kapitaltillskott från allmänheten. Detta bör komma till klart uttryck vid utformningen av aktiefondsbegreppet. De flesta i Sverige förekommande aktiefonderna intar en i förhållande till förvaltningsföretaget självständig ställning utan att dock vara någon juridisk person. Det är uppenbart att ett sådant system ställer stora krav på fondledningen inte bara när det gäller fondens förvaltning utan även med tanke på ett behörigt tillgodo-seende av andelsägarintresset, skyddet för tredje man och i skattehän-seende. En noggrann bestämning av fondens — liksom förvaltnings-företags — funktioner är därför nödvändig. Utredningen föreslår att fonden också i en kommande lagstiftning behandlas fristående från det förvaltande företags förmögenhetsmassa utan att för den skall bli en självständig juridisk person. Förslaget överensstämmer med bl. a. tysk och schweizisk lagstiftning. I skattehänseende föreslås fonden utgöra ett självständigt skattesubjekt i likhet med vissa s. k. osjälvständiga stiftelser, vilka enligt skatterättslig praxis åsätts egen taxering.

Utredningens förslag i denna del har vunnit flertalet remissinstansers gillande. Aktiebolagsutredningen och fondbörsutredningen ifrågasätter emellertid, om inte en för svensk rättsordning naturligare lösning vore att göra fonden till ett särskilt rättssubjekt av stiftelseliknande karaktär. Aktiebolagsutredningen framhåller att, om fonden görs till en s. k. anknuten stiftelse, dvs. en juridisk person som förvaltas av en annan juridisk person, konsekvensen utan vidare kommer att vara att fondegodomen är äganderättsligt skild från det förvaltande företaget — i det följande även kallat fondbolag — och att den inte kan utmätas för bolagets förbindelser. En ytterligare konsekvens skulle vara att flera av de bestämmelser som aktiefondsutredningen ansett behövliga för att säkerställa fondens ställning som fristående förmögenhetsmassa skulle bli onödiga.

För egen del vill jag anföra följande. Utöver lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser, skattelagstiftning och viss annan speciallagstiftning saknas lagregler om stiftelser i vårt land. Tillsynslagen avser endast sådana stiftelser vilka ansetts böra vara underkastade tillsyn. Den uppfatt-

ning om stiftelsebegreppet som kommit till uttryck i tillsynslagen torde emellertid ha betraktats som normgivande också på andra områden, t. ex. vid tillämpningen av skattelagstiftningen. I tillsynslagen anges som förutsättning för att stiftelse skall vara underkastad anmälningsplikt, att någon anslagit egendom att såsom självständig förmögenhet fortvarande tjäna ett bestämt ändamål. Lagen innehåller inte några bestämmelser som reglerar stiftelsen och dess förhållande till tredje man. Man är i dessa avseenden hänvisad till den praxis som utbildats på området. I och för sig skulle det vara möjligt att för aktiefondsverksamheten tillskapa en form av stiftelse som tillgodoser de väsentligare krav som bör ställas på en aktiefond som självständig förmögenhetsmassa. Stiftelsekonstruktionen kan emellertid för de enskilda investerarna vara svårförståelig och därigenom mindre lämplig. En sådan konstruktion skulle också i avsevärd mån avvika från övrig europeisk lagstiftning i ämnet. Därtill kommer att stiftelseformen knappast är lämpad för sådan ekonomisk verksamhet som det här gäller och som förutsätter att aktiefonden ständigt får ta emot insatser från nytillträdande investerare och att frånträdande investerare får tillbaka sina insatser. Jag vill därför inte förorda en sådan lösning. Inte heller anser jag det lämpligt att, som en remissinstans antytt, som förebild använda bestämmelserna om livförsäkringsfond i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse. Jag delar emellertid utredningens och flertalet remissinstansers uppfattning att reglerna om aktiefond bör utformas så att fonden görs fristående från det förvaltande företaget utan att därvid bli ett självständigt rättssubjekt. Med denna utgångspunkt blir det alltså nödvändigt att i lagstiftningen klarlägga aktiefondens ställning i fråga om bl. a. fondtillgångarnas avgränsning samt förhållandet till fondbolaget och till tredje man.

Utredningen har inte närmare berört fondens ställning i förhållande till dem som investerat medel i fonden. Av förslaget framgår sålunda inte vilken rätt till fonden investerarna har. Remissinstanserna har i allmänhet inte närmare diskuterat denna fråga. I ett remissyttrande ifrågasätts, om inte andelsägarna bör tillerkännas samäganderätt till fonden. I och för sig behöver denna fråga inte nödvändigt vara löst för att en lagstiftning om aktiefondsverksamhet skall kunna tillämpas. Exempel finns i utländsk lagstiftning på att frågan inte närmare reglerats. Flera skäl kan å andra sidan anföras för att andelsägarnas rätt till fondegendomen klarläggs. Det är bl. a. ett berättigat intresse för den allmänhet som investerar pengar i aktiefonder och för fondbolagen att denna rätt bestäms klart och entydigt. Oklarhet i detta avseende kan ge upphov till osäkerhet och missförstånd med rättsförluster som följd. De investerare som placerat medel i de nu existerande aktiefonderna torde i regel anse sig som ägare av de aktier eller delar därav som ingår i en fondandel. Att i lagen uttryckligen ange andelsrätten som en äganderätt skulle därför stämma överens med en redan nu gängse uppfattning. Det är också,

med hänsyn till att inga andra än andelsförvärvarna tillskjutit kapital till fonden, naturligt att betrakta fonden och däri ingående värdepapper som en förmögenhetsmassa som ägs av investerarna gemensamt. Jämförelse kan i viss utsträckning göras med ett vanligt aktieförvärv, på grund av vilket förvärvaren blir delägare i det aktiebolag vars aktier han förvärvat. Den omständigheten att fondandelsförvärvarens äganderätt av praktiska skäl är i viss mån begränsad — jag syftar här främst på de bestämmelser som föreslås i fråga om rösträtt för de i fonden ingående värdepapperen — utgör enligt min uppfattning inte anledning att frångå detta synsätt. Genom att fondandelsförvärvarnas rätt till fonden i lagen bestäms som äganderätt undviks också det missförståndet att fondtillgångarna skulle tillhöra det förvaltande företags förmögenhet. Ett klarläggande på denna punkt är även av intresse för fondbolagets borgenärer med hänsyn till deras möjligheter att bedöma den ekonomiska situationen i händelse av det förvaltande företags konkurs eller vid utmätning av företags tillgångar. Med hänsyn till det anförda bör enligt min mening av lagen klart framgå att fonden tillhör investerarna gemensamt.

Jag har tidigare framhållit vikten av att en blivande lagstiftning reglerar frågan om hur en aktiefond skall förvaltas. Av intresse är härvid hur det förvaltande företaget bör vara konstruerat. Utredningen har föreslagit att bara aktiebolag skall ha rätt att förvalta aktiefond. Förslaget motiveras av att aktiebolagslagens regler därvid i princip kommer att gälla för förvaltningsföretaget. Bl. a. blir denna lags föreskrifter om kollegial sammansättning av styrelsen tillämpliga, liksom reglerna om en inför styrelsen ansvarig verkställande direktör och om firmateckning. Utredningens förslag i detta hänseende har godtagits av samtliga remissinstanser.

Den som förvaltar fondegendomen måste självfallet uppfylla högt ställda krav. Redan de ekonomiska värden som omfattas av förvaltningen är normalt av sådan storlek att särskilda kvalifikationer i fråga om skicklighet och omdöme måste fordras av den ledning i vars händer fondförvaltningen anförtros. Också det förhållandet att ett stort antal människor investerat medel i fonden motiverar att särskilda krav ställs på fondförvaltningen. Jag har tidigare avvisat tanken på att lagstiftningsvägen ge aktiefond karaktären av stiftelse. De skäl jag därvid åberopat äger i stort sett giltighet även när det gäller den form i vilken själva fondförvaltningen bör få utövas. Den enligt min mening största garantin för att fondförvaltningen kommer att skötas på betryggande sätt erhålls, om den utövas i aktiebolagets form. Härigenom kommer aktiebolagslagens regler att bli tillämpliga på förvaltningsbolaget. Detta innebär en trygghet för dem som investerat medel i aktiefondsverksamheten. Jag förordar sålunda att det av lagen framgår att ett företag som utövar aktiefondsverksamhet, dvs. fondbolag, skall vara aktie-

bolag. I sammanhanget vill jag också framföra uppfattningen att den nu förekommande fondförvaltningen i stiftelses form efter en övergångstid bör bringas att upphöra och i stället omvandlas till en verksamhet som utövas i aktiebolags form.

En annan fråga av central betydelse gäller förvaringen av fondegendomen. Det är självfallet ett väsentligt intresse för dem som investerat medel i en aktiefond att fondegendomen förvaras på ett betryggande sätt. Härefter ligger också, som utredningen anför, ett krav på regler som hindrar eller försvårar obehöriga förfoganden beträffande fonden. Det måste därför skapas garantier för att de investerade medlen förvaras åtskilda från det förvaltande bolagets tillgångar och så att den förvaltade fondegendomen samtidigt kan bli föremål för tillsyn av offentlig myndighet. Utredningens förslag att låta en s. k. förvaringsbank förvara tillgångarna har godtagits av remissinstanserna och är även enligt min mening välbetänkt. Jag tillstyrker därför en lösning i enlighet med förslaget.

5.4 Lagstiftningens huvudfrågor

5.4.1 Inledning

I det föregående har jag anför, vissa allmänna synpunkter på innehållet i en lagstiftning om aktiefondsverksamhet i vårt land. Jag har i det sammanhanget angett huvuddragen för regler om aktiefonder och i samband därmed berört bl. a. frågor om investerarnas rätt till fondegendomen samt om förvaltningen och förvaringen av denna. Ytterligare frågor av väsentlig betydelse i sammanhanget gäller bestämningen av begreppet aktiefondsverksamhet och avgränsningen av denna verksamhet mot annan liknande verksamhet. Närmare regler måste vidare utformas om det förvaltande företaget, bl. a. måste bestämmelser ges om minsta aktiekapital och om styrelsens sammansättning. Vidare måste riktlinjer för fondförvaltningen tas upp i lagstiftningen. För att erbjuda såväl investerare som tredje man erforderlig trygghet bör regler finnas om skyldighet att inhämta tillstånd för rätt att utöva aktiefondsverksamhet och om det förvaltande bolagets funktioner och befogenheter. Regler måste finnas om förvaringen av fondegendomen. Av betydelse är också att bestämmelser ges i fråga om de i fonden ingående andelarna, om fondandelsbevis och om inlösen av fondandelar. Vidare bör i lagen anges skyldighet för fondbolag att avge redovisning över aktiefonder samt om övertagande av fondförvaltningen för den händelse fondbolagets verksamhet skall upphöra. För att så långt möjligt ge investerarna och tredje man garanti för att aktiefondsverksamheten sköts på rätt sätt måste bestämmelser om tillsyn finnas. Väsentligt är också att regler finns om skadestånd och straff vid fel eller försummelse i fråga om förvaltningen av fondtillgångarna m. m.

5.4.2 Lagens tillämpningsområde

En lagstiftning om aktiefondsverksamhet bör vara exklusiv, dvs. förbjuda sådan verksamhet i annan ordning än den av lagstiftaren angivna. I det föregående har framhållits att aktiefondsverksamhet i Sverige bör få utövas endast av svenskt företag. Begreppet aktiefondsverksamhet måste anges uttömmande i lagen samtidigt som en klar avgränsning måste göras gentemot verksamhet på närliggande områden.

Vissa former av verksamhet, vilka företer likheter med den som utövas av aktiefondsföretag, bedrivs i Sverige av investmentbolag och av aktiesparklubbar eller liknande sammanslutningar. Som jag tidigare nämnt drivs investmentbolagets verksamhet vanligtvis i form av ett aktiebolag. Investmentverksamhet av samma slag kan också drivas genom ekonomisk förening. Investmentbolaget skiljer sig i flera avseenden från aktiefondsföretaget. Värdepappersinnehavet är sålunda en del av investmentbolagets egen förmögenhet, i vilken också ingår annan egendom. I egenskap av aktieägare i investmentbolag kan allmänheten därför förvärva och inneha värdepapper i en annan form än när fråga är om förvärv och innehav av andelar i ett aktiefondsföretag. Karaktäristiskt för ett investmentbolags verksamhet är visserligen att den i likhet med aktiefondsföretagets verksamhet utövas under beaktande av önskemålet om en väl fördelad sammansättning av värdepappersportföljen. Aktieägandet i ett investmentbolag kan emellertid tjäna även andra syften än riskspridning. Vidare sker det tillskott av medel från allmänheten som bygger upp eller ökar aktiekapitalet i ett investmentbolag i form av teckning av och inbetalning för aktier i samband med emissioner. Utredningen anser det önskvärt att lagstiftningen om aktiefonder avgränsas så, att den inte omfattar investmentbolag.

Andra former av värdepappersförvärv förekommer genom aktiesparklubbar och liknande sammanslutningar mellan en större eller mindre grupp personer. Sådan verksamhet är i allmänhet begränsad till en viss personkrets, t. ex. anställda vid ett företag eller medlemmar i en förening, och riktar sig inte till allmänheten. Eftersom denna verksamhet bara riktar sig till en begränsad krets av personer, anser utredningen att behovet av att omgärda verksamheten med detaljerade föreskrifter från allmän synpunkt inte är lika stort. Verksamheten bör därför inte omfattas av en aktiefondslagstiftning.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utredningen att begreppet värdepappersfondrörelse i lagen bestäms som en rörelse, vars ändamål är att förvalta en huvudsakligen av aktier, obligationer eller andra värdepapper bestående och från rörelsens övriga egendom skild förmögenhet (värdepappersfond) och att erbjuda allmänheten att sätta in medel i fonden mot bevis om rätt till andel i fondens vid varje tidpunkt beräknade värde. Detta sätt att ange verksamheten har i stort sett läm-

nats utan erinran av remissinstanserna. I några yttranden framförs emellertid invändningar. Man har sålunda pekat på att den föreslagna avgränsningen av aktiefondsverksamheten skulle kunna tolkas som ett hinder för den placeringstjänst som banker och fondmäklare erbjuder sina kunder och i samband med vilken det finns ett behov av samförvaltning av mindre och medelstora förmögenheter. Man har vidare framhållit att förslaget innebär ett hinder för handel med certifikat, draga mot en gemensam depå av värdepapper.

På sätt närmare utvecklas i specialmotiveringen finner jag de nu reviderade invändningarna inte ha sådan tyngd att de i och för sig kan anses utgöra något hinder för den av utredningen föreslagna avgränsningen gentemot annan verksamhet som avser förvärv av värdepapper. Däremot kan enligt min uppfattning vissa invändningar riktas mot den lagtekniska utformningen av aktiefondsbegreppet och den av förvaltningsföretaget bedrivna verksamheten. Dessa två grundläggande element i en aktiefondslagstiftning bör hållas klarare åtskilda och bestämmelserna ges ett tydligare innehåll. Av betydelse anser jag — som jag också tidigare framhållit — vara bl. a. att fondens karaktär av en andelsägarnas gemensamma egendom kommer till klart uttryck och att verksamhetens art blir tydligt angiven i lagen. Innan jag går närmare in på dessa spörsmål vill jag ta upp en fråga av huvudsakligen terminologisk art.

En remissinstans, dåvarande riksskattenämnden, har framhållit att den av utredningen använda beteckningen rörelse i samband med uttrycket värdepappersfondrörelse bör bytas ut mot "verksamhet". Jag delar denna uppfattning. Begreppet rörelse för enligt min mening närmast tanken till det skattemässiga området, medan "verksamhet" uttrycker en vidare syftning. Termen verksamhet bör därför användas i stället för "rörelse". I sammanhanget vill jag erinra om att några remissinstanser föredragit uttrycket aktiefond i stället för det av utredningen begagnade "värdepappersfond". Även om benämningen aktiefond inte i samma utsträckning som "värdepappersfond" återspeglar fondtillgångarnas karaktär och därför måhända inte är helt adekvat i detta sammanhang, förekommer uttrycket aktiefond dock sedan länge i lagstiftningen (35 § 3 mom. kommunalskattelagen). Denna beteckning innebär också en kortare uttrycksform. Jag förordar därför att benämningen aktiefond i fortsättningen används i stället för uttrycket värdepappersfond.

Som framgått av det föregående är ett utmärkande drag för en aktiefond att den består huvudsakligen av aktier eller andra värdepapper och att den uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten (fondandelsägare). Jag har tidigare också framhållit att karaktäristiskt för fonden enligt mitt förslag är att den ägs av fondandelsägarna gemensamt. Dessa för en aktiefond kännetecknande egenskaper bör framgå vid bestämningen av aktiefondsbegreppet.

Aktiefondsverksamheten är inriktad huvudsakligen på förvaltning av

fonden och försäljning till allmänheten av fondandelar. Även inlösen av andelar ingår i verksamheten. Förvaltningen omfattar bl. a. placering av investerade medel i värdepapper. Denna del av aktiefondsverksamheten är av central betydelse när det gäller bestämningen av tillåtna former för liknande verksamhet och avgränsningen gentemot ej tillåtna verksamhetsformer. Aktiefondsverksamhet bör, som nämnts, få utövas bara i aktiebolags form. Genom aktiebolagsformen skapas förutsättningar för att verksamheten utövas under betingelser som är ägnade att ge tillfredsställande skydd åt dem som investerar medel i aktiefonder.

Det finns emellertid former av placeringar av enskildas medel i värdepapper som starkt påminner om aktiefondsverksamhet utan att dock kunna hänföras till sådan verksamhet. Om placering i dessa former sker under betryggande förutsättningar, torde anledning saknas att i lag förbjuda dem. Saknas emellertid normala möjligheter till kontroll av att investerarnas medel inte sätts i fara, bör de inte tillåtas. Uttryckliga avgränsningsregler är därför nödvändiga. Medel till investering i en aktiefond erhålls genom kapitaltillskott från deltagare bland allmänheten. Utredningen avvisar tanken på att gemensamt aktiesparande får utövas i form av ett enkelt bolag, i vilket allmänheten erbjuds att träda in som bolagsmän. Bolagets värdepappersportfölj är här inte fristående från bolagets övriga förmögenhet och ett aktiesparande i denna form skulle inte bli underkastat de för fondbolagen gällande bestämmelserna. Investerarna skulle dessutom i ett enkelt bolag med obegränsat antal delägare i praktiken komma att sakna allt inflytande på verksamheten. Ett gemensamt värdepappersinnehav under sådana betingelser skulle således innebära risker för investerarna. Jag vill i likhet med remissinstanserna instämma i uppfattningen att gemensamt aktiesparande inte bör få förekomma i det enkla bolagets form, när verksamheten riktar sig till allmänheten. Över huvud taget anser jag det inte lämpligt att företag som drivs under personligt ekonomiskt ansvar har hand om medel som på detta sätt investeras av allmänheten. Därför bör inte heller företagsformerna handelsbolag eller kommanditbolag tillåtas. Däremot kan det inte gärna komma i fråga att uppställa förbud mot sådan verksamhet som — utan att kunna hänföras till aktiefondsverksamhet så som denna angetts i det föregående — avser förvärv av värdepapper på grundval av kapitaltillskott från allmänheten, om verksamheten utövas av aktiebolag eller av ekonomisk förening. Genom bestämmelserna i såväl aktiebolagslagstiftningen — vilken är tillämplig på investmentbolagen — som lagstiftningen om ekonomiska föreningar torde nämligen de väsentligaste kraven på trygghet och inflytande för investerarna vara uppfyllda. Jag finner sålunda att hinder inte bör föreligga mot att sådan verksamhet bedrivs som går ut på värdepappersförvärv i någon av dessa former. Detta bör komma till klart uttryck i lagen.

Verksamhet som inte riktar sig till allmänheten utan bara till en begränsad krets av personer omfattas inte av utredningens förslag till lagstiftning. Jag delar utredningens uppfattning att den enskilde i dessa fall bör ha frihet att i största möjliga utsträckning själv bestämma om sina ekonomiska förhållanden och att det saknas anledning att underkasta en verksamhet, som inte vänder sig till allmänheten, begränsningar som inte är nödvändiga från allmän synpunkt.

En fråga som hänger samman med lagens tillämpningsområde gäller ett fondbolags försäljning av fondandelar under sådana former att det kan ifrågasättas, om verksamheten är att hänföra till aktiefondsverksamhet enligt den bestämning jag nyss förordat. Jag syftar på sådana s. k. sparplaner eller investeringsprogram, som innebär att den blivande fondandelsägaren förbinder sig att under en viss tidsperiod regelbundet betala in fasta belopp som, så långt de inbetalade medlen förslår, om-sätts i fondandelar. Fondandelsbevis och kvotdelar av bevis omhänderhas under inbetalningstiden av en bank. En sådan investeringsform kombineras ibland med annat sparande, t. ex. försäkrings- eller bank-sparande. Det synes inte vara möjligt att i lagtext göra en klar avgränsning mellan dels alla de aktiviteter som kan tänkas förekomma och som i realiteten bara är att anse som en försäljningsform vid utövande av aktiefondsverksamhet och dels sådana typer av värdepappersförsäljning som inte bör hänföras till aktiefondsverksamhet. Nu berörda spörsmål bör enligt min mening bedömas från fall till fall och får lösas i rätts-tillämpningen.

5.4.3 Fondbolags aktiekapital och styrelse, m. m.

I det föregående har jag anslutit mig till utredningens och remissinstansernas uppfattning att ett fondbolag skall vara aktiebolag och underkastat de regler som gäller för aktiebolag i allmänhet, i den mån annat inte följer av den nu föreslagna lagen om aktiefonder.

Som tidigare nämnts bör särskilt tillstånd krävas för utövande av aktiefondsverksamhet och verksamheten stå under tillsyn. Utredningen föreslår att uppgifterna att lämna tillstånd och utöva tillsyn skall anförtros åt bankinspektionen. Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av alla remissinstanser. Också jag anser att bankinspektionen, som redan nu har tillsyn över bl. a. banker, fondkommissionärer, Stockholms fondbörs och Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag, är den myndighet som är bäst lämpad för dessa uppgifter. Jag tillstyrker därför förslaget. Till den närmare behandlingen av frågor om tillståndsgivning och utövande av tillsyn återkommer jag i det följande.

Ett spörsmål av stor betydelse gäller vilka krav som bör ställas i fråga om den minsta storleken av ett fondbolags aktiekapital. Enligt aktiebolagslagen får aktiekapitalet för ett aktiebolag numera inte sättas lägre än

50 000 kr¹. I lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet uppställs ett kapitalkrav på i princip 200 000 kr. för enskild fondkommissionär och handelsbolag och på 500 000 kr. för annat aktiebolag än bank. Bakgrunden till sistnämnda bestämmelser — som i 1919 års penningvärde innebar betydligt strängare krav än vad som gäller i dag — var enligt motiven (prop. 1919: 114, 1 LU 1919: 15 och 20, rskr 1919: 109) att en fondkommissionär borde äga en viss allmän ekonomisk grundval för sin rörelse. Bestämmelserna ansågs också i viss mån kunna indirekt bidra till tryggheten för de kunder som anförtrött fondkommissionären pengar och värdepapper. Utredningen anser att krav på ett minsta aktiekapital bör uppställas också för fondbolag och föreslår ett minimikapital på 100 000 kr., vilket skall vara helt inbetalat innan verksamheten påbörjas. Förslaget har lämnats utan erinran av alla utom två remissinstanser. Den ena av dessa förordar att det bundna kapitalet ställs i viss relation till de aktiefonder som bolaget förvaltar. Den andra instansen godtar ett minimikapital på 100 000 kr. men anser att det därutöver bör ställas krav på att kapitalet är tillräckligt stort med hänsyn till bolagets verksamhet och att denna fråga fortlöpande bör prövas av bankinspektionen.

För egen del vill jag anföra följande. Ett fondbolag torde från rent företagsekonomiska synpunkter som regel inte ha behov av något större rörelsekapital, om man tänker på de försäljnings- och förvaltningsprinciper som vanligen följs. Som utredningen anför finns det emellertid av andra skäl anledning att uppställa krav på en viss minsta kapitalstorlek hos ett fondbolag. Liksom t. ex. fondkommissionärens kunder har anspråk på ekonomisk solvens hos kommissionären är det viktigt för köpare av fondandelar att det finns en betryggande ekonomisk grundval för fondbolagets verksamhet. Även om andelsägarnas medel omhändertas av en förvaringsbank och därför inte kommer att stå direkt under fondbolagets vård, kan vissa säkerhetsrisker uppkomma. Fondbolaget kan t. ex. ha ådragit sig skadeståndsskyldighet gentemot fondandelsägare eller tredje man. Det är därvid av betydelse att aktiekapitalet är tillräckligt stort för att åtminstone i viss utsträckning skapa ekonomisk trygghet i verksamheten. Också enligt Europarådets och OECD:s riktlinjer förutsätts att ett fondbolag skall ha visst minsta aktiekapital till skydd för fondandelsägarna. Enligt Europarådets riktlinjer får medlemsstaterna själva bestämma storleken av det kapital som skall vara inbetalat. OECD-reglerna anger däremot att kapitalet enligt tillsynsmyndighetens bestämmande skall uppgå till mellan 100 000 och 125 000 dollars. Jag

¹ Enligt lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag, vilken trätt i kraft den 6 juni 1973. För bolag, som bildats före lagens ikraftträdande, gäller enligt lagen (1973: 1081) om ändring i förstnämnda lag de äldre bestämmelserna i aktiebolagslagen, dvs. krav på ett minsta aktiekapital på 5 000 kr. till utgången av år 1978. Därefter skall även äldre bolag ha ett aktiekapital på lägst 50 000 kr.

finner det naturligt och lämpligt att ställa högre krav på visst minsta aktiekapital hos ett fondbolag än vad som ställs på aktiebolag i allmänhet. Kravet bör enligt min mening ställas högre än utredningen föreslagit. Att helt följa OECD:s rekommendation och sålunda för fondbolagen kräva ett aktiekapital på 500 000—650 000 kr. finner jag dock vara att gå för långt. Däremot kan det finnas fog för att uppställa krav på att aktiekapitalet skall stå i visst förhållande till fondernas storlek. En lämplig nedre gräns för aktiekapitalet anser jag vara 250 000 kr., om värdet av den eller de aktiefonder som fondbolaget förvaltar sammanlagt uppgår till högst 50 milj. kr. Är fondvärdet högre, bör i enlighet med OECD:s rekommendation krävas ett minimikapital på 500 000 kr. Jag förordar att bestämmelser av nu berört innehåll, som inte torde vålla några svårigheter i tillämpningen, upptas i lagen.

Med hänsyn till aktiefondsverksamhetens art — bl. a. det förhållandet att ett fondbolag kan komma att förvalta betydande belopp som uppsamlats från allmänheten — finns det anledning att ställa särskilda krav i fråga om företagets ledning. För att intresset av allsidig fackkunskap skall kunna tillgodoses föreslår utredningen att antalet styrelseledamöter i ett fondbolag alltid skall vara minst fem. Härav följer, med tillämpning av aktiebolagslagens regler, att verkställande direktör alltid skall finnas i ett fondbolag. Utredningen framhåller att något särskilt stadgande därför inte behövs i detta hänseende i den föreslagna lagen. Utredningen diskuterar också möjligheten att i lagen införa krav på särskild kompetens för styrelseledamoten i fondbolag eller föreskrift att ledamöterna skall ha erforderlig insikt i ekonomiska frågor. Utredningen avstår dock från att föreslå sådana villkor. Däremot bör enligt utredningen ett allmänt krav på lämplighet uppställas när det gäller bolaget. Härigenom kommer också en bedömning av personerna i företagsledningen att ingå som ett led i prövningen av bolagets lämplighet.

Utredningens förslag i fråga om styrelsens storlek godtas i allmänhet av remissinstanserna. I ett yttrande anför dock att minimiantalet styrelseledamöter kan synas väl lågt, i synnerhet för bolag som bildar flera fonder med olika inriktning. Jag delar uppfattningen att antalet styrelseledamöter i ett fondbolag bör vara minst fem. Härigenom kan krav på allsidighet i styrelsens sammansättning tillgodoses, bl. a. kommer med hänsyn till aktiebolagslagens regler alltid en verkställande direktör att utses. Som framgår av det följande föreslår jag att särskilda styrelseledamöter utses som representanter för fondandelsägarna. Det kan med hänsyn härtill föreligga ett behov av flera ledamöter än fem i styrelsen. Ett större antal kan också vara påkallat med tanke på verksamhetens omfattning, fondernas olika inriktning, m. m. Någon övre gräns för antalet ledamöter behöver enligt min mening inte anges i lagen.

I likhet med utredningen anser jag att särskilda kvalifikationskrav

beträffande ledamöterna inte bör uppställas i lagen, bl. a. därför att fondbolagens verksamhet kan komma att organiseras på olika sätt. Om styrelsen i ett fondbolag, utöver sin allmänna roll av företagsledning, också har hand om andra uppgifter som investeringsbedömning, köp och försäljning av värdepapper, distribution av fondandelar m. m., måste särskilda krav på specialiserad kunskap hos styrelseledamöterna uppställas. Är däremot verksamheten uppdelad när det gäller andelsförsäljning, marknadsanalys, placeringstjänst etc., kan delvis andra fordringar ställas på fondbolagsstyrelsen. Dessa frågor bör kunna bedömas från fall till fall. Som framgår av det följande föreslår jag att fondbolag skall ha särskilt tillstånd för att utöva aktiefondsverksamhet och att en av förutsättningarna för tillstånd skall vara att bolaget finnes lämpligt att utöva verksamheten. Organisationen av verksamheten och sakkunskapen hos bolagsledningen kommer härvid att ingå som ett led i den prövning av bolagets lämplighet som jag föreslår skall ske innan tillstånd lämnas.

5.4.4 Inflytande för fondandelsägarna

Utredningen föreslår en uttrycklig föreskrift i lagen att fondbolaget vid förvaltningen av aktiefond skall handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

Utredningen framhåller att fondandelsägarna självfallet har ett väsentligt intresse av att fondens tillgångar placeras så fördelaktigt som möjligt utan onödigt risktagande. Fondandelsägarna har också intresse av att verksamheten utövas effektivt och i överensstämmelse med god affärssed. De kan därför ha berättigade krav på insyn och medinflytande i verksamheten. Utredningen föreslår att dessa krav tillgodoses genom att fondandelsägarna blir representerade i fondbolagets styrelse med minst en ledamot, som skall ha till särskild uppgift att vaka över att fondandelsägarnas intresse vederbörligen beaktas. Genom denna huvudsakligen övervakande funktion skulle den särskilde ledamoten också utgöra ett komplement till bankinspektionens tillsynsverksamhet. Utredningen påpekar att den förordade lösningen inte garanterar andelsägarna den eftersträlvade insynen. Bl. a. kan en sådan särskild ledamot ha svårt att upptäcka missförhållanden som man vill dölja för honom.

Förslaget har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Två instanser går något längre än utredningen och förordar att antalet särskilda ledamöter utökas.

Förslaget avstyrks av några instanser, vilka påpekar att, då det gäller fondens förvaltning, alla styrelseledamöter är förhindrade att företräda andra intressen än fondandelsägarnas och att de, om de bryter mot denna regel, kan drabbas av skadeståndsskyldighet. Dessa instanser anser också att en särskild representant för fondandelsägarna i styrelsen knappast är en bättre garanti för att hindra överträdelser från fondbolagets sida än en revisor som utsetts av bankinspektionen. Vid styrelsens

behandling av andra frågor än sådana som rör förvaltningen av fonden, t. ex. bestämmande av förvaltningsersättning till fondbolag, kan den särskilde ledamoten komma i en sådan intressekollision att aktiebolagslagens jävsregler kan bli tillämpliga. Som ledamot av styrelsen har han nämligen i första hand att ta till vara bolagets intressen, medan han enligt förslaget närmast skulle i styrelsen företräda fondandelsägarnas intresse. Nämda instanser motsätter sig därför förslaget om en särskild ledamot och föreslår att fondandelsägarnas intressen tillvaratas, utom av bankinspektionen, av en god man eller godmansstyrelse.

I likhet med utredningen och majoriteten av remissinstanserna tillstyrker jag att fondandelsägarna ges representation i fondbolagets styrelse. När det gäller antalet sådana särskilda ledamöter finner jag det väsentligt att representationen får sådan omfattning att fondandelsägarna ges erforderlig möjlighet till insyn och medbestämmande. Jag föreslår därför att en ledamot för varje påbörjat tretal ledamöter i styrelsen skall ingå i denna som representanter för andelsägarna. Med tillämpning av en sådan regel kommer sålunda i mindre styrelser, dvs. där antalet ledamöter uppgår till fem eller sex, att ingå två sådana representanter. Överstiger antalet ledamöter sex men inte nio kommer tre fondandelsägarrepresentanter att ingå i styrelsen osv.

I fråga om de uppgifter som skulle läggas på de av mig föreslagna särskilda ledamöterna vill jag anföra följande. Dessa ledamöter måste givetvis, liksom övriga styrelseledamöter i fondbolaget, tillvarata bolagets angelägenheter med tillämpning av bestämmelserna i aktiebolagslagen och den nu föreslagna aktiefondslagen. Som framgår av det följande föreslår jag vidare att de särskilda ledamöterna får rätt att med för fondbolaget bindande verkan besluta i fråga om rösträtten för de i aktiefonden ingående aktierna. Den av några remissinstanser berörda risken för intressekonflikter vid fondförvaltningen bör inte överdrivas. Det förekommer på andra områden att styrelseledamöter i aktiebolag utses att representera också andra intressen än aktieägarnas utan att ledamöterna för den skull behöver komma i särskilda jävssituationer. Jag syftar bl. a. på bestämmelserna om representanter för försäkringstagare i styrelser för försäkringsaktiebolag enligt lagen om försäkringsrörelse. Här kan också erinras om de lagstiftningar som ger rätt till styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar (SFS 1972: 829) och för de anställda i bankinstitut och försäkringsbolag (SFS 1973: 1093).

När det gäller sättet att utse de särskilda ledamöterna föreslår utredningen att sådan ledamot i första hand utses av fondandelsägarna själva eller av en intressegrupp med anknytning till dessa och i andra hand av bankinspektionen. Utredningens förslag har vid remissbehandlingen kritiserats från en del håll. En remissinstans anser att ledamoten inte bör utses av inspektionen utan av Kungl. Maj:t. En annan instans

betvivlar de praktiska möjligheterna att genomföra ett valförfarande bland fondandelsägarna eller att finna en intressegrupp som representerar dem och föreslår att den särskilde styrelseledamoten alltid skall utses av bankinspektionen. För egen del kan jag inte finna att det i allmänhet skulle vara förenat med svårigheter att ordna ett valförfarande bland fondandelsägarna. Dessa kan t. ex. genom annonsering i pressen inbjudas att delta i en fondandelsägarstämma för utseende av ledamöter. Skulle det visa sig lämpligare att ledamöterna väljs genom en intressesammanslutning som representerar andelsägarna eller som verkar för dem bör en sådan lösning också kunna godtas. Om ingen av dessa lösningar skulle vara praktiskt genomförbar — intresset för val av ledamöter kanske visar sig otillräckligt — bör ledamöterna i sista hand kunna utses av en opartisk instans. I sistnämnda fall bör enligt min mening sådan ledamot utses av länsstyrelsen i det län där fondbolagets styrelse har sitt säte.

Av de fondbestämmelser som enligt lagförslaget skall finnas för varje aktiefond och som skall godkännas av bankinspektionen bör närmare framgå hur de särskilda styrelseledamöterna skall tillsättas.

5.4.5 *Aktiefondens ställning gentemot tredje man, m. m.*

I samband med att jag anfört allmänna synpunkter på aktiefondens konstruktion har jag berört fondens sammansättning och erinrat om att en aktiefond består huvudsakligen av värdepapper som förvärvats på grundval av kapitaltillskott från allmänheten. Av betydelse är att i lagen närmare anges vilken egendom som ingår i fonden. Utredningen föreslår att fondegendomens innehåll bestäms på följande sätt. I fonden bör ingå de pengar som inflyter vid försäljning av fondandelar och som motsvarar dessas värde. Vidare bör ingå de värdepapper som anskaffats för pengarna såsom aktier eller obligationer liksom ersättning för sådan egendom, t. ex. likvid för försålda värdepapper eller nya värdepapper som köpts för sådana medel. Till fonden bör vidare höra dess avkastning, dvs. som regel räntor och utdelningar samt sådana rättigheter av olika slag, t. ex. teckningsrätter, som härflyter ur de i fonden ingående värdepapperen. Remissinstanserna har över lag godtagit att fondens innehåll i lagen bestäms i enlighet med utredningens förslag och jag tillstyrker det.

En fråga som har samband med aktiefondens ställning gentemot tredje man rör fondens rättskapacitet, dvs. möjlighet att uppträda som självständigt rättssubjekt. Jag har i annat sammanhang framhållit att fonden inte bör tillerkännas rättskapacitet bl. a. med hänsyn till svårigheterna att finna en lämplig form genom vilken fonden får ställning av juridisk person. På de skäl som jag tidigare anfört (avsnitt 5.3) förordar jag därför att i lagen införs en bestämmelse varav framgår att aktiefond ej kan förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter och inte

heller uppträda som part inför myndighet. Som framgår av det följande föreslår jag att fondbolaget skall företräda fondandelsägarna i frågor som rör den av dem ägda aktiefonden.

Som ett led i strävandena att trygga fondens fristående ställning föreslår utredningen att egendomen i en aktiefond skall vara fri från utmätning. I utredningens lagförslag upptas därför förbud mot utmätning av egendom, som hör till fonden. Förslaget har godtagits av det övervägande antalet remissinstanser. Flera har emellertid kritiserat det och erinrat om att de grundläggande principerna om gäldansvar i svensk rätt bygger på att uttagandet av en fordran ur egendom som häftar för den i sista hand skall kunna ske på exekutiv väg.

För egen del finner jag övervägande skäl tala för att förbud införs mot utmätning i egendom som ingår i aktiefond. Jag vill härvid särskilt framhålla följande. I den lag som nu föreslås finns regler som syftar till att säkerställa att aktiefondsverksamhet utövas på ett sunt och riktigt sätt. Verksamheten skall sålunda stå under tillsyn av bankinspektionen. Fondbolag skall vidare, som jag kommer att föreslå i det följande, regelbundet avge offentlig redovisning för varje aktiefond och fortlöpande beräkna fondens värde. Jag ämnar också föreslå såväl begränsningar i ett fondbolags rätt att besluta om utbetalning av medel från aktiefond som skyldighet för förvaringsbank att pröva, om utbetalningsbeslutet är tillåtet enligt lagen. Enligt vad jag också kommer att föreslå skall fondbolag i princip inte ha rätt att ta upp lån i aktiefondsverksamheten eller pantsätta egendom som ingår i fonden. Av verksamhetens art följer vidare att andra än normala kortfristiga skulder i allmänhet inte uppkommer i någon större utsträckning. De föreslagna reglerna ger enligt min mening möjlighet till skydd inte bara för andelsägarna utan även för eventuella borgenärer med fordringsanspråk som avser egendom i fonden. Även om utmätning i fondegendomen förbjuds, finns det därför ingen anledning att befara förlust för borgenärerna. I sammanhanget får man vidare enligt min mening inte bortse från det nära samband som de exekutionsrättsliga reglerna har med konkurslagstiftningen. Om de skulder som belastar fondegendomen skulle överstiga tillgångarna, kan fonden, som ju inte är självständigt rättssubjekt, ej försättas i konkurs. För fondandelsägarnas trygghet är det, som jag tidigare berört, väsentligt att de inte görs personligen ansvariga för förpliktelser som åvilar fonden. Detta har också kommit till klart uttryck i den föreslagna lagstiftningen. Hinder föreligger därför mot att inleda ett konkursförfarande i fråga om egendom som ingår i fonden. Om utmätning i fondegendom skulle tillåtas, kunde man befara att detta skulle innebära möjlighet att kringgå ett sådant hinder. Jag anser det därför följdriktigt att hellre förbjuda varje tvångsmässigt uttagande av gäldenärsansvaret än att tillåta utmätning i egendom som inte kan avträdas till konkurs. Jag förordar således i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser att det i lagen anges

att egendom som ingår i aktiefond inte får tagas i mät. Eftersom aktiefonden föreslås tillhöra andelsägarna gemensamt med äganderätt följer härav att fonden inte kan tas i anspråk för betalning av fondbolagets skulder. Med hänsyn till att fondbolag föreslås få besluta om utbetalning av medel som ingår i aktiefond endast för vissa, särskilt angivna ändamål och till utmätningsförbudet kan fondegendomen inte heller tas i anspråk för fondandelsägarnas personliga förpliktelser. Något särskilt stadgande i nu berört hänseende anser jag inte nödvändigt. Det nu sagda innebär självfallet inte hinder för fondandelsägarens borgenärer att för utfående av fordran ta i anspråk fondandelsbevis eller rätt till fondandel som tillhör fondandelsägaren.

5.4.6 *Fondbestämmelser*

Enligt den föreslagna lagen skall fondbolag förvalta en aktiefond självständigt och i eget namn. Vid förvaltningen skall bolaget handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse. Fondandelsägarnas rätt gentemot fondbolaget kan dock inte anses tillräckligt tillgodosedd genom en sådan allmän regel. Rättsförhållandet mellan parterna bör regleras närmare genom att riktlinjerna för fondens förvaltning anges innan verksamheten påbörjas. Utredningen föreslår att särskilda fondbestämmelser skall finnas för varje fond. En av de viktigaste frågorna för fondandelsägarna är den placeringspolitik som fondbolaget avser att följa, dvs. om fonden skall bestå bara av svenska eller även av utländska värdepapper, om den skall vara specialiserad till viss eller vissa branscher m. m. Utredningen anser därför att de allmänna riktlinjerna för placering av fondens medel bör anges i fondbestämmelserna. Dispositionen av avkastningen är en annan väsentlig fråga. I bestämmelserna bör sålunda anges i vilken omfattning utdelning skall ske till fondandelsägarna. Vidare bör anges kostnader vid försäljning och inlösen av fondandelar, förvaltningsersättningar, m. m. Utredningen föreslår att bankinspektionen på förhand skall fastställa fondbestämmelserna.

Utredningens förslag biträds av remissinstanserna. En motsvarighet till de av utredningen föreslagna fondbestämmelserna föreskrivs enligt både Europarådets och OECD:s riktlinjer. Enligt min uppfattning utgör fondbestämmelser en viktig del i regleringen av rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandelsägarna och en grundläggande förutsättning för att aktiefondsverksamheten skall kunna utövas på ett tryggt och ändamålsenligt sätt. Detta är av betydelse inte bara för fondandelsägarna utan också för bolaget självt. Även jag anser därför att lagen bör innehålla föreskrifter om fondbestämmelser för varje fond i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Till det närmare innehållet i bestämmelserna återkommer jag i specialmotiveringen.

För att säkerställa att rättsförhållandet mellan fondbolaget och andelsägarna får en godtagbar grundval och regleras på ett klart och enty-

digt sätt anser jag i likhet med utredningen och remissinstanserna att bankinspektionen bör fastställa fondbestämmelserna innan verksamheten påbörjas. Vid fastställandet bör bankinspektionen i första hand konstatera att upplysningar lämnats på de punkter, som enligt lagen måste regleras i fondbestämmelserna. En mera ingående prövning av innehållet i bestämmelserna är dock inte avsedd att komma till stånd. En sådan skulle, som också utredningen påpekat, föra för långt och felaktigt kunna uppfattas som en garanti för bestämmelsernas lämplighet. Så till vida bör likväl en prövning ske, att fastställelse skall vägras, om fondbestämmelserna innehåller villkor som är oskäligen för fondandelsägarna, t. ex. om ersättningen för förvaltningen bedöms som uppenbart för hög.

När det gäller möjligheterna att ändra redan fastställda fondbestämmelser föreslår utredningen två olika förfaranden. För ändring av de för fondandelsägarna centrala bestämmelserna, dvs. riktlinjerna för fondmedlens placering, rätten att placera fondmedel i utländska värdepapper samt fondens utdelningspolitik, krävs enligt förslaget medgivande av samtliga fondandelsägare, varefter ändringsbeslutet skall underställas bankinspektionen för fastställelse. Andra ändringar, t. ex. i fråga om kostnadstillägg, ersättning till fondbolag eller förvaringsbank eller fondens beteckning, skall få ske utan att andelsägarna hörs men efter tillstånd av bankinspektionen. I sistnämnda fall föreslås ändring träda i tillämpning tidigast tre månader efter det tillståndet meddelats. Därigenom har fondandelsägare, som inte godtar ändringen, möjlighet att lösa in sin andel innan ändringen kommer att gälla.

Utredningens förslag att ändringar i fondbestämmelserna som gäller fondens placerings- eller utdelningspolitik skall kräva medgivande av samtliga fondandelsägare avstyrks av omkring halva antalet remissinstanser. Det anförs bl. a. att regeln är orealistisk och i praktiken omöjliggör en ändring av de centrala bestämmelserna. Om inte alla fondandelsägarnas samtycke kan inhämtas, kan alternativet bli att fonden måste upplösas. Bankinspektionen ifrågasätter lämpligheten av en lagregel som bara synes ha den indirekta funktionen att inskräpa nödvändigheten för fondbolag att noggrant överväga fondbestämmelsernas utformning och innehåll när de första gången införs.

Remissinstanserna anvisar olika lösningar av frågan. Bankinspektionen m. fl. förordar som förutsättning för ändring av ifrågavarande fondbestämmelser att en kvalificerad majoritet av andelsägarna godkänner ändringsbeslutet. Några instanser föreslår att beslutanderätten anförtros en god man eller godmansstyrelse, medan en del anser att inte heller för dessa ändringar bör krävas mer än att fondbolagets beslut fastställs av bankinspektionen.

För egen del vill jag anföra följande. Ändring av andra bestämmelser än sådana som rör fondens placerings- eller utdelningspolitik bör kunna ske utan hörande av varje fondandelsägare men efter bankinspektionens

tillstånd. På denna punkt instämmer jag alltså i utredningens förslag. Förslaget att ändring av centrala fondbestämmelser skall få ske först efter godkännande av samtliga fondandelsägare innebär emellertid enligt min mening ett alltför strängt krav. Som framförts i remisskritiken kan en sådan regel omöjliggöra ändringar i dessa hänscenden och kanske leda till att verksamheten fortsätts, trots att vissa för denna väsentliga ändringar hade bort göras, eller framtvinga en upplösning av fonden som inte är önskvärd från andra synpunkter. Jag kan därför inte godta utredningens förslag i denna del. De vid remissbehandlingen framförda förslagen att ändring i dessa fondbestämmelser skulle få ske endast efter godkännande av en majoritet av fondandelsägare eller efter beslut av en godmansstyrelse anser jag inte heller lämpliga, bl. a. därför att sådana förfaranden skulle kunna bli omständliga och kostsamma. Jag vill erinra om att fondbolaget skall vara aktiebolag och att det i princip är underkastat de regler för drivande av ekonomisk verksamhet som uppställs i aktiebolagslagen med den skillnaden att i vissa fall strängare bestämmelser föreslås i aktiefondslagen. Som tidigare framhållits ligger här en viss garanti för att beslut angående bolagets verksamhet sker på ett lagligt och ändamålsenligt sätt. Fondbolaget får anses ha den bästa överblicken över verksamheten och besitta den största sakkunskapen i frågor som rör denna. En följd härav bör därför vara att bolaget ges rätt att besluta om ändringar i fondbestämmelser som enligt bolagets bedömning inte längre tjänar sitt syfte. Jag förordar därför liksom några remissinstanser att fondbolaget ensamt skall ha rätt att besluta om ändring av fondbestämmelse utan att krav uppställs på medverkan av fondandelsägarna. Genom den av mig förordade lösningen med särskilda fondandelsägarrepresentanter i fondbolagets styrelse finns möjligheter för dessa ledamöter att särskilt beakta hithörande spörsmål. I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag att fondbolagets beslut om ändring av fondbestämmelserna skall underställas bankinspektionen.

Den prövning som bankinspektionen skall göra när det gäller att godkänna ett beslut om ändring i fondbestämmelse bör enligt min mening vara än mer ingående än den prövning som görs när fondbestämmelser första gången fastställs. I sistnämnda fall har verksamheten ännu inte påbörjats. När däremot fråga uppkommer om ändring i fondbestämmelserna har aktiefonden bildats. Andelsägarnas kapitaltillskott till fonden har skett under de förutsättningar som angetts i fondbestämmelserna och en ändring, som innebär t. ex. att fondens placeringspolitik ges en annan inriktning, kan ha stor betydelse för dem. Fondbolagets beslut om ändring av fondbestämmelse bör därför, som utredningen med remissinstansernas instämmande också föreslagit, godkännas endast om inspektionen finner att ändringen är befogad och den föreslagna bestämmelsen skäligen för fondandelsägarna.

5.4.7 Tillstånd

I tidigare sammanhang har jag framhållit att utövandet av aktiefondsverksamhet självfallet innebär att stora krav måste ställas på den som förvaltar fondegendomen. Dels rör förvaltningen ofta betydande värden, dels är det regelmässigt fråga om ett stort antal personer som investerat medel i en aktiefond. Dessa förhållanden ger naturligtvis anledning till särskild kontroll av att aktiefondsverksamhet inte utövas av ett förvaltningsföretag som ej är kompetent för uppgiften. Som villkor för rätt att utöva aktiefondsverksamhet bör därför, som utredningen och remissinstanserna också funnit, krävas särskilt tillstånd. Som tidigare framhållits bör det ankomma på bankinspektionen att meddela tillstånd till verksamheten. Avser fondbolag att utöva verksamhet, som äger samband med aktiefondsverksamhet, bör också härför krävas tillstånd. Annan verksamhet än som nu nämnts bör fondbolag inte få utöva.

Ett fondbolags verksamhet tar ofta sikte på en enda aktiefond. Bolagets verksamhet kan emellertid också omfatta flera fonder. Inspektionens tillstånd bör alltså avse en eller i förekommande fall flera namngivna fonder. Vid utökad verksamhet bör fordras nytt tillstånd. En annan fråga gäller, om fondbolag bör ha rätt att tillsammans med annat fondbolag utöva aktiefondsverksamhet beträffande en och samma fond. Frågan torde inte sakna praktisk betydelse, eftersom en fond väl kan tänkas anta sådana proportioner eller få en sådan utveckling att fondbolaget kan finna skäl att dela verksamheten med annat fondbolag. En av grundförutsättningarna för att aktiefondsverksamheten skall utövas så att fondandelsägarnas intresse tillvaratas är att fondegendomen hålls åtskild från bolagets förmögenhet. Detta är nödvändigt, om man vill undvika att de olika förmögenhetsmassorna blandas ihop och därigenom redovisning och kontroll försvåras. I viss mån samma skäl kan enligt min uppfattning anföras för att inte tillåta att samma fond förvaltas av flera fondbolag. Även rent praktiska synpunkter kan åberopas mot en sådan gemensam förvaltning. Det kan sålunda inte vara lämpligt att två bolagsledningarna var för sig skall självständigt överlägga och besluta i frågor som rör samma fond. Skulle aktiefondsverksamheten behöva delas bör det kunna ske internt inom bolaget. Jag föreslår således att i lagen stadgas förbud för flera fondbolag att samtidigt utöva aktiefondsverksamhet beträffande samma fond.

Utredningen föreslår att bankinspektionen vid tillståndsgivningen skall pröva, om de förutsättningar för tillstånd som anges i lagen är uppfyllda. Någon behovsprövning eller annan liknande bedömning av diskretionärt slag skall enligt förslaget däremot inte göras. Samtidigt som förslaget tillstyrks av remissinstanserna understryker flera av dessa att bankinspektionen vid tillståndsprövningen inte skall gå in på diskretionära prövningar av tillståndsansökningar, t. ex. behovsprövning.

Ett av de viktigaste syftena med en lagstiftning om aktiefonder är att bereda rättsskydd för dem som investerar medel i sådana fonder. För att tillgodose detta syfte bör en första förutsättning för tillstånd vara att bolaget registrerats som aktiebolag enligt aktiebolagslagen, varigenom bolaget i egenskap av juridisk person kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter. Ett aktiebolag under bildning torde i och för sig vara oförhindrat att börja sin verksamhet genom ställföreträdarens handlande (28 och 29 §§ aktiebolagslagen) innan registrering skett. Från säkerhetssynpunkt skulle det emellertid inte vara lämpligt att fondandelar började säljas innan bolagets kapital svarar mot de förbindelser som styrelsen ingått för bolagets räkning. Även andra olägenheter kunde uppkomma med en för tidig fondandelsförsäljning, t. ex. att det tillämnade bolagets firma, som bl. a. skall finnas angiven i fondbestämmelserna, ändras vid konstituerande stämma och sedermera inte godkänns av registreringsmyndigheten. Bankinspektionen bör pröva att den för fondbolaget gällande bolagsordningen överensstämmer med reglerna i den nu föreslagna lagen. Av lämplighetsskäl bör inspektionen också i samband med tillståndsgivningen fastställa fondbestämmelser för den eller de aktiefonder som bolaget avser att förvalta.

Eftersom verksamheten i hög grad kommer att vila på allmänhetens förtroende, bör, som utredningen och remissinstanserna funnit, gälla att bolaget inte finnes olämpligt att utöva verksamheten. Enligt min uppfattning räcker det emellertid inte att ställa ett sådant krav. Möjlighet bör finnas att vägra tillstånd i fall då vederbörandes olämplighet inte kan anses klarlagd men berättigade tvivel ändå kan finnas i fråga om sökandebolagets förutsättningar att driva verksamheten i överensstämmelse med fondandelsägarnas intressen. Jag förordar med hänsyn härtill att som villkor för tillstånd bör krävas att fondbolaget finnes lämpligt att utöva verksamheten. En förutsättning för att detta villkor skall anses uppfyllt är att en prövning i detta hänseende sker från tillsynsmyndighetens sida. Som ett led i prövningen bör därvid ingå att granska bolagets organisation och uppläggnings av verksamheten. Även sakkunskapen, erfarenheten och lämpligheten i övrigt hos de personer som skall handha verksamheten bör bli föremål för inspektionens prövning. Lämplighetsprövningen bör dock inte omfatta en prövning av behovet av den tillämnade verksamheten. Skulle det visa sig nödvändigt att i någon utsträckning begränsa det slag av verksamhet som nu är i fråga bör det ske lagstiftningsvägen och först efter en samlad bedömning av vunna erfarenheter av den nu föreslagna lagstiftningen.

Vid sidan av den egentliga aktiefondsverksamheten kan fondbolaget, som nämnts, tänkas utöva annan verksamhet som har samband med aktiefondsverksamheten. Exempel på sådan verksamhet kan vara försäljning av fondandelar mot erläggande av regelbundna delbetalningar under en viss tidsperiod. Det kan ibland vara tveksamt, om dessa försälj-

ningsformer är att anse som ett led i aktiefondsverksamheten. Sparplaner av nu åsyftat slag kan emellertid vara sparfrämjande och till fördel för andelsägaren. Det är i dessa fall av vikt att sparmedel och värdepapper förvaras på ett betryggande sätt och att systemet inte blir onödigt kostnadskrävande. För sådan verksamhet bör därför enligt min mening krävas särskilt tillstånd av bankinspektionen. Verksamhet som har ett naturligt samband med aktiefondsverksamheten bör tillåtas, om bankinspektionen finner att den är förenlig med andelsägarnas intressen.

Enligt utredningens förslag skall bankinspektionen kunna återkalla tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet, om förutsättningar för tillståndet ej längre föreligger. Enligt 14 § lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet är tillstånd, som meddelats annat aktiebolag än bank att utöva fondkommissionsrörelse, förfallet, om bolaget förlorat över en tredjedel av aktiekapitalet och bristen inte blivit fylld inom tre månader efter det att den blev känd. En motsvarande insolvenssituation för fondbolag bör enligt utredningen kunna utgöra grund för återkallande av tillstånd att utöva verksamheten. Återkallelse bör också kunna ske, om bolaget visat sig olämpligt att utöva aktiefondsverksamhet genom att överträda bestämmelserna för verksamheten eller eljest utöva den på ett sätt som uppenbart inte är förenligt med andelsägarnas intresse. Förslaget har godtagits av remissinstanserna och jag tillstyrker det.

5.4.8 Fondbolagets åligganden

Enligt Europarådets riktlinjer skall ett fondbolag förvalta aktiefonden i överensstämmelse med dessa och fondbestämmelserna för fonden. Bolaget handlar i eget namn och skall därvid ange den aktiefond som bolaget företräder. Någon direkt motsvarighet till dessa regler finns inte i OECD:s riktlinjer.

I samband med att jag anfört allmänna synpunkter på fondbolagets konstruktion har jag framhållit betydelsen av att medel som investerats i en aktiefond förvaltas på betryggande sätt. Av intresse är härvid hur reglerna om fondbolagets förvaltningsfunktion utformas. Utredningens förslag förutsätter att fondbolaget är primärt ansvarigt för förvaltningen av fonden. I förhållandet mellan fondbolag, andelsägare och förvaringsbank kommer förvaringsbanken enligt förslaget att ha den mera passiva uppgiften att förvara fondens tillgångar och se till att dessa inte används för ovidkommande ändamål. Fondbolaget har som den aktiva parten att börja verksamheten genom att utse förvaringsbank, organisera försäljningen av andelar och därefter förvalta den eller de fonder som bolaget bildat. I förvaltningen ingår att placera fondmedlen i aktier eller andra värdepapper och att vidta åtgärder för fondens bibehållande och förkovran, t. ex. omplaceringar, utnyttjande av teckningsrätter etc. För att klargöra förvaltningsfunktionens omfatt-

ning och bolagets befogenheter som förvaltare föreslår utredningen att det särskilt anges i lagen att det åligger fondbolag att under iakttagande av vad i lagen eller eljest finns stadgat och i överensstämmelse med gällande fondbestämmelser självständigt och i eget namn förvalta fond som bolaget bildat. Bolaget får därvid förfoga över all egendom som ingår i fonden och utöva alla ur egendomen härflytande rättigheter, inbegripet utövande av rösträtt för aktier i fonden. Utredningen föreslår också att i lagen sägs ut att bolaget vid förvaltningen skall handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

Ett fondbolag skall givetvis tillse att aktiefondsverksamheten utövas i överensstämmelse med gällande lag och fondbestämmelser. Utredningens förslag att i lagen ange att fondbolaget skall iaktta såväl den föreslagna lagen och annan lag som gällande fondbestämmelser uttrycker därför endast vissa självklara förhållanden. Dessa bolagets allmänna skyldigheter behöver enligt min mening inte anges i lagtexten. För att fondbolaget skall kunna uppfylla nu berörda krav är det emellertid av betydelse att bolaget erhåller ett generellt bemyndigande att på fondandelsägarnas vägnar sköta sådana göromål som hänger samman med förvaltningen av aktiefonden. Genom att köpa andelar i aktiefond har andelsägarna avsett att överlåta aktieplaceringar och liknande frågor till fondbolaget för att få en sakkunnig förvaltning av det kapital som de investerat i fonden. Det bör därför klart framgå av lagen att fondbolaget företräder fondandelsägarna i frågor som rör aktiefonden. Denna rätt för fondandelsägarna att få sina angelägenheter, såvitt rör fonden, skötta av fondbolaget innebär samtidigt en skyldighet för bolaget att i alla frågor som rör fonden handla på fondandelsägarnas vägnar.

När det gäller fondbolagets åligganden vid förvaltningen följer av allmänna rättsregler att denna skall skötas på ett sätt som bäst gagnar fondandelsägarna. Under normala förhållanden ligger det också i fondbolagets intresse att fondförmögenheten ökar genom tillskott av kapital från nya andelsägare. Självfallet är det en förutsättning för fondens tillväxt att fondbolagets verksamhet åtnjuter förtroende hos allmänheten. Eftersom det emellertid inte kan uteslutas att ett fondbolag vid förvaltningen skulle kunna ta ovidkommande hänsyn, t. ex. genom att köpa vissa aktier för att stödja kursen till förmån för intressenter i bolaget, anser jag, i likhet med utredningen och remissinstanserna, att det i lagen bör anges att fondbolaget vid förvaltningen av fonden uteslutande skall handla i fondandelsägarnas gemensamma intresse. En motsvarande föreskrift finns också i Europarådets riktlinjer.

Utredningens förslag beträffande omfattningen av bolagets förvaltningsfunktion har allmänt godtagits av remissinstanserna. Även jag tillstyrker att bolagets befogenheter anges i lagen så, att bolaget vid förvaltningen förfogar över den egendom som ingår i fonden och utövar de

rättigheter som härflyter ur egendomen. Härigenom kommer fondbolaget att, vid utövandet av förvaltningen och därmed sammanhängande funktioner, företräda fondandelsägarna gemensamt i frågor som rör fonden.

En särskild fråga som i vissa länder visat sig vara kontroversiell är, om och av vem rösträtten för de aktier som ingår i en aktiefond skall utövas. I Europarådets riktlinjer har överlämnats till vederbörande medlemsland att självt avgöra hur frågan skall lösas. I kommentaren framhålls att rösträttens utövande, som har nära samband med de inhemska bolagsrättsliga bestämmelserna, f. n. kan ha olika utformning i medlemsländernas lagstiftning. I såväl Europarådets som OECD:s riktlinjer finns emellertid föreskrifter, som förutsätter att ett fondbolag kan utöva rösträtt för aktierna i en aktiefond.

Olika möjligheter står till buds när det gäller att lösa frågan om utövande av rösträtten. Antingen kan denna utövas av fondandelsägarna eller representanter för dessa eller överlåtas på fondbolaget eller också kan den helt förbjudas. Alternativet att låta fondandelsägarna utöva rösträtten erbjuder enligt utredningen vissa svårigheter. Det är sålunda uppenbarligen omöjligt att låta varje innehavare av fondandel rösta för den på honom belöpande andelen av aktierna i fonden. Utredningen avvisar av praktiska skäl en lösning som ger andelsägarna möjlighet att utöva rösträtten genom t. ex. en representationsförsamling. När det gäller möjligheten att låta fondbolaget utöva rösträtten för aktierna i en aktiefond framhåller utredningen faran för maktkoncentration, om fondföretaget skulle få sådan rösträtt. Faran för en sådan maktkoncentration skulle bli desto större, om de intressen som står bakom fondföretaget också utövar inflytande över särskilda företagsgrupper inom näringslivet. Utredningen anser dock att riskerna i maktkoncentrationshänseende inte bör överdrivas när det gäller svenska aktiefondsföretag, eftersom man knappast inom överskådlig tid kan räkna med en sådan ökning av aktiefonderna att dessa kan bli av nämnvärd betydelse från nu angiven synpunkt. Utredningen anser bl. a. på grund härav att det saknas anledning att förbjuda fondbolagen att utöva rösträtt för aktierna i fonderna. En ytterligare möjlighet att lösa rösträtsfrågan är att helt förbjuda röstning för aktierna i fonderna. Utredningen anför dock att, om rösträtten över huvud taget inte kan utövas, fondandelsägarnas intressen inte alls kommer att bli företrädade vid bolagsstämmorna, vilket skulle kunna vara till betydande nackdel för dem, bl. a. när det gäller fastställande av ett bolags utdelningspolitik. En sterilisering av rösträtten för en del av aktierna skulle vidare kunna medföra att de övriga aktierna i bolaget fick ett ökat röstvärde i förhållande till aktiestocken. Härigenom skulle innehavare av en större minoritetspost av aktier lättare ensamma kunna utöva bestämmanderätten i bolaget, något som utredningen i och för sig finner mindre önskvärt.

Utredningen har vid sina överväganden av frågan stannat för att föreslå att rösträtten skall få utövas av fondbolaget. Samtliga remissinstanser utom en har godtagit förslaget. För egen del vill jag anföra följande. Enligt vad jag förordat i det föregående skall fondandelsägarna gemensamt äga den aktiefond, i vilken de förvärvat sina andelar. En naturlig följd härav är att fondandelsägarna också erhåller möjlighet att själva eller genom representanter för dem utöva rösträtt för de i fonden ingående aktierna. Med hänsyn främst till att aktiefonden är fondandelsägarnas gemensamma egendom borde i första hand eftersträvas en lösning som ger möjlighet för fondandelsägarna att själva disponera över rösträtten för aktierna i fonden. Det torde dock, som utredningen och fiertalet remissinstanser funnit, vara förenat med betydande svårigheter att hitta en praktiskt hanterlig och inte alltför kostnadskrävande form för att låta andelsägarna själva utöva rösträtten. Jag kan därför inte förorda en sådan lösning.

Å andra sidan kan det inte vara riktigt att överlåta de möjligheter till inflytande som rösträtten innebär till andra än sådana som kan anses direkt representera fondandelsägarna. Det bör vara möjligt att ge representanter för fondandelsägarna en avgörande bestämmanderätt i denna fråga i stället för att sterilisera rösträtten för de i fonden ingående aktierna eller generellt avhända fondandelsägarna allt inflytande över rösträtten. Jag har i det föregående förordat att i fondbolagets styrelse skall ingå ett visst antal ledamöter som representanter för fondandelsägarna, beroende på det antal ledamöter som styrelsen skall bestå av. Dessa särskilda ledamöter bör ha rätt att med bindande verkan för fondbolaget besluta att rösträtt skall utövas eller utövas på visst sätt eller att rösträtten inte alls skall utövas. Härigenom erhåller fondandelsägarna via dessa styrelseledamöter möjlighet att utöva ett avgörande inflytande i rösträttsfrågan. Genom styrelseledamöternas allmänna skyldighet att vid förvaltningen av aktiefond handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse och bankinspektionens fortlöpande övervakning av förvaltningen torde en tillfredsställande garanti finnas för att rösträtten inte kommer att missbrukas.

Vid förvaltningen av fonden skall fondbolaget handla i eget namn. Eftersom det klart bör framgå när bolagets handlande sker för fonden föreslår jag också, i överensstämmelse med Europarådets rekommendation, att i lagen intas en uttrycklig föreskrift att bolaget därvid skall ange fondens beteckning.

För att man skall kunna hindra obehöriga förfoganden från fondbolagets sida är det av väsentlig betydelse att tillgångarna i fonden förvaras åtskilda från fondbolagets förmögenhet. Fondegendomen bör därför inte förvaras hos fondbolaget utan, som utredningen föreslagit och som jag kommer att närmare behandla i det följande, hos en särskild förvaringsbank. Utredningen föreslår, med instämmande av remissinstan-

serna, en uttrycklig föreskrift om skyldighet för fondbolaget att hålla egendomen avskild. För egen del instämmer jag självfallet i de principiella tankegångar som ligger bakom förslaget. Om, som jag föreslagit, aktiefonden betraktas som en fondandelsägarna tillhörig förmögenhetsmassa och förbud stadgas mot att utmäta egendom som ingår i fonden, ligger det i sakens natur att fondegendomen måste hållas åtskild från fondbolagets tillgångar. Den av utredningen föreslagna lagregeln fyller med hänsyn härtill endast uppgiften som en redovisningsbestämmelse. En sådan bestämmelse behöver inte ingå i den nu föreslagna lagen. Däremot anser jag att lagen bör innehålla ett uttryckligt förbud för fondbolag mot att omhänderha egendom som ingår i en aktiefond. I princip skall bolaget inte ha i sin besittning vare sig kontanter eller annan egendom som hör till fonden. Medel, som inflyter vid försäljning av fondandelar, bör bolaget av praktiska skäl dock få ta emot. Medlen bör emellertid överföras till förvaringsbanken utan dröjsmål.

Enligt utredningens förslag skall de medel som ingår i en värdepappersfond så snart det bedöms lämpligt användas för placering i värdepapper, i den mån behov inte föreligger av likvida medel. Förslaget har godtagits av de flesta remissinstanserna. En del anser dock att en sådan bestämmelse inte behövs. I och för sig kan det synas onödigt att i lagen ge särskilt uttryck åt fondbolagets allmänna roll av värdepappersplacering, eftersom denna förvaltningsfunktion i huvudsak torde framgå redan genom de inledande bestämningarna av begreppen aktiefond och aktiefondsverksamhet. Även av de för varje aktiefond fastställda fondbestämmelserna torde bolagets funktion i detta hänseende framgå. Å andra sidan kan det vara till fördel att det av lagen framgår att fondbolaget, så snart det anses lämpligt, skall placeras i värdepapper, i den utsträckning bolaget inte finner behov föreligga av likvida medel. Genom sistnämnda tillägg klargörs att det efter bolagsledningens bedömning bör kunna ligga en viss reserv av likvida medel i fonden för att möta eventuella krav på omedelbar utbetaling antingen det gäller placeringar, utdelning till fondandelsägarna eller inlösen av fondandelar etc. Jag förordar därför att i lagen införs ett stadgande av det innehåll utredningen föreslagit. Detta innebär bl. a. att fondbolaget skall kunna efter en marknadsmässig bedömning sälja vissa värdepapper och låta likviden inestå på bankräkning i avvaktan på ett lämpligt tillfälle för en reinvestering.

För fondandelsägarna är det av betydelse att de medel som ingår i en aktiefond placeras under så betryggande former som möjligt. För att fondandelar omgående skall kunna lösas in bör de värdepapper i vilka medlen placeras lätt kunna omsättas i pengar. Värdepapperens marknadsvärde måste också lätt kunna fastställas för att fondens och därmed fondandelarnas värde fortlöpande skall kunna beräknas. Med hänsyn till de krav som således måste ställas på placeringarna, föreslår utredningen

att bara vissa slag av värdepapper får förvärfvas till fonden. I princip uppställs som villkor för förvärfv av svenska värdepapper att de är noterade vid Stockholms fondbörs eller på Svenska fondhandlareföreningens lista. När det gäller utländska värdepapper föreslår utredningen att sådana får förvärfvas bara om det är tillåtet enligt fondbestämmelserna och om papperen är föremål för handel och notering vid större fondbörs. Som tillåtna förvärfv föreslås också värdepapper som inom en nära framtid förutsätts bli introducerade på fondbörs eller föremål för börshandel. Enligt förslaget får dessutom skattkammarväxlar förvärfvas för kortvarig placering av likvida medel.

Remissinstanserna delar allmänt uppfattningen att endast värdepapper vars värde lätt kan fastställas och som lätt kan säljas bör få ingå i en fond. Som regel godtar man också de föreslagna placeringsobjekten. Förslaget är i huvudsak förenligt med Europarådets och OECD:s riktlinjer. Jag delar utredningens synpunkter på placeringarna och kan i princip ansluta mig till förslaget i vad det avser tillåtna placeringsobjekt. Jag förordar dock vissa jämkningar i fråga om tillåtna förvärfv samt en utsträckning av tidsfristen för innehav av onoterade värdepapper. Till dessa frågor återkommer jag i specialmotiveringen.

Ett av ändamålen med aktiefondsverksamheten är att åstadkomma en riskspridning av värdepappersinnehavet genom att kapitalet i en aktiefond investeras i värdepapper utgivna av olika, från varandra fristående företag. Utredningen har inte funnit anledning att i lagen uttryckligen ange att förmögenhetsförvaltningen skall ske med iakttagande av principen om riskfördelning. Frågan har inte heller berörts vid remissbehandlingen. För egen del finner jag emellertid denna princip vara av sådan betydelse för aktiefondsverksamheten att den bör komma till klart uttryck i lagen. Jag förordar därför en bestämmelse av innehåll att fondbolag skall tillse att aktiefond får en med hänsyn till intresset av riskspridning lämplig sammansättning av värdepapper.

I syfte att förhindra att nämnda princip om riskfördelning åsidosätts föreslår utredningen att värdepapper med en och samma utfärdare inte får mot vederlag förvärfvas till aktiefond, om förvärfvet kommer att representera mer än fem procent av fondens värde. Genom den föreslagna procentuella gränsen tvingas ett fondbolag således att sprida ut innehaven i en fond på åtminstone tjugo olika företags aktier. Efter medgivande av bankinspektionen skall denna gräns emellertid kunna få överskridas intill högst tio procent av fondvärdet beträffande viss eller vissa utfärdares värdepapper. Gränserna fem resp. tio procent får enligt förslaget överskridas i samband med nyemissioner. Den del av aktierna som inte inom sex månader efter förvärfvet kunnat inrymmas inom de tillåtna gränserna skall därefter avyttras.

De fördelningsregler utredningen föreslagit har väckt viss kritik. Ett

25-tal instanser anser reglerna alltför snäva. Som skäl för en höjning av femprocenttalet åberopas bl. a. att den svenska värdepappersmarknaden är begränsad och att det därför kan vara svårt att välja ut minst tjugo lämpliga aktieposter. Det befaras också att femprocentsregeln kan försvåra omplaceringar och konsolideringar och bli ett hinder för uppkomsten av fonder med olika placeringsinriktning.

I Europarådets riktlinjer rekommenderas en begränsningsregel som innebär att placeringar i värdepapper med samma utfärdare inte får överstiga fem procent av fondens tillgångar. Om gränsen överskrids av andra anledningar än köp av värdepapper, skall innehaven inom ett år nedbringas till föreskriven storlek. Enligt OECD-reglerna får sådana placeringar göras upp till femton procent av fondtillgångarna. Beräkningen av innehavens storlek skall göras vid tidpunkten för förvärvet men relationerna behöver inte vidmakthållas därefter.

Jag anser att den vid remissbehandlingen framförda kritiken mot den av utredningen föreslagna femprocentsregeln är värd beaktande. Den svenska värdepappersmarknaden är, till skillnad från förhållandena på många håll i utlandet, enligt min mening inte av tillräcklig omfattning för att medge möjlighet till en tillfredsställande placering i lämpliga värdepapper, om gränsen för förvärv av samma värdepapper sätts så lågt som vid fem procent av fondvärdet. Jag föreslår därför att värdepapper med samma utfärdare inte får förvärvas till en aktiefond i sådan omfattning att värdet av de värdepapper i fonden, som utfärdats av honom, genom förvärvet kommer att överstiga tio procent av fondens värde. Under vissa omständigheter kan särskild anledning förekomma för fondbolaget att överskrida denna gräns. Detta kan vara fallet bl. a. om bolagets placering i värdepapper är inriktad på en viss bransch eller om förvärv av värdepapper från ett visst, begränsat antal företag bedömts som särskilt förmånligt. I detta fall bör bankinspektionen kunna medge att tioprocentsgränsen överskrids. En naturlig följd av tioprocentsregeln blir att också innehavet av statsobligationer och andra guldkantade värdepapper kommer att maximeras. Jag finner inte nu anledning att undanta sådana papper från det allmänna kravet på fördelning av värdepappersinnehaven i fonderna.

En särskild fråga utgör det av utredningen föreslagna undantaget från de angivna procentgränserna i samband med emissioner. Till detta spörsmål återkommer jag i specialmotiveringen.

Ett fondbolag kan, om rösträtten utövas, på grundval av fondandelsägarnas kapitaltillskott få möjlighet att utöva ett betydande inflytande i de företag, vars aktier ingår i fonderna. För att hindra en från samhällssynpunkt mindre önskvärd maktkoncentration inom näringslivet och söka skapa garantier för att fondbolagets inflytande inte blir alltför stort föreslår utredningen den begränsningsregeln att i de fonder som ett fondbolag förvaltar får ingå sammanlagt högst fem procent av

aktierna i ett och samma aktiebolag eller, om aktierna har olika röstvärde, aktier motsvarande högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier i aktiebolaget. Om samme ägare eller samma intressen finns bakom flera fondbolag, skall enligt förslaget samtliga fonder som bolagen förvaltar betraktas som en enhet, så att därvid det sammanlagda innehavet av aktier i ett och samma företag får uppgå till högst fem procent av aktiestocken resp. röstvärdet för aktierna.

Utredningens förslag har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Några instanser anser emellertid att bestämmelserna under vissa förhållanden kan skada fondandelsägarnas intressen, bl. a. om ett fondbolag förvaltar flera fonder eller vid sammanslagning av fonder. Det framhålls också att begränsningen kan försvåra möjligheterna för en fond att genom aktieförvärv delta i mindre och medelstora företags finansiering. För egen del får jag anföra följande. Grundtanken i utredningens förslag, som också motsvaras av föreskrifter i Europarådets och OECD:s riktlinjer, är att förhindra att ett fondbolag genom att utöva rösträtt för aktier i aktiefonder som bolaget förvaltar får alltför stort inflytande i ett aktiebolag. Som framgår av det föregående föreslår jag att beslutanderätten i fråga om rösträtt för aktier i fonderna skall tillkomma uteslutande de ledamöter i fondbolagets styrelse som utsetts att företräda fondandelsägarna. Härigenom försvaras i viss mån det motiv som förestavat utredningens förslag. Ett stort engagemang i ett och samma företag kan emellertid vara mindre önskvärt också av andra skäl än syftet att motverka maktkoncentration. En regel som medför att högst fem procent av aktierna i ett bolag får ingå i en fond kan bl. a. bidra till riskfördelningen inom fonden. Jag anser därför att det finns fog för att i lagen införa bestämmelser av i huvudsak det innehåll som utredningen föreslagit. Om ett fondbolag förvaltar flera fonder, skall bestämmelserna avse det sammanlagda fondinnehavet av aktierna i fråga. Möjligheterna att genom aktiefondsverksamhet bidra till finansieringen av mindre företag torde i praktiken komma att bli begränsade, eftersom normalt endast börsnoterade och på fondhandlarlistan upptagna aktier kommer att ingå i aktiefonder.

Utredningen föreslår att egendomen i en aktiefond inte skall få pantsättas eller överlåtas som säkerhet och att avtal i strid mot detta förbud skall vara ogiltigt. Åtskilliga remissinstanser anser dock att det föreslagna förbudet mot pantsättning är alltför strängt. Det framhålls att fondförvaltningen härigenom kan betagas möjligheten att fullt utnyttja placeringstillfällen i samband med nyteckningar eller marknadsintroduceringar av aktier som inte tidigare noterats. Eftersom dessa tillfällen inte kan beräknas på förhand, föreligger svårigheter att planera verksamheten så att det alltid finns en likviditetsreserv i fonden för sådana ändamål. Instanserna förordar därför en begränsad belåningsrätt för aktiefondernas del. I ett remissyttrande föreslås att bankinspektionen skall

erhålla möjlighet att ge tillstånd till pantsättning efter prövning från fall till fall.

I Europarådets riktlinjer uppställs förbud för fondbolag att ta upp lån för fondens räkning, om syftet är att förvärva värdepapper för att öka fondens portfölj. Lån för andra ändamål får däremot upptagas enligt medlemsstaternas bestämmande, men i så fall endast om det sker för särskilt fall och intill högst tio procent av fondvärdet. OECD:s regler medger däremot lånerätt i princip. En aktiefond får dock inte belastas med utestående lån till belopp som överstiger tjugo procent av fondtillgångarna. För egen del anser jag att fondverksamheten normalt inte bör utövas med hjälp av upplånat kapital. Huvudregeln bör därför vara att ett fondbolag inte får ta upp lån för att kunna utöva aktiefondsverksamheten. Inte heller bör pantsättning få ske av egendom som ingår i fonden. Som påpekats från flera håll vid remissbehandlingen kan det emellertid i vissa lägen vara förmånligt för fondandelsägarna, om ett fondbolag har möjlighet att ta upp krediter för en aktiefond. Jag förordar därför att, om särskilda skäl föreligger, bankinspektionen får medge att lån får tas upp i aktiefondsverksamheten eller att pantsättning får ske av egendom som ingår i fonden. Normalt torde det bli fråga om upptagande av ett vanligt penninglån mot säkerhet av tillgångar i fonden. Lånerätten bör i enlighet med OECD:s rekommendation begränsas till högst tjugo procent av värdet av den egendom som ingår i fonden. Motsvarande bör gälla i fråga om pantsättning. Hänsynen till fondandelsägarnas trygghet kräver att lån eller pantsättning inte under några förhållanden bör tillåtas under längre tid. Tiden bör normalt inte få överstiga ett år. Härigenom kommer s. k. leveraged funds inte att kunna bildas. Värdepappersinnehavet i sådana fonder är, som tidigare angetts, till stor del uppbyggt med anlåtande av lånat kapital. Jag anser sålunda, med hänsyn till de risker för fondandelsägarna som kan uppstå i en fallande marknad, att fonder av detta slag inte bör få förekomma. När det gäller lånets löptid kan emellertid ettårsgränsen i vissa fall framstå som alltför snäv. Bankinspektionen bör därför kunna medge förlängning av lånetiden.

5.4.9 Förvaringsbank

Utredningen föreslår att all egendom som ingår i en aktiefond skall omhändérhas av en bank eller motsvarande kreditinstitut som utses särskilt för detta ändamål. Sådan bank eller liknande institut föreslås få beteckningen förvaringsbank. Som allmänna krav på en förvaringsbank bör gälla att den har tillgång till väl kvalificerad personal med erfarenhet av förmögenhetsförvaltning. Utredningen föreslår därför att till förvaringsbank bör få utses endast sådan kreditinrättning som står under bankinspektionens tillsyn och har notariatavdelning. Om det finns särskilda skäl, bör även annat företag som står under inspektionens tillsyn kunna utses till förvaringsbank efter medgivande av Kungl. Maj:t.

En förvaringsbanks uppgifter är enligt utredningen att uppbära alla medel som ingår i en aktiefond och att ombesörja alla utbetalningar ur fonden. De medel som inbetalas till fonden skall uppbäras direkt av förvaringsbanken och får inte omhändertas av fondbolaget. Medlen skall sättas in på särskild bankräkning. Värdepapper som ingår i fonden skall vara nedsatta i öppet förvar hos banken. Förfoganderätten över fondegendomen tillkommer emellertid som förut nämnts fondbolaget. För att så långt som möjligt säkerställa att fondmedlen används på ett riktigt sätt föreslår utredningen att förvaringsbanken får betala ut medel som ingår i aktiefond endast när fondbolagets beslut om utbetalning avser sådant ändamål som bolaget enligt lagen har rätt att besluta om. Den kontrollerande funktion som skall åvila förvaringsbanken måste enligt utredningen helt ligga på det formella planet och innefattar alltså inte någon lämplighetsprövning i fråga om fondbolagets beslut.

Utredningens förslag beträffande förvaringsbank och dess uppgifter har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av praktiskt taget alla remissinstanserna. För egen del vill jag anföra följande. Ett väsentligt syfte med en lagstiftning om aktiefonder är att skapa tillfredsställande garantier för att den egendom som ingår i aktiefond alltid hålls avskild från det förvaltande bolagets tillgångar och i övrigt förvaras på ett för fondandelsägarna betryggande sätt. Bestämmelser i dessa hänseenden är nödvändiga för att hindra eller försvåra att fondbolaget obehörigen förfogar över fondeegendomen eller vidtar dispositioner som strider mot fondandelsägarnas intressen. Enligt min mening tillgodoser de av utredningen föreslagna reglerna i stort sett de krav som måste ställas. Reglerna överensstämmer också med de av Europarådet antagna riktlinjerna. I OECD:s rekommendation anges, att en aktiefonds tillgångar och bevis om tillgångar skall förvaras på sätt som tillsynsmyndigheten finner godtagbart. Jag förordar med hänsyn till det anförda att lagen, såvitt avser förvaringsbank och dess uppgifter, utformas i huvudsak enligt utredningens förslag.

I fråga om vilka företag som kan utses till förvaringsbank vill jag anföra följande. Jag har nyss framhållit att fondeegendomen skall förvaras på ett betryggande sätt och åtskild från det förvaltande bolagets tillgångar. Till förvaringsbank får enligt utredningens förslag utses kreditinrättning, som står under bankinspektionens tillsyn och har notariatavdelning, och dessutom annat företag som står under inspektionens tillsyn, om Kungl. Maj:t medger det på grund av särskilda skäl. Undantagsregeln torde närmast avse fondkommissionär enligt lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet. Enligt min mening innebär emellertid den föreslagna dispensbestämmelsen att förutsättningarna för en effektiv kontroll över förvaringen av fondeegendomen minskar. Något angeläget behov av att anlita annat företag än bankinstitut, dvs.

affärsbank, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen, torde knappast föreligga. En förvaringsbanks uppgifter är normalt av den omfattningen och karaktären att det synes mest ändamålsenligt från såväl andelsägarnas som fondbolagets synpunkt att uppdraget att förvara fondegendomen anförtros endast bankinstitut. Jag förordar därför att till förvaringsbank får utses endast bankinstitut. Detta bör vara svenskt, dvs. vara bildat enligt svensk lag. Som några remissinstanser påpekat kan det finnas praktiskt behov av att för en fond utse flera förvaringsbanker. Om särskilda skäl föreligger, bör bankinspektionen därför kunna medge att flera förvaringsbanker utses för samma fond.

Frågan om det behövs något formellt krav på att förvaringsbank alltid skall ha notariatavdelning behandlas i specialmotiveringen till 26 §. Till vissa andra frågor, bl. a. möjligheten att förvara värdepapper i utländskt förvaringsinstitut, återkommer jag också i specialmotiveringen.

5.4.10 Fondandel och fondandelsbevis m. m.

Den som investerar pengar i en aktiefond skall erhålla rätt till andel i fondens vid varje tidpunkt beräknade värde. Andelens värde är vid varje tillfälle beroende av fondens storlek och antalet fondandelar. Detta antal kan växla ständigt vid den öppna fondtyp som jag förordar. Som utredningen framhållit kan ett sådant förhållande med ständiga ändringar i fondandelsvärdet inte möta betänkligheter under förutsättning att varje andel i en aktiefond alltid har samma värde som alla andra andelar i samma fond. Jag förordar därför att det i lagen föreskrivs att alla andelar i en aktiefond skall vara lika stora och medföra lika rätt till den egendom som ingår i fonden.

I fråga om beräkningen av fondandels värde bör, som utredningen föreslagit, i lagen anges att värdet av en fondandel är aktiefondens värde delat med antalet utelöpande fondandelar. Fondtillgångarna består av värdepapper och medel som tillförs fonden samt avkastning av sådan egendom. Fondens värde erhålls sedan de skulder som belöper på fonden avdragits från fondtillgångarna. Värderingen av de värdepapper som ingår i fonden bör ske med ledning av det för varje värdepapper gällande marknadsvärdet. Det bör åligga fondbolaget att fortlöpande beräkna fondandelsvärdet. Jag förordar vidare att i lagen anges att, i den mån det är tillåtet enligt fondbestämmelserna, vissa tillägg till fondandelsvärdet får göras vid försäljning av fondandel och vissa avdrag från fondandelsvärdet får ske vid inlösen av fondandel. De nu angivna frågorna behandlas närmare i specialmotiveringen.

Den som insatt medel i en aktiefond skall, som nyss nämnts, erhålla rätt till andel i fondens värde. Till bevis härom skall enligt utredningens förslag utfärdas ett s. k. fondandelsbevis. Utredningen har diskuterat olika uppfattningar i fråga om den rättsliga karaktären av ett sådant bevis. Resultatet av utredningens diskussion kan sammanfattas så att

fondandelsbevisen är att betrakta som ett slags värdepapper men att de inte helt kan inordnas i någon nu befintlig kategori av värdepapper. Utredningen vill därför närmast betrakta fondandelsbevisen som värdepapper av speciell art ("sui generis"). Den rätt de medför får sitt innehåll genom den föreslagna lagen och de för varje fond gällande fondbestämmelserna.

I fråga om fondandelsbevisens form har utredningen funnit att andelsbevis ställda till viss man inte lämpar sig för den allmänna omsättning för vilken de närmast är avsedda. Utredningen föreslår därför att fondandelsbevis skall vara ställda till innehavaren eller till viss man eller order. Enligt utredningen skall de regler som gäller för löpande skuldebrev i så stor utsträckning som möjligt göras tillämpliga på fondandelsbevis. Detta gäller bl. a. reglerna i skuldebrevslagen om legitimation och s. k. godtrosförvärv.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit utredningens förslag om fondandelsbevisens form och innehåll. Någon instans har emellertid funnit det vara mindre lämpligt att andelsbevis kan ställas till innehavaren bl. a. därför att fondbolaget därigenom avhänder sig möjligheten att få uppgift om andelsägarens namn. Flera remissinstanser, bl. a. bankinspektionen, bankföreningen och fondhandlareföreningen, har framhållit att det inte bör vara obligatoriskt att utfärda fondandelsbevis och att möjlighet bör öppnas att förvalta delägarskap i värdepappersfonder på samma sätt som gäller enligt lagen (1970: 596) om förpackad aktiehantering. En anpassning till denna lag bör enligt dessa instanser kunna medföra rationaliseringsvinster.

För egen del vill jag anföra följande. I enlighet med den principiella lösning som jag förordat bör fonden anses som en förmögenhetsmassa, vilken ägs av investerarna gemensamt och förvaltas av ett fondbolag för deras räkning. Fondandelsägarnas rätt till fonden utgör alltså en äganderätt och får därmed de rättsverkningar som i allmänhet följer med äganderätt, i den mån särskilda inskränkningar inte görs genom den föreslagna lagen. Sådan inskränkning gäller i fråga om rätten att förvalta fonden. Enligt mitt förslag tillkommer denna befogenhet fondbolaget i stället för fondandelsägarna, vilka kan anses ha lämnat uppdraget till fondbolaget i syfte att få en sakkunnig värdepappersförvaltning. I fråga om rösträtt för de aktier som ingår i fonden har jag i det föregående förordat att fondandelsägarrepresentanterna i fondbolagets styrelse får förfoga över denna rätt. Den principiella synen på investerarnas rätt som en äganderätt bör man hålla i minnet även när det gäller olika frågor om fondandelsbevis m. m.

Utredningen föreslår att till bevis om rätt till andel i en aktiefond skall obligatoriskt utges fondandelsbevis. Något alternativ till detta system, t. ex. ett register över fondandelsinnehav, har inte behandlats av utredningen. Däremot har utredningen hänvisat till fondbörsutred-

ningens betänkande (SOU 1968: 59) Förenklad aktiehantering och möjligheterna att betala ut utdelning med ledning av ett register. Om registreringssystemet skulle få en rättslig reglering, borde enligt utredningen även lagstiftningen om aktiefonder anpassas därefter.

I de av Europarådet rekommenderade riktlinjerna föreskrivs bl. a. att förvaltningsföretaget skall till varje andelsägare utge ett certifikat ställt till innehavaren eller till viss man. Vidare föreskrivs att certifikat som är utställt till viss man får, beroende på den nationella lagstiftningen, vara antingen ett bevis på andelsägarens rättigheter eller ett bevis om att andelsägarens rättigheter konstituerats genom inskrivning i ett andelsägarregister. Enligt den i OECD:s riktlinjer angivna definitionen av institut för kollektiva investeringar av värdepapper säljer institutet sina andelar till allmänheten genom att utge andelsbevis eller genom att införa andelsägaren i ett register.

I vårt land utger de flesta aktiefonds företagen fondandelsbevis som är ställda till innehavaren. Vissa fonder utger inte fondandelsbevis eller utger bevis av annan karaktär. I dessa fall för aktiefonds företaget ett register över fondandelsinnehavet. Den väsentliga skillnaden mellan ett system med fondandelsbevis som utgör s. k. innehavarpapper och ett registersystem ligger i att fondandelsägarens rättigheter i det första fallet är knutna till innehavet av fondandelsbevis medan de i det andra fallet är knutna till införingen i registret. Rätten till utdelning är i de fall där register förs vanligen beroende av att man är införd i registret.

Ett skäl som talar för att man i enlighet med utredningens förslag bör behålla systemet med fondandelsbevis som obligatoriskt utges till alla fondandelsförvärvare är att detta system är det f. n. vanligaste i vårt land och alltså väl bekant för allmänheten. Ett annat skäl är att många investerare i aktiefonder vill ha ett synligt bevis på sitt förvärv av fondandelar på ungefär samma sätt som om investeringen skett genom köp av aktier. Ett fondandelsbevis betraktas i allmänhet som ett värdepapper och som en motsvarighet till ett aktiebrev. Fondandelsbeviset kan omsättas i pengar eller belånas på samma sätt som aktier, obligationer eller liknande värdepapper. För fondandelsägaren kan det vara av stor betydelse att han på motsvarande sätt som vid aktieinnehav kan sälja sin fondandel snabbt och enkelt genom att överlåta fondandelsbeviset och att han kan pantsätta beviset.

En nackdel med att utge fondandelsbevis är att ett sådant system kan medföra en i vissa fall tidsödande och kostnadskrävande hantering på grund av att man är hänvisad till metoder som kräver individuell behandling och redovisning av varje särskilt dokument. Hanteringen har hittills i huvudsak skett på manuell väg. De nackdelar som är förbundna med denna form av hantering har för aktiefondernas del hittills inte ansetts särskilt stora men kan kanske bli mer påtagliga i den mån den får större omfattning. Jag vill i detta sammanhang peka på att, när

det gäller aktier, de nu antydda nackdelarna och vissa andra brister i det traditionella systemet med aktiebrev och aktiebok ansetts så betydande att de föranlett en särskild reglering genom lagen om förenklad aktiehantering. Ett syfte med denna lag är att förenkla hanteringen av aktier, bl. a. i fråga om distribution av utdelning och emissionsbevis. Som ett alternativ till de vanliga aktiebrev som är försedda med kuponger kan aktiebolag välja kuponglösa aktiebrev. Rätten till utdelning och till deltagande i ny- eller fondemission knyts inte till företeende av utdelningskupong eller aktiebrev utan till registrering av aktieinnehavet i aktieboken. Den som en viss dag, avstämningsdagen, är införd i aktieboken anses legitimerad att lyfta utdelning och ta emot emissionsbevis.

De skäl som motiverat modernare och rationellare hanteringsmetoder i fråga om aktier kan enligt min uppfattning i viss utsträckning anföras också i fråga om fondandelsbevis, särskilt om utdelning förekommer i fonden. Även om hanteringen av aktier och emissionsbevis i samband med ny- eller fondemission inte har någon motsvarighet när det gäller fondandelsbevis, finns det enligt min mening ändå anledning att i en lagstiftning om aktiefonder öppna möjlighet för fondbolag att utnyttja modern datateknik och andra rationella hanteringsmetoder som kan utvecklas i framtiden. Ett system som bygger på en registrering av fondandelsinnehavet i likhet med vad som gäller enligt lagen om förenklad aktiehantering kan vara ett alternativ för vissa aktiefonder. Andra former för registrering kan kanske utvecklas i framtiden. Detta har också framhållits av flera remissinstanser. Bankinspektionen och bankföreningen anser bl. a. att man på värdepappersmarknaden inom över-skådlig framtid kan komma att övergå till värdepapperslösa förhållanden.

I Sverige förekommer som tidigare nämnts både aktiefonds företag, som utger fondandelsbevis som är bärare av rätt till fondandel, och företag, som för register och därjämte utger bevis av annan karaktär. Några påtagliga nackdelar med något av dessa olika system har hittills inte framkommit. Tvärtom kan det från vissa synpunkter vara en fördel för fondbolagen och fondandelsägarna att det finns en valfrihet i dessa avseenden. En sådan valfrihet kan stimulera konkurrensen mellan olika fondbolag och aktiefonder. Fondbolagen kan välja det för varje aktiefond lämpligaste och billigaste systemet. En självklar förutsättning är att det system som används kan anses tillfredsställande för fondandelsägarna bl. a. från rättssäkerhetssynpunkt. En annan förutsättning är att fondbolaget klart informerar allmänheten som investerar pengar i en aktiefond om vilket system som tillämpas för fonden och vad detta innebär.

En samlad bedömning av nu anförda synpunkter ger enligt min mening vid handen att lagstiftningen bör anknyta till den praxis som f. n.

finns hos de svenska aktiefondsföretagen. Fondbolagen bör sålunda ges frihet att välja mellan ett system med obligatoriskt utgivande av fondandelsbevis och ett system med register över fondandelsinnehav, eventuellt kombinerat med utgivande av särskilda bevis. I lagen bör anges att fondbolag skall utfärda fondandelsbevis till varje fondandelsägare eller — om fondandelsbevis inte utfärdas — föra register över innehav av andelar i fonden. För en och samma aktiefond måste givetvis gälla enhetliga regler om fondandelsbevis eller register. Vilket system som gäller för en aktiefond skall anges i fondbestämmelserna.

I fråga om fondandelsbevisens rättsliga karaktär följer av vad jag tidigare anförts om fondandelsägarnas rätt till fondegendomen att fondandelsbevis bör betraktas som bevis på äganderätt och, närmare bestämt, äganderätt till andel i en förmögenhetsmassa. Även om fonden ej är en självständig juridisk person, kan med ett sådant betraktelsesätt innehavare av fondandelsbevis i vissa avseenden jämföras med innehavare av s. k. korporationspapper, t. ex. delägare i aktiebolag eller ekonomiska föreningar. Jag vill i detta sammanhang framhålla att det enligt min uppfattning finns flera likheter mellan aktier och sådana fondandelsbevis som här avses. Jag finner det därför naturligt att i flera avseenden låta de regler som gäller för aktier tjäna som förebild för motsvarande regler om fondandelsbevis i den nu föreslagna lagen. En sådan lösning gör det också lättare för allmänheten att förstå innebörden av fondandelsbevisen, vilka allmänheten ofta uppfattar som en form av aktier. I vissa avseenden, t. ex. i fråga om behörighet att uppbära utdelning eller att överlåta och pantsätta fondandelsbevis, kommer skuldebrevslagens regler om skuldebrev att vara normgivande i stor utsträckning på samma sätt som för aktier.

Utredningen och remissinstanserna har funnit att närmare bestämmelser om fondandelsbevisens innehåll bör tas in i lagen. Jag delar denna uppfattning. Som utredningen anförts kan fondandelsbevis i princip ställas till viss man, till innehavaren eller till viss man eller order. Enligt utredningen är emellertid andelsbevis som är ställda till viss man inte lämpade för allmän omsättning och bör därför inte förekomma. Remissinstanserna har i allmänhet inte haft något att invända mot detta förslag. För egen del vill jag framhålla att fondandelsbevisen bör vara utformade så att den allmänna omsättningen av bevisen underlättas. Som jag tidigare anförts bör fondandelsbevis kunna överlåtas eller pantsättas snabbt och enkelt på ungefär samma sätt som gäller för aktier, obligationer och liknande värdepapper. Fondandelsbevisen bör därför i princip följa de regler som gäller för löpande skuldebrev. Jag ansluter mig alltså till utredningens förslag att fondandelsbevis enligt aktiefondslagen skall ställas till innehavaren eller till viss man eller order. Andelsbevis med karaktär av enkelt skuldebrev bör inte få utges enligt aktiefonds-

lagen. De aktiefonder som f. n. utger sådana bevis bör emellertid i sin verksamhet få behålla bevisen enligt särskilda övergångsbestämmelser.

Till vissa frågor om fondandelsbevisen, bl. a. frågan om behörigheten att inlösa, överlåta och pantsätta bevis, återkommer jag i specialmotiveringen.

Om fondandelsbevis ej utfärdas, skall som jag förut nämnt fondbolaget i stället föra ett register över innehavet av andelar i sådan aktiefond. Fondandelsägarens rättigheter i förhållande till fondbolaget skall i sådant fall bygga på att hans innehav registrerats. Efter registreringen anses fondandelsägaren alltså som ägare gentemot fondbolaget till dess han avförs ur registret eller annan person antecknas som ägare till samma fondandel. Anteckningen i registret har alltså i princip samma betydelse som innehav av ett fondandelsbevis. Något sådant bevis behöver inte utfärdas, om ett register förs för fonden. Fondandelsägaren bör emellertid få en skriftlig bekräftelse på att hans innehav registrerats. Ett sådant registreringsbevis kan självfallet inte tillerkännas samma rättsverkningar som tillkommer fondandelsbevis. Genom beviset om registrering bör fondandelsägaren emellertid kunna få vissa upplysningar av samma slag som ett fondandelsbevis skall innehålla.

Om ett fondbolag väljer att föra register över fondandelsinnehavet, bör registret givetvis kunna föras med hjälp av moderna metoder, t. ex. ADB. Eftersom ett fondbolag i regel inte självt har sådana resurser, kan det vara rationellt att utnyttja den kapacitet som redan finns hos t. ex. värdepapperscentralen. Med hänsyn härtill bör lagen uttryckligen ge fondbolagen möjlighet att efter bankinspektionens medgivande uppdra åt annan att föra register. Lämnas sådant uppdrag, bör fondbolag av praktiska skäl också ha möjlighet att överlämna även andra uppgifter åt det registerförande företaget under förutsättning att uppgifterna äger samband med registerföringen. Det kan t. ex. gälla utsändandet av bevis om registrering m. m. och utbetalning av utdelning till fondandelsägarna. Lagen bör inte lägga formella hinder i vägen för den praxis som kan utvecklas inom detta område.

En viktig fråga i en lagstiftning om aktiefonder gäller andelsägarnas rätt att på begäran få andelar inlösta. Europarådets rekommendation innehåller en bestämmelse att varje andelsägare skall ha rätt att vid varje tidpunkt och i den ordning som föreskrivs i fondbestämmelserna få sin andel inlöst till ett pris som grundar sig på värdet av andelen med avdrag för kostnader. Motsvarande bestämmelser finns i OECD:s rekommendation. Utredningen har föreslagit skyldighet för fondbolag att på begäran av andelsägare lösa in fondandelsbevis med anlitande av fondens medel. Om likvida medel finns, skall inlösen ske omedelbart. Måste medel anskaffas genom försäljning av värdepapper, skall enligt förslaget försäljning äga rum så snart det kan ske och senast inom fem börsdagar från det begäran om inlösen framställts till fondbolaget.

Denna frist får dock överskridas, om inlösen kan antagas väsentligt missgynna övriga fondandelsägares intressen. En sådan situation kan exempelvis uppkomma, om ett mycket stort antal fondandelsägare samtidigt begär inlösen av sina andelar. Överskrids femdagarsfristen, föreligger enligt utredningsförslaget skyldighet för fondbolaget att ofördröjligen underrätta bankinspektionen i dess egenskap av tillsynsmyndighet.

De av utredningen föreslagna reglerna har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Som jag tidigare anförts anser jag att regler om rätt till inlösen är av väsentlig betydelse för fondandelsägarna. Jag förordar att lagen i denna del utformas i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

5.4.11 Redovisning

Det främsta syftet med en lagstiftning om aktiefonder är, som jag tidigare framhållit, att ge regler till skydd för dem som investerar medel i en aktiefond. Sådana regler bör bl. a. avse att förhindra missbruk i fråga om förvaltningen av aktiefonden. Enligt vad jag tidigare förordat skall fondbolagen stå under offentlig tillsyn, som bör utövas av bankinspektionen. Härigenom möjliggörs en fortlöpande kontroll av att aktiefondsverksamheten utövas på ett för fondandelsägarna tillfredsställande sätt.

Till bankinspektionens kontrollfunktioner hör att se till att fondbolagens redovisning sköts på ett godtagbart sätt. Inspektionen har således att vaka över att fondbolagen iakttar en god redovisningssed. I det sammanhanget har inspektionen bl. a. att bevaka att vissa självklara redovisningsprinciper följs, t. ex. att som tillgång i aktiefond inte tas upp inlösta eller ej försålda fondandelar. Någon särskild föreskrift i dessa hänseenden anser jag inte erforderlig.

En annan väg att skydda andelsägarna mot missbruk vid aktiefonds förvaltning är att ålägga fondbolagen skyldighet att offentligt redovisa sina åtgärder i samband med fondförvaltningen.

Utredningen föreslår att fondbolag skall vara skyldigt att för varje fond, som bolaget förvaltar, avge en redogörelse för varje kvartal och lämna en mera utförlig årsberättelse vid utgången av varje räkenskapsår. Redovisningshandlingarna skall hållas tillgängliga för fondandelsägarna.

Utredningens förslag har allmänt godtagits av remissinstanserna. Det ansluter i huvudsak till Europarådets riktlinjer och går delvis längre än vad som föreslås i OECD:s regler, där en offentlig redovisning förutsätts ske minst en gång om året men ej obligatoriskt varje kvartal. En vidsträckt publicitet beträffande fondbolags förvaltning av aktiefond torde vara ett av de effektivaste medlen mot missbruk från fondbolagens sida. Som utredningen framhållit måste bolagens verksamhet i mycket stor utsträckning bygga på förtroende från fondandelsägarnas sida.

Fondbolagen bör därför själva ha ett intresse av att offentligt redovisa hur aktiefonderna förvaltas. En öppen redovisning av förvaltningen har också ansetts viktig både i utländsk lagstiftning om aktiefonder och i den praxis som utvecklats på detta område i vårt land. Jag förordar sålunda att bestämmelser om redovisning införs i aktiefondslagen i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Beträffande redovisningen i övrigt bör tillämpas vad som gäller för aktiebolag i allmänhet. Till vissa detaljfrågor återkommer jag i specialmotiveringen.

5.4.12 Upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet

Förvaltningen av en aktiefond kan upphöra av skilda anledningar och på olika sätt. Det kan ske av tvång på grund av att bankinspektionen återkallat tillståndet att utöva aktiefondsverksamhet eller till följd av att fondbolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs. Förvaltningen kan också upphöra på frivillig väg genom att fondbolaget efter eget initiativ lägger ned aktiefondsverksamheten eller av någon anledning vill upphöra med förvaltningen av viss fond. I andelsägarnas intresse bör en lagstiftning om aktiefonder innehålla regler om under vilka förutsättningar ett fondbolags aktiefondsverksamhet skall upphöra och om förfarandet vid avvecklingen av verksamheten.

Utredningen föreslår att förvaltningen av en aktiefond omedelbart skall övergå till förvaringsbanken, om fondbolagets tillstånd återkallats eller om bolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs. Vill fondbolag att förvaltningen skall övergå till annat fondbolag, får det ske, om bankinspektionen medger det. Medgivande behövs dock inte, om bolaget överlämnar förvaltningen till förvaringsbanken. I de fall fondbolaget frivilligt överläter förvaltningen får dock denna övergå till förvaringsbank eller annat fondbolag först tre månader efter det fondbolaget tillkännagett beslutet.

Under den tid förvaringsbanken sköter förvaltningen får banken enligt utredningen ej lösa in fondandelar eller sälja nya andelar. Detta motiveras av att förvaringsbanks förvaltning skall vara en interimsförvaltning i avvaktan på att andra åtgärder vidtas beträffande fonden. Förvaringsbanken skall antingen överlåta fondförvaltningen till annat fondbolag eller upplösa fonden. Om fonden skall upplösas, åligger det förvaringsbanken att sälja värdepapper som ingår i fonden, betala skulder som belöper på denna och utskifta behållna fondtillgångar till fondandelsägarna.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit de av utredningen föreslagna reglerna om fondförvaltningens övergång m. m. De erinringar som framförts har endast rört detaljer i förslaget. Även enligt min mening bör utredningens förslag i allt väsentligt godtagas. Förslaget överensstämmer i huvudsak med Europarådets riktlinjer men saknar mot-

svarighet i OECD:s regler. De föreslagna reglerna är givetvis avsedda att i första hand skydda fondandelsägarnas behöriga ekonomiska intressen. Reglerna bör emellertid också ses som ett skydd för tredje man. Av särskild betydelse anser jag det vara att förvaltningen alltid skall övertas av förvaringsbank i de fall där ett fondbolag tvingas upphöra med aktiefondsverksamheten och där bankinspektionen ej kan medge att verksamheten överläts på ett annat fondbolag. Genom att förvaltningen övertas av en förvaringsbank torde garantier skapas för att förvaltningen, som regelmässigt förutsätts bli relativt kortvarig, sker på ett riktigt sätt och under iakttagande av fondandelsägarnas gemensamma intresse. Jag förordar därför att bestämmelser om upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet utformas i enlighet med vad jag nu anför. Särskilda regler om hur man skall förfara vid upplösning av en aktiefond, om tillgångarna inte förslår att täcka skulderna, torde inte behövas. Enligt vad jag förordat får nämligen fonden belastas med skulder bara efter medgivande av bankinspektionen och i intet fall till mer än tjugo procent av fondens värde.

Till vissa andra frågor som har samband med upphörande av aktiefondsverksamhet, t. ex. skyldighet för fondbolag att vid överlåtelse offentliggöra denna, återkommer jag i specialmotiveringen.

5.4.13 Tillsyn m. m.

Jag har tidigare framhållit att en väsentlig förutsättning för att en lagstiftning om aktiefonder skall fungera väl och ge det avsedda skyddet åt fondandelsägarna är att den som utövar aktiefondsverksamhet står under offentlig tillsyn. I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag att fondbolag bör stå under tillsyn av bankinspektionen. Genom att inspektionens tillsyn redan nu omfattar bl. a. banker kommer tillsynsverksamheten över fondbolag och förvaringsbank att samlas hos en myndighet. Detta anser jag vara en klar fördel. Inspektionens tillsynsfunktioner är också i allt väsentligt desamma i dessa fall. Utredningen har ansett det lämpligt att tillsynsreglerna beträffande aktiefonder så nära som möjligt anknyter till vad som gäller bankinspektionens tillsyn i övrigt och har i sitt lagförslag tagit in en rad bestämmelser angående tillsynen efter mönster av bl. a. banklagstiftningen. I avsnitt 3.3.14 har jag redogjort för innehållet i de av utredningen föreslagna bestämmelserna och jag hänvisar till den där lämnade redogörelsen.

Såväl Europarådets som OECD:s riktlinjer förutsätter att aktiefonder och förvaltningsföretag skall stå under offentlig tillsyn. Tillsynsmyndighetens uppgifter anges utförligt i dessa riktlinjer. Bl. a. skall särskild kontroll göras beträffande de fondbestämmelser eller prospekt som av-

ser fondförvaltningen och de redogörelser i övrigt som innehåller en redovisning av fondens ställning m. m.

Som jag nyss anfört fäster jag stor vikt vid den offentliga tillsynen över aktiefondsverksamheten och jag ansluter mig i allt väsentligt till de synpunkter som utredningen framfört i denna fråga. De grundläggande reglerna för tillsynen bör meddelas i aktiefondslagen. Jag anser emellertid att mera detaljerade bestämmelser om tillsynens utövande inte bör tas in i lagen. I stället bör närmare bestämmelser i detta hänseende utfärdas av Kungl. Maj:t. Jag återkommer i specialmotiveringen till den närmare utformningen av de regler om tillsyn som enligt min mening bör tas in i aktiefondslagen.

Utredningen föreslår att kostnaderna för bankinspektionens tillsynsverksamhet beträffande fondbolagen skall bestridas genom årliga bidrag från varje fondbolag i likhet med vad som gäller för kreditinrättningar och fondkommissionärer. Till grund för kostnadernas fördelning mellan fondbolagen kan enligt utredningen lämpligen läggas det sammanlagda värdet av de aktiefonder varje bolag förvaltar. Utredningens förslag har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även jag anser att kostnaderna för bankinspektionens tillsyn över fondbolagen bör betalas av fondbolagen i likhet med vad som gäller bankinspektionens tillsynsverksamhet beträffande kreditinrättningar och fondkommissionärer. Kostnaderna bör bestridas genom årliga bidrag från varje fondbolag. Hur fördelningen mellan fondbolagen skall ske behöver enligt min mening inte anges i lagen utan bör bestämmas i administrativ ordning. Jag föreslår sålunda att skyldighet för fondbolagen att erlägga bidrag till kostnaderna för bankinspektionens tillsynsverksamhet fastställs i lagen och att Kungl. Maj:t bemyndigas att enligt de riktlinjer jag nu angett meddela närmare föreskrifter om bidragens storlek samt deras fastställande och erläggande.

Enligt utredningens lagförslag skall fondbolag vara skyldigt att utge skadestånd, om fondandelsägare tillskyndats skada genom att bolaget överträtt den föreslagna lagen eller gällande fondbestämmelser. För förvaringsbank skall gälla motsvarande skyldighet. Utredningens förslag har allmänt accepterats av remissinstanserna. En remissinstans har dock i motsats till utredningen förordat att skadeståndsskyldighet gentemot fondandelsägarna bör åläggas även vissa personer i ledande ställning i fondbolag eller förvaringsbank.

Jag ansluter mig till utredningens förslag i fråga om skadeståndsskyldighet för fondbolag och förvaringsbank. Till frågan om skadeståndsskyldighet för vissa personer i ledande ställning i fondbolag eller förvaringsbank återkommer jag i specialmotiveringen.

Utredningen har föreslagit bestämmelser om straff för brott i vissa hänseenden mot den föreslagna lagen. Bestämmelserna innebär bl. a. att den som driver värdepappersfonderörelse här i riket utan att vara berät-

tigad därtill kan straffas med böter eller fängelse i högst ett år. Samma straff kan vidare ådömas bl. a. styrelseledamot i fondbolag som meddelar oriktig eller vilseledande uppgift till bankinspektionen i samband med dess tillsynsverksamhet eller som för egen räkning köper värdepapper från bolaget eller säljer värdepapper till detta, om värdepapperen ingår eller skall ingå i värdepappersfond som bolaget förvaltar. De föreslagna bestämmelserna har lämnats utan erinran av remissinstanserna och jag förordar att straffbestämmelser upptas i aktiefondslagen i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Detta bör dock ändras på några punkter. Härtill återkommer jag i specialmotiveringen.

5.4.14. Ikraftträdandebestämmelser

Utredningen föreslår en övergångstid på minst ett år efter lagens ikraftträdande under vilken tid hittillsvarande verksamhet bör få utövas utan hinder av lagen. Vidare föreslås att aktiefondsbevis, som utgetts innan förvaltningen av aktiefond överlåtits till fondbolag, inte skall behöva bytas ut mot nya bevis. Utredningens förslag har godtagits av de flesta remissinstanserna. Några av de nu verksamma aktiefondsföretagen har föreslagit att övergångstiden bestäms till två år, i ett fall att övergångstiden skall uppgå till fem år såvitt avser kravet på att ett visst minimikapital för fondbolag skall vara inbetalat.

De flesta svenska aktiefonderna förvaltas f. n. av stiftelser och måste sålunda för att uppfylla kraven enligt den nu föreslagna lagen ändra förvaltningsform till aktiebolag. För att förvaltningsföretagen skall klara denna omställning är en övergångstid motiverad. Denna bör bestämmas så att den med god tidsmarginal ger möjligheter för förvaltningsföretagen att antingen avveckla de aktiefonder som inte längre skall bestå eller anpassa förvaltningsformen till vad som föreskrivs enligt aktiefondslagen. Med beaktande av de anförda synpunkterna förordar jag att övergångstiden bestäms till två år räknat från lagens ikraftträdande. Jag föreslår att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1975. Den nu förordade övergångsbestämmelsen innebär alltså att den verksamhet rörande aktiefonder som utövas vid lagens ikraftträdande får fortsätta i den tidigare formen till utgången av år 1976 utan hinder av aktiefondslagen. Jag har i annat sammanhang nämnt att de svenska aktiefondsföretagen har ett stiftelsekapital på mellan 5 000 och 10 000 kr. Till företagen är i några fall knutna försäljningsbolag med aktiekapital på eller överstigande 100 000 kr. Den av mig föreslagna övergångstiden om två år är enligt min uppfattning tillräckligt generöst tilltagen för att medge möjlighet för de hittillsvarande aktiefondsföretagen att anpassa aktiekapitalets storlek till de nya bestämmelserna.

Enligt min mening är det lämpligt att all verksamhet som avser aktiefonder och som vänder sig till allmänheten står under tillsyn av bankinspektionen fr. o. m. lagens ikraftträdande. Jag förordar därför att också

sådan verksamhet som bedrivs av aktiefondsföretag före nämnda tidpunkt ställs under inspektionens tillsyn fr. o. m. ikraftträdandet. Beträffande tillsynen, bidrag till kostnaderna för denna samt talan mot bankinspektionens beslut bör samma bestämmelser gälla för dessa aktiefondsföretag som för fondbolag.

Vad i övrigt angår övergången till den nya förvaltningsformen föreslår jag att lagens bestämmelser skall gälla i tillämpliga delar, om fondbolag skall överta sådan verksamhet som utövats före lagens ikraftträdande. Detta innebär bl. a. att sådant övertagande får ske endast med bankinspektionens medgivande och först tre månader efter det att överlåtelsen tillkännagetts i föreskriven ordning. Om aktiefondsföretag inte ändrat sin förvaltningsform i enlighet med lagen senast vid utgången av år 1976 eller dessförinnan ansökt om tillstånd enligt lagen, skall verksamheten upphöra och förvaltningen av fondeegendomen övergå till bankinstitut som bankinspektionen utser.

Till övriga frågor som har samband med övergången till de nya lagbestämmelserna återkommer jag i specialmotiveringen.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1. aktiefondslag,
2. lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev,
4. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
5. lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering.

Jag har samrått med chefen för justitiedepartementet i fråga om lagförslagen under 2—4.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Rörande de enskilda bestämmelserna i lagförslagen vill jag ytterligare anföra följande.

7 Specialmotivering

7.1 Förslaget till aktiefondslag

De lagtekniska lösningarna i departementsförslaget bygger i väsentliga delar på aktiefondsutredningens förslag till lag om värdepappersfonderörelse (bil. 1). Beträffande det sakliga innehållet avviker, som förut nämnts, departementsförslaget i flera viktiga punkter från utredningens förslag. Hänsyn har tagits till de av Europarådet och OECD rekommenderade riktlinjerna (bil. 2 och 3). Lagtexten har indelats i 12 avsnitt, nämligen inledande bestämmelser, fondbolag, aktiefond,

fondbolags verksamhet, förvaringsbank, fondandel och fondandelsbevis m. m., redovisning, upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet, tillsyn, besvär, skadestånd och straffbestämmelser. I lagen finns också ikraftträdandebestämmelser.

Lagens rubrik

Som framgår av avsnitt 5.4.2 har de av utredningen föreslagna termerna värdepappersfond och värdepappersfondrörelse i departementsförslaget ersatts av beteckningarna aktiefond och aktiefondsverksamhet. Lagen har rubricerats Aktiefondslag.

Inledande bestämmelser

1 §

Denna paragraf innehåller definitioner på de för lagstiftningen centrala begreppen aktiefond, aktiefondsverksamhet, fondbolag och förvaringsbank. Den svarar delvis mot 1 och 22 §§ i utredningens förslag och har delvis motsvarighet i Europarådets och OECD:s riktlinjer. Begreppet aktiefond har behandlats i avsnitten 5.3 och 5.4.2. I definitionen anges bl. a. att fonden huvudsakligen består av aktier eller andra värdepapper. Fondens sammansättning anges närmare i 9 § första stycket. Väsentligt för bestämmningen av fonden är vidare att den uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten. Som framgår av avsnitt 5.4.2 kan således en aktiefond i lagens bemärkelse inte uppkomma genom gemensamma värdepappersplaceringar av medlemmarna i en sparklubb eller annan begränsad personkrets. En aktiefond ägs, som närmare utvecklats i avsnitt 5.3, av andelsägarna gemensamt. Detta har kommit till uttryck i definitionen. I utredningens lagförslag har uttryckligen angetts att fonden skall utgöra en från rörelsens övriga egendom skild förmögenhet. En följd av att fonden enligt departementsförslaget ägs av andelsägarna gemensamt är att den blir en särskild förmögenhetsmassa. Det är därför inte nödvändigt att i definitionen ange att fonden skall vara skild från annan egendom.

Begreppet aktiefondsverksamhet har berörts i avsnitt 5.4.2. Verksamheten utövas i två huvudformer, nämligen genom förvaltning av aktiefond samt försäljning och inlösen av fondandelar. Försäljningen av andelar riktar sig till allmänheten. Härigenom kan inte bara svenska utan också utländska rättssubjekt förvärva fondandelar. Utlänningsförvärv av fondandel kan möjligen stå i strid mot lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Denna lag innehåller ett principiellt förbud för utländsk medborgare att förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet m. m. och syftar bl. a. till att erhålla en kontroll över utländska förvärv av sådan egendom antingen förvärvet sker direkt eller genom förmedling av juridisk person. I fråga

om svenska aktiebolag föreskrivs att bolag, vars aktier kan ställas till innehavaren, inte får förvärva bl. a. fast egendom utan tillstånd av Kungl. Maj:t. Detsamma gäller för svenska aktiebolag, vars aktier skall vara ställda till viss man, om inte särskilt förbehåll (s. k. utlänningsklausul) tagits in i bolagsordningen. Genom utlänningsklausulen skall enligt lagen bestämmas att vid varje tid endast en mindre del av aktierna i bolaget — i normala fall mindre än en femtedel — får förvärvas av utländska rättssubjekt eller vissa svenska rättssubjekt, bl. a. svenskt aktiebolag vars aktiebrev kan ställas till innehavaren eller annat svenskt aktiebolag vars bolagsordning inte innehåller utlänningsklausul. Aktier, som får förvärvas av utländska rättssubjekt och tillståndspliktiga svenska rättssubjekt, kallas fria aktier och övriga aktier bundna aktier [jfr 177—187 §§ lagen (1944: 705) om aktiebolag]. Förvärv av bunden aktie i strid med utlänningsklausul är ogiltigt. Utredningen har inte berört frågan om eventuellt förbud för utlänning att förvärva andelar i svensk aktiefond. Remissinstanserna har inte anfört synpunkter i denna fråga. För egen del anser jag emellertid att det i princip inte finns anledning att lagstiftningssvägen hindra utlänning att förvärva andelar i svenska aktiefonder. Som framgår av avsnitt 7.2 föreslår jag därför att 1916 års lag ändras i överensstämmelse härmed.

Ett utmärkande drag för det sätt på vilket värdepapper i en aktiefond bör vara sammansatta är att därigenom åstadkommes en god riskspridning. Syftet härmed är att bereda större trygghet för de enskilda andelsägarna. Förvaltningen av fonden skall därför ske under beaktande av principen om riskfördelning. Detta har kommit till uttryck i definitionen av begreppet aktiefond i både Europarådets och OECD:s riktlinjer. Skyldigheten att tillgodose intresset av riskspridning vid fondförvaltningen ingår som ett väsentligt led i det förvaltande företags verksamhet och har därför i aktiefondslagen ansetts böra komma till uttryck i samband med regleringen av aktiefondsverksamheten (21 § första stycket).

Begreppet fondbolag har berörts i avsnitt 5.3. Fondbolag är enligt definitionen i förevarande paragraf aktiebolag, som får utöva aktiefondsverksamhet. Enligt 14 § första stycket fordras särskilt tillstånd för utövande av verksamheten. De bestämmelser som gäller för fondbolag behandlas närmare i specialmotiveringen till 4 §.

Förvaringsbank anges vara bank som förvarar tillgångarna i aktiefond samt tar emot inbetalningar och ombesörjer utbetalningar som avser fonden. Förvaringsbankens uppgifter behandlas i kommentaren till 26—29 §§.

2 §

Paragrafen, som delvis motsvarar 1 § andra stycket i utredningens förslag, anger att bara svenskt fondbolag får utöva aktiefondsverksamhet i Sverige. Att bolaget skall vara svenskt innebär att det skall vara bildat enligt svensk lag och sålunda registrerat här i landet. Genom bestämmelsen utesluts möjlighet för utländska aktiefondsföretag att etablera sig här. Som tidigare framhållits behandlas inte frågan om en eventuell lagstiftning för utländska aktiefonder i detta sammanhang.

3 §

I paragrafens första stycke, som motsvarar 1 § tredje stycket utredningsförslaget, stadgas förbud mot utövande av aktiefondsliknande verksamhet i annan form än aktiebolag eller ekonomisk förening. Verksamhet, som inte är aktiefondsverksamhet, men genom vilken allmänheten erbjuds att delta i värdepappersförvärv för deltagarnas gemensamma räkning, får sålunda utövas endast i någon av dessa former och endast om erbjudandet avser rätt att teckna aktie i bolaget eller andel i föreningen. Med bestämmelsen avses att förebygga ett kringgående av aktiefondslagens bestämmelser, t. ex. genom att man bildar ett enkelt bolag i vilket allmänheten erbjuds bli delägare. En sådan verksamhetsform eller sådana andra former av detta slag av ekonomisk verksamhet som bedrivs under personligt ansvar kan, som också framhållits i den allmänna motiveringen, innebära risker för investerarna. Investmentverksamhet i aktiebolagets form bör däremot självfallet inte förbjudas och inte heller investmentverksamhet som bedrivs i form av ekonomisk förening.

Några remissinstanser befarar att de föreslagna begränsningarna i allmänhetens möjligheter till gemensamt förvärv av värdepapper kan tolkas som ett hinder för den placeringstjänst som banker och fondmäklare erbjuder sina kunder. Jag kan delvis instämma i denna uppfattning. Placeringstjänsten hos bankerna och mäklarna torde normalt ingå som en del av den service som de erbjuder sina kunder. Om de emellertid riktar ett erbjudande om placeringstjänst till allmänheten genom t. ex. annonsering eller annan reklam, torde verksamheten kunna bli att betrakta som aktiefondsliknande verksamhet och sålunda falla under förbudet i förevarande paragraf.

Vid remissbehandlingen har påpekats att de i första stycket föreslagna bestämmelserna kan lägga hinder i vägen för handel med certifikat, som dragits mot en gemensam depå av värdepapper. I sistnämnda hänseende vill jag erinra om att det på den svenska obligationsmarknaden förekommer s. k. certifikat, som utges i samband med inskrivning och deposition av obligationer. Ett sådant certifikat utgör ett bevis om rätt att få ut obligationer och kan närmast jämföras med lagerbevis och liknande

handlingar, som utgör bevis om rätt att få ut annat än pengar. Ett certifikat av detta slag utgör emellertid inte någon andel i förvärv av värdepapper för gemensam räkning. Remissinstanserna torde ha åsyftat en annan form av certifikat, nämligen sådana som avser andelsrätt i en depå av värdepapper av samme utställare. Sådana certifikat synes hittills ha utfärdats i mycket begränsad omfattning i Sverige. Ett exempel är den depå av tyska obligationer som utgjorde en del av det s. k. Tändstickslånet. Det kan inte uteslutas att depåer av denna typ, som förekommer i stor utsträckning i utlandet, kan fylla ett visst behov också hos oss. Enligt min uppfattning kan verksamhet av nu nämnda och liknande slag i vissa fall vara en lämplig form för gemensamt värdepappersinnehav. Den bör därför inte förhindras lagstiftningsvägen.

För att möjliggöra verksamhet av nu berörda och eventuellt liknande slag har i andra stycket införts ett stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, kan medge undantag från förbudet i första stycket, om särskilda skäl föreligger.

Fondbolag

4 §

Enligt första stycket i denna paragraf, som motsvarar 1 § andra stycket andra punkten i utredningens förslag, gäller för fondbolag vad om aktiebolag i allmänhet är föreskrivet, i den mån annat inte följer av aktiefondslagen. De föreskrifter för aktiebolag som åsyftas är självfallet i första hand bestämmelserna i aktiebolagslagen. Mot första stycket i förevarande paragraf korresponderar 228 § andra stycket aktiebolagslagen, vari föreskrivs bl. a. att aktiebolagslagen inte gäller, i den mån särskilda bestämmelser ges i lag eller författning i fråga om aktiebolag för verksamhet av visst slag. De avvikelser som föreslås för fondbolag gäller bl. a. bestämmelserna om fondbolags aktiekapital i 6 §, föreskrifter om bolagets styrelse i 7 § och om styrelseledamöter m. m. i 8 § samt vissa bestämmelser om skadestånd och straffansvar.

Bestämmelsen i detta stycke innebär vidare att ett fondbolag liksom andra aktiebolag kan ansluta sig till VPC-systemet enligt lagen om förenklad aktiehantering.

Vid remissbehandlingen har fullmäktige i Sveriges riksbank tagit upp frågan, om utlånningsklausul bör finnas för fondbolag. I anslutning här till vill jag framhålla följande. Som framgår av kommentaren till 1 § anser jag skäl inte föreligga att uppställa hinder för utlånnning att förvärva andelar i svensk aktiefond. De särskilda styrelseledamöter som företräder fondandelsägarna skall enligt 17 § tredje stycket departementsförslaget med bindande verkan för fondbolaget besluta i fråga om rösträtt för aktier i aktiefond. För dessa ledamöter, liksom för övriga ledamöter i fondbolagets styrelse, gäller med tillämpning av 79 § aktie-

bolagslagen att de skall vara svenska medborgare, om inte Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar tillåter annat. Begränsningsreglerna i 22 § departementsförslaget innebär att rösträtt kan utövas för högst 5 % av aktiernas röstvärde i varje aktiebolag. Med hänsyn till det anförda anser jag att möjligheterna för utländska intressen att via aktier i en svensk aktiefond få ekonomisk makt över svenska företag i allmänhet inte är stora. Möjligheten för utlänning att genom förvärv av aktier i svenskt fondbolag skaffa sig dominerande intresse över svenska företag torde också få bedömas som ringa. För att ej öppna en icke avsedd väg att erhålla en sådan ekonomisk makt anser jag det emellertid motiverat att en utlänningsklausul obligatoriskt införs för fondbolag.

5 §

I paragrafen, som motsvarar 4 § i utredningens förslag, slås fast att fondbolag skall stå under tillsyn av bankinspektionen. Bestämmelsen har berörts under avsnitt 5.4.3. Föreskrifter om tillsyn finns också i 46 och 47 §§.

6 §

I denna paragraf ges föreskrifter om fondbolags aktiekapital. Den svarar mot 5 § första stycket i utredningens förslag och har motsvarighet i art. 2 i Europarådets rekommendation och i regel 17 i OECD:s riktlinjer.

Aktiekapitalet skall enligt första stycket i departementsförslaget uppgå till minst 250 000 kr., om värdet av den eller de aktiefonder som bolaget förvaltar sammanlagt uppgår till högst 50 milj. kr., och minst 500 000 kr., om värdet är högre. Motiven för dessa regler har redovisats i avsnitt 5.4.3.

Enligt paragrafens andra stycke kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, medge undantag från kapitalkraven, om det föreligger särskilda skäl. Enbart förhållandet, att ett fondbolag står i begrepp att utöka verksamheten och att bolaget vid denna tidpunkt beräknar att fondvärdet kommer att ligga under gränsen 50 milj. kr., utgör inte tillräckliga skäl för dispens. För tillämpning av stadgandet bör krävas att någon särskild omständighet kan åberopas, t. ex. att det kan göras sannolikt att den angivna kapitalgränsen endast tillfälligtvis kommer att överskridas.

I tredje stycket föreskrivs att aktiekapitalet skall vara till fullo inbetalat innan bolaget börjar sin verksamhet. Utredningen har inte ansett det nödvändigt att härutöver föreskriva att aktiekapitalet skall vara placerat på betryggande sätt. Jag delar utredningens åsikt att en sådan föreskrift är överflödig. Det ingår i bankinspektionens till-

synsuppgifter att se till att det inbetalade beloppet är placerat på ett sätt som inspektionen finner godtagbart både i samband med inbetalningen och därefter.

Svenska revisorsamfundet anser att andelsägarna bör ges tillfälle att teckna aktier i fondbolag och föreslår en föreskrift härom i lagen. Jag har förståelse för tanken att fondandelsägarna skulle kunna få möjligheter till närmare insyn i aktiefondsverksamheten om de vore aktieägare i fondbolaget. En bestämmelse i aktiefondslagen om rätt för fondandelsägare till förhandsteckning eller liknande föreskrifter skulle emellertid bli svår att genomföra i praktiken. En fondandelsägare — eller blivande sådan — har också självfallet samma möjligheter som andra personer att teckna fondbolagsaktier, som utbjuds till allmänheten. Jag kan därför inte ansluta mig till revisorsamfundets förslag.

Enligt 71 § aktiebolagslagen skall minst 10 % av aktiebolags årsvinst avsättas till reservfond till dess fonden uppgår till 20 % av aktiekapitalet. Även härafter skall enligt 72 § 1 mom. samma lag sådan årlig avsättning till reservfond — eller skuldregleringsfond — göras, om bolagets skulder enligt balansräkningen överstiger dess bundna kapital, dvs. aktiekapital, reservfond och skuldregleringsfond. Kungl. Maj:t kan enligt 72 § 3 mom. medge undantag från bestämmelserna i 1 mom., om synnerliga skäl föreligger med hänsyn till arten av bolagets verksamhet och övriga omständigheter. Utredningen anser att det för fondbolagens del är överflödigt att kräva större fondering än normal avsättning till reservfond med hänsyn till bl. a. det begränsade behovet av rörelsekapital för fondbolag. Enligt utredningens förslag (5 § andra stycket) skall därför fondbolag vara befriat från i lag stadgad skyldighet att avsätta vinstmedel med hänsyn till förhållandet mellan bolagets skulder och summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfond.

Utredningens förslag på denna punkt har vid remissbehandlingen avstyrkts av Skånes handelskammare. Handelskammaren anser att fondbolagen bör underkastas samma regler för fondering som andra aktiebolag. Ett fondbolag kan komma att ha ett betydande ekonomiskt ansvar, särskilt om bolaget skulle få rätt att ta upp lån för fondens räkning. Svenska revisorsamfundet, å andra sidan, som i och för sig tillstyrker utredningens förslag, föreslår dessutom att fondbolag befrias från all avsättningsskyldighet beträffande reservfond.

För egen del anser jag att den i 71 § aktiebolagslagen föreskrivna skyldigheten för aktiebolag att avsätta medel till reservfond bör gälla även i fråga om fondbolag. Med hänsyn till verksamhetens särskilda art, bankinspektionens tillsyn och de jämförelsevis höga krav på aktiekapital som uppställs för fondbolag finner jag emellertid liksom utredningen att fondbolagen inte bör vara underkastade aktiebolagslagens bestämmelser om ytterligare fondering. Enligt fjärde stycket i

förevarande paragraf skall fondbolag sålunda vara befriat från skyldighet att avsätta vinstmedel enligt 72 § 1 mom. första stycket aktiebolagslagen.

7 §

I denna paragraf finns bestämmelser om antalet styrelseledamöter i fondbolags styrelse och om utseende av fondandelsägarrepresentanter i styrelsen.

Departementsförslagets 7 § motsvarar 6 § i utredningens förslag. Enligt första stycket skall fondbolags styrelse bestå av minst fem ledamöter. Bestämmelsen har i huvudsak behandlats under avsnitt 5.4.3. Med tillämpning av aktiebolagslagen gäller att styrelseledamöter och verkställande direktör skall vara myndiga och om inte dispens lämnats, här i riket bosatta svenska medborgare. I 77 § tredje stycket aktiebolagslagen finns bestämmelser om den tid för vilken styrelseledamot, som väljs på bolagsstämma, skall utses. Reglerna härom är tillämpliga på fondbolagets styrelseledamöter utom de ledamöter som utses som representanter för fondandelsägarna. För dessa, som skall utses enligt paragrafens andra stycke, har inte angetts vilken tid uppdraget skall avse. Det får ankomma på fondbolaget att bestämma tiden mot bakgrund av vad som med hänsyn till bl. a. verksamhetens art och omfattning kan anses utgöra en lämplig tidsperiod. Bankinspektionen bör bedöma lämpligheten av föreslagen mandattid i samband med prövning av fråga om tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet enligt 15 § och fastställande av fondbestämmelser enligt 13 §.

Andra stycket innehåller regler om utseende av fondandelsägarrepresentanter. Reglerna har i huvudsak kommenterats under avsnitt 5.4.4. I detta stycke föreskrivs att av styrelseledamöterna utser fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem en ledamot för varje påbörjat tretal ledamöter. Vidare föreskrivs att ledamot som inte kan utses på angivet sätt skall utses av länsstyrelsen i det län där fondbolagets styrelse har sitt säte. Eftersom de särskilda representanterna för fondandelsägarna i första hand skall utses av andelsägarna själva eller intressesammanslutningar för dem, kan vissa problem uppkomma vid bildande av fondbolag och under den första verksamhetstiden. Av 15 § departementsförslaget följer att fondbolag inte får sälja fondandelar eller ge ut fondandelsbevis förrän bolaget registrerats. Några fondandelsägare finns alltså inte under den tid ett fondbolag bildas. Enligt 27 § aktiebolagslagen kan ett aktiebolag registreras först sedan styrelse och revisorer utsetts. Fondandelsägarna kan alltså enligt nuvarande regler inte få något inflytande över val av styrelseledamöter som sker vid konstituerande stämma eller annan stämma som äger rum innan bolaget registrerats. Sedan fondbolaget verkat en tid och ett tillräckligt stort an-

tal fondandelar sålts, bör val av fondandelsägarrepresentanter komma till stånd. I fondbestämmelserna skall anges hur ett sådant val avses ske. En möjlighet är att val sker vid en i särskild ordning utlyst fondandelsägarstämma. Denna, som lämpligen bör hållas i anslutning till fondbolagets årsstämma, bör av praktiska skäl föregås av en förankling till fondbolaget. Bolaget kan härigenom bilda sig en uppfattning om hur många som ämnar delta i stämman och deltagarnas innehav av fondandelar. Föreskrifter om kallelse till fondandelsägarstämma skall anges i fondbestämmelserna.

Om en fondandelsägarstämma hålls — åtskilliga skäl talar enligt min mening för att en sådan lösning bör prövas — aktualiseras en rad mera detaljerade spörsmål. Följande synpunkter kan därvid anföras. För att få tillträde till andelsägarstämma och få rösta vid stämman bör fordras att personen i fråga styrkt sitt innehav av fondandelar. Fondandelsägares rätt bör kunna utövas genom ombud på samma sätt som enligt 120 § aktiebolagslagen. Vid ordinarie fondandelsägarstämma bör förekomma, utom val av styrelseledamöter, en redogörelse för bolagets verksamhet. Vid stämman kan andelsägarna få tillfälle att ställa frågor till fondbolagets styrelse och anföra synpunkter på verksamheten. Beträffande röstningsreglerna på fondandelsägarstämma bör gälla motsvarande regler som för bolagsstämma enligt 119 § aktiebolagslagen. Olika röstvärde för andelar bör inte förekomma utan varje andel skall berättiga till en röst.

Ytterligare bestämmelser om fondandelsägarstämma m. m. kan meddelas i fondbestämmelserna, t. ex. bestämmelser att ordinarie stämma skall hållas viss månad varje år och regler om extra stämma.

I den allmänna motiveringen har framhållits att länsstyrelse i vissa fall kan komma att utse fondandelsägarrepresentanter. Detta kan även vara en nödvändig lösning under fondbolagets första verksamhetstid.

Bankinspektionen bör tillse att de valda ledamöterna i sin verksamhet tillvaratar fondandelsägarnas gemensamma intresse.

För ledamot som utsetts att företräda fondandelsägarna skall alltid utses suppleant. Andra stycket innehåller en föreskrift härom. I fråga om suppleanter för övriga styrelseledamöter gäller att ett fondbolag i likhet med andra aktiebolag inte i och för sig är skyldigt att utse suppleanter. Om emellertid suppleanter utses, skall aktiefondslagens bestämmelser om styrelseledamot äga motsvarande tillämpning på suppleant. Föreskrift härom finns i t r e d j e s t y c k e t.

8 §

I denna paragraf stadgas förbud för personer i ledande ställning i ett fondbolag och vissa dem närstående fysiska och juridiska personer att för egen räkning göra vissa värdepapperstransaktioner.

Utredningen

Utredningen framhåller att det är av stor vikt att en styrelseledamot i ett fondbolag vid utövande av beslutanderätten i fråga om den av bolaget förvaltade värdepappersfonden inte har personliga intressen som står i strid mot de intressen han har att ta till vara. I 9 § utredningsförslaget har därför intagits förbud för styrelseledamot i fondbolag att för egen räkning från bolaget förvärva värdepapper, som ingår i värdepappersfond som bolaget förvaltar, eller till bolaget sälja värdepapper som är avsedda att ingå i sådan fond.

Remissyttrandena

Utredningens förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Några framför dock invändningar. Stockholms handelskammare m. fl. påpekar att det av utredningen föreslagna förbudet inte kan tillämpas för börsaffärer, eftersom parterna är okända för varandra. Vid tillämpning av reglerna för förenklad aktiehantering finns inte heller någon möjlighet att koppla samman överlåtare och förvärvare av aktie, eftersom överlåtarens aktiebrev makuleras och nytt aktiebrev utfärdas för förvärvaren. Även då affärer sker över börs kan styrelseledamot utnyttja sina möjligheter att påverka bolagets köp och försäljningar och sin kunskap om bolagets planer för att tillgodose sina egna intressen till förfång för fondandelsägarna.

Flera remissinstanser, bl. a. patent- och registreringsverket och Föreningen Auktoriserade revisorer, påpekar att förbudet bör gälla också för verkställande direktör som inte är styrelseledamot. Föreningen gör också erinran mot att förbudet inte avses gälla transaktioner med styrelseledamot närstående fysiska personer och av dem ägda juridiska personer.

Departementschefen

Sådan verksamhet som omfattar handel med värdepapper måste med nödvändighet bygga på förtroende för de personer som handhar verksamheten. Den prövning av ett fondbolags lämplighet som ingår i tillståndsprövningen syftar bl. a. till att så långt möjligt säkerställa att verksamheten kommer att ledas på ett vederhäftigt sätt. Fondledningens handhavande av förvaltningen kommer att följas med uppmärksamhet av bankinspektionen. Härigenom vinnes en viss garanti för att personer i ett fondbolags ledning inte för egen räkning med åsidosättande av fondandelsägarnas intressen företar tvivelaktiga värdepappersaffärer genom att utnyttja sin särskilda information om aktiefondsverksamheten. Lagen bör emellertid därutöver innehålla ett uttryckligt förbud för ledningen i ett fondbolag att företa vissa transaktioner där ledningens personliga ekonomiska intressen kan spela in. I OECD-re-

kommendationen (regel 23) uppställs ett principiellt förbud mot transaktioner av ifrågavarande art. Bl. a. får inte styrelseledamöter eller andra befattningshavare hos fondbolaget eller deras familjemedlemmar inlåta sig på värdepappersaffärer eller lånetransaktioner för egen räkning med fonden. Samma förbud gäller för personer med väsentliga aktieägarintressen i fondbolaget och för andra personer som på grund av närstående är i beroendeställning. Förbuden i regel 23 är emellertid inte ovillkorliga. En transaktion får göras, om tillsynsmyndigheten finner att andelsägarnas intressen inte träds för när.

För egen del anser jag liksom utredningen och flertalet remissinstanser att styrelseledamot i fondbolag inte bör få sälja värdepapper till eller köpa sådana papper från fond som bolaget förvaltar. Detta bör också gälla verkställande och vice verkställande direktör i fondbolaget samt revisor och revisorssuppleant. I jävskretsen bör också inräknas andra personer med ledande ställning i bolaget, dvs. chef för bolagets bokföring eller medelsförvaltning samt innehavare av annan ledande befattning, t. ex. personer som är verksamma i nivån närmast under bolagsledningen. Som en allmän förutsättning bör därvid gälla att vederbörande befattningshavare har en chefsbefattning som inte bara tillfälligt utan generellt medför kännedom om betydelsefulla förhållanden i aktiefondsverksamheten. I praktiken torde det inte bli svårt att avgöra, om befattningshavaren i fråga har en sådan ställning att han har möjlighet att till fondandelsägarnas skada påverka värdepapperstransaktioner som avser fonden.

I första stycket föreskrivs sålunda att styrelseledamot, verkställande eller vice verkställande direktör, revisor eller revisorssuppleant, chef för fondbolagets bokföring eller medelsförvaltning eller innehavare av annan ledande befattning i fondbolag inte får förvärva värdepapper från aktiefond som bolaget förvaltar eller sälja värdepapper till sådan fond. När det gäller person som är att betrakta som chef för bokföring eller medelsförvaltning eller som innehavare av annan ledande befattning, kan det i undantagsfall inte alltid stå klart för vederbörande befattningshavare att förbudet gäller för honom. Styrelsen eller verkställande direktören skall därför enligt andra stycket meddela befattningshavaren i fråga att befattningshavaren omfattas av förbudet i första stycket. Meddelandet skall självfallet ske utan dröjsmål. Det tillhör bankinspektionens tillsynsuppgifter att se till att bestämmelserna följs.

För att hindra att förbudet mot obehöriga värdepapperstransaktioner kringgås bör det emellertid, som anmärkts vid remissbehandlingen, också gälla för familjemedlemmar och företag som står fondledningen nära. Enligt tredje stycket gäller sålunda samma förbud för make till någon som tillhör personkretsen i första stycket och för omynligt barn som står under hans vårdnad. Förbudet kan också gälla vissa

juridiska personer. Två förutsättningar skall därvid vara uppfyllda, nämligen för det första att någon av de personer som ingår i personkretsarna i första eller tredje stycket eller flera av dessa personer tillsammans har sådan väsentlig ekonomisk gemenskap med en juridisk person — annan än fondbolaget — som grundas på andelsrätt eller därmed jämförligt ekonomiskt intresse och för det andra att befattningshavare som avses i första stycket har väsentligt inflytande på den juridiska personens verksamhet.

Första—tredje styckena har i huvudsak utformats med reglerna om skyldighet att anmäla innehav av aktier i lagen om registrering av aktieinnehav som förebild. Överträdelse av bestämmelserna i första och tredje styckena är straffbelagd i 50 §.

Som framgår av 50 § kan straff ådömas endast för olaga värdepappersaffärer som företas uppsåtligt eller av oaktsamhet. Någon straffsanktion föreligger sålunda inte för affärer där parterna är okända för varandra, t. ex. vid börstransaktioner.

Om ett fondbolags aktier skulle inregistreras vid börsen eller tas upp på fondhandlarlistan, är enligt lagen om registrering av aktieinnehav styrelseledamot eller annan person i ledande ställning skyldig att anmäla innehav av sådana aktier i fondbolaget som ägs av honom själv, hans make och barn samt juridisk person med vilken någon av dem har väsentlig ekonomisk gemenskap.

De styrelseledamöter som utsetts som representanter för fondandelsägarna bör vara helt obundna i förhållande till fondbolaget. De bör därför inte få äga aktier i detta eller vara anställda hos bolaget. Det är inte heller lämpligt att de är anställda hos förvaringsbank för aktiefond som fondbolaget förvaltar eller att de är ledamöter av styrelsen i banken eller i annat fondbolag. Av 7 § fjärde stycket följer att sådan ledamot inte heller får vara styrelsesuppleant i förvaringsbanken eller i annat fondbolag. Paragrafens fjärde stycke innehåller förbud i dessa hänseenden. Överträdelse av förbudet är belagd med straff enligt 50 §.

Aktiefond

9 §

I förevarande paragrafs första stycke, vilket motsvarar 11 § första stycket i utredningens förslag, anges vad en aktiefond består av. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.4.5.

I paragrafens andra stycke föreskrivs att aktiefond skall ha beteckning, varigenom fonden tydligt kan skiljas från andra fonder. Föreskriften motsvarar 11 § andra stycket i utredningens förslag. Utredningen har också föreslagit förbud för annan än fondbolag att i sin firma eller annars vid angivande av sin verksamhet använda orden värdepappersfond, aktiefond m. fl. liknande ord eller sammansättning

med sådana ord eller annan därmed förväxlingsbar beteckning (3 § utredningsförslaget). I detta sammanhang vill jag erinra om att Kungl. Maj:t till innevarande riksdags vårsession lagt fram proposition med förslag till ny firmalag, m. m. (prop. 1974: 4). I förslaget finns allmänna registreringsföreskrifter som skall garantera att firma har erforderlig särskiljningsförmåga och inte är vilseledande. Lagförslaget upptar också bestämmelser om s. k. sekundärt näringskännetecken, dvs. annat kännetecken än firma som näringsidkare jämte firman använder för sin verksamhet. Mot vilseledande användning av firma eller sekundärt näringskännetecken kan ingripande ske genom vitesförbud. Också andra i firmalagförslaget upptagna sanktioner kan bli aktuella. Jag anser det i och för sig mindre lämpligt att efter den nya firmalagens tillkomst ta in särskilda regler mot vilseledande benämningar i ny speciallagstiftning, bl. a. eftersom firmaprovningen i sådant fall skulle kompliceras för de myndigheter som registrerar firmor av olika slag. Förslaget till aktiefondslag innehåller därför inte särskilda föreskrifter om förbud mot användande av näringskännetecken. Under förutsättning att förslaget till ny firmalag antas av riksdagen, blir bestämmelserna i denna lag tillämpliga.

Den i förevarande paragraf föreslagna föreskriften att aktiefond skall ha beteckning, varigenom den tydligt kan skiljas från andra aktiefonder, förestavas av delvis andra skäl än hänsyn till firmainnehavarens eller allmänhetens intresse. Enligt 17 § företräder fondbolaget fondandelsägarna i frågor som rör aktiefonden. Vid förvaltningen av fonden handlar bolaget i eget namn men skall därvid också ange fondens beteckning. Att så sker kan således vara en förutsättning för att vissa rättsverkningar med avseende på fonden skall inträda, t. ex. rösträtt för aktier i fonden. Det är självfallet också av betydelse att, om ett fondbolag förvaltar flera fonder, medel, avkastning och värdepapper tillförs rätt fond och att risk för sammanblandning inte heller uppstår i andra sammanhang.

Som följer av 12 § skall fondens beteckning anges i fondbestämmelserna. Något hinder möter i och för sig inte mot att någon del av fondbolagets firma ingår i fondens beteckning. Skulle — som en remissinstans anfört — vid överlåtelse av fonden till annat fondbolag uppstå risk för att allmänheten därefter blir vilseledd på grund av namnlighet mellan fonden och det förutvarande fondbolaget, får detta problem, i likhet med vad som i allmänhet sker vid rörelseöverlåtelser, lösas i samband med överlåtelsen.

10 §

I denna paragraf anges att en aktiefond inte kan uppträda som självständigt rättssubjekt, dvs. fonden har inte ställning av juridisk person. Frågan har närmare behandlats i avsnitt 5.4.5. Paragrafen har ingen

motsvarighet i utredningens förslag. Som framgår av 1 § tillhör fonden fondandelsägarna. Fondbolaget är enligt 17 § första stycket företrädare för dem i frågor som rör fonden och kan inte frånträda ställföreträdarskapet i andra fall än som följer av 39 §.

11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att egendomen i en aktiefond är utmätningsfri (första stycket) och att fondandelsägare inte kan göras personligen ansvarig för förpliktelser som avser fonden (andra stycket).

En motsvarighet till paragrafens första stycke finns i 13 § första stycket utredningens förslag. Bestämmelserna i förevarande paragraf har närmare behandlats i avsnitt 5.4.5.

12 §

Denna paragraf, som i huvudsak stämmer överens med 14 § första stycket utredningens förslag, innehåller regler om fondbestämmelser och har delvis berörts i avsnitt 5.4.6. Föreskrifter om fondbestämmelser finns också i Europarådets rekommendation, art. 6, och i OECD-riktlinjerna, bl. a. i reglerna 1—4.

Av första stycket framgår att fondbestämmelser skall finnas för aktiefond och att fondbolaget skall upprätta sådana bestämmelser för den fond som bolaget skall förvalta. Fondbestämmelserna kan sägas utgöra den avtalsmässiga grunden för förhållandet mellan fondandelsägare och fondbolag.

Enligt paragrafens andra stycke skall i fondbestämmelserna lämnas upplysningar om fonden och fondverksamheten m. m. i de under punkterna 1—11 närmare angivna hänseendena.

I punkt 1 föreskrivs att aktiefonden, fondbolaget och förvaringsbanken skall anges i fondbestämmelserna. Uppgifter skall alltså lämnas om fondens beteckning samt om fondbolagets och förvaringsbankens namn. Därutöver kan det givetvis vara lämpligt att i fondbestämmelserna lämna också andra upplysningar för identifieringen, t. ex. postadress.

I bolagsordningen för fondbolag skall med tillämpning av bestämmelserna i 8 § aktiebolagslagen anges antalet styrelseledamöter och styrelsesuppleanter. Vidare skall tiden för styrelseledamots uppdrag anges och, om ledamöter och suppleanter inte skall väljas på bolagsstämma, hur de skall tillsättas. Eftersom vissa styrelseledamöter enligt 7 § andra stycket aktiefondslagen skall utses av fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem eller i andra hand av länsstyrelsen, är det väsentligt att den som förvärvar andel i en aktiefond på ett enkelt sätt kan få kännedom om hur andelsägarrepresentanterna utses. Det kan även vara av intresse för andelsägare att få vissa upplysningar om styrelsen. Punkt 2 i förevarande lagrum innehåller därför föreskriften

att fondbestämmelserna skall ange antalet — eller lägsta och högsta antalet — ledamöter och suppleanter i fondbolagets styrelse samt hur och för vilken tid de utses. Självfallet måste uppgifterna stämma överens med motsvarande uppgifter i bolagsordningen för fondbolaget.

Enligt *punkt 3* skall de allmänna riktlinjerna för placering av fondmedlen anges. Härvid skall framgå, om utländska värdepapper skall kunna förvärvas samt, om så är fallet, i vilken omfattning placering i sådana papper avses kunna ske.

Två remissinstanser har berört nu nämnda föreskrifter. I fråga om utländska värdepapper anser TCO att den maximala omfattningen av det utländska beståndet bör anges genom ett procenttal. Bankinspektionen förutsätter att inspektionen vid fastställandet av fondbestämmelserna skall kräva att däri närmare anges riktlinjerna för placeringspolitiken.

Jag anser att de riktlinjer fondbolagen skall ange för sin placeringspolitik inte får vara allmänt utformade. För den som avser att placera pengar i en aktiefond torde fondens inriktning i flertalet fall vara avgörande för investeringsbeslutet. Fondens placeringsinriktning måste därför, som bankinspektionen funnit, klart framgå av fondbestämmelserna. Det bör sålunda anges, om placeringarna skall ske med sikte främst på snabb kapitaltillväxt eller hög avkastning, om fonden skall ha speciell inriktning, t. ex. på viss bransch, osv. Det är också av vikt att det framgår av fondbestämmelserna, om utländska värdepapper skall ingå i fonden, eftersom bl. a. bedömningen av sådana papper kan kräva särskild sakkunskap.

Omfattningen av innehavet av utländska papper kan, som TCO antytt, anges genom en högsta eller lägsta procentsats i förhållande till fondens värde eller också på annat tydligt sätt.

Som framgår av avsnitt 5.4.10 i allmänna motiveringen och av kommentaren till 31 § har ett fondbolag frihet att välja mellan att obligatoriskt ge ut fondandelsbevis och att föra register över fondandelsinnehavet. Fondbolaget kan också av eget initiativ kombinera systemet med fondandelsbevis med förande av register och registersystemet med utgivande av särskilda bevis. Av fondbestämmelserna bör framgå, hur fondbolaget löst dessa frågor, liksom om bevis utfärdas på grundval av register, t. ex. enligt det av värdepapperscentralen tillämpade systemet. Enligt *punkt 4* skall framgå, om fondandelsbevis skall utfärdas eller om register skall föras. Rättssäkerheten kräver, att det klart framgår av fondbestämmelserna vad som skall gälla i nämnda hänseenden och vad fondandelsägaren har att iaktta för att komma i åtnjutande av sin andelsrätt. Fondbestämmelserna skall vidare enligt *punkt 5* ange, huruvida utdelning till fondandelsägarna skall ske, och, om utdelning skall ske, grunderna och sättet för denna. Det skall alltså framgå, om utdelning och annan avkastning skall föras vidare till fondandelsägarna

eller om fondering skall ske. Vidare skall anges, om realisationsvinster skall delas ut eller kvarstå i fonden. Fondbestämmelserna skall vidare lämna upplysning om det sätt på vilket utdelningen skall betalas ut till fondandelsägarna, t. ex. om utbetalning skall ske enligt regler som svarar mot bestämmelserna i lagen om förenklad aktiehantering.

I *punkt 6* föreskrivs att grunderna för beräkning av fondandelsvärdet skall anges. Föreskrifterna har ingen direkt motsvarighet i utredningens förslag. Hur fondandelsvärdet beräknas framgår av 30 § andra stycket. Vid beräkningen av fondens värde är det tillåtet att inräkna framtida skatteskulder i de övriga skulder som kan belasta en fond, under förutsättning att sådana skatteskulder skall beaktas enligt fondbestämmelserna. Om ett fondbolag vid beräkning av fondandelsvärdet förbehållit sig att göra avdrag för latent skatter, skall detta sålunda anges i fondbestämmelserna.

Enligt *punkt 7* skall i fondbestämmelserna anges de högsta tillägg till eller avdrag från fondandelsvärdet som får göras vid bestämmande av försäljnings- eller inlösningspris för fondandel. Vid försäljning av andelar får bolaget sålunda göra ett tillägg till försäljningspriset till täckning av bolagets utgifter för försäljningen. Som exempel på sådana kostnader kan nämnas kostnader för registrering, utfärdande av bevis och kostnader för marknadsföringen. Även courtage och andra sådana kostnader som kan uppkomma, då värdepapper som svarar mot fondandelsvärdet inköps, får inräknas i försäljningstillägget i den mån de inte skall tas ut ur fonden. På motsvarande sätt får vid inlösen av andelar göras avdrag från fondandelsvärdet för kostnader för inlösningsförfarandet och för kostnader vid försäljning av värdepapper som svarar mot fondandelens värde. Av fondbestämmelserna skall klart framgå, om courtagekostnaderna skall tas ut av nytillkommande och avgående fondandelsägare eller ur fonden.

En remissinstans anser att tilläggens och avdragens faktiska belopp skall anges i fondbestämmelserna. Jag vill emellertid inte förorda en föreskrift av sådan innebörd. Det är av praktiska skäl inte lämpligt att kräva att det aktuella faktiska beloppet skall stå i fondbestämmelserna. Bl. a. kan beloppet behöva ändras med relativt korta mellanrum. Det bör vara tillräckligt att i fondbestämmelserna anges att kostnadspåslaget bestäms som viss kvotdel av andelens pris eller att i bestämmelserna utsägs till vilka belopp som tilläggen resp. avdragen högst får uppgå.

Enligt *punkt 8* skall i fondbestämmelserna anges grunderna för den ersättning fondbolaget och förvaringsbanken har rätt att ta ut ur fonden för sin befattning med denna, dvs. när det gäller fondbolaget för dess förvaltning av fonden och när det gäller förvaringsbanken för dess omhändertagande av fonden.

Som påpekats både av utredningen och vid remissbehandlingen,

behöver ersättningens faktiska belopp inte anges. Ersättningen kan vara ett konkurrensmedel inte bara mellan fondbolag utan också mellan bankerna. Det bör därför inte krävas att det i fondbestämmelserna närmare anges hur ersättningen skall beräknas. Ersättningens storlek kan fastställas schablonmässigt, t. ex. i form av en högsta gräns, ställd i relation till fondens omslutning, eller på annat sätt.

Punkt 9 avser villkoren för försäljning och inlösen av fondandelar. Utredningens förslag innehåller inte någon motsvarighet till denna punkt, som emellertid svarar mot föreskrifter i Europarådets riktlinjer (art. 6 punkt 3 f). I fråga om villkoren för försäljning av fondandelar skall sålunda anges var andelarna säljs och på vilket sätt, t. ex. om de skall utbudas kontinuerligt eller endast finnas att tillgå under vissa tidsperioder. I det senare fallet skall tidsperioderna anges. Om det som förutsättning för förvärv av andelar krävs att köparen följer en viss inbetalningsplan, skall fondbestämmelserna innehålla uppgift härom. När det gäller inlösen av fondandelar skall det framgå var och hur detta kan ske. Det kan vidare vara lämpligt att fondbestämmelserna lämnar upplysning om fondbolagets inlösningsplikt, eftersom fondandelsägarnas rätt till inlösen av fondandelar är av grundläggande betydelse i lagstiftningen.

I *punkt 10* föreskrivs att räkenskapsår för fondbolaget och fonden skall anges. Enligt *punkt 11* skall i bestämmelserna anges när och var offentliggörande skall ske av fondandelarnas pris, av kvartalsredogörelser för fonden och av årsberättelser för fondbolaget och fonden.

Utöver de obligatoriska uppgifter som fondbestämmelserna skall innehålla enligt punkterna 1—11 står det fondbolaget fritt att till bestämmelserna foga uppgifter som bolaget vill låta komma till fondandelsägarnas kännedom. Sådana uppgifter kan t. ex. avse upplysningar om fondbolaget eller angivande av hur fondbestämmelse får ändras enligt 13 § andra stycket.

13 §

Denna paragraf innehåller föreskrifter om fastställelse av fondbestämmelser och om ändring av sådana bestämmelser. Paragrafen svarar mot 14 § andra stycket och 15 § i utredningens förslag och har behandlats i avsnitt 5.4.6. Enligt första stycket skall bankinspektionen pröva fråga om fastställelse av fondbestämmelser för fonden. Finner inspektionen att bestämmelserna strider mot lag eller annan författning eller att de är oskäligen för fondandelsägarna, skall fastställelse vägras. Bankinspektionens fastställelse av fondbestämmelser skall enligt 15 § föreligga, innan inspektionen meddelar tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet beträffande fonden. Fondbestämmelserna skall alltså ha fastställts, innan fondandelar får säljas. För att underlätta för köpare av fondandelar att få del av fondbestämmelserna föreskrivs i

37 § andra stycket att de fondbestämmelser som gäller för aktiefonden skall vara fogade vid årsberättelsen för fonden. På fondandelsbevis skall enligt 32 § första stycket punkt 5 anges bl. a. var fondbestämmelser kan erhållas. Om fondbolag för register enligt 31 §, skall bolaget lämna motsvarande upplysning på annat sätt (34 § första stycket).

Enligt *a n d r a s t y c k e t* skall fondbolags beslut om ändring av fondbestämmelse underställas bankinspektionen för godkännande. Förutsättningar för godkännande är att inspektionen finner att ändringen är befogad och att den föreslagna bestämmelsen är skälig för fondandelsägarna. Sistnämnda förutsättning innebär givetvis inte att inspektionen är förhindrad att godkänna ändringar som också tillgodoser fondbolagets intresse, t. ex. höjning av förvaltningsersättningen till bolaget. En fondandelsägare som inte vill godta ändringen bör ges tillfälle att lösa in sin andel, innan ändringen börjar tillämpas mot honom. För sådant ändamål föreskrivs att fondbestämmelse inte får tillämpas i sin nya lydelse förrän efter en viss tid, som regel tre månader, efter bankinspektionens godkännande. Inspektionen kan dock medge kortare frist. Fondbolaget skall offentliggöra ändringsbeslutet på sätt inspektionen bestämmer. Uppgifter om ändring av fondbestämmelse bör tas in i kvartalsredogörelse och årsberättelse. Därutöver kan bankinspektionen föreskriva att ändringsbeslutet offentliggörs på annat sätt, t. ex. genom annons i tidning, eller genom att fondandelsägarna erhåller personligt meddelande med ledning av register. En sådan föreskrift kan vara motiverad bl. a. om ändringen avser någon viktig del av fondbestämmelserna.

Fondbolags verksamhet

14—16 §§

Dessa paragrafer innehåller bestämmelser om tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet och därmed sammanhängande verksamhet samt förutsättningar för meddelande resp. återkallande av tillstånd. Bestämmelsen i 14 § första stycket har delvis motsvarighet i 1 § andra stycket i utredningens förslag. Bestämmelserna i 15 och 16 §§ svarar i huvudsak mot 2 § första resp. andra stycket utredningsförslaget (jfr också Europarådets rekommendation art. 2 p. 1 och OECD-riktlinjerna, reglerna 2 och 21). Paragraferna har i sina huvuddrag behandlats i avsnitt 5.4.7.

Bankinspektionen skall, innan tillstånd meddelas att utöva aktiefondsverksamhet, enligt 15 § andra stycket pröva att vissa förutsättningar är uppfyllda. Enligt *p u n k t 1* skall sålunda det tillämnade fondbolaget vara registrerat som aktiebolag enligt bestämmelserna i aktiebolagslagen. Det får förutsättas att fondbolagets stiftare redan på ett tidigt stadium av bolagsbildningen inhämtar bankinspektionens synpunkter på den planerade verksamheten. Innan stiftarna enligt 14 § aktiebolagslagen ansöker

om godkännande av stiftelsehandlingarna hos registreringsmyndigheten, bör sålunda inspektionen beredas tillfälle att yttra sig över dessa. Vidare skall enligt *punkt 2* fondbestämmelserna vara fastställda för den eller de fonder, som verksamheten avser. Hinder föreligger principiellt inte mot att fastställelse sker i omedelbart samband med tillståndsgivningen. Slutligen är enligt *punkt 3* en förutsättning för meddelande av tillstånd att bolaget är lämpligt att utöva verksamheten. Denna punkt har närmare behandlats i den allmänna motiveringen.

Riksbanksfullmäktige berör i sitt yttrande frågan, huruvida tillstånd för fondbolag att utöva aktiefondsverksamhet bör tidsbegränsas. Enligt min mening är de föreskrifter till andelsägarnas skydd som föreslås i aktiefondslagen — bl. a. bankinspektionens förhandsprövning av fondbolaget, fastställandet av fondbestämmelser, inspektionens kontinuerliga tillsyn samt möjligheten att återkalla tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet — tillräckliga från säkerhetssynpunkt. En tidsbegränsning av tillstånd kan dessutom verka hämmande på utvecklingen av verksamheten. Jag vill således inte förorda att en sådan möjlighet till tidsbegränsning införs i lagen.

17 §

Paragrafen, som delvis motsvarar 8 § i utredningens förslag, handlar om fondbolagets skyldigheter gentemot andelsägarna och bolagets befogenheter vid förvaltningen av aktiefond. Bestämmelser av liknande innehåll finns i Europarådets riktlinjer art. 7 punkterna 1 och 2. Paragrafen har i huvudsak behandlats i avsnitt 5.4.8.

I andra punkten i tredje stycket finns föreskrifter om rösträtt för aktier i fonden. En ingående redogörelse för denna fråga har lämnats i den allmänna motiveringen. Bestämmelsen innebär att fondandelsägarrepresentanterna beslutar om rösträtten med bindande verkan för bolaget. De kan antingen själva föreslå att rösträtt skall utövas eller att rösträtten skall utövas på visst sätt, t. ex. så att vissa av fondandelsägarnas gemensamma bästa förestavade syften uppnås. Fondandelsägarrepresentanterna kan också med bindande verkan för bolaget avvisa ett av styrelsens majoritet framlagt förslag om att rösträtt skall utövas eller hur denna skall utövas. Föreligger majoritet bland dessa representanter om hur en fråga som gäller rösträtten skall lösas, gäller majoritetens mening. Föreligger lika många röster för som emot, förfaller frågan, dvs. rösträtten kan inte utövas. Enligt tredje stycket tredje punkten skall beslut om utövande av rösträtt fattas på styrelsesammanträde.

I fråga om själva utövandet av rösträtten har utredningen föreslagit att bolaget inte annat än för särskilt fall får överlåta rösträtten till annan. Om rösträtten överlåts, skall bolaget utfärda noggranna anvisningar för dess utövande (8 § andra stycket utredningsförslaget). Utredningen framhåller att bolaget däremot inte bör få utfärda generella

och för flera tillfällen gällande fullmakter för annan att utöva röst-rätten. Förslaget i denna del har godtagits av de flesta remissinstanserna. Aktiebolagsutredningen har framhållit att överlåtelse av rösträtt enligt svensk rätt inte torde kunna ske på annat sätt än genom bemyndigande enligt fullmakt. För egen del vill jag erinra om att fullmäktig för aktieägare på bolagsstämma enligt 120 § aktiebolagslagen skall styrka sin behörighet genom skriftlig, dagtecknad fullmakt, om inte muntlig fullmakt ges på stämman. Enligt lagrummet gäller inte fullmakt för stämma som börjar senare än fem år efter fullmaktens utfärdande. Något hinder enligt nämnda lagrum att rösta med stöd av generellt meddelad fullmakt för den som styrkt sin behörighet torde inte föreligga. För att röstning genom fullmakt skall utövas på sätt som kan antagas stå i överensstämmelse med fondandelsägarnas gemensamma intresse, bör fondbolagets styrelse — om rösträtt enligt fondandelsägar-representanternas bestämmande skall utövas och bolaget inte självt skall utöva rösträtten — för varje särskilt fall besluta att uppdra åt annan att föra talan som fullmäktig på bolagsstämman i fråga. På sätt utredningen angett bör vid sådant uppdrag noggranna anvisningar om hur röstningen skall ske meddelas av fullmaktsgivarna. Jag förordar sålunda att som en fjärde punkt i tredje stycket upptas en bestämmelse av i huvudsak det innehåll som utredningen föreslagit.

18 §

Paragrafen innehåller bestämmelser som syftar till att förhindra att fondtillgångarna kommer i fondbolagets faktiska besittning. Som framhållits i avsnitt 5.4.8 får ett fondbolag i princip inte omhänderha egendom som hör till fonden. Medel som inflyter till bolaget vid försäljning av fondandelar får dock tas emot av bolaget men skall utan dröjsmål vidarebefordras till förvaringsbanken. Detta gäller också i fråga om kostnadstillägg som tillkommer fondbolaget. Det åligger förvaringsbanken att tillföra fonden resp. fondbolaget de influtna medlen. Beträffande placeringen av medel på bankräkning bör en allmän riktlinje för bolaget vara att medlen görs räntebärande och placeras på så förmånliga villkor som möjligt. När det gäller räntebärande konton med olika uppsägningstider bör hänsyn tas till det behov av likvida medel som bedöms föreligga för att möta eventuella krav på omedelbar utbetalning. Paragrafen har ingen motsvarighet i utredningens förslag.

19—22 §§

Dessa paragrafer innehåller placeringsregler i fråga om egendom som ingår i aktiefond.

Bestämmelserna i 19 § svarar i huvudsak mot 17 och 18 §§ i utredningens förslag. Huvuddragen av paragrafen har behandlats i avsnitt 5.4.8. I första stycket upptas den allmänna regeln att medel

som tillförs aktiefond skall, så snart det anses lämpligt, placeras i värdepapper, i den mån behov av likvida medel inte föreligger. Ett visst behov av likviditetsreserver torde alltid finnas, t. ex. för att utnyttja beräknade emissionserbjudanden eller för att möta erfarenhetsmässigt uppkommande behov av medel för inlösen av fondandelar.

Andra stycket innehåller bestämmelser om de slag av värdepapper som fondbolag får förvärva till aktiefond.

I punkt 1 anges huvudregeln för placering i svenska värdepapper. Bestämmelsen svarar mot 18 § punkterna 1 och 2 i utredningens förslag. Tillåtna placeringsobjekt är svenska värdepapper som noteras vid Stockholms fondbörs eller på lista som utges av sammanslutning av svenska fondkommissionärer.

Några remissinstanser anser att också vissa onoterade svenska värdepapper bör få förvärfvas. Stockholms handelskammare m. fl. framhåller att vissa sådana papper kan vara förstklassiga placeringsobjekt. För mindre och medelstora företags finansiering kan det sålunda vara av betydelse, om placeringsmöjligheterna omfattar också onoterade värdepapper. Liknande synpunkter anförs av bl. a. Svenska sparbanksföreningen, Sveriges köpmannaförbund, Skandifond och Sparinvest. I några yttranden föreslås att onoterade papper skall få förvärfvas upp till viss procent av fondens värde eller att det utan begränsningar i lagen endast skall anges i fondbestämmelserna i vilken utsträckning sådana papper får förvärfvas.

För egen del har jag samma uppfattning som utredningen och förordar därför att i princip endast noterade värdepapper skall tillåtas som placeringar. Som framgår av punkt 3 i detta stycke har ett fondbolag härutöver möjlighet att utnyttja vissa s. k. introduktionserbjudanden.

Enligt punkt 2 får fondmedel placeras i utländska värdepapper, om det är tillåtet enligt fondbestämmelserna och om värdepapperen är föremål för notering och handel vid fondbörs eller eljest under betryggande förhållanden. Bestämmelserna svarar delvis mot 18 § 3 i utredningens förslag.

Utredningen har föreslagit uttrycket större fondbörs. Svenska bankföreningen tolkar förslaget så att ett värdepapper får förvärfvas till en aktiefond, om det är föremål för regelbunden omsättning på börsplatsen och blir noterat i någon vederhäftig specialpublikation. Stockholms handelskammare m. fl. anmärker att uttrycket inte ger utrymme för förvärfv av sådana värdepapper som köps och säljs "över disk" (over the counter) i Amerikas förenta stater.

Den försäljning som i Förenta staterna sker "över disk" — och som bl. a. omfattar bank- och försäkringsbolagsaktier — står under uppsikt av den federala tillsynsmyndigheten. Jag ser ingen anledning att utesluta sådana placeringsmöjligheter. Den av utredningen uppställda

kvalifikationen, att den fondbörs vid vilken värdepapper är föremål för handel och notering skall vara större, har såsom alltför obestämd inte tagits med i departementsförslaget. Det ingår i bankinspektionens tillsynsbefogenheter att se till att allmänna säkerhetskrav inte eftersätts vid placeringarna. I praktiken torde det endast bli fråga om köp av värdepapper i länder med utvecklad värdepappersmarknad och i vilka fondbörserna står under tillsyn av det allmänna eller under annan betryggande kontroll.

Punkt 3 innehåller ett undantag från kraven i punkterna 1 och 2 att placering skall ske i värdepapper som noteras och är föremål för handel vid fondbörs etc. Om det finns sannolika skäl att anta att aktier, obligationer och andra värdepapper, som utbjuds till försäljning, inom ett år kommer att inregistreras vid fondbörs eller noteras på den svenska fondhandlarlistan, får de förvärvas. Enligt tredje stycket i paragrafen skall sådana värdepapper avyttras, om de inte blivit inregistrerade eller noterade inom den föreskrivna ettårstiden. Som framgår av det följande skiljer sig bestämmelserna i förevarande punkt från utredningens förslag så till vida att en längre tidsfrist för avyttring av onoterade papper föreslås.

Bankinspektionen anför att uttrycket "sannolika skäl" kan medföra tolkningssvårigheter när det gäller förvärv av utländska värdepapper. Bl. a. med tanke på svårigheten att bedöma nyintroduktioner vid olika internationella former av börsliknande handel och risker för olämpliga placeringar avstyrker inspektionen att onoterade utländska värdepapper får förvärvas i avvaktan på introduktion vid fondbörs.

För egen del vill jag framhålla följande. Värdepapper som inregistrerats vid Stockholms fondbörs underkastas en förhandsprövning av börsstyrelsen. Enligt börsordningen (1969: 546) för Stockholms fondbörs skall ansökan om inregistrering av aktier vara åtföljd av bl. a. uppgift om aktiernas ungefärliga marknadsvärde och spridning bland allmänheten, ungefärliga antalet aktieägare samt bolagets årsredovisningar och revisionsberättelser för de fem senaste räkenskapsåren. För obligationer och andra skuldförbindelser gäller i stort sett motsvarande fordringar. Vidare gäller enligt börsordningen vissa krav på aktiekapitalets eller obligationslånets storlek. På grund av de fastställda reglerna för börsstyrelsens prövning kan fondbolaget med hög grad av sannolikhet bedöma, om inregistrering kommer att ske.

Också de värdepapper som redovisas på fondhandlareföreningens lista är föremål för en bedömning, innan de tas upp på listan. Fondhandlareföreningen prövar sålunda ansökningar om upptagande på listan och avgör när ett papper skall avföras därifrån. Föresättning för notering är att det finns en marknad för papperet och att detta är föremål för omsättning. Liksom utredningen anser jag därför att värdepapper, som väntas bli noterade på fondhandlarlistan, i nu berörda hänseenden

kan jämföras med papper som beräknas bli börsintroducerade och därför bör få förvärvas under samma förutsättningar. Någon anledning att härvid göra skillnad mellan svenska och utländska värdepapper synes inte föreligga. Med hänsyn till det anförda anser jag sålunda att utredningens förslag när det gäller sannolikhetsbedömningen bör godtas i fråga om de aktier som inregistreras eller noteras i Sverige. När det gäller värdepapper som avses bli noterade i utlandet kan det ibland, som bankinspektionen påtalat, vara svårt att bedöma lämpligheten av placeringarna. Detta torde emellertid inte vara fallet vid utbud av värdepapper enligt offentliga prospekt som anger att ansökan om registrering på utländsk fondbörs skall göras, om det kan förutsättas att en förhandskontakt ägt rum mellan det emitterande institutet och börsen i fråga. Inspektionen torde ha möjlighet att kontrollera sådana uppgifter. Jag anser därför att förvärv av papper, som avses bli inregistrerade på utländsk fondbörs, också bör vara tillåtna enligt lagen.

Utredningen har föreslagit att den tillåtna tiden för innehav av introduktionspapper inte skall få överstiga sex månader. Denna tidsfrist har av några remissinstanser, bl. a. bankinspektionen och kommerskollegium, uppfattats som alltför snäv. Stockholms handelskammare m. fl. anser att någon tidsgräns inte bör anges i lagen. Underhandsförsäljning till en aktiefond kan enligt instanserna vara en lämplig väg för att ge ett företags aktier den spridning som krävs för börsintroduktion. Fonden kan i sin tur medverka till ytterligare spridning genom försäljningar. Medverkan i sådana transaktioner kan vara i fondandelsägarnas intresse även om en avsedd börsintroduktion ligger ett år eller längre fram i tiden.

Som framgår av den allmänna motiveringen är jag av den uppfattningen att endast värdepapper som har hög likviditet och vars värde lätt kan fastställas bör få ingå i en aktiefond. Placeringar bör därför inte tillåtas i andra introduktionspapper än sådana som inom en relativt nära framtid kommer att uppfylla förutsättningarna för inregistrering eller notering. En längre tidsfrist för innehavet än utredningen föreslagit är emellertid enligt min mening befogad, bl. a. därför att en alltför kort tid i vissa lägen skulle kunna möjliggöra spekulationer mot fonden och därigenom bli till skada för fondandelsägarna. I 19 § tredje stycket departementsförslaget föreskrivs därför — delvis efter mönster av 55 § banklagen — att värdepapper som inte inregistrerats eller noterats, dvs. uppförts på fondhandlarlistan, inom ett år från förvärvet, skall avyttras så snart det lämpligen kan ske.

Punkt 4 motsvarar delvis 18 § tredje stycket i utredningens förslag och syftar till att möjliggöra förvärv av emissionsbevis (exempelvis teckningsrättsbevis vid nyemission och optionsbevis vid skuldebrev förknippade med nyteckningsrätt), som medför rätt att teckna eller erhålla värdepapper vilka utgör tillåtna placeringar enligt bestämmelsen i punkterna 1—3.

Enligt *punkt 5* får fondmedel placeras i skattkammarväxlar. Några remissinstanser har föreslagit att placeringar skall få göras också i andra värdepapper, t. ex. i skuldebrev utfärdade av bank, försäkringsbolag, kreditaktiebolag, m. m. Avsikten med bestämmelsen i *punkt 5* är att möjliggöra kortvariga placeringar av likvida medel. I likhet med utredningen och flertalet remissinstanser anser jag att detta syfte tillgodoses genom möjlighet till placering i skattkammarväxlar.

Paragrafens tredje stycke har berörts under *punkt 3*.

Fjärde stycket innehåller förbud för fondbolaget att placera fondmedel i bolagets egna aktier eller i andelar i aktiefonden. Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i utredningens förslag. Fondbolagsaktier torde i vart fall tills vidare inte komma i fråga för notering enligt andra stycket *punkt 1* och är därför som onoterade värdepapper förbjudna placeringsobjekt. Att som tillgång i fonden redovisa andelar i denna skulle strida mot god redovisningssed och dessutom innebära ett olämpligt förfarande i andra hänseenden. Med hänsyn till fondandelsägarnas intresse av uttryckligt skydd mot obehöriga eller olämpliga förfoganden har bestämmelsen dock ansetts böra ingå i departementsförslaget. Ett jämförligt förbud finns i 69 § aktiebolagslagen, enligt vilken aktiebolag i princip inte får förvärva egen aktie.

Utredningen anser (se närmare avsnitt 3.3.9) att förvärv till en aktiefond av fondandelar i andra aktiefonder bör vara tillåtna enligt de allmänna reglerna för värdepappersförvärv. Sådana placeringar får dock inte ske enligt Europarådets rekommendation art. 10 *punkt 3*. Enligt OECD-rekommendationen får upp till 15 % av fondtillgångarna placeras i fondandelar i andra fonder, som tillämpar samma begränsningsregel (regel 10). Sveriges advokatsamfund avstyrker en rätt till förvärv av andelar i andra fonder.

För egen del anser jag att ett förbud eller andra begränsningar för placering av fondmedel i andra aktiefonder skulle få ringa praktisk betydelse och därför inte bör införas i lagen. Som utredningen framhållit kan dessutom sådana förvärv i vissa fall framstå som befogade, t. ex. när det gäller att utnyttja sakkunskap i ledningen för en branschfond eller vid investeringar i länder med liten aktiemarknad. I andra fall däremot skulle förvärv av fondandelar kunna tänkas strida mot fondandelsägarnas intresse, t. ex. om förvärv sker i större omfattning och förvaltningskostnaderna därigenom blir onormalt höga. Under sistnämnda förhållanden bör bankinspektionen kunna ingripa inom ramen för sin allmänna tillsynsbefogenhet.

20 §

Föreskrifterna i denna paragraf, som har en förebild i art. 10 *punkt 4* i Europarådets rekommendation, innebär i praktiken att köp och försäljningar av värdepapper till eller från fonden normalt inte får

ske till oförmånligare pris än gällande marknadsvärde. Avsteg från regeln får dock göras, om särskilda skäl föreligger. Föreskrifterna har inte någon motsvarighet i utredningens förslag.

Marknadsvärdet brukar anges som det pris vilket ett värdepapper betingar när prisbildningen regleras av tillgång och efterfrågan. Om värdepapper köps eller säljs över börs, blir priset den betalkurs eller någon av de betalkurser som noterats på börsdagen. Värdepapperstransaktionerna kan emellertid också göras utanför börsen. Gäller det ett papper, för vilket betalkurs inte noterats vid tillfället i fråga, får självfallet en bedömning av marknadsvärdet ske med ledning av senaste köp- och säljkurs. Om det är påkallat av särskilda skäl, bör avsteg från marknadsvärdet kunna göras. Ett fondbolag önskar t. ex. att till fonden förvärva en större post av aktier i ett visst bolag och vill därvid inte riskera att börskursen stiger på grund av denna efterfrågan. Förvärvet kan vara till andelsägarnas förmån, även om priset ligger något högre än börskursen. Eftersom fondbolaget har att vid förvaltningen uteslutande ta till vara fondandelsägarnas intressen, bör bolaget i sådana fall kunna göra avslut som avviker från senaste börskurs eller uppskattningsvärde. När det gäller introduktionspapper, dvs. värdepapper som avses i 19 § 3, kan ett fastställande av marknadsvärdet ställa ännu större krav på särskild sakkunskap. Även i dessa fall bör fondbolaget kunna diskretionärt pröva, om priset är skäligt.

21 §

Denna paragraf innehåller vissa placeringsregler med sikte på riskfördelning av fondegendomen. Bestämmelserna i paragrafens två första stycken har i huvudsak behandlats i avsnitt 5.4.8.

I första stycket fastslås bolagets allmänna skyldighet att se till att aktiefonden får en med hänsyn till intresset av riskspridning lämplig sammansättning av värdepapper. Fondegendomen skall alltså placeras enligt riskspridningsprincipen. Denna bestämmelse har inte någon uttrycklig motsvarighet i utredningens förslag.

I andra stycket, som i allt väsentligt svarar mot 19 § första stycket utredningsförslaget, anges som huvudregel att värdepapper med samme utfärdare inte får mot vederlag förvärvas till aktiefond i sådan omfattning att värdet av sådana papper genom förvärvet kommer att överstiga tio procent av fondens värde. Bankinspektionen får medge att procenttalet överskrids, om särskilda skäl föreligger. Självfallet skall inspektionen härvid beakta att intresset av riskfördelning fortfarande blir tillgodosett. Någon övre gräns för bankinspektionens dispensrätt anges inte till skillnad från utredningens förslag. Vid tillämpning av bestämmelserna i detta stycke är förhållandena vid tidpunkten för förvärvet avgörande. Om ett visst aktieinnehav sålunda skulle komma att överskrida den tillåtna procentsatsen genom kursstegring, är fondbolaget inte på

grund härav skyldigt att sälja aktier för att återställa relationerna. Uppkommer fråga om ytterligare förvärv av aktier av samma slag, skall emellertid tioprocentgränsen eller den högre gräns, som bankinspektionen kan ha fastställt, beaktas.

I tredje stycket behandlas ett speciellt undantag från begränsningsreglerna i andra stycket. Tioprocentgränsen eller den högre gräns som bankinspektionen kan ha medgett får sålunda överskridas vid förvärv i samband med emissioner i bolag, vars aktier ingår i fonden. Sådana emissioner kan avse aktier eller konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. I fråga om aktier avses härvidlag endast nyemissioner. Eftersom förbudet i andra stycket endast gäller förvärv mot vederlag, får aktier genom fondemission på grundval av tidigare aktieinnehav alltid mottagas. Aktier och skuldebrev som förvärvats mot vederlag skall emellertid enligt tredje stycket avyttras så snart det lämpligen kan ske och senast ett år efter förvärvet, om värdepapperen inte vid något tillfälle under ettårsperioden kunnat inrymmas inom tioprocentgränsen eller den av bankinspektionen eventuellt medgivna högre gränsen. Bestämmelserna svarar med vissa avvikelser mot 19 § andra stycket i utredningens förslag. Detta förslag avser endast nyemission av aktier. Vidare skall den föreskrivna relationen mellan aktieinnehav och fondvärde enligt utredningsförslaget återställas redan efter sex månader. Flera remissinstanser förordar en längre tidsfrist eller föreslår att ingen tid över huvud taget anges i lagen. Med beaktande bl. a. av att värdepapperen kan utsättas för kurstryck nedåt under tiden närmast efter det att nyteckning skett har tidsfristen, som framgått av det anförda, i departementsförslaget utsträckts till ett år. Bankinspektionen kan härutöver enligt departementsförslaget medge ytterligare uppskov med avyttringen, om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan vara att man på goda grunder kan räkna med att få ut ett fördelaktigare pris eller att sälja papperen utan förluster om tiden förlängs.

Utredningsförslaget innehåller i 19 § tredje stycket en erinran om att fondbolag bör ägna särskild uppmärksamhet åt att intresset av riskfördelning inte åsidosätts genom förvärv av värdepapper som utfärdats av företag vilka är förbundna med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap. Bolaget har emellertid enligt 21 § första stycket departementsförslaget en allmän skyldighet att beakta intresset av riskfördelning. Bolagets åliggande i detta hänseende övervakas även av bankinspektionen. Jag anser det därför inte nödvändigt att i lagen införa den av utredningen föreslagna bestämmelsen.

22 §

Denna paragraf motsvarar i huvudsak 20 § i utredningens förslag och har också motsvarigheter i Europarådets och OECD:s riktlinjer (art. 11 punkt 1 resp. regel 9).

Enligt paragrafen, som har behandlats i avsnitt 5.4.8, får inte mer än fem procent av röstvärdet för aktierna i ett och samma aktiebolag sammanlagt ingå i de aktiefonder som ett fondbolag förvaltar. Enligt 119 § första stycket aktiebolagslagen gäller som huvudregel att varje aktie, för vilken rösträtt får utövas, berättigar till en röst. Avvikande bestämmelser får dock tagas in i bolagsordningen. Olika röstvärde för aktier i bolaget får emellertid inte bestämmas så, att röstvärdet för någon aktie överstiger tio gånger röstvärdet för annan aktie (119 § andra stycket aktiebolagslagen). Tillämpning av dessa bestämmelser kan sålunda få till följd att större del än fem procent av aktiekapitalet i ett bolag ingår i en aktiefond, t. ex. om det är fråga om preferensaktier med ett röstvärde av 1/10.

23 §

Paragrafen svarar mot 16 § i utredningens förslag och innehåller bestämmelser som begränsar fondbolags rätt att besluta om utbetalning av medel som ingår i aktiefond. Föreskrifterna kan ses som en komplettering till övriga regler som syftar till att åstadkomma skydd för fondegendomen. De utbetalningar som fondbolaget får besluta om avser endast ändamål som kan anses ingå som led i bolagets förvaltning av fonden, nämligen förvärv av värdepapper till fonden, utdelning till andelsägarna, inlösen av fondandelar, utbetalning av ersättning till fondbolaget dels för kostnader för försäljning och inlösen av fondandelar, dels för bolagets förvaltning av fonden, samt slutligen betalning av skatter eller avgifter som belastar fondegendomen eller fullgörande av andra förpliktelser som avser fonden. Förpliktelser av sistnämnda slag kan uppkomma t. ex. vid teckning av aktier.

Förvaringsbanken skall enligt 29 § första stycket kontrollera, att fondbolagets beslut om utbetalning av medel avser ändamål som anges i 23 §. Förvaltningskostnad, som utgörs av ersättning till förvaringsbank, kan banken tillgodogöra sig enligt 29 § tredje stycket.

24 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om upptagande av lån i aktiefondsverksamheten och om pantsättning av fondegendom. Första stycket innehåller ett allmänt förbud mot lån eller pantsättning. I andra stycket finns bestämmelser om undantag i vissa fall från huvudregeln. Paragrafen har i huvudsak behandlats i avsnitt 5.4.8.

Paragrafen har viss motsvarighet i 12 § andra stycket utredningens förslag, enligt vilket fondegendom inte får överlåtas som säkerhet eller pantsättas. Det av utredningen föreslagna förbudet mot att överlåta fondegendom som säkerhet har inte upptagits i departementsförslaget. En säkerhetsöverlåtelse torde vara att betrakta som ett kringgående

av pantsättningsförbudet och det har därför inte ansetts erforderligt att i lagtexten särskilt ange att säkerhetsöverlåtelser inte är tillåtna.

Enligt 12 § andra stycket i utredningens förslag är avtal, som träffas i strid mot förbudet att pantsätta egendom i fonden, ogiltigt. Som framgår av avsnitt 3.3.7 avses med nämnda bestämmelse att förhindra att en presumtiv panthavare skall kunna kräva att få ut den egendom som pantförskrivningen gäller. Sveriges advokatsamfund avstyrker att en bestämmelse om sådant avtals ogiltighet mot envar införs i lagen. Advokatsamfundet anser det inte vara riktigt att ogiltighetspåföljden skall gå ut över en godtroende tredje man.

För egen del instämmer jag i vad advokatsamfundet anfört och föreslår därför till skillnad från utredningen inte någon ogiltighetsklausul. Om fondbolag bryter mot förbudet i 24 § första stycket att ta upp lån eller pantsätta fondegendom och fondandelsägarna därigenom tillfogas skada, blir bestämmelserna i 49 § om skadestånd tillämpliga. I övrigt gäller allmänna skadestandsregler. Verkan av god tro vid avtal mellan fondbolag och annan blir i detta fall liksom vid rättshandlingar i allmänhet mellan fondbolag och tredje man att bedöma enligt allmänna regler. I anslutning till dessa spørsmål, som berörts av aktiebolagsutredningen, vill jag framhålla följande. Fondbolaget företräder enligt 17 § fondandelsägarna i frågor som rör fonden. Bolaget handlar vid förvaltningen i eget namn och skall därvid ange fondens beteckning. Om fondbolaget skulle handla i strid mot aktiefondslagen och t. ex. till en aktiefond köpa värdepapper som inte får förvärvas eller större aktiepost än som är tillåtet enligt begränsningsreglerna i lagen, torde, som aktiebolagsutredningen påpekat, förvärvets giltighet i vissa fall kunna bli beroende av säljarens goda eller onda tro. Säljaren torde inte kunna åberopa okunnighet om bestämmelserna i fråga om de slag av värdepapper som får förvärvas till en aktiefond eller om begränsningsreglerna i fråga om röstvärdet i 22 §. Avtal i strid mot dessa paragrafer torde därför bli ogiltigt. Gäller avtalet däremot t. ex. en aktiepost som inte överstiger tio procent av fondvärdet kan god tro föreligga på säljarens sida. Frågan om ond eller god tro och verkan därav får bedömas enligt allmänna avtalsrättsliga regler.

25 §

Enligt denna paragraf, som motsvarar 10 § i utredningens förslag, har fondbolag rätt att tillgodogöra sig ersättning ur fonden för sin förvaltning av aktiefond. En förutsättning härför är dock att grunderna för ersättningen är angivna i fondbestämmelserna (12 § 8).

Förvaringsbank

26 §

Denna paragraf motsvarar i huvudsak 21 § i utredningens förslag. Bestämmelser om förvaringsbank finns i art. 13 och 14 i Europarådets riktlinjer. En allmän föreskrift om förvaring av aktiefonds tillgångar ges i regel 18 i OECD:s rekommendation.

I första stycket föreskrivs att för aktiefond skall finnas en förvaringsbank, som utses av fondbolaget. En bestämning av begreppet förvaringsbank lämnas i 1 §, där bankens huvudsakliga arbetsuppgifter beskrivs. Banken skall anges i de fondbestämmelser som enligt 12 § upprättas av fondbolaget. Bolagets val av förvaringsbank underställs bankinspektionen i samband med att fondbestämmelserna prövas och fastställs av inspektionen enligt 13 §.

Utredningen har föreslagit att förvaringsbank skall ha notariatavdelning. Någon tvekan om innebörden av uttrycket notariatavdelning torde i allmänhet inte föreligga. Det kan emellertid ifrågasättas, om inte en sådan bestämmelse innebär en onödig detaljreglering. Det ligger i fondbolagets intresse att överlåta förvaringen av fondegendomen till bankinstitut som har nödvändig kompetens för uppdraget som förvaringsbank. Med hänsyn härtill och då det ankommer på tillsynsmyndigheten att fastställa de för aktiefond upprättade fondbestämmelserna, i vilka skall lämnas bl. a. uppgift på förvaringsbanken, bör tillräcklig säkerhet föreligga att uppdraget anförtros bankinstitut med nödvändiga personella resurser och betryggande förvaringsmöjligheter. Något behov av att i lagen särskilt föreskriva att bankinstitut som utses till förvaringsbank skall ha notariatavdelning föreligger därför inte enligt min mening. Jag anser det vidare obehövligt att i lagen ange att ett sådant bankinstitut skall stå under bankinspektionens tillsyn, eftersom detta redan följer av gällande bestämmelser för de svenska bankinstituten.

Enligt andra punkten i första stycket kan bankinspektionen medge att flera förvaringsbanker utses för en och samma fond, om särskilda skäl föreligger. Denna dispensmöjlighet har tillkommit efter påpekanden från några remissinstanser. Som exempel på sådana särskilda skäl kan nämnas att en aktiefond växt till betydande storlek. Det bör emellertid ankomma på bankinspektionen att noga pröva frågan om dispens eftersom en uppdelning på flera förvaringsbanker inte får medföra fara från säkerhetssynpunkt eller andra nackdelar för fondandelsägarna eller försvåra tillsynen från bankinspektionens sida. Det har inte ansetts erforderligt att särskilt ange i lagtexten att bankinspektionen kan återkalla sitt medgivande enligt denna paragraf, om särskilda skäl till undantag inte längre kan anses föreligga.

Enligt andra stycket krävs att bankinstitut som utses till för-

varingsbank skall vara svenskt, dvs. banken skall vara bildad enligt svensk lag och sålunda registrerad i Sverige. Med bankinstitut avses i detta sammanhang affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor. Av sparbankerna torde normalt endast de större komma i fråga som förvaringsbank med hänsyn till de anspråk som från fondbolags och fondandelsägares sida kan ställas på service, personella resurser, förvaringsanordningar m. m. I detta sammanhang bör erinras om att jordbrukets kreditkassor, som består av centralkassor och jordbrukskassor, enligt 30 § lagen om jordbrukskasserörelsen inte utan tillstånd av bankinspektionen får mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Tillstånd får meddelas endast om kassan med hänsyn till sin organisation och förvaringsanordningar samt fonder kan handha sådan verksamhet på ett betryggande sätt. För kreditkassornas del fordras alltså särskilt tillstånd för att sådan kassa skall kunna utses till förvaringsbank. I den mån särskilda bestämmelser ej meddelas i aktiefondslagen rörande förvaringsbanks verksamhet, gäller de regler som meddelats för sådant bankinstituts verksamhet i allmänhet, dvs. lagen om bankrörelse, lagen om sparbanker och lagen om jordbrukskasserörelsen.

27 §

I denna paragraf, som motsvarar 22 § andra stycket i utredningens förslag, föreskrivs hur förvaringsbank skall förvara egendom som ingår i aktiefond och förfara med medel som inflyter i aktiefondsverksamheten. Någon motsvarighet till dessa regler finns inte i Europarådets eller OECD:s riktlinjer.

I 1 § anges att förvaringsbank är en bank som förvarar tillgångarna i aktiefond och som tar emot inbetalningar och ombesörjer utbetalningar som avser fonden. I OECD:s standardregler finns inte någon motsvarande beskrivning, medan Europarådets riktlinjer i art. 14 innehåller en utförlig uppräknning av förvaringsbankens åligganden m. m.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.9) har framhållits att det är ett väsentligt krav att lagen skapar tillfredsställande garantier för att den egendom som ingår i aktiefond alltid hålls avskild från fondbolagets tillgångar och att fondeegendomen i övrigt förvaras på ett för fondandelsägarna betryggande sätt. Som ett uttryck för dessa tankegångar föreskrivs i första stycket att de värdepapper som ingår i aktiefond skall nedsättas i öppet förvar hos förvaringsbank. Med nedsättning i öppet förvar avses här, i likhet med t. ex. nedsättning av omyndigs värdehandlingar enligt föräldrabalken, att värdehandlingarna skall ligga öppna för den förvaltande banken. Detta innebär att de, i motsats till förvaringsformen slutet förvar, inte skall förvaras i ett av deponenten, dvs. den som nedsatt egendomen, tillslutet eller förseglat konvolut e. d. Om inte särskilt avtal träffas mellan banken och deponenten, gäller vid öppet förvar enligt allmänna villkor att banken skall

förvara värdehandlingarna, inkassera utfallande avkastnings- och kapitalbelopp, underrätta deponenten om nyteckningar, fondemissioner, utlottningar, konverteringar m. m.

I första stycket anges vidare att förvaringsbanken omedelbart på räkning skall sätta in medel som flyter in i aktiefondsverksamheten. Av 18 § framgår att det åligger fondbolag att se till att sådana medel utan dröjsmål överförs till förvaringsbanken. Där föreskrivs också att bolaget ej får omhänderha egendom som ingår i aktiefond. All egendom som ingår i en aktiefond skall alltså omhänderhas av förvaringsbank.

I andra stycket ges särskilda regler om förvaring av utländska värdepapper som ingår i en aktiefond. Utredningen har ansett att det av praktiska skäl bör vara möjligt att anförtro förvaringen av sådana värdepapper åt lämplig utländsk kreditinrättning och att anmälan härom skall göras till bankinspektionen. Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de flesta remissinstanserna. Även jag ansluter mig till utredningens förslag. Något formellt godkännande av utländskt förvaringsinstitut förutsätts inte skola ske.

Med kravet att det utländska förvaringsinstitutet skall vara lämpligt avses i första hand att förvaringen kan bedömas vara betryggande från säkerhetssynpunkt och att det allmänt sett inte finns anledning till anmärkningar beträffande institutet i fråga. Som utländskt förvaringsinstitut kan anlitas även annan än bank, om institutet från nyss angivna synpunkter kan anses lämpligt. Uppgiften som förvaringsinstitut gäller endast förvaringen av de utländska värdepapper som deponeras där och innebär inte att övriga uppgifter som ankommer på en förvaringsbank övergår på det utländska förvaringsinstitutet.

28 §

Paragrafen motsvarar 22 § tredje stycket i utredningens förslag och behandlar förvaringsbanks befattning med fondandelsbevis.

Fondandelsbevis som fondbolaget utfärdat men som ännu inte försålts till allmänheten eller som inlösts eller utbytts representerar i och för sig inget värde eller någon egendom som tillhör fonden. Det är emellertid betydelsefullt att alla ej utelöpande fondandelsbevis förvaras på betryggande sätt. I paragrafen föreskrivs därför att utfärdade men ej försålda fondandelsbevis samt bevis som inlösts eller utbytts men ej makulerats skall omhänderhas av förvaringsbanken. Inlösta eller utbytta bevis skall makuleras, om de inte skall ges ut på nytt. Utan att det särskilt föreskrivits bör gälla att bevis skall makuleras i betryggande ordning, t. ex. genom kontroll av revisorer och anteckning om åtgärden.

29 §

Första och tredje styckena motsvarar 24 § första stycket och 25 § i utredningens förslag. Andra stycket har ingen motsvarighet i förslaget.

Av 17 § framgår bl. a. att fondbolaget vid förvaltning av aktiefond skall handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse och att beslutanderätten över den egendom som ingår i fonden tillkommer fondbolaget. För att så långt möjligt säkerställa att fondegendomen kommer till avsedd användning och att utbetalningar således inte sker för ovidkommande ändamål har förvaringsbanken, i likhet med vad som gäller enligt utländsk lagstiftning, också tilldelats en kontrollerande funktion såvitt avser utbetalning av medel ur fonden. Banken skall härigenom kunna hindra att fondmedel utbetalas för andra syften än sådana som kan anses förenliga med aktiefondsverksamheten. I paragrafens första stycke föreskrivs därför att förvaringsbank får betala ut medel från räkning som avses i 27 § första stycket endast om fondbolaget beslutat det och om utbetalningen avser ändamål som anges i 23 §.

Den kontroll som ankommer på förvaringsbanken måste ligga på det formella planet. Från bankens sida skall alltså någon bedömning inte ske av t. ex. lämpligheten av att förvärva vissa värdepapper eller storleken av en beslutad utdelning. Banken har endast att kontrollera att fondbolaget har fattat beslut om utbetalning och att denna avser sådant ändamål som anges i 23 §. Är dessa villkor uppfyllda, skall banken verkställa fondbolagets beslut utan vidare prövning. I annat fall har banken att meddela fondbolaget varför den anser sig inte kunna verkställa beslutet. Skulle förvaringsbanken vägra att göra utbetalning enligt fondbolagets beslut, skall fondbolaget enligt andra stycket underställa frågan bankinspektionens prövning. Sådana fall torde bli sällsynta men kan, om de blir aktuella, förutsättas vara av sådan karaktär att de alltid bör prövas av bankinspektionen. Mot inspektionens beslut kan enligt 48 § talan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Enligt tredje stycket ges förvaringsbanken rätt att utan beslut av fondbolaget tillgodogöra sig ersättning ur aktiefond för sitt omhändertagande av fonden. Grunderna för ersättningen skall enligt 12 § andra stycket punkt 8 anges i fondbestämmelserna. Givetvis skall förvaringsbanken meddela fondbolaget alla nödvändiga upplysningar beträffande ersättningen såsom hur den beräknats, vilka åtgärder och vilken tid den avser, m. m. Detta är nödvändigt bl. a. med hänsyn till fondbolagets skyldighet att lämna redovisning för sin förvaltning av aktiefond. En kontroll av förvaringsbanks uttag ur aktiefond ingår i den tillsyn som bankinspektionen utövar över aktiefondsverksamheten.

Fondandel och fondandelsbevis m. m.

30 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 26, 30 och 32 §§ i utredningens förslag. Den innehåller förutom allmänna bestämmelser om andelar i aktiefond vissa grundläggande föreskrifter om hur värdet av en fondandel skall beräknas och hur andelens försäljnings- resp. inlösningspris skall bestämmas. Föreskrifter av liknande innehåll finns i art. 4 och 5 punkt 2 i Europarådets riktlinjer samt i reglerna 19 och 24—26 i OECD:s rekommendation.

I första stycket anges att andelarna i en aktiefond skall vara lika stora, dvs. avse samma kvotdel av fonden, och medföra lika rätt till den egendom som ingår i fonden. Detta innebär att varje andel alltid skall ha samma värde som var och en av de övriga andelarna i samma aktiefond. Genom denna föreskrift förhindras att det i en aktiefond finns fondandelar med sinsemellan olika värde. Någon motsvarighet till preferensaktier kan alltså aldrig uppkomma.

En fondandels värde är vid varje tillfälle beroende av aktiefondens storlek och antalet fondandelar. Värdet av en andel vid ett visst tillfälle uträknas enligt andra stycket första punkten genom att aktiefondens aktuella värde delas med antalet vid tillfället utelöpande fondandelar. Inlösta andelar skall självfallet inte medräknas.

I fråga om beräkningen av fondens värde ges i andra stycket *andra punkten* den föreskriften att detta värde skall beräknas genom att från tillgångarna i fonden avdrages de skulder som avser denna. Skulder som sålunda skall dras av från fondtillgångarna kan utgöras av beslutade men ej utbetalade utdelningar till fondandelsägarna, beslutade men ej utbetalade ersättningar till fondbolaget eller förvaringsbanken eller ännu ej erlagda likvider, avgifter eller andra kostnader i samband med förvärv av värdepapper till fonden. Till skulder som givetvis skall beaktas hör också debiterade oguldna skatter. En i detta sammanhang aktuell fråga är hur man skall ta hänsyn till sådana framtida skulder som latentas skatteskulder, dvs. ännu ej debiterade skatter. Utredningen, som diskuterat denna fråga närmare i betänkandet (s. 151—153), förordar att avdrag från fondtillgångarna vid beräkning av fondandelsvärdet skall göras även för framtida skatter, om detta följer av fondbestämmelserna. I dessa skulle enligt utredningen även anges storleken av eventuella avdrag, t. ex. viss procentuell andel av tillgångarnas värde, uppbyggnaden avkastning eller föreliggande värdestegring på värdepapperen i fonden.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag i nämnda avseende allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Även jag ansluter mig till vad utredningen anfört i denna fråga. I lagen har sålunda uttryckligen angetts att de skulder som skall dras av från fondtillgångarna vid beräkning av fondens värde skall inbegripa framtida skatteskulder, om sådana

skall beaktas enligt fondbestämmelserna. Dessa skall enligt 12 § andra stycket punkt 6 ange grunderna för beräkning av fondandelsvärdet. Av fondbestämmelserna skall sålunda framgå i vilken utsträckning hänsyn skall tas till latent skatteskulder vid beräkning av fondandelsvärdet. Det bör ankomma på bankinspektionen att vid sin prövning av fondbestämmelserna beakta denna fråga.

Enligt andra stycket *tredje punkten* regleras värderingen av tillgångarna bara såvitt avser värdepapper. Dessa skall värderas med ledning av gällande marknadsvärde. Begreppet gällande marknadsvärde har tidigare kommenterats under 20 §. Skulle det visa sig svårt att fastställa marknadsvärdet, ankommer det på fondbolaget att med iakttagande av god redovisningssed göra en så realistisk och objektiv värdering som förhållandena medger.

I andra stycket *fjärde punkten* föreskrivs att det åligger fondbolag att fortlöpande beräkna fondandelsvärdet. Det får ankomma på varje fondbolag att bedöma hur ofta en beräkning behöver ske. Ett aktuellt fondandelsvärde måste finnas både vid försäljning och inlösen av fondandelar. Omsättningen av andelar i varje aktiefond kommer därför att bli avgörande för hur ofta fondandelsvärdet behöver fastställas. Det anförda innebär alltså att detta värde skall beräknas kontinuerligt så ofta som det behövs av praktiska skäl. När det gäller större aktiefonder torde behov föreligga att fastställa fondandelsvärdet så gott som varje börsdag.

Tredje stycket innehåller allmänna bestämmelser om försäljnings- resp. inlösningspriset på en fondandel. Den närmare bestämningen av sådant pris får ankomma på fondbolaget. Föreskrifter om beräkningsgrunderna skall finnas i fondbestämmelserna. Av 12 § andra stycket punkt 7 framgår att i dessa alltid skall anges de högsta tillägg till eller avdrag från fondandelsvärdet som får göras vid bestämmande av försäljnings- resp. inlösningspris för fondandel.

Försäljningspriset på en fondandel, dvs. det belopp som en nytillträdande fondandelsägare måste erlagga, utgörs först och främst av det på försäljningsdagen gällande fondandelsvärdet. I den mån det är tillåtet enligt fondbestämmelserna, får tillägg till fondandelsvärdet göras med försäljningskostnader och kostnader vid inköp av värdepapper till fonden. Till försäljningskostnader hör sådana direkta kostnader som fondbolaget har för bl. a. reklam, tryckning och hantering av fondandelsbevis. Vidare kan beaktas sådana kostnader som courtage, stämpel och andra utgifter i samband med inköp av värdepapper till fonden. De olika kostnadstilläggen kan självfallet inte fastställas för varje enskild försäljning av en fondandel utan deras storlek får bestämmas efter genomsnittsberäkningar. Beräkningsgrunderna skall anges i fondbestämmelserna. En differentiering av kostnadstillägget så som sker i nuvarande aktiefonder kan göras inom ramen för det i fondbestämmel-

serna angivna högsta beloppet. Det bör tilläggas att bank eller mäklare vid försäljning av fondandelar givetvis kan ta ut provision för sina tjänster på samma sätt som vid försäljning av aktier m. m.

Inlösningspriset på en fondandel grundas på det vid inlösningstillfället gällande fondandelsvärdet, vilket fondandelsägaren i princip bör vara berättigad att få ut vid inlösen av sin fondandel. På motsvarande sätt som i fråga om försäljningspriset kan emellertid inlösningspriset påverkas av de med inlösningsförfarandet förenade kostnaderna, i den mån det är tillåtet enligt fondbestämmelserna. Från fondandelsvärdet får dras kostnader för inlösningsförfarandet, t. ex. hanterings- och kontorskostnader, samt kostnader för försäljning av värdepapper ur fonden såsom courtage och stämpel. Avdrag bör få göras för sistnämnda slag av kostnader, även om värdepapper ur fonden inte behöver försälas direkt i samband med inlösen i fråga. Fondbolaget bör sålunda ha rätt att vid varje inlösen göra ett schablonmässigt beräknat avdrag för att täcka sådana kostnader som nu nämnts.

31 §

Denna paragraf, som inte har någon direkt motsvarighet i utredningens förslag, innehåller de grundläggande bestämmelserna om fondbolags skyldighet att ge ut fondandelsbevis eller föra register över innehav av fondandelar. Föreskrifter av motsvarande innehåll finns i Europarådets riktlinjer art. 3 punkt 1 och i den inledande definitionen i OECD-reglerna.

I enlighet med den lösning som jag förordat i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.10) bör fondbolagen ha frihet att välja mellan ett system med obligatoriskt utgivande av fondandelsbevis och ett system med register över innehav av fondandelar, eventuellt kombinerat med utgivande av särskilda bevis. I paragrafen föreskrivs därför att fondbolag skall utfärda fondandelsbevis till varje fondandelsägare eller föra register över innehav av andelar i fonden. Bestämmelsen innebär att fondandelsbevis alltid skall ges ut till andelsägarna i viss aktiefond, om register ej förs för fonden. Den innebär också att register måste föras, om fondandelsbevis inte utfärdas. Något hinder finns inte enligt lagen att kombinera dessa system så att fondbolag för en fond dels utger fondandelsbevis och dels för ett register. En förutsättning måste därvid självklart vara att en sådan kombination utformas så att den inte skapar oklarhet i fråga om rättsverkningarna för fondandelsägarna. En tänkbar kombination, som kan vara lämplig för vissa fonder i vilka utdelning lämnas till andelsägarna, är att efter mönster av lagen om förenklad aktiehantering ge ut kuponglösa fondandelsbevis och dessutom föra ett register till vilket kan knytas rätten till utdelning. Utbetalningarna av utdelning kan då ske på grundval av registret och med hjälp av ADB-teknik på samma sätt som tillämpas av värdepapperscentralen. Vilket

system som fondbolaget tillämpar för en aktiefond skall enligt 12 § andra stycket punkterna 4, 5 och 9 anges i fondbestämmelserna för fonden. Som jag framhållit i den allmänna motiveringen måste naturligtvis enhetliga regler gälla för en och samma aktiefond. I den mån föreskrifterna i fondbestämmelserna om fondandelsbevis eller register m. m. går utöver vad som anges i lagen, ankommer det på bankinspektionen att pröva att föreskrifterna inte strider mot lagen och att de i övrigt är tillfredsställande för fondandelsägarna från bl. a. rättssäkerhetssynpunkt.

32 §

I paragrafen meddelas bestämmelser om fondandelsbevis och om bevisens innehåll. Delvis motsvarande föreskrifter finns i 27 § första och andra styckena utredningsförslaget.

I första stycket anges att fondandelsbevis skall ställas till innehavaren eller till viss man eller order. Vilken typ av fondandelsbevis som används för en och samma aktiefond skall anges i fondbestämmelserna för fonden. Första stycket innehåller också föreskrifter om vilka uppgifter som obligatoriskt skall anges på ett fondandelsbevis. Beviset skall sålunda ange enligt *punkt 1* aktiefondens beteckning, fondbolaget och förvaringsbanken, enligt *punkt 2* nummer eller annan beteckning för fondandelsbeviset och enligt *punkt 3* det antal fondandelar som beviset avser. Beviset kan således avse en persons hela innehav av fondandelar. Nummer eller annan beteckning för fondandel behöver inte anges, eftersom fondandelsbeviset har nummer eller annan beteckning. Något formellt hinder föreligger dock inte mot att på fondandelsbevis anges även nummer eller beteckning på varje fondandel som beviset avser.

Enligt första stycket *punkt 4* skall fondandelsbevis ange hur inlösen, pantsättning och överlåtelse av fondandel skall ske. Denna föreskrift är viktig med hänsyn till att delvis olika regler kommer att gälla beroende på vilken typ av fondandelsbevis som utfärdas och om register över fondandelsinnehavet förs eller ej. Här bör erinras om att fondbestämmelserna skall innehålla föreskrifter bl. a. om fondandelsbevis eller, om sådana bevis ej utfärdas, om register över innehav av fondandelar samt om villkoren för försäljning och inlösen av fondandelar (12 § andra stycket punkterna 4 och 9). De upplysningar som skall lämnas i fondandelsbevis bör självfallet göras kortfattade och kunna innehålla hänvisningar till fondbestämmelserna. På fondandelsbevis skall slutligen enligt *punkt 5* anges var fondbestämmelser, kvartalsredogörelser och årsberättelser för fonden kan erhållas. Enligt 38 § andra stycket skall kvartalsredogörelse och årsberättelse hållas tillgängliga hos fondbolaget och på de platser i övrigt som anges i fondbestämmelserna. På fondandelsbevis bör bl. a. lämnas upplysning om fondbolagets postadress.

I andra stycket föreskrivs att fondandelsbevis skall undertecknas av fondbolaget eller på dess vägnar av annan enligt bolagets uppdrag. Av praktiska skäl har lämnats möjlighet för annan än bolaget, t. ex. den som i bolagets ställe för register över fondandelsinnehavet, att underteckna fondandelsbevis. Av beviset skall i sådant fall framgå att det undertecknats på fondbolagets vägnar. Härav följer att fondbolaget ansvarar för de åtaganden som framgår av beviset. Självfallet skall beviset undertecknas av personer som är behöriga att teckna fondbolagets eller dess uppdragstagares firma. Namnteckning av styrelseledamot eller firmatecknare får enligt andra stycket andra punkten återges genom tryckning eller på liknande sätt. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 34 § första stycket aktiebolagslagen och 3 § andra stycket lagen om förenklad aktiehantering.

33 §

Paragrafen innehåller bestämmelser, varigenom de rättsregler som gäller för löpande skuldebrev i princip blir tillämpliga på fondandelsbevis. I fråga om utdelningskuponger till fondandelsbevis hänvisas till skuldebrevslagen. Paragrafen svarar delvis mot 28 § i utredningens förslag.

I enlighet med vad jag framhållit i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.10) bör de regler som gäller för aktier och skuldebrev så långt möjligt vara normgivande för vad som bör gälla för fondandelsbevis. Även om fondandelsbevisen från teoretiska utgångspunkter inte kan jämföras med aktier eller skuldebrev, kan de från praktisk synpunkt ändå i de flesta avseenden behandlas på samma sätt som nämnda värdepappershandlingar.

I fråga om fondandelsbevis skall enligt första stycket första punkten, om annat inte följer av aktiefondslagen eller fondbestämmelserna, i tillämpliga delar gälla vad i skuldebrevslagen föreskrivs om löpande skuldebrev. Utredningen har i sitt betänkande (s. 127—128) lämnat en närmare redogörelse för vissa civilrättsliga konsekvenser när det gäller skuldebrevslagens tillämpning på fondandelsbevisen. Jag kan i allt väsentligt instämma i det där förda resonemanget. Av intresse är bl. a. följande. Bland de bestämmelser i skuldebrevslagen, vilka blir tillämpliga på fondandelsbevisen, är de i 13 § skuldebrevslagen intagna legitimationsreglerna. Är fondandelsbeviset ställt till innehavaren, skall således den som har det i händer förmodas äga rätt att kräva inlösen av beviset. Om fondandelsbeviset är ställt till viss man eller order och innehas av annan än den till vilken det är ställt, skall också den som har det i händer förmodas äga rätt att begära inlösen, om han till stöd för sin rätt kan åberopa lydelsen av sammanhängande, till honom fortgående skriftliga överlåtelse, även om någon av dem är ställd till innehavaren eller tecknad in blanco. Enligt särskild föreskrift i första stycket *andra*

punkten skall denna legitimationsregel också gälla, om den som innehar sådant fondandelsbevis och enligt fondbolagets påskrift på beviset anges vara ägare till fondandel som beviset avser. Sådan påskrift skall enligt *tredje punkten* göras endast om innehavaren av beviset styrker sitt förvärv av fondandel som beviset avser.

Föreskriften i andra punkten om verkan av att fondbolaget gjort anteckning på beviset om ägaren har en motsvarighet i 23 § första stycket i aktiebolagsutredningens förslag till ny aktiebolagslag. Rörande motiven till denna bestämmelse kan hänvisas till betänkandet SOU 1971: 15 s. 165. De skäl som där anförts i fråga om aktiebrev kan åberopas också såvitt avser fondandelsbevis. Föreskriften i förevarande paragraf andra punkten innebär att den som innehar fondandelsbevis ställt till viss man eller order och enligt fondbolagets anteckning på beviset anges vara ägare till ifrågavarande fondandel skall anses legitimerad på samma sätt som om fondandelsbeviset varit försett med till honom fortgående kedja av överlåtelse. Den som i god tro förvärvat fondandelsbeviset behöver inte kräva att beviset åtföljs av handlingar som fyller ut en lucka i fångskedjan. Prövningen av att denna lucka är täckt av ett giltigt förvärv ankommer på fondbolaget, när anteckning på beviset begärs på grund av förvärv efter luckan.

I sådana fall där fondandelsbeviset är ställt till innehavaren blir fondbolaget — på grund av innehållet i 19 § skuldebrevslagen — befriat från vidare betalningsskyldighet genom att till innehavaren erlagga gällande inlösningspris. Skulle det visa sig att innehavaren inte var ägare till fondandelsbeviset eller behörig att på dennes vägnar uppbära beloppet i fråga, är betalningen ändå giltig, förutsatt att bolaget inte kände till att beloppet kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som, efter omständigheterna, skäligen bort iaktas. I fråga om fondandelsbevis som är ställt till viss man eller order gäller samma regel, om betalningen för beviset uppbärs av den, som enligt den nyssnämnda legitimationsregeln skall förmodas äga rätt att kräva inlösen av beviset, eller av någon som skäligen kan hållas för denne eller antas vara berättigad att handla på hans vägnar.

I 15—17 §§ skuldebrevslagen finns vissa bestämmelser i fråga om de invändningar som en gäldenär är berättigad att framställa mot den som, efter överlåtelse, i god tro kommit i besittning av löpande skuldebrev. Ett huvudsyfte med denna typ av skuldebrev är att man vid förvärv av det skall kunna utgå från att man får en fordringsrätt mot gäldenären utan att man närmare skall behöva ta reda på om det mellan gäldenären och föregående borgenär fanns någon omständighet som gjorde, att gäldenären inte var skyldig att infria skuldebrevet hos denne. Enligt skuldebrevslagens bestämmelser kan därför flera av de invändningar, som gäldenären kunnat framställa mot den förutvarande borgenären, ej åberopas gentemot en ny borgenär, vilken i god tro förvärvat skulde-

brevet. Om dessa regler tillämpas på förhållandet mellan ett fondbolag och den som förvärvat ett fondandelsbevis från annan än bolaget, kan bolaget inte mot en godtroende förvärvare av beviset invända, att detsamma utan bolagets vilja kommit ur dess besittning. Däremot torde bolaget kunna åberopa, att fondandelsbeviset är förfalskat.

Utmärkande för de löpande skuldebrevsen är att de kan vara föremål för s. k. godtrostsförvärv. Bestämmelser härom finns i 14 § skuldebrevslagen. I fråga om fondandelsbevis som är ställt till innehavaren innebär detta att den som i god tro förvärvat beviset och får det i sin besittning blir ägare till beviset även om den, från vilken förvärvet skett, inte var bevisets rätte ägare eller behörig att på ägarens vägnar förfoga över beviset. Detsamma gäller beträffande fondandelsbevis som är ställt till viss man eller order, om överlåtelsen verkställs av den, som enligt den förut berörda legitimationsregeln skall förmodas äga rätt att begära inlösen av beviset, eller av någon som skäligen kan hållas för denne eller antas vara berättigad att handla på hans vägnar. I detta sammanhang kan även hänvisas till 22 § första stycket skuldebrevslagen. Tillämpat på fondandelsbevis som nu nämnts medför denna föreskrift att den som förvärvat ett sådant bevis inte vinner skydd mot överlåtarens borgenärer förrän han fått beviset i besittning.

Aktiefondslagen hindrar inte att fondbolag ger ut fondandelsbevis med utdelningskuponger. Enligt andra stycket gäller om sådana kuponger vad som föreskrivs i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev. I nämnda paragrafer lämnas regler om utdelningskuponger till aktiebrev. 24 § innebär i huvudsak att kuponghavare är berättigad att mot kupongens överlämnande uppbära utdelningen, även om han ej är aktieägare, och att kupongen behandlas som ett löpande skuldebrev så snart beslut om utdelning fattats. Enligt 25 § upphör rätten till utdelning, om utdelningskupong ej företetts för inlösen inom tre år från förfalldagen. Gör någon inom samma tid anmälan att kupong förstörts eller förkommit, kan han få ut betalning, även om han ej kan forete kupongen, under förutsättning att han kan göra sin rätt till kupongen sannolik. Som jag förut anfört föreslås i detta sammanhang även viss ändring i 24 § skuldebrevslagen. Genom hänvisningen till 24 och 25 §§ i skuldebrevslagen och genom den föreslagna ändringen i skuldebrevslagen görs alltså nämnda bestämmelser tillämpliga även på utdelningskuponger till fondandelsbevis.

34 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om fondbolags skyldighet att vid registerföring lämna vissa uppgifter till fondandelsägarna. Vidare regleras frågan om annan än fondbolaget får föra registret.

I första stycket föreskrivs skyldighet för fondbolag, som

med hänsyn till fondbestämmelserna ej behöver utfärda fondandelsbevis utan i stället skall föra register, att lämna fondandelsägare vissa uppgifter som om bolaget hade varit skyldigt att utfärda fondandelsbevis. Denna uppgiftsskyldighet skall fondbolag fullgöra genom att i stället för fondandelsbevis lämna fondandelsägaren skriftlig bekräftelse på att hans fondandelsinnehav registrerats samt upplysningar i de hänseenden som avses i 32 § första stycket 1, 4 och 5. Skriftlig bekräftelse på registreringen kan lämnas i form av bestyrkt utdrag ur registret, intyg eller dylikt. Sådan handling skall endast ha funktionen av att vara ett bevis om att registrering skett för viss namngiven person av dennes innehav av en eller flera fondandelar. Handlingen är alltså inte något värdepapper i juridisk mening. Innehav av en skriftlig bekräftelse om registrering är inte någon nödvändig förutsättning för att fondandelsägaren skall kunna utöva sina rättigheter i denna sin egenskap. Företeende av sådan handling utgör inte heller någon tillräcklig legitimation som andelsägare. Avgörande är i stället registreringen av fondandelsinnehavet. Genom föreskriften i första stycket är andelsägarna i sådana fonder, där fondandelsbevis ej utfärdas, tillförsäkrade samma uppgifter som alla andra fondandelsägare med undantag av att den skriftliga bekräftelsen självfallet inte kan innehålla uppgifter som avser fondandelsbevis. Någon föreskrift om att handlingen måste innehålla uppgift om nummer eller annan beteckning på fondandel har inte ansetts erforderlig. Det står emellertid fondbolaget fritt att ta med även andra uppgifter än de i lagen föreskrivna.

Enligt andra stycket kan fondbolag uppdra åt annan att föra register för fondbolagets räkning och fullgöra uppgifter som har samband därmed. Det ankommer givetvis på fondbolaget att bedöma, om registerföringen m. m. lämpligen bör överlåtas till annan. Det kan t. ex. visa sig rationellt och ekonomiskt förmånligt att överlåta sådana uppgifter till värdepapperscentralen. Till skillnad från vad som gäller enligt lagen om förenklad aktiehantering kan uppdraget att föra register m. m. även lämnas åt annan än värdepapperscentralen, t. ex. åt annat bolag som tillhandahåller dataservice. En förutsättning för att uppdraget skall få lämnas till sådant företag måste dock vara att det finns garantier för att registret kommer att föras på ett riktigt sätt. Det bör därför ankomma på bankinspektionen att pröva, om förutsättningar för att överlåta registreringen och andra uppgifter föreligger. För ett medgivande från bankinspektionens sida bör krävas att inspektionen har möjlighet till insyn i det tilltänkta registerförande företaget. Om det skulle visa sig att registret ej förs på ett tillfredsställande sätt, har bankinspektionen givetvis rätt att i enlighet med sina allmänna tillsynsbefogenheter göra erinringar, påkalla åtgärder och i sista hand återkalla tillståndet för fondbolaget att överlåta registerföringen och andra uppgifter till ifrågasvarande företag.

35 §

I denna paragraf, som närmast motsvarar 31 § utredningsförslaget, ges de grundläggande bestämmelserna om inlösen av fondandelar. Föreskrifterna har sin motsvarighet i art. 5 punkt 2 i Europarådets riktlinjer samt i definitionen och regel 26 i OECD:s riktlinjer.

Varje fondandelsägare skall ha en i princip ovillkorlig rätt att på begäran få sin andel inlöst med medel ur aktiefonden. Denna rätt är av central betydelse för fondandelsägarna. Eftersom de inte har rätt att begära upplösning av fonden, kan inlösningsrätten ses som en ersättning härför samtidigt som den ger dem möjlighet att snabbt få ut värdet av sin insats i fonden. Inlösningspriset skall beräknas enligt de regler som angetts i 30 § och i fondbestämmelserna. Utan uttrycklig föreskrift skall, i enlighet med Europarådets riktlinjer, gälla att i fondbestämmelserna inte får göras någon inskränkning i andelsägarens rätt till inlösen. Ett undantag från rätten till inlösen gäller dock enligt 40 § första stycket, där det föreskrivs att fondandelar ej får säljas eller inlösas under den tid förvaringsbank omhänderhar förvaltningen av aktiefond. I sådana speciella situationer som där avses, t. ex. om bankinspektionen återkallat fondbolagets tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet eller om fondbolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs, kräver hänsynen till fondandelsägarnas gemensamma intresse att även rätten till inlösen för tillfället upphävs i avvaktan på slutligt beslut om fondens framtid.

Inlösen av en fondandel skall enligt huvudregeln i första stycket ske omedelbart. Praktiskt sett bör inlösningen genomföras så att ett belopp motsvarande inlösningspriset tas ut ur fonden, i första hand av kontanta medel eller medel på bankräkning, för att betalas ut till den inlösningsberättigade. Fondandelsbevis, som kan ha utfärdats, skall därvid överlämnas till förvaringsbanken.

Om likvida medel inte finns tillgängliga utan medel för inlösen måste anskaffas genom försäljning av värdepapper ur fonden, skall enligt andra stycket sådan försäljning ske så snart som möjligt och senast fem börsdagar efter det inlösningen begärdes hos fondbolaget. Denna tidrymd bör, som utredningen framhållit, medge ett normalt realiserande av lämpliga värdepapper ur fonden. En väsentlig uppgift för fondbolaget är självfallet att göra en lämplig avvägning av behovet av likvida medel, så att riskerna kan anses obetydliga att fondbolaget tvingas realisera värdepapper vid olämpliga tidpunkter. Sedan försäljning skett, skall inlösningsskyldigheten fullgöras av fondbolaget så snart försäljningslikviden influtit. Någon yttersta tidsgräns för fullgörande av denna skyldighet har alltså inte fastställts. Normalt bör emellertid likvid inflyta inom några få dagar vid försäljning av värdepapper inom landet.

Om det kan antagas att försäljning inom den angivna femdagarsfristen skulle väsentligt missgynna övriga fondandelsägares intressen, får tids-

fristen överskridas efter anmälan till bankinspektionen. Det är här närmast fråga om vissa oförutsedda eller katastrofbetonade situationer, t. ex. om ett mycket stort antal fondandelsägare samtidigt eller under kort tid begär inlösen. Om fondbolaget i ett sådant fall skulle vara tvunget att inom den föreskrivna femdagarsfristen sälja ett stort antal värdepapper, skulle detta kunna medföra ett pristryck nedåt på marknaden, vilket skulle vara till nackdel både för de fondandelsägare som begärt inlösen och för övriga fondandelsägare. Någon yttersta tidsgräns har inte ansetts med hänsyn till de skiftande förhållanden som kan föreligga. Det får ankomma på bankinspektionen att följa tillämpningen av undantagsregeln och vid behov göra erinringar eller andra ingripanden hos ifrågavarande fondbolag.

I tredje stycket föreskrivs att begäran om inlösen får återkallas endast om fondbolaget medger det. Avsikten med föreskriften är att fondbolag och aktiefond inte skall belastas med onödiga kostnader med anledning av en begäran om inlösen som görs t. ex. i spekulations syfte och som sedan återkallas innan inlösen fullgjorts. I departementsförslaget har inte tagits med en av utredningen föreslagen bestämmelse att fondbolaget äger påfordra att för inlösen avsett fondandelsbevis överlämnas till förvaringsbanken mot vederbörligt kvitto vid begäran om inlösen som ej verkställs omedelbart. Enligt min mening bör fondbolaget självt avgöra, om ett sådant krav skall uppställas, utan att det behöver anges i lagen.

Redovisning

36 §

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 33 § första stycket utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om fondbolags skyldighet att avge kvartalsredogörelse för aktiefond som bolaget förvaltar och har delvis kommenterats i avsnitt 5.4.11. En motsvarighet finns i art. 9 punkt 2 i Europarådets riktlinjer. Enligt regel 5 i OECD:s rekommendation begränsas redovisningsskyldigheten till minst en gång om året.

För fondandelsägarna är det av stor betydelse att de får en regelbundet återkommande redovisning för fondbolags förvaltning av aktiefonden. Det är också från allmän synpunkt väsentligt att fondbolagen med jämna tidsmellanrum öppet redovisar viktigare delar av aktiefondsverksamheten och fondens ställning. Enligt paragrafen skall fondbolag för varje kalenderkvartal senast en månad efter utgången av kvartalet avge kvartalsredogörelse för aktiefond som bolaget förvaltar. Undantag från denna redovisningsskyldighet kan ske enligt 38 § första stycket. De större aktiefondsföretagen lämnar redan nu redogörelser för aktiefondsställning varje kvartal. Det är naturligt att det i samband med andra

regler om tillsynen över fondbolag föreskrivs skyldighet för bolagen att översända kvartalsredogörelserna till bankinspektionen.

Beträffande uppgifterna i kvartalsredogörelsen överensstämmer *punkterna 1—5* i sak med utredningsförslaget. Därutöver har intagits en bestämmelse att redogörelsen skall innehålla uppgifter av väsentlig betydelse för fondverksamheten. Som exempel på sådana uppgifter kan nämnas ändring av fondbestämmelserna och viktigare ändringar rörande fondbolaget eller förvaringsbanken. Vidare har i departementsförslaget upptagits en *punkt 6*, på grund varav fondbolag i redogörelsen skall ange värdet vid inlösen av en fondandel efter avdrag för kostnader enligt 30 § tredje stycket 2, dvs. kostnader för inlösningsförfarandet och för försäljning av värdepapper från fonden. Det har ansetts vara av intresse för fondandelsägarna att detta värde alltid anges i kvartalsredogörelse och årsberättelse.

Uppgifterna under *punkterna 1—6* skall avse viss dag under redovisningsperioden, i allmänhet den sista börsdagen för kvartalet. Redovisningen av aktier skall innehålla uppgift om varje aktiebolag och aktieslag. Redovisningen av obligationer och andra värdepapper skall innehålla motsvarande uppgifter. Med det i *punkt 2* angivna värdet av de olika slagen av värdepapper avses marknadsvärdet den angivna dagen. Vad som avses med marknadsvärde framgår av kommentaren till 20 §. Frågan om vilka skulder som skall anses belöpa på fonden och som alltså skall anges i kvartalsredogörelse har närmare kommenterats under 30 §.

37 §

I paragrafen ges föreskrifter om fondbolags skyldighet att avge årsberättelse för aktiefond som bolaget förvaltar. Motsvarande bestämmelser finns i 33 § andra stycket utredningsförslaget. I art. 8 punkt 1 i Europarådets riktlinjer och i regel 5 i OECD:s rekommendation finns föreskrifter med liknande innehåll.

Årsberättelse skall avges senast två månader efter räkenskapsårets utgång och innehålla dels de uppgifter som skall intas i kvartalsredogörelse och dels de ytterligare uppgifter som nämns i *punkterna 2—5*. De angivna uppgifterna utgör endast minimikrav beträffande vad som skall upptagas i årsberättelsen och det står självfallet fondbolagen fritt att därutöver i berättelsen lämna de uppgifter som kan anses vara av intresse. Jag har inte ansett det nödvändigt att, som en remissinstans föreslagit, i lagen föreskriva att årsberättelsen skall innehålla även fondbolagets årsredovisning med förvaltningsberättelse, balansräkning, resultaträkning och revisionsberättelse. I lagen ges inte heller närmare föreskrifter om efter vilka metoder redovisning skall lämnas. Det bör givetvis åligga fondbolag att utan uttryckligt stadgande härom iakttaga god redovisningssed.

38 §

Denna paragraf motsvarar i huvudsak 33 § tredje och fjärde styckena utredningsförslaget.

Årsberättelse bör få ersätta kvartalsredogörelse, om denna skulle ha avgetts samtidigt eller inom två månader före årsberättelsen. Bestämmelsen i första stycket har utformats i enlighet härmed. Den innebär att kvartalsredogörelse inte behöver lämnas, om redogörelsen skulle ha avsett samma tid som den sista delen av räkenskapsåret eller avviker därifrån med endast en månad före eller efter räkenskapsårets slut.

I andra stycket föreskrivs att kvartalsredogörelse och årsberättelse skall så snart det kan ske hållas tillgängliga hos fondbolaget och på de platser i övrigt som anges i fondbestämmelserna. I lagen har inte uppställts något krav på att handlingarna skall tillhandahållas i sådan omfattning att varje fondandelsägare kan få ett exemplar och inte heller att offentliggörande skall ske genom annonsering eller dylikt. Enligt 12 § andra stycket punkt 11 skall dock fondbestämmelserna alltid innehålla uppgift om när och var offentliggörande skall ske av de nämnda redovisningshandlingarna.

Upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet

I 39—45 §§ behandlas de fall där ett fondbolag av olika anledningar upphör med förvaltningen av en aktiefond eller med aktiefondsverksamheten över huvud taget. En övergång av förvaltningen eller verksamheten kan ske på grund av att fondbolaget frivilligt överlåter denna eller att fondbolaget enligt lagen inte längre har rätt att utöva verksamheten. I fondbolagets ställe kan inträda förvaringsbanken eller ett annat fondbolag.

Bestämmelserna har delvis motsvarighet i art. 15 och 16 i Europarådets riktlinjer medan liknande regler saknas i OECD:s rekommendation.

39 §

Denna paragraf svarar delvis mot 34 § första och andra styckena, 35 § och 36 § första stycket i utredningens förslag.

Första stycket innehåller en uppräkningslista av de olika fall då ett fondbolags aktiefondsverksamhet skall upphöra. *Punkterna 1 och 2* avser sådana fall där ett fondbolag tvingas upphöra med sin verksamhet på grund av att bankinspektionen enligt 16 § återkallat bolagets tillstånd att utöva verksamheten eller att bolaget trätt i likvidation på grund av föreskrift i lag (tvångslikvidation) eller försatts i konkurs. *Punkterna 3 och 4* omfattar sådana fall där ett fondbolag frivilligt beslutar att överlåta antingen aktiefondsverksamheten till ett annat fondbolag eller endast fondförvaltningen, dvs. aktiefondsverksamheten

med undantag av försäljning och inlösen av fondandelar, till förvaringsbank.

I de fall där ett fondbolags aktiefondsverksamhet skall upphöra av annan anledning än frivillig överlåtelse, dvs. enligt första stycket punkterna 1 och 2, skall enligt andra stycket förvaringsbank omedelbart överta fondförvaltningen. Har fondbolaget haft flera förvaringsbanker, får bolaget eller i sista hand bankinspektionen bestämma vilken bank som skall överta förvaltningen. Om bankinspektionen återkallat fondbolags tillstånd att utöva verksamheten (punkt 1), skall bolaget upphöra med verksamheten vid den tidpunkt då inspektionens beslut meddelas. Av 48 § framgår att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse, oavsett om det överklagas. Kungl. Maj:t kan dock förordna annat, jfr 13 § förvaltningslagen (1971: 290). I fråga om den tidpunkt, när ett fondbolag anses ha trätt i likvidation (punkt 2), gäller vad som föreskrivs i 147 § tredje stycket aktiebolagslagen. Har fondbolag försatts i konkurs (punkt 2) är den avgörande tidpunkten dagen för konkursbeslutet.

Vid båda fallen av frivillig överlåtelse (punkterna 3 och 4) gäller enligt tredje stycket att fondbolaget inte får upphöra med verksamheten förrän tre månader efter det att bolaget enligt 41 § tillkännagett att överlåtelse skall ske. Härigenom kan fondandelsägarna i god tid få vetskap om fondbolagets planer och ges möjlighet att vidta de dispositioner som de finner lämpliga.

Aktiefondsverksamhet får överlåtas till annat fondbolag först efter medgivande av bankinspektionen. Medgivandet förutsätter givetvis att inspektionen enligt 15 § har lämnat eller samtidigt med att inspektionen medger överlåtelse lämnar det övertagande fondbolaget tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet beträffande den eller de fonder som överlåtelsen avser. Innan medgivande till överlåtelse lämnas, skall bankinspektionen erhålla del av villkoren för överlåtelsen genom att överlåtelsehandlingar och andra handlingar, som inspektionen behöver för sin bedömning, tillhandahålls inspektionen av de berörda fondbolagen.

Om fondförvaltningen skall övergå till förvaringsbank, krävs inte något tillstånd till överlåtelsen. Denna fråga har berörts i den allmänna motiveringen under avsnitt 5.4.12.

I fråga om frivillig likvidation gäller — liksom när skyldighet föreligger att träda i likvidation (tvångslikvidation) — att fondbolag är underkastat samma regler som gäller för aktiebolag i allmänhet, nämligen 140—173 a §§ aktiebolagslagen. Likvidationsförfarandet har till syfte att upplösa ett aktiebolag genom realiserande av bolagets tillgångar och fördelning av behållningen mellan aktieägarna eller på annat sätt som kan ha föreskrivits i bolagsordningen. Det är naturligt att ett sådant förfarande avseende ett fondbolag inte bör få inledas förrän bolaget upphört med sin aktiefondsverksamhet. Enligt fjärde stycket

får fondbolag därför besluta att träda i likvidation först sedan dess aktiefondsverksamhet upphört, såvida det inte är fråga om tvångslikvidation (jfr första stycket 2). I sistnämnda fall skall fondförvaltningen omedelbart övergå till förvaringsbank samt försäljning och inlösen av fondandelar upphöra enligt 40 § första stycket under den tid förvaringsbanken omhänderhar förvaltningen av fonden. När det gäller frivillig likvidation måste emellertid ett fondbolag först se till att dess aktiefondsverksamhet överläts till annat fondbolag eller att förvaltningen övergår till förvaringsbanken, innan fondbolaget på bolagsstämma fattar beslut om likvidationen. Likvidationstillståndet anses enligt 147 § tredje stycket aktiebolagslagen ha inträtt, då bolagsstämman eller rätten utsett likvidatorer. I vissa fall kan dock bolagsstämman enligt 140 § andra stycket aktiebolagslagen besluta att likvidationen skall inträda först på senare dag.

40 §

I paragrafen, som motsvarar 37 och 38 §§ utredningsförslaget, behandlas den situationen att förvaltningen av aktiefond handhas av förvaringsbank. Första stycket har en motsvarighet i art. 16 punkt 2 i Europarådets riktlinjer.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.12) har bl. a. framhållits att en förvaringsbanks förvaltning av aktiefond måste betraktas som en—interimsförvaltning i avvaktan på att andra åtgärder vidtas beträffande fonden. Det är naturligt att den del av aktiefondsverksamheten som avser försäljning och inlösen av fondandelar bör upphöra tills vidare, bl. a. för att undvika att fondandelsägare vidtar spekulationsåtgärder som kan medföra nackdelar för övriga fondandelsägare. Förbudet enligt första stycket mot att sälja fondandelar avser givetvis endast försäljning från fondbolagets eller förvaringsbankens sida och omfattar inte försäljning av andelar på den öppna marknaden.

I andra stycket anges de handlingsalternativ som förvaringsbanken har sedan fondförvaltningen övertagits av banken. Det första alternativet innebär att förvaltningen överläts till annat fondbolag. Detta får ske endast med bankinspektionens godkännande. Det andra alternativet, upplösning av fonden, behandlas i tredje stycket. Självfallet bör förvaringsbanken i valet mellan de båda alternativen samråda med bankinspektionen.

Tredje stycket innehåller bestämmelser om vad som åligger förvaringsbank vid aktiefonds upplösning. Motsvarande regler har föreslagits i utredningens 38 § första—tredje punkterna.

Om överlåtelse till annat fondbolag inte kan komma till stånd, återstår endast för förvaringsbanken att ombesörja att aktiefond, vars förvaltning övergått till banken, upplöses genom att tillgångarna i fonden realiserar och behållna medel utskiftas till fondandelsägarna. Med hän-

syn till att ett sådant fall ytterst sällan torde inträffa och till att åtgärderna skall handhas av en förvaringsbank, som står under bankinspektionens tillsyn, anser jag i likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna att förfarandet vid upplösningen inte behöver ske i strängt formbunden ordning. Detaljerade bestämmelser bör därför inte meddelas i lagen. Givetvis kan t. ex. bestämmelserna i aktiebolagslagen om likvidation och upplösning tillämpas analogt i vissa avseenden. Förvaringsbanken får därvid anses ha motsvarande uppgifter som likvidatorerna, t. ex. att enligt 156 § aktiebolagslagen söka kallelse på okända borgenärer. Fondandelsägarna kan av praktiska skäl inte medges rätt att vid en aktiefonds upplösning i stället för kontanter erhålla värdepapper ur fonden till ett värde som svarar mot fondandelsvärdet. Värdepapper som ingår i fonden måste alltså säljas så snart det lämpligen kan ske. Inom rimliga gränser bör förvaringsbanken kunna avvakta en tidpunkt som är lämplig från försäljningssynpunkt och sprida utförsäljningen av värdepapper så att starka kursförändringar på dessa undviks. Medel som inflyter vid försäljningen skall placeras på den bankräkning där förvaringsbanken enligt 27 § första stycket skall placera medel som inflyter i aktiefondsverksamheten.

Förvaringsbanken får utskifta de behållna tillgångarna till fondandelsägarna först sedan försäljningen av värdepapper slutförts och alla skulder betalats eller medel avsatts för dessa. I analogi med 163 § aktiebolagslagen bör också gälla att den i kallelsen på okända borgenärer utsatta tiden skall ha utgått och att erforderliga medel avsatts för betalning av skuld som är tvistig. Regler om preskription av rätt till utskiftade medel finns i 43 §.

41 §

Paragrafen motsvarar 34 § tredje stycket och 36 § andra stycket utredningsförslaget.

Första stycket innehåller föreskrift om att det överlåtande fondbolaget skall offentliggöra att bolagets aktiefondsverksamhet skall överlåtas till annat fondbolag eller att förvaltningen av aktiefond skall övergå till förvaringsbank. Kungörelse härom skall införas i allmänna tidningarna och i tidning inom den ort där det överlåtande fondbolagets styrelse har sitt säte. Den skall också hållas tillgänglig hos sistnämnda bolag och på förvaringsbankens bankkontor.

Av andra stycket följer att den där avsedda kungörelsen skall uppta erinran om att fondandelar ej får säljas eller inlösas medan förvaringsbanken omhänderhar aktiefondsförvaltningen (40 § första stycket) och att, sedan förvaringsbanken övertagit förvaltningen från fondbolaget, banken skall överlåta denna till annat fondbolag eller upplösa fonden (40 § andra stycket). De fall då kungörelsen skall uppta erinran som nu sagts är sådana där aktiefondsverksamheten skall upp-

höra på grund av att bankinspektionen återkallat fondbolagets tillstånd att utöva verksamheten, att fondbolaget trätt i likvidation på grund av föreskrift i lag eller försatts i konkurs eller att fondbolaget beslutat överlåta fondförvaltningen till förvaringsbank (39 § första stycket, 1, 2 och 4).

Av tredje stycket följer att, om fondbolags aktiefondsverksamhet skall upphöra därför att bolaget beslutat överlåta verksamheten till annat fondbolag eller att bolaget beslutat överlåta förvaltningen till förvaringsbank (39 § första stycket 3 och 4), i kungörelsen skall anges den tidpunkt då fondbolagets verksamhet upphör.

Utan uttrycklig föreskrift bör gälla att offentliggörande som här avses skall ske omedelbart efter det att avtal träffats eller beslut fattats om överlåtelse av aktiefondsverksamhet eller övergång av fondförvaltning. Som framgår av 39 § tredje stycket är tidpunkten för offentliggörandet avgörande för när den i nämnda stycke föreskrivna tremånadersfristen börjar löpa.

42 §

Denna paragraf motsvarar 39 § utredningsförslaget och innehåller bestämmelser om skyldighet för förvaringsbank att offentliggöra av banken träffad överenskommelse om överlåtelse av fondförvaltning till annat fondbolag eller av banken fattat beslut att upplösa fonden. Enligt paragrafen skall banken utfärda kungörelse därom i den ordning som enligt 41 § första stycket gäller för överlåtande fondbolag. Om fonden skall upplösas, skall kungörelsen uppta erinran om innehållet i 40 § tredje stycket, dvs. ange vilka åtgärder som banken skall vidta för att genomföra beslutet om fondens upplösning. Förvaringsbanken skall slutligen i samma ordning kungöra när och på vilket sätt utskiftat belopp hålls tillgängligt för lyftning.

43 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 40 § i utredningens förslag. Den har också en motsvarighet i 164 § fjärde stycket aktiebolagslagen.

Fondandelsägarnas rätt enligt lagen preskriberas i princip inte. Detta är självklart, eftersom rätten är en äganderätt även om den i vissa avseenden är begränsad. Någon motsvarighet till 29 § i utredningens förslag har därför inte tagits med i departementsförslaget. I ett avseende är emellertid en bestämmelse om preskription nödvändig, nämligen i fråga om rätten att lyfta de vid en aktiefonds upplösning utskiftade medlen. För fondandelsägare som inte nås genom kungörelseförfarande eller med ledning av registret, om sådant förs för fonden, behövs en tidsgräns efter vilken deras anspråk skall anses preskriberade. Undantag från 43 § bör enligt min mening inte kunna ske genom fondbestämmelserna.

44 §

Denna paragraf överensstämmer i huvudsak med 41 § utredningsförslaget. Av bestämmelsen följer bl. a. att förpliktelser som det tidigare fondbolaget inom de i lagen angivna gränserna haft att fullgöra för aktiefonds räkning skall övertagas och fullgöras av förvaringsbanken — dock endast såvitt gäller fondförvaltningen — eller av det övertagande fondbolaget. Fondandelsbevis som utgetts av ett tidigare fondbolag behöver sålunda inte bytas ut mot nya bevis, som utfärdas av det övertagande fondbolaget, så länge detta bolag inte löser in de äldre bevisen.

Rätten att besluta om rösträtt för aktier i fonden är enligt 17 § tredje stycket förbehållen fondandelsägarnas representanter i fondbolagets styrelse och kan inte övergå på förvaringsbank.

45 §

I denna paragraf behandlas förvaringsbanks rätt till ersättning för bankens förvaltning av aktiefond enligt 39, 40 och 42 §§. Förvaringsbank får enligt 29 § tredje stycket ta ut ersättning ur aktiefond utan att fondbolaget beslutar om ersättningen. Denna skall bestämmas enligt de grunder som anges i fondbestämmelserna. Med hänsyn till att ersättningens belopp skall godkännas av bankinspektionen har det inte ansetts nödvändigt att uttryckligen föreskriva att ersättningen skall vara skälig.

Tillsyn

46 §

Denna paragraf, som motsvarar 42 § andra stycket och 46 § utredningsförslaget, innehåller grundläggande bestämmelser om den tillsyn som enligt 5 § skall utövas av bankinspektionen.

I Europarådets riktlinjer finns tillsynsmyndighetens uppgifter angivna i flera olika sammanhang, bl. a. i artiklarna 2, 8 punkt 2, 9 punkt 3, 10 punkt 1, 11 punkt 4, 13, 14 punkt 1, 15 och 16. OECD:s riktlinjer innehåller en allmän bestämmelse om offentlig tillsyn i regel 34 och anger vidare tillsynsmyndighetens uppgifter i bl. a. reglerna 2, 5, 6, 17, 18, 20—27, 31 och 33.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.13) framhållit att mera detaljerade regler för bankinspektionens tillsyn inte bör tas in i lagen. Närmare föreskrifter av det slag som finns i 43—45, 47 och 49 §§ utredningsförslaget torde få utfärdas av Kungl. Maj:t. Bl. a. bör i administrativ ordning föreskrivas att bankinspektionen, såsom utredningen föreslagit, skall förordna en revisor för fondbolaget.

Första stycket i förevarande paragraf upptar endast de allmänna principer efter vilka bankinspektionen bör utöva tillsyn över fondbolagen. Det är naturligt med tanke på lagens karaktär av skydds-

lagstiftning att bankinspektionen ålagts att med uppmärksamhet följa fondbolags verksamhet i den mån det behövs för kännedom om de förhållanden som gäller säkerheten för fondbolag och av bolaget förvalttad aktiefond eller som i övrigt är av betydelse för en sund utveckling av aktiefondsverksamheten. Att bankinspektionen vid tillsynen skall vaka över att fondbolagen följer lagar, författningar, bolagsordning, fondbestämmelser m. m. ligger i sakens natur och jag anser därför att uttryckliga föreskrifter i detta avseende inte behöver meddelas i lagen. Bankinspektionen har en viktig uppgift när det gäller att tillse att den nu föreslagna lagstiftningen — som saknar tidigare motsvarighet i Sverige — efterlevs och tillämpas på ett för fondandelsägare och andra berörda parter tillfredsställande sätt.

Enligt andra stycket kan bankinspektionen förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud i samband med tillsynen. Vite skall kunna föreläggas fondbolag dels med tillämpning av aktiefondslagen och dels med stöd av aktiebolagslagen, i den mån sistnämnda lag är tillämplig på fondbolag. Utredningen har i 45 § första stycket jämfört med 46 § föreslagit en bestämmelse om att vitesföreläggande, utom i speciella fall, inte får meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff. Frågan om utdömande av vite och om ådömande av straff för samma förseelse som föranlett vitesföreläggande behandlas i 51 §.

Besvär över bankinspektionens beslut att förelägga vite enligt denna lag prövas av Kungl. Maj:t. Mål om utdömande av vite skall enligt allmänna regler avgöras av allmän domstol.

47 §

Denna paragraf, som motsvarar 48 § första stycket utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om fondbolags skyldighet att bidra till kostnaderna för bankinspektionens tillsynsverksamhet och har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 5.4.13.

Besvär

48 §

Paragrafen motsvarar 50 § utredningsförslaget och överensstämmer i sak med bl. a. 40 § lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet, 175 § första stycket banklagen och 28 § tredje och fjärde styckena lagen om förenklad aktiehantering efter de ändringar i dessa lagrum som gjordes i samband med den år 1971 beslutade förvaltningsrättsreformen. I motiven till dessa ändringar (prop. 1971: 30 s. 152, 180 och 716 f) åberopas till stöd för att besvär över bankinspektionens beslut i dess egenskap av tillsynsmyndighet borde avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet bl. a. att dessa besvärssärenden i allmänhet är av bank-

teknisk natur eller rör lämplighets- och ändamålsenlighetsfrågor. Vidare uttalas att prövningen i konselj skulle omfatta även ärenden om föreläggande av vite. Innehållet i förevarande paragraf överensstämmer med de principer som sålunda kommit till uttryck i samband med förvaltningsrättsreformen.

Skadestånd

49 §

Paragrafen, som svarar mot 51 § utredningsförslaget, innehåller regler om skadeståndsskyldighet för fondbolag och förvaringsbank gentemot fondandelsägare, om bolaget eller banken överträder aktiefondslagen eller gällande fondbestämmelser. Reglerna innebär att skadeståndsansvar föreskrivs oberoende av fel eller försummelse. Ren förmögenhetsskada, dvs. sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada, skall ersättas oberoende av om skadan har framkallats genom brottslig handling eller inte.

På övriga skadefall i aktiefondsverksamheten, dvs. sådana fall där skada uppkommit utan att fondbolag överträtt aktiefondslagen eller gällande fondbestämmelser, tillämpas skadeståndslagen (1972: 207). Detta innebär att det i dessa fall måste föreligga fel eller försummelse för att skadestånd skall kunna utgå. När det gäller ren förmögenhetsskada förutsätts t. o. m. sådant fel eller sådan försummelse att handlingen är brottslig (2 kap. 4 § och 3 kap. 1 § skadeståndslagen).

Utredningen har inte funnit erforderligt att som i aktiebolagslagen, banklagen, sparbankslagen m. fl. lagar ålägga vissa personer i ledande ställning i fondbolag eller förvaringsbank personlig skadeståndsskyldighet i samma avseenden som gäller för bolaget eller banken. Remissinstanserna har i allmänhet inte haft något att erinra mot utredningens bedömning. Sveriges advokatsamfund anser emellertid att även de personer som är ansvariga för den skadeståndsgrundande åtgärden uttryckligen bör förklaras vara ersättningsskyldiga.

Av 4 § följer att aktiebolagslagens skadeståndsregler är tillämpliga också på fondbolag och styrelseledamot, verkställande direktör m. fl. personer i fondbolag. Personlig skadeståndsskyldighet för nämnda personer kan uppkomma, om de tillskyndat bolaget, aktieägare, borgenärer eller tredje man skada uppsåtligen eller av vårdslöshet. Motsvarande gäller enligt 49 § andra stycket i fråga om förvaringsbank. De lagar som reglerar verksamheten för bankinstitut, dvs. banklagen, sparbankslagen m. fl. lagar, gäller givetvis även bankinstitutet i dess egenkap av förvaringsbank i den mån särskilda bestämmelser inte meddelas i aktiefondslagen.

När det gäller frågan, om personlig skadeståndsskyldighet därutöver

bör föreskrivas genom särskilda bestämmelser i aktiefondslagen, vill jag erinra om den reglering av arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar som skett genom skadeståndslagen. Genom denna lag har införts en allmän och i princip oinskränkt skyldighet för arbetsgivare att ersätta person- eller sakskada som hans arbetstagare vållar genom fel eller försummelse i tjänsten (s. k. principalansvar). Motsvarande gäller i fall då arbetstagare i tjänsten vållar ren förmögenhetsskada genom brott. Enligt 4 kap. 1 § skadeståndslagen begränsas arbetstagares personliga skadeståndsansvar så att arbetstagaren är ansvarig för skada, som han vållar genom fel eller försummelse i tjänsten, endast i den mån synnerliga skäl föreligger med hänsyn till handlingens beskaffenhet, arbetstagarens ställning, den skadelidandes intresse och övriga omständigheter. Med beaktande av de överväganden som ligger bakom denna bestämmelse anser jag i likhet med utredningen att någon särskild föreskrift om personlig skadeståndsskyldighet för vissa personer med ledande ställning i fondbolag eller förvaringsbank inte bör meddelas. I fråga om skadeståndsansvar för dessa personer kommer alltså föreskrifterna i 4 kap. 1 § skadeståndslagen att gälla, i den mån de inte modifieras eller sätts ur spel av särskilda regler t. ex. i aktiebolagslagen eller banklagen (jfr prop. 1972: 5 s. 433 och 564).

Straffbestämmelser

50 §

Denna paragraf, som delvis motsvarar 52 § första stycket och 53 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om straff för brott mot vissa föreskrifter i aktiefondslagen som ansetts särskilt betydelsefulla och vilkas effektivitet inte tillräckligt kan tillgodoses inom ramen för bankinspektionens tillsynsverksamhet eller genom vitesföreläggande i samband därmed. Sådana föreskrifter i aktiefondslagen som inte riktar sig direkt till fysiska personer utan främst avser fondbolag eller förvaringsbank har däremot inte straffsanktionerats. Vitesföreläggande torde ofta vara ett effektivare medel att garantera efterlevnaden av sådana föreskrifter än en straffsanktion. Vite kan föreläggas den juridiska personen direkt och bestämmas till sådant belopp att det för varje särskilt fall har avsedd effekt. Med beaktande av dessa synpunkter har endast ett begränsat antal föreskrifter i aktiefondslagen straffsanktionerats.

I första stycket anges att det i subjektivt hänseende fordras uppsåt eller oaktsamhet för att straff skall kunna ådömas för de gärningar som anges i paragrafen. Enligt *punkt 1* kan straff ådömas den som här i riket utövar aktiefondsverksamhet eller verksamhet som avses i 3 § första stycket eller 14 § första stycket utan att vara berättigad därtill. Aktiefondsverksamhet får enligt 2 § utövas endast av svenskt

fondbolag och enligt 14 § första stycket endast efter särskilt tillstånd, som meddelas av bankinspektionen. Enligt sistnämnda lagrum fordras också tillstånd, om fondbolag vill utöva annan verksamhet än aktiefondsverksamhet. Tillstånd kan lämnas endast om sådan biverksamhet äger samband med aktiefondsverksamheten. Verksamhet som avses i 3 § första stycket är inte att hänföra till aktiefondsverksamhet men innebär att allmänheten erbjuds att delta i förvärv av värdepapper för deltagarnas gemensamma räkning. Sådan verksamhet får enligt 3 § första stycket utövas endast av aktiebolag eller ekonomisk förening och om erbjudandet avser rätt att teckna aktie i bolaget eller andel i föreningen. Dispens från dessa regler kan meddelas enligt 3 § andra stycket. Bestämmelserna har behandlats närmare i kommentaren till 3 §.

Enligt första stycket *punkt 2* kan straffansvar drabba styrelseledamot, verkställande direktör och annan ledande befattningshavare i fondbolag, om han förvärvar värdepapper från aktiefond som bolaget förvaltar eller säljer värdepapper till sådan fond (8 § första stycket). Detsamma gäller enligt 8 § tredje stycket vissa närstående personer. Det är vidare vid straffansvar förbjudet för sådan styrelseledamot i fondbolag som är representant för andelsägarna att äga aktier i fondbolaget eller vara anställd hos detta eller hos förvaringsbank för aktiefond som bolaget förvaltar. Han får inte heller vara styrelseledamot i annat fondbolag eller i sådan förvaringsbank (8 § fjärde stycket).

Skyldigheten i 8 § andra stycket för styrelse eller verkställande direktör att meddela vissa befattningshavare att de omfattas av förbudet mot värdepapperstransaktioner har inte straffsanktionerats bl. a. med hänsyn till att bankinspektionen vid sin tillsyn över fondbolag kan bevaka att bestämmelsen efterlevs och förelägga vite, om skyldigheten inte fullgörs. Av i huvudsak samma skäl har, till skillnad från utredningens förslag, straff inte heller stadgats för brott mot 24 § första stycket, som avser förbud för fondbolag att utan bankinspektionens tillstånd uppta lån i aktiefondsverksamheten eller pantsätta fondegendom.

Enligt första stycket *punkt 3* kan straff ådömas den som lämnar oriktig eller vilseledande uppgift i kvartalsredogörelse, årsberättelse eller handling som ingetts eller upplysning som lämnats till bankinspektionen. Förutsättning för straffansvar är dels att det föreligger uppsåt eller oaktsamhet och dels att gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken. De brott enligt brottsbalken som närmast kan vara aktuella är svindleri och osant intygande, vilka straffbeläggs i 9 kap. 9 § resp. 15 kap. 11 § första stycket brottsbalken.

Påföljden enligt första stycket är böter eller fängelse i högst ett år.

I *a n d r a s t y c k e t* föreskrivs att ansvar inte skall ådömas i ringa fall. När det gäller att bedöma, om ett visst fall skall anses ringa eller inte, bör hänsyn tas till sådana omständigheter som gärningens beskaffenhet, omfattningen av den straffbara verksamheten och i vilken ut-

sträckning denna kunnat medföra skada. Vidare bör kunna beaktas, om rättelse skett utan dröjsmål eller innan skada inträffat.

Brott enligt denna paragraf ligger under allmänt åtal. Anmälan av målsägande fordras inte i något fall.

51 §

I fråga om vissa förfaranden som belagts med straff enligt 50 § eller i annan lagstiftning, t. ex. aktiebolagslagen, kan bankinspektionen meddela vitesföreläggande med stöd av 46 § andra stycket, dvs. vid meddelande av föreskrift eller förbud i samband med tillsynen över fondbolag. Bestämmelsen i förevarande paragraf avser att förhindra att dubbla sanktioner i form av både straff och vite skall kunna förekomma för samma gärning. I enlighet med den princip som kommit till uttryck i lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring skall för sådant fall, då vitesförbud meddelats, gälla att vite går före straff. Samma princip har uttryckts i prop. 1974: 4 om ny firmalag m. m. Enligt förevarande paragraf skall sålunda gälla att den som överträtt vitesförbud som meddelats enligt 46 § andra stycket ej får dömas till straff för gärning som omfattas av förbudet.

Ikraftträdandebestämmelser

Lagen föreslås enligt *punkt 1* träda i kraft den 1 januari 1975.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.14) uttalat att en allmän övergångstid är motiverad för att de före lagens ikraftträdande befintliga aktiefonderna, som f. n. i regel förvaltas av stiftelser, skall ha möjlighet att ändra förvaltningsform till aktiebolag enligt de krav som uppställs i lagen. Övergångstiden föreslås bli två år räknat från lagens ikraftträdande. Detta innebär att den verksamhet rörande aktiefonder som utövas vid ikraftträdandet får fortsätta utan hinder av lagens föreskrifter till utgången av år 1976. Som jag förordat i avsnitt 5.4.14 skall emellertid all sådan verksamhet stå under bankinspektionens tillsyn fr. o. m. ikraftträdandet. Därvid skall de i 46—48 §§ meddelade bestämmelserna om tillsyn, bidrag till kostnaderna för denna samt talan mot bankinspektionens beslut gälla i tillämpliga delar. Bestämmelser i nu angivna hänseenden har upptagits i *punkt 2*.

Enligt *punkt 3* skall lagen gälla i tillämpliga delar, om fondbolag övertar sådan verksamhet som avses i denna lag och som utövats före lagens ikraftträdande. Bestämmelsen gäller främst alla överlåtelse av aktiefondsverksamhet till fondbolag enligt den nu föreslagna lagen, om övergången till den nya verksamhetsformen sker efter lagens ikraftträdande. Detta innebär bl. a. att bankinspektionens medgivande fordras för överlåtelsen (39 § tredje stycket andra punkten), att kungörelse skall ske enligt 41 § och att verksamheten inte får övertagas tidigare än tre månader efter tillkännagivandet (39 § tredje stycket första punkten). För

att undvika onödiga kostnader och besvär i samband med övergången till den nya verksamhetsformen har vidare i enlighet med utredningens förslag föreskrivits att fondandelsbevis, som utgetts av den som tidigare förvaltade fonden, får behållas utan hinder av att bevisen inte uppfyller föreskrifterna i 32 § och att de tidigare utgivna bevisen skall gälla som fondandelsbevis i aktiefondslagens mening. Vidare skall i enlighet med utredningens förslag de tidigare utgivna andelsbevisen, om de är ställda till viss man, efter verksamhetens övergång till fondbolag anses vara ställda till viss man eller order.

I punkt 4 anges vad som skall ske, om i något fall överlåtelse till fondbolag av verksamhet rörande aktiefonder eller ansökan om tillstånd enligt 14 § aktiefondslagen inte skett vid utgången av år 1976. För att förhindra att sådan verksamhet efter övergångstidens slut utövas i andra former än enligt lagen föreskrivs i denna punkt att verksamheten skall upphöra och att förvaltningen av fondegendomen skall övergå till bankinstitut som bankinspektionen utser. Därvid skall samma regler gälla i tillämpliga delar som avser förvaringsbanks övertagande av fondförvaltning, dvs. 39—45 §§. Detta innebär bl. a. att fondandelar ej får säljas eller inlösas enligt 40 § första stycket, att överlåtelse av förvaltningen från bankinstitutet till fondbolag enligt 40 § andra stycket får ske först efter bankinspektionens medgivande och att fonden kan upplösas och tillgångarna fördelas enligt 40 § tredje stycket. Eftersom all verksamhet rörande aktiefonder skall stå under tillsyn av bankinspektionen fr. o. m. lagens ikraftträdande, kan inspektionen bl. a. förelägga vite enligt 46 § andra stycket för att få till stånd en övergång av fondförvaltning. Har ansökan om tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet eller att överlåta verksamheten till fondbolag ingetts före utgången av år 1976, får verksamheten dock utövas utan tillstånd även därefter till dess ansökningsenheten slutligt prövats. Det åligger bankinspektionen att fr. o. m. lagens ikraftträdande följa utvecklingen av aktiefondernas verksamhet och se till att anpassningen till lagen sker på ett smidigt och betryggande sätt för fondbolag, fondandelsägare och andra berörda parter.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Som jag framhållit under avsnitt 7.1 i kommentaren till 1 § aktiefondslagen anser jag att det i princip inte finns anledning att lagstiftningsvägen hindra utlänning (utländsk fysisk eller juridisk person) att förvärva andelar i svenska aktiefonder. Med hänsyn till att aktiefond enligt nämnda paragraf ägs av dem som tillskjutit kapital till fonden har utlänning, som förvärvat andel i svensk aktiefond, äganderätt till bl. a. de bundna aktier som kan anses ingå i hans fondandel. Det kan

därför hävdas att, fastän något uttryckligt förbud inte finns för utlänning att förvärva andel i svensk aktiefond, utlännings förvärv av sådan andel skulle stå i strid mot 1916 års lag. Det kan också göras gällande att förvärv av bundna aktier till aktiefond, vari kan finnas utländsk andelsägare, skulle strida mot sådant förbehåll som avses i 2 § andra stycket nämnda lag, dvs. utlänningsklausul, och att sådant förvärv därför skulle vara ogiltigt enligt 3 § första stycket samma lag. Reellt sett torde emellertid varken utlännings förvärv av andel i svensk aktiefond eller förvärv av bundna aktier till aktiefond strida mot syftet med 1916 års lag eller mot utlänningsklausul med hänsyn till bl. a. de regler som enligt aktiefondslagen gäller i fråga om utövande av rösträtt för aktier som ingår i aktiefond. För att det klart skall framgå av 1916 års lag att utlänning har rätt att förvärva andel i svensk aktiefond utan hinder av lagen och att förvärv av bundna aktier till aktiefond inte strider mot sådant förbehåll som avses i 2 § andra stycket samma lag bör enligt min mening erforderliga tillägg av denna innebörd göras i lagens 2 och 18 §§.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om skuldebrev

I 33 § andra stycket aktiefondslagen hänvisas i fråga om utdelningskuponger till fondandelsbevis till vad som föreskrivs i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev. 24 § innehåller bestämmelser om utdelningskuponger till aktiebrev och innebär bl. a. följande. Den som innehar utdelningskupong till aktiebrev är berättigad att mot kupongens överlämnande uppbära utdelning, fastän han inte är aktieägare. Sådan kupong utgör alltså ett självständigt legitimationspapper. Så snart beslut om utdelning fattats, skall lösa kuponger i princip behandlas som självständiga innehavareskuldebrev. Denna princip har emellertid vissa begränsningar, bl. a. förutsätts att den mot aktiebrevet svarande aktierätten är giltig. Utdelningskupong som förvärvats i samband med aktiebrev skall anses endast som tillbehör till detta. Innehavare av utdelningskupong är bunden av vad som föreskrivits om utdelningskuponger i bolagsordningen för ifrågavarande aktiebolag.

Bestämmelserna i 24 § skuldebrevslagen har gjorts tillämpliga också på utdelningskuponger till fondandelsbevis genom erforderliga tillägg till lagtexten. Härigenom kommer också 25 § skuldebrevslagen, som innehåller bestämmelser om tiden för ränte- och utdelningskupongs giltighet, att bli tillämplig beträffande utdelningskuponger till fondandelsbevis. Enligt sistnämnda paragraf gäller bl. a. att ränte- eller utdelningskupong, varom sägs i 23 eller 24 §, inte längre är gällande, om den inte företetts till inlösen inom tre år från förfallodagen. Om kupong förstörts eller förkommit, kan den som hos gäldenären anmäler förhållandet inom tiden för kupongs giltighet få ut betalning utan att förete kupongen under förutsättning att han kan göra sin rätt till kupongen sannolik.

7.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om aktiebolag

Bestämmelserna i 39 § aktiebolagslagen innebär bl. a. att aktiebolagsstyrelse skall föra en aktiebok över bolagets samtliga aktier. I aktieboken skall aktierna antecknas i löpande nummerföljd. Vid varje nummer skall anges den ursprunglige aktietecknaren liksom den som senare anmält och styrkt förvärv av aktien. Med hänsyn till att aktier, som ingår i aktiefond, enligt 1 § aktiefondslagen ägs av dem som tillskjutit kapital till fonden skulle — med tillämpning av nämnda föreskrifter i aktiebolagslagen — fondandelsägarna antecknas i aktieboken som ägare till aktier som ingår i aktiefond. En bättre och mera praktisk lösning är enligt min mening att fondbolaget, som enligt 17 § aktiefondslagen företräder fondandelsägarna i alla frågor som rör aktiefonden, antecknas i aktieboken i fondandelsägarnas ställe. Därjämte bör aktiefondens beteckning införas i aktieboken. Vad nu sagts om skyldighet att göra anteckning i aktiebok bör också gälla i fråga om aktiebrev. Bestämmelser i enlighet med det anförda bör upptas i aktiebolagslagen genom att en ny paragraf, lämpligen betecknad 39 a §, införs i nämnda lag.

7.5 Förslaget till lag om ändring i lagen om förenklad aktiehantering

I 8 § andra stycket lagen om förenklad aktiehantering föreskrivs för aktiebolag som tillämpar förenklad aktiehantering bl. a. att i aktieboken skall, om annat inte följer av 16 §, upptas aktieägarna med uppgift om personnummer eller annat identifieringsnummer och postadress. Enligt 16 § första stycket kan bank eller fondkommissionär, som är auktoriserad som förvaltare av aktier, föras in i aktiebrev och i aktieboken i stället för ägaren till de aktier som omfattas av lämnat förvaltningsuppdrag (s. k. förvaltarregistrering). I följd av den under avsnitt 7.4 behandlade ändringen i aktiebolagslagen bör i 8 § andra stycket lagen om förenklad aktiehantering införas en hänvisning till den föreslagna 39 a § i aktiebolagslagen.

8 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

1. aktiefondslag,
2. lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev,

4. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
 5. lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering
- inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets
övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Margit Edström

Bilaga 1

Aktiefondsutredningens förslag

Förslag till**Lag om värdepappersfondrörelse**

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 § Med värdepappersfondrörelse förstås i denna lag rörelse, som har till ändamål att förvalta en huvudsakligen av aktier, obligationer eller andra värdepapper bestående och från rörelsens övriga egendom skild förmögenhet (värdepappersfond) samt att erbjuda allmänheten att insätta medel i fonden mot bevis om rätt till andel i fondens vid varje tidpunkt beräknade värde (fondandelsbevis).

Värdepappersfondrörelse får utövas endast av aktiebolag som erhållit tillstånd därtill av bankinspektionen (fondbolag) och i den ordning som i denna lag sägs. I fråga om sådant bolag skall gälla vad angående aktiebolag i allmänhet är föreskrivet i den mån ej annat följer av vad i denna lag stadgas.

Vill någon eljest erbjuda allmänheten att deltaga i gemensamt förvärv av värdepapper, får det ske endast genom inbjudan att teckna aktie i aktiebolag eller andel i ekonomisk förening, som avser att idka sådan verksamhet.

2 § Tillstånd enligt 1 § får meddelas endast om bolagsordningens bestämmelser står i överensstämmelse med de i 5—7 §§ angivna förutsättningarna samt bolaget ej finnes olämpligt att utöva rörelse av ifrågasvarande slag.

Bankinspektionen kan återkalla lämnat tillstånd om fondbolaget förlorat över en tredjedel av aktiekapitalet och bristen ej blivit fylld inom tre månader efter det den yppades eller om bolaget genom överträdande av denna lag eller uppenbart åsidosättande av fondandelsägares intresse eller annorledes visat sig olämpligt att utöva värdepappersfondrörelse.

3 § Annan än fondbolag får ej i sin firma eller eljest vid angivande av sin verksamhet använda orden värdepappersfond, aktiefond, obligationsfond, investmentfond, placeringsfond eller sammansättning med dessa ord eller annan därmed förväxlingsbar beteckning.

4 § Fondbolag skall stå under tillsyn av bankinspektionen.

Fondbolag

5 § Fondbolags aktiekapital skall uppgå till minst 100 000 kronor. Aktiekapitalet skall vara till fullo inbetalt innan rörelsen påbörjas.

Bolaget är befriat från vad i lag stadgas rörande skyldighet för aktie-

bolag att verkställa avsättning av vinstmedel med hänsyn till förhållandet mellan bolagets skulder och summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfond.

6 § Fondbolags styrelse skall bestå av minst fem ledamöter. Av styrelseledamöterna skall minst en utses med särskild uppgift att vaka över att fondandelsägarnas intresse vederbörligen beaktas. Sådan styrelseledamot skall enligt bestämmelse, som skall vara intagen i bolagsordningen, utses av fondandelsägarna eller av intressegrupp, som har anknytning till dem, eller genom förordnande av bankinspektionen. Han får ej vara aktieägare eller befattningshavare i bolaget.

Vad i denna lag finns stadgat om styrelseledamot skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för styrelseledamot.

7 § Fondbolag får ej driva annan verksamhet än värdepappersfondföreelse.

8 § Fondbolag åligger att under iakttagande av vad i denna lag eller eljest finns stadgat samt i överensstämmelse med gällande fondbestämmelser självständigt och i eget namn förvalta av bolaget bildad värdepappersfond. Bolaget äger därvid förfoga över all den egendom, som ingår i fonden, samt utöva alla ur denna egendom härflytande rättigheter.

Vid värdepappersfondens förvaltning, inbegripet utövande av rösträtt för aktier i fonden, skall bolaget uteslutande handla i fondandelsägarnas gemensamma intresse. Bolaget får ej annat än för särskilt fall överlåta rösträtten till annan och skall, om så sker, utfärda noggranna anvisningar för dess utövande.

9 § Styrelseledamot får ej för egen räkning från bolaget förvärva värdepapper, vilka ingår i värdepappersfond, som bolaget förvaltar, eller till bolaget sälja värdepapper avsedda att ingå i dylik fond.

10 § För sin förvaltning av värdepappersfond äger fondbolag åtnjuta ersättning ur fonden enligt de grunder för beräkning härav, vilka finns angivna i fondbestämmelserna.

Värdepappersfond och dess förvaltning

11 § Värdepappersfond består av de medel, som för fonden tillföres fondbolag, och därför anskaffade värdepapper liksom all ersättning för och avkastning av denna egendom jämte alla ur densamma härflytande rättigheter.

Värdepappersfond skall åsättas beteckning, varigenom den tydligt kan skiljas från andra värdepappersfonder.

12 § Värdepappersfond skall hållas skild från fondbolagets övriga medel.

Den i värdepappersfond ingående egendomen får ej överlåtas som säkerhet eller pantsättas. Avtal, som träffas i strid häremot, är ogiltigt.

Fordran hos fondbolag får ej begagnas till kvittning mot fordran, som bolaget har för värdepappersfonds räkning.

13 § Till värdepappersfond hörande egendom får ej tagas i mät. Vid fondbolagets konkurs skall fondeegendomen ej ingå i bolagets konkursbo.

Övergår jämlikt 34 § andra stycket eller 36 § första stycket förvaltningen av värdepappersfond från fondbolaget till förvaringsbanken, åligger det banken att med anlitande av fondens medel fullgöra alla de förpliktelser, vilka bolaget under iakttagande av bestämmelserna i denna lag ådragit sig för fondens räkning. Motsvarande skall gälla vid överlåtelse av fonden till annat fondbolag.

14 § För varje värdepappersfond skall finnas av fondbolaget upprättade fondbestämmelser. Dessa skall ange:

- 1) fondens beteckning;
- 2) de allmänna riktlinjerna för placering av fondens medel med angivande av huruvida fonden delvis eller helt skall bestå av utländska värdepapper;
- 3) i vilken omfattning utdelning skall ske till fondandelsägarna eller, därest utdelning ej skall äga rum, bestämmelse härom;
- 4) de tillägg till fondandelsvärdet, som bolaget till tackande av försäljningskostnader m. m. högst får göra vid bestämmande av utgivningspriset för fondandelsbevis;
- 5) de avdrag från fondandelsvärdet, som bolaget till tackande av inlösningskostnader m. m. högst får göra vid bestämmande av inlösningspriset för fondandelsbevis;
- 6) den ersättning bolaget äger åtnjuta för sin förvaltning av fonden;
- 7) den ersättning förvaringsbanken äger åtnjuta för sitt omhändertagande av fonden; samt
- 8) fondens räkenskapsår och de tider då kvartalsredogörelser skall upprättas.

Fondbestämmelserna skall fastställas av bankinspektionen.

15 § Fondbestämmelse, som avses i 14 § första stycket 2) och 3), får ej ändras utan medgivande från samtliga fondandelsägare. Fattas beslut om sådan ändring, skall det underställas bankinspektionen för fastställelse.

Vill fondbolag ändra annan fondbestämmelse än sådan, som avses i första stycket, skall bolaget med angivande av skälen härför ansöka om tillstånd hos bankinspektionen. Om inspektionen finner att den föreslagna ändringen är skäligen och ej strider mot fondandelsägarnas intressen, får inspektionen lämna bolaget tillstånd till ändringen. Denna får ej träda i tillämpning förrän tre månader efter det tillståndet meddelats. Om offentliggörande av ändringen äger inspektionen meddela behövliga föreskrifter.

16 § Fondbolag får besluta om utbetalning av medel, som ingår i värdepappersfond, endast för något av följande ändamål, nämligen:

- 1) förvärv av värdepapper till fonden;
- 2) utbetalning av ersättning enligt fondbestämmelserna för bolagets kostnader för fondandelsbevisens utfärdande och utgivande;
- 3) inlösen av fondandelsbevis, inbegripet den ersättning bolaget enligt fondbestämmelserna äger tillgodogöra sig för inlösningsförfarandet;
- 4) utdelning till fondandelsägare;

5) utbetalning till bolaget av den ersättning bolaget enligt fondbestämmelserna äger erhålla för förvaltningen av fonden; eller

6) betalning av skatter, som belöper på fonden, eller fullgörande av andra förpliktelser, som avser fonden.

17 § I värdepappersfond ingående medel skall, i den mån behov av likvida medel icke förefinns, så snart det bedömes lämpligen kunna ske användas för förvärv av värdepapper.

18 § Till värdepappersfond får förvärvas endast följande slag av värdepapper:

1) vid Stockholms fondbörs inregistrerade svenska aktier, obligationer och andra värdepapper;

2) andra svenska aktier, obligationer eller värdepapper, som noteras på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer;

3) utländska aktier, obligationer och andra värdepapper, om förvärv av sådana är förutsatt i fondbestämmelserna och värdepapperen är föremål för handel och notering vid större fondbörs;

4) aktier, obligationer och andra värdepapper, som utbjudes till försäljning under sådana förhållanden att sannolika skäl finns för antagande att de inom kort kommer att inregistreras vid Stockholms fondbörs eller eljest bli föremål för sådan handel och notering, som under 2)—3) sägs; samt

5) av svenska staten utfärdade skattkammarväxlar för kortvarig placering av likvida medel.

Värdepapper som förvärvats med stöd av stadgandet under 4) skall, om där angiven förutsättning icke uppfyllts inom sex månader från förvärvet, avyttras så snart lämpligen kan ske.

Med aktier jämställes bevis om rätt till förvärv eller utbekommande av aktier.

19 § Värdepapper med en och samme utfärdare får ej mot vederlag förvärvas till värdepappersfond i vidare mån än att i fonden ingående värdepapper, som utfärdats av honom, efter förvärvet uppgår till högst fem procent av fondens värde. Bankinspektionen får dock för viss eller vissa utfärdares värdepapper medge, att nämnda gräns överskrides intill högst tio procent av fondvärdet.

Förvärv på grund av tidigare aktieinnehav av nya aktier vid nyemission i aktiebolag får ske utan hinder av vad i första stycket stadgas. Fondbolaget skall dock senast inom sex månader från dylikt förvärv avhända fonden den del av de sålunda förvärvade aktierna, som ej vid något tillfälle efter förvärvet kunnat inrymmas inom de i första stycket angivna gränserna.

Fondbolag bör ägna särskild uppmärksamhet däråt, att värdepapper utfärdade av företag, som är förbundna med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap, icke förvärvas i sådan omfattning, att intresset av riskfördelning ej i erforderlig mån tillgodoses.

20 § Fondbolag får ej i värdepappersfonder inneha mer än fem procent av aktierna i ett och samma aktiebolag eller, om aktier med olika röstvärde finns, större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier i aktiebolaget.

Vad sålunda stadgats skall när aktierna i flera fondbolag äges eller

på därmed jämförligt sätt innehaves — direkt eller genom förmedling av juridisk person — av väsentligen samma fysiska eller juridiska personer ha avseende på samtliga dessa bolags sammanlagda innehav av aktier.

Förvaringsbank

21 § För varje värdepappersfond skall finnas en av fondbolaget utskedd förvaringsbank. Därtill får utses endast kreditinrättning, som står under bankinspektionens tillsyn och har notariatavdelning.

Om särskilda skäl därtill föranleder kan Konungen medge, att även annat under inspektionens tillsyn stående företag än sådan kreditinrättning, som avses i första stycket, utses till förvaringsbank.

22 § Förvaringsbanken skall uppbära alla fondbolaget för värdepappersfondens räkning tillkommande medel samt ombesörja alla utbetalningar ur fonden.

Medel, som förvaringsbanken uppburit för värdepappersfondens räkning, skall omedelbart insättas på särskild för fonden hos banken öppnad bankräkning. Värdepapper, som ingår i fonden, skall vara nedsatta i öppet förvar hos banken. Om utländska värdepapper ingår i fonden, får banken anförtro förvaringen av dessa värdepapper åt lämplig utländsk kreditinrättning. Anmälan därom skall göras till bankinspektionen.

Utfärdade men icke utgivna samt jämlikt 31 § inlösta och ej ånyo utgivna fondandelsbevis skall omhänderhas av förvaringsbanken. Om inlösta fondandelsbevis ej ånyo skall utges, skall de makuleras i betryggande ordning. Vad nu sagts skall även gälla fondandelsbevis som utbytts mot annat sådant bevis.

23 § Fondandelsbevis får förvaringsbanken utlämna endast mot inbetalning av belopp motsvarande utgivningspriset.

Vid försäljning eller byte av värdepapper, som ingår i värdepappersfond, får förvaringsbanken utlämna värdepapperen endast mot erhållande av avtalad köpeskilling eller de med bytet avsedda värdepapperen.

24 § Förvaringsbanken får utbetala medel från den i 22 § andra stycket avsedda bankräkningen endast när fondbolagets beslut om utbetalningen avser ändamål, som anges i 16 §.

För förvärfv av värdepapper eller för inlösen av fondandelsbevis får utbetalning verkställas endast mot erhållande av ifrågavarande värdepapper eller fondandelsbevis.

25 § För sitt omhänderhavande av värdepappersfond äger förvaringsbank åtnjuta ersättning i enlighet med de för fonden fastställda fondbestämmelserna. Denna ersättning får banken tillgodogöra sig av fondens medel utan hinder av vad i 24 § första stycket sägs.

Fondandel och fondandelsbevis

26 § Andelar i värdepappersfond skall vara lika stora och innefatta samma rätt.

Fondandels värde utgör fondens värde delat med antalet fondande-

lar (fondandelsvärdet). Detta värde skall fortlöpande beräknas av fondbolaget.

Fondens värde framräknas genom att från tillgångarna göres dels avdrag för på fonden belöpande skulder, dels, om så är angivet i fondbestämmelserna, avdrag för framtida skatter i enlighet med vad fondbestämmelserna föreskriver. Värderingen av tillgångarna skall, såvitt angår värdepapper, ske med ledning av gällande marknadsvärden.

27 § Fondandelsbevis skall vara ställda till innehavaren eller till viss man eller order. De skall vara försedda med uppgift om värdepappersfondens beteckning och vara numrerade. Bevisen får avse en eller flera fondandelar.

Fondandelsbevis skall innehålla dels en förklaring av fondbolaget om den rätt till andel i värdepappersfondens värde, som beviset medför, dels en bekräftelse av förvaringsbanken, att banken åtagit sig fondens förvaring under iakttagande av bestämmelserna i denna lag. Därvid får styrelseledamots eller firmatecknares namnteckning återges genom tryckning eller på annat dylikt sätt. På fondandelsbevis skall anges att beviset vid anfordran inlöses av bolaget i enlighet med föreskrifterna i denna lag samt att även i övrigt denna lag är tillämplig på rättsförhållandet mellan fondandelsägaren och bolaget. Fondandelsbevis skall upptaga erinran om att de för fonden gällande fondbestämmelserna är fogade vid de årsberättelser, som upprättas för fonden, med upplysning tillika om var dessa årsberättelser finns tillgängliga.

Fondbolag får ej utge fondandelsbevis, innan bankinspektionen fastställt de för värdepappersfonden upprättade fondbestämmelserna.

28 § Beträffande fondandelsbevis skall, där ej annat följer av vad i denna lag sägs, gälla vad i lagen om skuldebrev stadgas om löpande skuldebrev.

På utdelningskuponger till fondandelsbevis skall tillämpas vad i 23 och 25 §§ lagen om skuldebrev stadgas om räntekuponger.

29 § Den rätt till andel i värdepappersfonds värde, som fondandelsbevis medför, är ej föremål för preskription i vidare mån än som framgår av 40 §.

30 § Utgivningspriset för fondandelsbevis skall utgöra det på utgivningsdagen gällande värdet av det antal fondandelar, som beviset avser, med tillägg av, i den mån fondbestämmelserna så medger, dels kostnader för bevisets utfärdande och utgivande, dels kostnader vid inköp av värdepapper svarande mot fondandelsvärdet.

31 § Det åligger fondbolag att på begäran av ägare av fondandelsbevis, som utfärdats av bolaget, med anlitande av värdepappersfondens medel inlösa beviset.

Inlösen skall ske omedelbart om likvida medel finns. Måste medel för inlösen anskaffas genom försäljning av värdepapper skall sådan försäljning äga rum så snart ske kan och senast inom fem börsdagar från den dag begäran om inlösen framställts till bolaget, varefter inlösen skall fullgöras så snart försäljningslikviden influtit. Föreligger sådana särskilda förhållanden, att inlösen kan antagas medföra ett väsentligt

missgynnande av övriga fondandelsägares intressen, får den angivna femdagarsfristen överskridas.

Vid begäran om inlösen, som ej verkställs omedelbart, äger bolaget fordra, att för inlösen avsett fondandelsbevis överlämnas till förvaringsbanken mot vederbörligt kvitto. Framställningen om inlösen får därefter ej återkallas.

32 § Inlösningspriset för fondandelsbevis skall utgöra det på inlösningsdagen gällande värdet av det antal fondandelar, som beviset avser, med avdrag, i den mån fondbestämmelserna så medger, för dels kostnader för inlösningsförfarandet, dels kostnader vid försäljning av värdepapper svarande mot fondandelsvärdet.

Redovisning

33 § Fondbolag skall kvartalsvis på tid som anges i fondbestämmelserna avge redogörelse för varje av bolaget förvaltat värdepappersfond. Redogörelsen skall för den dag redogörelsen avser utvisa antal och slag av de värdepapper, som ingår i fonden, värdet av de olika slagen av värdepapper, storleken av de på bankräkning inestående medlen, på fonden belöpande skulder samt antalet fondandelar.

Vid utgången av varje räkenskapsår skall fondbolag upprätta en årsberättelse för varje av bolaget förvaltat värdepappersfond. Denna skall innehålla, förutom de uppgifter, som skall intagas i kvartalsredogörelse, uppgift om den under året uppkomna avkastningen av fondförmögenheten, de kostnader, som under året belöpt på fonden, och storleken av den utdelning, som under året ägt rum på fondandelsbevisen. I årsberättelsen skall dessutom meddelas de övriga upplysningar, som är av betydelse för bedömande av fondens ställning. Vid årsberättelsen skall fogas de för fonden gällande fondbestämmelserna.

Om kvartalsredogörelse och årsberättelse skall avges samtidigt, får årsberättelsen ersätta kvartalsredogörelsen.

Kvartalsredogörelse och årsberättelse skall, så snart det kan ske, hållas tillgängliga för fondandelsägarna hos fondbolaget samt på de försäljningsställen, där bolagets fondandelsbevis tillhandahålles allmänheten.

Fondförvaltningens övergång, m. m.

34 § Vill fondbolag upphöra med förvaltningen av värdepappersfond, får bolaget ej besluta att förvaltningen skall upphöra tidigare än tre månader efter det att bolaget genom kungörelse i nedan angiven ordning tillkännagivit beslutet.

Vid den tidpunkt, då bolagets förvaltning av värdepappersfonden upphör, skall förvaltningen övergå till förvaringsbanken. Bolaget får dock med bankspektionens medgivande träffa överenskommelse med annat fondbolag att vid den angivna tidpunkten övertaga förvaltningen.

Kungörelse om fondbolags beslut att upphöra med förvaltningen av värdepappersfond skall av bolaget införas i allmänna tidningarna och i tidning inom den ort, där bolagets styrelse har sitt säte, samt hållas tillgänglig för fondandelsägarna på de försäljningsställen, där bolagets fondandelsbevis tillhandahålles allmänheten. I kungörelsen skall anges den tidpunkt, då bolagets förvaltning av fonden upphör. Har överenskommelse träffats om förvaltningens övertagande av annat fondbolag,

skall kungörelsen innehålla uppgift därom. Föreligger ej sådan överenskommelse, skall i kungörelsen lämnas upplysning om att förvaltningen skall övergå till förvaringsbanken samt erinras om innehållet i 37 och 38 §§.

35 § Fondbolag får ej, utan att skyldighet därtill enligt lag föreligger, besluta att träda i likvidation, innan dess förvaltning av samtliga värdepappersfonder, som bolaget innehar, upphört.

36 § Har bankinspektionen återkallat fondbolags tillstånd att driva värdepappersfonderörelse eller har bolaget trätt i likvidation eller försatts i konkurs, skall förvaltningen av värdepappersfond, som bolaget innehar, omedelbart övergå till förvaringsbanken.

Kungörelse om att förvaltningen av värdepappersfond enligt första stycket övergått till förvaringsbanken skall genom bankens försorg offentliggöras i den ordning, som i 34 § tredje stycket sägs. I kungörelsen skall erinras om innehållet i 37 och 38 §§.

37 § Medan förvaltningen av värdepappersfond omhänderhas av förvaringsbanken, får inlösen av fondandelsbevis jämlikt 31 § eller utgivande av nya fondandelsbevis ej äga rum.

Förvaringsbanken skall, sedan den övertagit fondförvaltningen, antingen, efter inhämtande av bankinspektionens medgivande, överlåta fonden till annat fondbolag eller upplösa fonden.

För det arbete och den kostnad, som därigenom kan komma att åsamkas banken, är banken berättigad att ur fonden åtnjuta skälig ersättning med belopp, som godkänts av bankinspektionen.

38 § Skall fonden upplösas, åligger det banken att, så snart lämpligen kan ske, försälja de värdepapper, som ingår i fonden. Influtna medel skall tillföras den i 22 § andra stycket avsedda bankräkningen. Sedan försäljningen slutförts och all fonden åvilande gäld blivit betald eller erforderliga medel därtill avsatts, skall den behållna fondförmögenheten snarast möjligt utskiftas till fondandelsägarna mot återbekommande av fondandelsbevisen. Förslår ej värdepappersfonds tillgångar till täckande av dess skulder och kan förlikning ej träffas, skall tillgångarna av förvaringsbanken fördelas enligt de regler, som gäller vid konkurs.

39 § Har förvaringsbanken träffat överenskommelse om överlåtelse av värdepappersfond till annat fondbolag eller beslutat att upplösa fonden, skall banken omedelbart utfärda kungörelse därom.

Vid upplösning skall banken dessutom så snart det kan ske kungöra när och på vilket sätt utskiftat belopp kommer att hållas tillgängligt för lyftning.

Kungörelserna skall genom bankens försorg offentliggöras på sätt, som i 34 § tredje stycket sägs.

40 § Har fondandelsägare ej inom fem år från den dag, då utskiftat belopp enligt 38 § blivit tillgängligt för lyftning, anmält sig att lyfta honom tillkommande belopp, är han förlustig sin rätt därtill. Sådant belopp ävensom restbelopp, som vid utskiftningen ej kunnat fördelas på samtliga fondandelsägare, skall tillfalla allmänna arvsfonden.

41 § Övergår förvaltningen av värdepappersfond i enlighet med vad ovan sagts till annan förvaltare, skall denne i fråga om förvaltningens handhavande anses ha trätt i stället för det bolag, som bildat fonden.

Om tillsyn

42 § Bankinspektionen skall övervaka att fondbolaget i sin verksamhet ställer sig till efterrättelse de lagar och andra författningar, som avser fondbolag, ävensom den för bolaget gällande bolagsordningen samt de fondbestämmelser och övriga föreskrifter, som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordning meddelats av bolagsstämma eller styrelse.

Det åligger inspektionen att även i övrigt med uppmärksamhet följa fondbolagets verksamhet i den mån så erfordras för kännedom om de förhållanden, som kan inverka på bolagets eller av bolaget förvaltd värdepappersfonds säkerhet eller eljest är av betydelse för en sund utveckling av värdepappersfondrörelsen.

Inspektionen är ej på grund av vad här föreskrivits pliktig att övervaka iakttagandet av bestämmelser, som avser enskild aktieägars rättigheter eller skyldigheter i förhållande till fondbolaget eller till annan aktieägare eller som angår bolagets inre angelägenheter.

Om inspektionen finner det behövt, får inspektionen meddela närmare föreskrifter om sättet för förande av fondbolagets räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar och om inventering av dessa.

43 § Bankinspektionen skall för fondbolaget förordna en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper. Inspektionen äger när som helst återkalla förordnande, som här avses, och i stället utse ny revisor.

44 § Bankinspektionen äger sammankalla fondbolagets styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen ej efterkommit av inspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma, får kallelse utfärdas av inspektionen.

Den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda inspektionen äger närvara vid bolagsstämma eller av inspektionen utlyst styrelsesammanträde och deltaga i överläggningarna.

45 § Har fondbolagets styrelse, verkställande direktör eller bolagsstämma fattat beslut, som står i strid mot lag, bolagsordning eller fondbestämmelser, får bankinspektionen förbjuda verkställighet av beslutet. Inspektionen får också förelägga styrelsen eller verkställande direktören att, om beslut som nyss sagts verkställts, göra rättelse om så kan ske samt att fullgöra vad styrelsen eller verkställande direktören åligger enligt lag eller bolagsordning. Sådant föreläggande får dock ej, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, av inspektionen meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Även om avvikelser från lag, bolagsordning eller fondbestämmelser ej skett, äger inspektionen meddela de erinringar i fråga om bolagets verksamhet, som inspektionen kan finna påkallade.

46 § Bankinspektionen äger förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag.

47 § Fondbolagets styrelse och verkställande direktör åligger:

att, så snart beslut fattats om styrelsens sammansättning eller om förändring i denna, anmäla beslutet till bankinspektionen;

att till inspektionen lämna uppgift om den bank, som utsetts till förvaringsbank för värdepappersfond, vilken bolaget förvaltar;

att när som helst för den befattningshavare hos inspektionen, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda inspektionen, hålla bolagets kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning;

att på tider, som inspektionen bestämmer, och enligt av inspektionen fastställda formulär upprätta och till inspektionen insända översikter, utvisande bolagets tillgångar och skulder;

att, så snart det kan ske, till inspektionen insända i avskrift dels styrelsens och verkställande direktörens förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning, revisionsberättelsen med tillhörande handlingar liksom protokoll över förhandlingarna vid ordinarie bolagsstämman dels i 33 § föreskrivna kvartalsredogörelser och årsberättelser;

att, när bolaget finner sig ej kunna iakttaga den i 31 § andra stycket angivna femdagarsfristen, ofördröjligen till inspektionen anmäla detta med angivande av skälen;

att, då bolaget beslutat att upphöra med förvaltningen av värdepappersfond eller trätt i likvidation eller försatts i konkurs, ofördröjligen underrätta inspektionen härom;

att även i övrigt meddela inspektionen och sådan befattningshavare där, som ovan sagts, alla de upplysningar rörande bolaget och av bolaget förvaltat värdepappersfond, som begärs av dem; samt

att, om inspektionen finner anledning till antagande att bolaget gjort sådana förluster att tio procent av aktiekapitalet förlorats, på inspektionens anmodan ofördröjligen låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detta.

48 § Till bestridande av kostnaden för bankinspektionens tillsynsverksamhet skall varje fondbolag årligen erlägga bidrag efter visst förhållande till varje av bolaget förvaltat värdepappersfonds värde vid utgången av nästföregående kalenderår. Närmare föreskrifter om fastställande och erläggande av bidrag meddelas av Konungen.

Det åligger bolaget dessutom att till revisor, som förordnats enligt 43 §, utge ersättning med belopp som inspektionen bestämmer.

49 § Ledamot av eller befattningshavare hos bankinspektionen får ej vara ledamot i styrelsen för eller revisor i eller anställd hos fondbolag. Ej heller får ledamot av eller befattningshavare hos inspektionen vara aktieägare i sådant bolag.**50 §** Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär. Inspektionens beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, om ej Konungen annorlunda förordnar.

Skadestånd

51 § Har fondandelsägare tillskyndats skada genom att fondbolaget överträtt denna lag eller gällande fondbestämmelser, är bolaget pliktigt att utge ersättning för sådan skada. Vad nu sagts angående fondbolaget skall äga motsvarande tillämpning i fråga om förvaringsbanken.

Ansvarsbestämmelser

52 § Den som här i riket driver värdepappersfondrörelse utan att vara berättigad därtill eller bryter mot bestämmelsen i 1 § tredje stycket dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som bryter mot bestämmelsen i 3 § dömes till böter.

53 § Till böter eller fängelse i högst ett år dömes:

1) styrelseledamot eller befattningshavare hos fondbolag, vilken vid ansökan om tillstånd att driva värdepappersfondrörelse uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift;

2) styrelseledamot hos fondbolag, vilken förvärvar eller säljer värdepapper i strid mot bestämmelserna i 9 §;

3) den som förfogar över egendom, som ingår i värdepappersfond, i strid mot bestämmelserna i 12 § andra stycket; samt

4) styrelseledamot eller verkställande direktör hos fondbolag, vilken uppsåtligen eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i översikt, som avses i 47 §, eller vid lämnande av upplysning enligt samma lagrum.

Vad ovan sägs om styrelseledamot eller verkställande direktör hos fondbolag skall, där förvaltningen av värdepappersfond övergått till förvaringsbanken, i stället avse styrelseledamot eller verkställande direktör hos banken.

Denna lag träder i kraft den

Den som vid ikraftträdandet förvaltar s. k. aktiefond äger utan hinder av vad i lagen sägs fortsätta denna verksamhet intill den

Vill förvaltare, som i det föregående stycket avses, träffa överenskomme med fondbolag om övertagande av aktiefondens förvaltning, skall i tillämpliga delar gälla vad i lagen stadgas angående överenskomme mellan fondbolag om övertagande av förvaltningen av värdepappersfond. Har sådant övertagande skett, får andelsbevis, som dessförinnan utgivits av den tidigare fondförvaltaren, bibehållas utan hinder av att de ej uppfyller föreskrifterna i 27 § och skall de därvid gälla som fondandelsbevis i lagens mening. Är andelsbevis ställda till viss man skall de efter fondförvaltningens övergång till fondbolag anses vara ställda till viss man eller order.

*Bilaga 2***Europeiska riktlinjer för aktiefonder**

(antagna av Europarådet den 19 september 1972)

Ministerkommittén,

som beaktar att Europarådets syfte är att uppnå fastare enhet mellan dess medlemmar,

som beaktar att fonder, investerade i värdepapper, är av stor betydelse för kapitalmarknadernas tillväxt och för investeringsverksamhetens utveckling i Europa,

som är övertygad om att det skulle vara värdefullt att samordna vissa rättsliga riktlinjer på detta område och att det skulle vara önskvärt att skapa riktlinjer, som tillförsäkrar spararna största möjliga trygghet,

REKOMMENDERAR medlemsländernas regeringar att bringa sin lagstiftning och praxis i fråga om aktiefonder i överensstämmelse med de riktlinjer som anges i denna resolution eller att använda dessa riktlinjer när ny lagstiftning införs på detta område, vilket inte hindrar att för andelsägarna förmånligare regler kan föreskrivas,

UPPMANAR medlemsländernas regeringar att i vederbörlig ordning meddela Europarådets generalsekreterare de åtgärder, som har vidtagits med anledning av rekommendationerna i denna resolution.

Riktlinjer*Artikel 1*

1. Med aktiefond avses i dessa riktlinjer en fond bestående av tillgångar, vilka till följd av en inbjudan till allmänheten har uppkommit genom kapitaltillskott från andelsägarna och investerats i värdepapper.¹ Fonden skall vara sammansatt och förvaltas så, att den tillgodoser andelsägarnas intressen enligt principen om riskfördelning.

2. Fonden får endast tas i anspråk för sådana kostnader och utgifter för förvaltningen som fonden skall svara för enligt vad som anges i fondbestämmelserna; i intet fall svarar fonden för infriande av förbindelser som åvilar förvaltningsföretaget eller andelsägarna.

3. Beteckningen aktiefond eller liknande beteckning som kan föranleda förväxlingar får användas endast av fonder, vilkas verksamhet står i överensstämmelse med dessa riktlinjer.

4. Dessa riktlinjer skall inte tillämpas på bl. a. fonder för förvaltning av fast egendom, aktiesparkklubbar och investmentbolag.

Artikel 2

1. Förvaltning av fonder får utövas endast av en av tillsynsmyndigheten godkänd juridisk person med ett aktie- eller andelskapital.

2. Om förvaltningsbolaget är ett aktiebolag skall dess kapital utgöras av registrerade aktier. Andelsägarna skall ha rätt att ta del av aktieregistret, såvida inte uppgift på aktieägarnas namn lämnas i den redogörelse som avses i artikel 8.

3. Tillsynsmyndigheten får motsätta sig varje ändring i fråga om ledamotskap i förvaltningsföretagets administrativa organ.

¹ Jfr översättning av OECD:s standardregler (bilaga 3), där begreppet aktiefond används som beteckning för ett institut för kollektiva investeringar.

4. Tillstånd att förvalta en aktiefond får ges endast under förutsättning

(a) att ett visst minsta kapital, vars storlek varje stat bestämmer, har tecknats och till fullo inbetalats,

(b) att bolagsordningen föreskriver, att förvaltningsföretagets verksamhet, med undantag för förvaltningen av dess egna tillgångar, uteslutande skall omfatta förvaltning av aktiefonder. Om nationell lag medger det får tillsynsmyndigheten dock

(i) ge förvaltningsföretaget tillstånd att åta sig uppdrag av fiduciarisk karaktär,

(ii) ge ett företag, vars verksamhet inte uteslutande rör förvaltning av aktiefonder, tillstånd att utöva sådan förvaltning.

Artikel 3

1. Förvaltningsföretaget skall till varje andelsägare överlämna ett andelsbevis ställt till innehavaren eller till viss man. I enlighet med vad som föreskrives i nationell lag kan andelsbevis ställt till viss man vara ett bevis på andelsägarens rättigheter eller endast ett bevis på att andelsägaren har erhållit sina rättigheter genom att hans namn har införts i ett register över andelsägare.

2. Ett andelsbevis får avse en eller flera andelar. Det skall vara undertecknat av förvaltningsföretaget och av sådan förvaringsbank som avses i artikel 13. Underskrifterna får reproduceras på mekaniskt sätt.

3. När förvaltningsföretaget säljer andelar skall företaget lämna andelsägaren upplysning om att han på begäran kan få en avskrift av fondbestämmelserna och av de handlingar som avses i artiklarna 8 och 9.

Artikel 4

1. Utgivningspriset för andelsbevis fastställs på grundval av värdet av de tecknade andelarna med tillägg av provision och eventuellt andra arvoden. Andelsvärdet är fondens värde deviderat med antalet utelöande fondandelar.

2. Förvaltningsföretaget eller förvaringsbanken skall beräkna fondvärdet i fråga om börsnoterade värdepapper på grundval av börspriset den senaste börsdagen och i fråga om övriga tillgångar enligt en skälig värdering med hänsyn tagen till deras antagliga värde vid försäljning. Sistnämnda värde skall uppskattas objektivt, samvetsgrant och utan ovidkommande hänsyn.

Artikel 5

1. Med undantag av vad som följer av bestämmelserna i artikel 6 tredje stycket i) får andelsägarna eller deras fordringsägare inte begära delning eller upplösning av fonden.

2. Andelsägare skall ha rätt att när som helst, på villkor som anges i fondbestämmelserna, begära inlösen av sina andelar till ett pris, som grundar sig på värdet av andelarna beräknat enligt artikel 4 med avdrag för eventuell provision. Föreskrifterna om inlösningsförfarandet i fondbestämmelserna får inte innebära någon inskränkning i rätten till inlösen. I undantagsfall som skall särskilt anges i fondbestämmelserna får förvaltningsföretaget uppskjuta inlösningsen, under förutsättning att uppskovet är i samtliga andelsägars intresse och godkänns av tillsynsmyndigheten.

Artikel 6

1. Det skall åligga förvaltningsföretaget eller förvaringsbanken att upprätta en handling i överensstämmelse med dessa riktlinjer. Villkoren i handlingen skall godkännas av andelsägarna genom teckning av andelarna. Handlingen kallas här fondbestämmelser.

2. Fondbestämmelserna skall godkännas av tillsynsmyndigheten. Godkännandet skall föreligga innan andelsbevisen utfärdas. Även för en ändring av fondbestämmelserna krävs godkännande av tillsynsmyndigheten.

3. Fondbestämmelserna skall innehålla

(a) aktiefondens benämning och den tid fonden skall bestå, förvaltningsföretagets officiella beteckning samt förvaringsbanken;

(b) fondens investeringspolitik med särskilt angivande av de placementsobjekt som har valts och de principer på vilka politiken vilar;

(c) bestämmelser om utdelning eller i förekommande fall återinvestering av fondens nettoavkastning och, om det är tillämpligt, av realiserade kapitalvinster som härrör sig från värdepapper eller fondens övriga tillgångar;

(d) kostnader och avgifter som hänför sig till fonden;

(e) den provision som förvaltningsföretaget och förvaringsbanken betingar sig för utgivande och inlösen av andelar och för administrationskostnader;

(f) villkoren för utgivande och inlösen av andelar;

(g) bestämmelser om offentliggörande av uppgifter om fonden, vilka bestämmelser i varje fall skall ange formerna för det offentliggörande som åsyftas i artiklarna 8 och 9;

(h) de dagar då fondens och förvaltningsföretagets räkenskapsår skall avslutas;

(i) villkoren för upplösning av fonden och det sätt på vilket avveckling skall ske;

(j) tillvägagångssättet vid ändring av fondbestämmelserna.

Artikel 7

1. Förvaltningsföretaget skall förvalta aktiefonden uteslutande i andelsägarnas intresse och i överensstämmelse med föreskrifterna i dessa riktlinjer och i fondbestämmelserna.

2. Företaget handlar i eget namn men skall därvid också ange den aktiefond som företaget företräder.

3. Företaget skall särskilt ombesörja placeringar, handel med och utövande av de ur värdepapperen härflytande rättigheterna samt utgivande av andelar och utdelning av vinst. Villkoren för utövande av rösträtt för de i portföljen ingående värdepapperen skall regleras i nationell lag.

4. Förvaltningsföretaget får inte ta upp lån för fondens räkning i syfte att förvärva värdepapper för att öka fondens portfölj. Företaget får inte heller ur fonden förskottera belopp till andelsägare för teckning av andelar. Nationell lag reglerar frågan om och under vilka villkor förvaltningsföretaget i särskilda undantagsfall får ta upp lån för andra ändamål än värdepappersförvärv; sådana lån får dock inte överstiga 10 % av värdet för fondens tillgångar.

5. Företaget skall vid fullgörandet av sina åligganden iakttä ykesmässiga normer och skall vara skyldigt att ersätta andelsägarna varje förlust som fonden kan åsamkas genom någon företagets underlåtenhet

att fullgöra sina skyldigheter. Föreskrift i fondbestämmelserna eller i annat avtal som begränsar eller upphäver ersättningsskyldigheten skall vara ogiltig.

Artikel 8

1. Vid räkenskapsårets slut skall förvaltningsföretaget upprätta en utförlig redogörelse, som särskilt skall innehålla en förteckning över fondens tillgångar, värdepappersportföljens sammansättning, en redovisning av fondens utgifter och inkomster, vinstutdelning till andelsägarna samt det administrativa organets sammansättning och förvaltningsföretagets respektive förvaringsbankens egna kapital.

2. Redogörelsen skall granskas av en fristående revisor som har godkänts av tillsynsmyndigheten. Den skall underställas tillsynsmyndigheten innan den offentliggörs. Offentliggörandet skall ske i överensstämmelse med de villkor och inom de tidsfrister som tillsynsmyndigheten fastställer. Andelsägare har rätt att på begäran erhålla en avskrift av redogörelsen.

Artikel 9

1. Förvaltningsföretaget skall i princip dagligen offentliggöra utgivnings- och inlösningspris för andelsbevisen.

2. Förvaltningsföretaget skall i princip varje kvartal upprätta en redogörelse som särskilt visar fondens sammansättning, dess totala värde på grundval av värdepapperens dagsaktuella pris och av det värde som har åsatts övriga tillgångar, antalet utelöpande andelar samt det administrativa organets sammansättning och förvaltningsföretagets respektive förvaringsbankens egna kapital. Redogörelsen skall också innehålla de eventuella ändringar i fondbestämmelserna som har vidtagits under den tid som redogörelsen avser eller en sammanfattning av ändringarna.

3. De redogörelser som avses i denna artikel skall före offentliggörandet tillställas förvaringsbanken och tillsynsmyndigheten. Andelsägare har rätt att beställa dem.

Artikel 10

1. Förvaltningsföretaget skall göra investeringar för fondens räkning i enlighet med fondbestämmelserna och de allmänna anvisningar som med stöd av lag utfärdas av tillsynsmyndigheten.

2. Investeringarna skall göras i värdepapper som lätt kan realiseras.

3. Förvaltningsföretaget får inte för fondens räkning förvärva

a) värdepapper, som inte officiellt noteras eller är föremål för regelbunden handel vid en erkänd inhemsk eller utländsk fondbörs. I nationell lag kan tillsynsmyndigheten dock tillerkännas rätt att medge förvärv av sådana värdepapper upp till 10 % av fondens tillgångar. Procentsatsen får överskridas i stater utan erkänd fondbörs;

b) andelsbevis som representerar andelar i andra aktiefonder. Varje stat har rätt att förbjuda förvärv av aktier i investmentbolag;

c) av förvaltningsföretaget utgivna aktier och skuldförbindelser;

d) värdehandlingar som medför förfoganderätt till varor.

4. I fråga om värdepapper som noteras på fondbörs får intet papper köpas över eller säljas under börsvärdet.

Artikel 11

1. Ett förvaltningsföretag får inte i de fonder det förvaltar sammanlagt inneha så stort antal aktier i ett och samma aktiebolag att företaget kan utöva rösträtt i bolaget för mer än 5 % av röstvärdet.

2. Placeringar i värdepapper av vad slag det vara må som har utfärdats av ett enstaka bolag eller en grupp av företag får inte överstiga 5 % av fondens tillgångar.

3. Om dessa procentsatser överskrider utan att förvaltningsföretaget har köpt värdepapper eller genom att företaget har utnyttjat rättigheter som härrör ur dess värdepappersinnehav, skall fondens sammansättning inom 12 månader ha ändrats så att den inte strider mot de angivna procentsatserna.

4. I nationell lag får dock föreskrivas att tillsynsmyndigheten kan medge förvaltningsföretaget att överskrida de i första och andra punkterna angivna procentsatserna.

Artikel 12

1. Om inte annat följer av fondbestämmelserna skall den nettoavkastning som fonden erhåller genom utdelning och ränteintäkter från värdepapperen och från fondens likvida medel återinvesteras i fonden eller delas ut till andelsägarna i förhållande till deras andelar. Avkastningen får dock, efter överenskommelse mellan andelsägare och förvaltningsföretaget, delas ut i form av nya andelsbevis.

2. Intäkter av kapitalvinster som har uppkommit genom försäljning av värdepapper eller av teckningsrätter får endast delas ut om det föreskrivs i fondbestämmelserna.

Artikel 13

1. Alla värdepapper och likvida medel som ingår i fonden skall förvaras hos en av tillsynsmyndigheten erkänd bank eller annan kreditinrättning (i dessa riktlinjer benämnd "förvaringsbank").

2. Förvaltningsföretagets val av förvaringsbank skall godkännas av tillsynsmyndigheten.

Artikel 14

1. Förvaringsbanken skall utföra de uppdrag och efterkomma de anvisningar som ges av förvaltningsföretaget, särskilt i fråga om förvärv och försäljning av värdepapper och om handel med eller utnyttjande av teckningsrätter, och därvid tillse att uppdragen och anvisningarna överensstämmer med lag, fondbestämmelserna och tillsynsmyndighetens allmänna anvisningar.

2. Förvaringsbanken skall ombesörja att utdelningar, räntor och likvider för värdepapper som är förfallna till betalning uppbäres, att teckningsrätter vid ny- och fondemissioner bevakas och i övrigt att sedvanliga administrativa åtgärder i fråga om värdepapperen och andra likvida tillgångar i fonden vidtas. Banken skall för fondens räkning översända provisionerna till förvaltningsföretaget i enlighet med vad som föreskrivs i fondbestämmelserna. Banken skall ge ut och inlösa andelsbevisen till det pris som har framräknats av förvaltningsföretaget eller banken och fördela vinsten enligt fondbestämmelserna. Banken skall vidtaga alla erforderliga åtgärder för att hindra utmätning av eller andra verkställighetsåtgärder beträffande fondens tillgångar.

3. Förvaringsbanken har rätt till ersättning för de uppgifter som den

utför för fondens räkning och betalning för dess tjänster skall ske i enlighet med fondbestämmelserna.

4. Förvaringsbanken skall utföra sina åligganden uteslutande i andelsägarnas intresse, i överensstämmelse med lag och fondbestämmelserna och under iakttagande av yrkesmässiga normer såvida inte lag eller fondbestämmelserna uppställer krav på strängare normer. Banken skall vara ansvarig gentemot förvaltningsföretaget och andelsägarna för varje skada som kan åsamkas fonden genom någon bankens underlåtenhet att fullgöra sina förpliktelser. I förhållande till andelsägarna skall banken vara ansvarig antingen direkt eller genom förvaltningsföretaget, beroende på den rättsliga karaktären av förhållandet mellan förvaringsbank och andelsägare. Föreskrift i fondbestämmelserna eller i annat avtal som begränsar eller upphäver denna ansvarsskyldighet skall vara ogiltig.

Artikel 15

Förvaltningsföretagets och förvaringsbankens befattning med fonden skall upphöra

a) om förvaltningsföretaget eller förvaringsbanken med tillsynsmyndighetens godkännande överlåter förvaltningen och omhänderhavandet av fonden till annan;

b) om förvaltningsföretaget eller förvaringsbanken går i konkurs eller dess verksamhet avvecklas på annat sätt;

c) om tillsynsmyndigheten återkallar tillståndet för förvaltningsföretaget eller förvaltningsbanken att driva verksamhet;

d) i de fall då så föreskrives i fondbestämmelserna.

Artikel 16

1. Fonden skall upplösas och avvecklas

a) vid den tidpunkt fondbestämmelserna anger, om inte förvaltningsföretaget och förvaringsbanken med tillsynsmyndighetens medgivande vidtar åtgärder för fondens fortbestånd;

b) om förvaltningsföretagets eller förvaringsbankens verksamhet upphör enligt artikel 15 b), c) och d) och uppgiften att förvalta eller omhänderha fonden inte har överlämnats till någon som har godkänts av tillsynsmyndigheten;

c) i de fall då så föreskrives i fondbestämmelserna.

2. Utgivande och inlösen av andelsbevis får inte ske

a) efter det att avveckling eller upplösning av fonden har påbörjats;

b) under tid då förvaltningsföretag eller förvaringsbank för fonden saknas.

3. I lag eller i fondbestämmelserna skall anges vem som är ansvarig för fondens avveckling.

4. Den nettobehållning som återstår efter avvecklingen skall fördelas mellan andelsägarna i förhållande till deras andelsinnehav. En redogörelse för avvecklingen skall offentliggöras i överensstämmelse med lag eller med de villkor som tillsynsmyndigheten fastställer.

*Bilaga 3***Standardregler för aktiefonders verksamhet**

(antagna av rådet för Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) den 11 april 1972)

A. Definition av aktiefonder på vilka standardreglerna är tillämpliga

En aktiefond är ett institut för kollektiva investeringar i värdepapper, som har till ändamål att enligt principen om riskfördelning förvalta en portfölj av värdepapper, som säljer sina andelar¹ till allmänheten genom att utge andelsbevis eller genom att införa andelsägaren i ett register och som är skyldigt att vid påfordran av andelsägare direkt eller genom en mellanhand inlösa en andel som institutet har utfärdat.²

*B. Minimikrav beträffande uppgifter till andelsägare och tillsynsmyndigheter**Regel 1: Allmänna riktlinjer och ändamål för aktiefondens verksamhet*

De allmänna riktlinjerna och ändamålet för en aktiefonds verksamhet skall klart anges i ett prospekt och i allt övrigt informationsmaterial. De får ändras endast om möjlighet härtill har förutsetts från början och om tillvägagångssättet vid en ändring också har angivits. Om ändringar inte uttryckligen har förutsetts får de ske endast om de på förhand har godkänts av andelsägarna eller av vederbörlig officiell instans.

Regel 2: Prospekt

Aktiefonder skall upprätta ett prospekt vilket skall offentliggöras. Prospektet skall underställas tillsynsmyndigheten för prövning innan en aktiefond börjar sin verksamhet. Tillsynsmyndigheten skall kontrollera att prospektet innehåller alla erforderliga uppgifter om fonden men inte pröva dess sakliga innehåll. Prospektet skall ange de allmänna riktlinjerna för och ändamålet med aktiefondens verksamhet samt innehålla uppgifter om aktiefondens rättsliga struktur och de bestämmelser som reglerar dess verksamhet. Prospektet skall innehålla eller åtföljas av en aktuell ekonomisk redogörelse som visar storleken och fördelningen av aktiefondens tillgångar, kostnaderna för dess verksamhet och den vinst som har utdelats till andelsägarna under vart och ett av de senaste tre till fem åren, eller, om aktiefonden inte har drivit sin verksamhet under så lång tid, uppgift om utdelad vinst under varje år som verksamheten har drivits. Närhelst en väsentlig förändring i ifrågavarande förhållanden inträffar skall prospektet revideras.

Regel 3: Offentliggörande av uppgifter om personer som handhar verksamheten

Prospektet skall innehålla

a) alla väsentliga uppgifter om de fysiska eller juridiska personer som är ansvariga för styrelse, fondledning, investeringsrådgivning, för-

¹ Med andelar likställs här aktier.

² Jfr Europarådets riktlinjer (bilaga 2) där med aktiefond avses själva fonden.

valtarskap (trusteeship), förvaring av portföljen och försäljning av andelar i aktiefonden;

b) namn och adress på den som äger motta delgivning å fondens vägnar;

c) namnet på varje större företag, till vilket investeringsrådgivarna eventuellt har anknytning.

Regel 4: Avgifter vid försäljning och inlösen samt arvoden för fondens skötsel

Storleken av och sättet att beräkna avgifter vid försäljning och inlösen av andelarna, arvoden för fondens skötsel samt övriga omkostnader ävensom de tidsperioder för vilka beloppen utdebiteras skall i detalj anges i prospektet.

Regel 5: Redovisning av den ekonomiska ställningen

Minst en gång om året och inom den tid efter verksamhetsårets slut som tillsynsmyndigheten bestämmer, skall aktiefond hålla följande uppgifter tillgängliga för andelsägarna och för tillsynsmyndigheten såväl i etableringslandet som i varje land där dess andelar får utbudas till försäljning:

a) en redogörelse för inkomster och utgifter;

b) en redogörelse för tillgångar, skulder, nettovärdet av tillgångarna, antalet utelöpande andelar och vad som av tillgångarnas nettovärde belöper på varje andel;

c) en redogörelse för ändringar i värdet av nettotillgångarna per andel;

d) en fullständig förteckning över innehavet av värdepapper enligt gällande marknadsvärde.

Riktigheten av nämnda handlingar skall bestyrkas av fristående revisorer, som har godkänts av tillsynsmyndigheten.

Regel 6: Uppgifter till tillsynsmyndigheten

Utöver de uppgifter som anges i regel 5 skall aktiefonder minst en gång om året och inom den tid efter verksamhetsårets slut som tillsynsmyndigheten bestämmer lämna myndigheten en förteckning över alla de värdepapper som har köpts eller sålts under året jämte inköps- och försäljningspris för varje särskilt värdepapper. Mindre transaktioner får redovisas i en post om tillsynsmyndigheten medger det.

Regel 7: Offentliggörande av nettovärde, försäljningspris och inlösningspris per andel

En aktiefond skall för offentliggörande och åt var och en som begär det kostnadsfritt hålla uppgifter om nettovärdet, försäljningspriset och inlösningspriset per andel tillgängliga. Dess prospekt skall omnämna denna skyldighet och ange var och hur dessa uppgifter kan erhållas.

C. Minimikrav i fråga om placeringar

Regel 8: Fördelning av tillgångarna

En aktiefond får inte investera mer än 5—15 % av sina tillgångar i värdepapper med en och samma utfärdare.

Regel 9: Effektiv kontroll

En aktiefond får inte förvärva mer än 5—15 % av röstvärdet för aktier i ett och samma företag. Om flera aktiefonder står under samma ledning får fonderna tillsammans inte äga mer än 5—15 % av röstvärdet i samma företag.

Regel 10: Placering i andra aktiefonder

En aktiefond får inte placera mer än sammanlagt 5—15 % av sina tillgångar i värdepapper utfärdade av andra aktiefonder. Fonden får inte investera i andra fonder som inte tillämpar denna regel.

Regel 11: Andra aktiefonders delägarskap i fonden

En aktiefond skall vägra att sälja sina andelar om den känner till att köparen är en annan aktiefond och försäljningen skulle medföra att den köpande fonden antingen ensam eller tillsammans med andra aktiefonder tillhörande samma grupp blir innehavare av mer än 5—15 % av andelarna i den säljande fonden.

Regel 12: Beräkning av procentsatserna

De högsta tillåtna procentsatser som föreskrivs i reglerna 8—11 skall beräknas vid tiden för varje förvärv men behöver därefter inte oundgängligen bibehållas.

Regel 13: Blankningsaffärer

En aktiefond får inte göra blankningsaffärer.

Regel 14: Upplåning

En aktiefond får inte vid någon tidpunkt ha utestående lån till ett belopp som överstiger 20 % av dess samtliga tillgångar.

Regel 15: Villkorliga terminsaffärer

En aktiefond får sluta avtal om villkorliga terminsaffärer beträffande värdepapper i sin portfölj endast i den mån den verkligen är ägare till värdepapperen i fråga. Fonden får inte sluta avtal om sådana affärer beträffande sina egna andelar.

Regel 16: Likviditet

En väsentlig del av en aktiefonds tillgångar (75—90 %) skall vara lätt realiserbara.

*D. Minimikrav i fråga om fondens skötsel och allmänna skyldigheter**Regel 17: Minsta kapital*

En aktiefond eller i förekommande fall fondledningsföretaget skall, med förbehåll för vad tillsynsmyndigheten kan bestämma, ha ett minsta kapital motsvarande 100 000—125 000 avräkningsenheter.

Regel 18: Förvaring av tillgångarna

En aktiefonds tillgångar eller bevis om dess tillgångar skall förvaras på sätt som tillsynsmyndigheten finner godtagbart.

Regel 19: Värdering av tillgångarna

Värderingen av en aktiefonds tillgångar skall ske på sådant sätt och i den ordning som tillsynsmyndigheten finner tillfredsställande. Prospektet skall klart ange hur värderingen skall ske. En fristående revisor skall regelbundet kontrollera att värderingen sker i enlighet med vad som har angetts.

Regel 20: Avtal om fondens skötsel

I de fall då aktiefond, fondledningsföretag, försäljningsföretag, förvaltnings- (trustee) och förvaringsinstitut utgör skilda enheter skall förhållandena mellan dem regleras genom skriftliga avtal. Avtalen skall innehålla detaljerade bestämmelser i fråga om varje sådan enhets skyldigheter och den ersättning vartill varje enhet är berättigad samt i fråga om fördelningen av de olika utgifterna. Avtalen skall förvaras hos tillsynsmyndigheten. Varje rättslig överlåtelse av avtal om fondens skötsel skall godkännas av tillsynsmyndigheten eller av en majoritet av andelsägarna.

Regel 21: Personalförändringar i fondledningsföretaget

Om ändring i styrelsen för ett fondledningsföretag sker skall

- 1) andelsägarna, eller
- 2) de auktoriserade förvaltarna (trustees), eller
- 3) tillsynsmyndigheterna allt efter omständigheterna ha möjlighet att
 - a) vägra att godkänna de nya ledamöterna i styrelsen, eller
 - b) vägra styrelsen i dess nya sammansättning att handla å fondens vägnar, eller
 - c) upplösa fonden.

Regel 22: Särskilda provisionsgrunder

Bonus eller annan provision som görs beroende av prestation får uttas endast efter det att tillsynsmyndigheten nog har granskat skäligheten av provisionen, sättet för provisionens beräkning och vilka som debiteras provisionen.

Regel 23: Intressekonflikt

Såvida inte tillsynsmyndigheten finner att andelsägarnas intressen inte träds för när genom transaktionen får följande fysiska eller juridiska personer inte, vare sig direkt eller indirekt, inlåta sig på sådana transaktioner med aktiefonden, fondledningsföretaget eller försäljningsföretaget som innefattar köp och försäljning av värdepapper för deras egen räkning eller långivning eller upptagande av lån för deras egen räkning, nämligen

- styrelseledamöter samt högre och lägre befattningshavare hos aktiefonden, förvaltningsföretaget (trustee), fondledningsföretaget eller försäljningsföretaget ävensom vederbörandes make och barn;
- personer eller sammanslutningar som äger en väsentlig del (över 10 %) av röstvärdet för aktierna i aktiefonden, fondledningsföretaget eller försäljningsföretaget;
- alla personer som på grund av nära anknytning till någon av ovan nämnda personer eller företag kan tänkas direkt eller indirekt komma i beroendeställning till dem.

Regel 24: Försäljningspris

Försäljningspriset per andel för deltagande i en aktiefond skall vara lika med nettovärdet per andel, beräknat i enlighet med vad som anges i regel 19 vid den tidpunkt omedelbart före eller efter det att begäran om deltagande i fonden har kommit aktiefonden tillhanda — som tillsynsmyndigheten bestämmer — med tillägg för sådana extra kostnader som köparen skall betala.

Regel 25: Tidpunkter för beräkning av nettovärde, försäljnings- och inlösningspris

En aktiefond skall med skäligena mellanrum, dock minst en gång i månaden, beräkna nettovärdet av varje andel. Försäljnings- och inlösningspris per andel skall beräknas så ofta som tillsynsmyndigheten bestämmer. Aktiefondens prospekt skall ange hur ofta de ovan angivna beräkningarna skall ske.

Regel 26: Inlösen

Inlösen av andelar i en aktiefond skall ske när andelsägare begär det.

Inlösningspriset per andel skall för varje andelsägare vara lika med nettovärdet per andel — med avdrag för eventuell inlösningskostnad — beräknat i enlighet med regel 19 vid den tidpunkt omedelbart före eller efter det att begäran om inlösen har kommit aktiefonden tillhanda som tillsynsmyndigheten bestämmer.

Betalning skall ske så snart som möjligt, dock inte senare än 5—30 dagar efter det att begäran om inlösen kom aktiefonden tillhanda.

Betalning skall ske kontant i den valuta i vilken aktiefondens tillgångar är värderade, om inte tillsynsmyndigheten uttryckligen har medgivit att vederlaget får vara värdepapper ur portföljen. Förutsättning för ett sådant medgivande är att myndigheten har funnit inlösen på detta sätt vara skälig och inte medföra skada vare sig för den som begär inlösen eller för övriga andelsägare.

Regel 27: Uppskov med inlösningsrätten

Inlösen eller erläggande av inlösningspriset får inte uppskjutas annat än om sådana särskilda förhållanden föreligger, som i synnerhet medför att det inte är rimligen genomförbart att värdera eller avyttra fondens tillgångar och om tillsynsmyndigheten i etableringslandet har medgivit att uppskov får ske.

Regel 28: Utdelning

En aktiefonds avkastning och realiserade kapitalvinster skall delas ut till andelsägarna i enlighet med bestämmelserna i prospektet. Ej realiserade kapitalvinster får inte delas ut.

Regel 29: Utgivande av warrants och andra bevis om framtida rätt att förvärva andelar

En aktiefond får inte ge ut warrants eller andra bevis om rätt att i framtiden förvärva andelar i fonden.

Regel 30: Delgivning

Intill dess — och så länge som — en aktiefonds andelar offentligen utbjuds till försäljning i ett medlemsland, där fonden inte är etablerad,

skall fonden utse och bibehålla ett ombud i landet, som kan motta stämning och delgivning av andra handlingar för fonden eller dess fondlednings- eller försäljningsföretags räkning. Ombudet skall godkännas av tillsynsmyndigheten i ifrågavarande land.

E. Minimikrav i fråga om marknadsföring

Regel 31: Annonser och annat reklamtryck

Reklam för en aktiefonds andelar får ske endast under förutsättning att andelarna får säljas offentligt i landet i fråga och att reklamen utformas i enlighet med de bestämmelser som har utfärdats av den lokala tillsynsmyndigheten. Denna myndighet bör tillse att reklamen inte är oriktig, vilseledande eller oansvarig och får dessutom föreskriva villkor för reklamens utformning och innehåll samt det sätt på vilket den skall ske.

Regel 32: Försäljare

Den som i ett medlemsland säljer andelar i en aktiefond skall ha godtagbara yrkesmässiga kvalifikationer.

Regel 33: Återgång av köp

Försäljning genom hembesök får endast ske om köparen har rätt att frånträda köpet under en tid av minst sju dagar efter det att han har undertecknat en handling som visar hans avsikt att ingå köp.

Vid ett sådant frånträdande skall köparen ha rätt till återbäring av

a) varje provision eller annan försäljningsavgift till fulla beloppet; och

b) ett belopp motsvarande andelarnas nettovärde vid tiden för köpet, vid tiden för frånträdandet eller vid den tidpunkt då anmälan om frånträdandet kom aktiefonden tillhanda, beroende på vad tillsynsmyndigheten i det land där försäljningen ägde rum har bestämt.

F. Föreskrifter om tillämpningen av dessa regler

Regel 34: Offentlig tillsyn

Tillsynsmyndigheten i varje medlemsland bör tillse att den offentliga tillsynen i landet är utformad så att den säkerställer att aktiefonder som är etablerade i landet efterlever reglerna i denna rapport.

Tillsynsmyndigheten i varje medlemsland där en utländsk aktiefond säljer andelar får utöva offentlig tillsyn över fonden i fråga.

Regel 35: Samråd mellan tillsynsmyndigheter

Tillsynsmyndigheterna i medlemsländerna bör samråda i syfte att

a) få till stånd en tillämpning av dessa regler;

b) se till att full klarhet råder om de metoder som varje medlemsland använder för att genomföra reglerna.

Rådets rekommendation rörande standardregler för aktiefonders verksamhet

Rådet erinrar om artikel 5 (b) i konventionen den 14 december 1960 angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling;

erinrar om den rapport som kapitalmarknadskommittén har avgivit den 11 mars 1972 angående standardregler för aktiefonder; och

beaktar att ett allmänt iakttagande av de principer som återspeglas och av de minimikrav som uppställs i de i den nämnda rapporten föreslagna standardreglerna för aktiefonder (härefter kallad standardreglerna) skulle förbättra skyddet för dem som investerar, underlätta en balanserad utveckling av verksamheten inom detta område och sålunda bidra till såväl nationellt som internationellt förbättrade förhållanden på kapitalmarknaderna.

På förslag av kapitalmarknadskommittén

I. REKOMMENDERAR rådet medlemsländerna

1. att, i den mån det är erforderligt, göra en översyn av sin gällande lagstiftning eller andra bestämmelser om aktiefonders verksamhet med beaktande av standardreglerna samt att beakta dessa när ny lagstiftning eller nya bestämmelser på detta område förbereds;

2. att, inom ramen för sin lagstiftning, vid bedömning av ansökningar om tillstånd att inom landet offentligt sälja andelar i utländska aktiefonder lägga särskild vikt vid att dessa aktiefonders verksamhet står i överensstämmelse med standardreglerna.

II. UPPDRAR rådet åt kapitalmarknadskommittén att göra en översyn av genomförandet av denna rekommendation och lämna en redogörelse härom till rådet före utgången av år 1973.

Bilaga 4

De remitterade förslagen

**1 Förslag till
Aktiefondslag**

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser**1 §** I denna lag förstås med

1. *aktiefond*, en huvudsakligen av aktier eller andra värdepapper bestående fond, som uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten och som äges av dem som tillskjutit kapital,
2. *aktiefondsverksamhet*, förvaltning av aktiefond samt försäljning och inlösen av andelar i fonden,
3. *fondbolag*, aktiebolag som får utöva aktiefondsverksamhet,
4. *förvaringsbank*, bank som förvarar tillgångarna i aktiefond samt mottager inbetalningar och ombesörjer utbetalningar som avser fonden.

2 § Aktiefondsverksamhet får ej utövas här i riket av annan än svenskt fondbolag.**3 §** Verksamhet, varigenom allmänheten erbjudes att delta i förvärf av värdepapper för deltagarnas gemensamma räkning och som ej är aktiefondsverksamhet, får utövas endast av aktiebolag eller ekonomisk förening och om erbjudandet avser rätt att teckna aktie i bolaget eller andel i föreningen.

Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan medge undantag från första stycket, om särskilda skäl föreligger.

Fondbolag**4 §** För fondbolag gäller, om annat ej följer av denna lag, vad om aktiebolag i allmänhet är föreskrivet.

I fondbolags bolagsordning skall intagas förbehåll enligt 2 § andra stycket lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

5 § Fondbolag står under tillsyn av bankinspektionen.**6 §** Fondbolags aktiekapital skall vara minst 250 000 kronor, om värdet av den eller de aktiefonder som bolaget förvaltar sammanlagt uppgår till högst 50 miljoner kronor, och minst 500 000 kronor, om värdet är högre.

Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan, om särskilda skäl föreligger, medge undantag från första stycket.

Aktiekapitalet skall vara till fullo inbetalt innan fondbolaget börjar aktiefondsverksamhet.

Fondbolag är befriat från skyldighet att avsätta vinstmedel enligt 72 § 1 mom. första stycket lagen (1944: 705) om aktiebolag.

7 § Fondbolags styrelse skall bestå av minst fem ledamöter.

Av styrelseledamöterna utser fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem en ledamot för varje påbörjat tretal ledamöter. Kan ledamot ej utses på detta sätt, utses ledamoten av länsstyrelsen i det län där fondbolagets styrelse har sitt säte. För ledamot, som avses i detta stycke, skall suppleant utses.

Vad i denna lag sägs om styrelseledamot äger motsvarande tillämpning på styrelsesuppleant.

8 § Den som i fondbolag är

1. styrelseledamot,
2. verkställande eller vice verkställande direktör,
3. revisor eller revisorssuppleant,
4. chef för bolagets bokföring eller medelsförvaltning, eller
5. innehavare av annan ledande befattning

får ej förvärva värdepapper från aktiefond som bolaget förvaltar eller sälja värdepapper till sådan fond.

Styrelsen eller verkställande direktören skall skriftligen meddela den som innehar befattning som avses i första stycket 4 eller 5 att denne omfattas av förbudet i första stycket.

Bestämmelserna i första stycket gäller även make till sådan person eller omyndigt barn som står under hans vårdnad. Har någon i denna paragraf nämnd person eller flera av dem tillsammans sådan väsentlig ekonomisk gemenskap med annan juridisk person än fondbolaget som grundas på andelsrätt eller därmed jämförligt ekonomiskt intresse gäller första stycket även den juridiska personen, om befattningshavare som avses i första stycket har väsentligt inflytande över den juridiska personens verksamhet.

Styrelseledamot som avses i 7 § andra stycket får ej äga aktier i fondbolaget eller vara anställd hos detta eller hos förvaringsbank för aktiefond som bolaget förvaltar. Han får ej heller vara styrelseledamot i annat fondbolag eller i sådan förvaringsbank.

Aktiefond

9 § Aktiefond består av de värdepapper och medel som tillföres fonden, avkastning av sådan egendom samt ur denna härflytande rättigheter.

Aktiefond skall ha beteckning varigenom den tydligt kan skiljas från andra aktiefonder.

10 § Aktiefond kan ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller söka, kära eller svara inför domstol eller annan myndighet.

11 § Egendom som ingår i aktiefond får ej tagas i mät.

Fondandelsägare svarar ej för förpliktelse som avser fonden.

12 § För aktiefond skall finnas fondbestämmelser, vilka upprättas av det fondbolag som skall förvalta fonden.

Fondbestämmelserna skall ange

1. aktiefonden, fondbolaget och förvaringsbanken,
2. antalet eller lägsta och högsta antalet ledamöter och suppleanter i fondbolagets styrelse samt hur och för vilken tid de utses,
3. de allmänna riktlinjerna för placering av fondmedlen med angivande av huruvida och i vilken omfattning fonden skall bestå av utländska värdepapper,
4. föreskrifter om fondandelsbevis eller, om sådana bevis ej utfärdas, om register över innehav av fondandelar,
5. huruvida utdelning till fondandelsägarna skall ske och, om utdelning skall ske, grunderna och sättet för denna,
6. grunderna för beräkning av fondandelsvärdet,
7. de högsta tillägg till eller avdrag från fondandelsvärdet som får göras vid bestämmande av försäljnings- eller inlösningspris för fondandel,
8. grunderna för den ersättning fondbolaget och förvaringsbanken får ta ut ur fonden för sin befattning med denna,
9. villkoren för försäljning och inlösen av fondandelar,
10. räkenskapsår för fondbolaget och fonden,
11. när och var offentliggörande skall ske av försäljnings- och inlösningspris för fondandel samt av kvartalsredogörelser för fonden och årsberättelser för fondbolaget och fonden.

13 § Bankinspektionen prövar fråga om fastställelse av fondbestämmelser för aktiefond. Strider bestämmelserna mot lag eller annan författning eller är de oskäligen för fondandelsägarna, skall fastställelse vägras.

Beslutar fondbolag om ändring av fondbestämmelse, skall beslutet underställas bankinspektionen. Är ändring befogad och är den föreslagna bestämmelsen skälig för fondandelsägarna, skall inspektionen godkänna beslutet. Bestämmelsen i dess nya lydelse får ej tillämpas förrän tre månader förflutit från dagen för godkännande av beslutet, om inspektionen ej medger kortare tidsfrist. Beslutet skall offentliggöras av fondbolaget på sätt inspektionen bestämmer.

Fondbolags verksamhet

14 § Aktiebolag får utöva aktiefondsverksamhet och annan verksamhet som äger samband därmed endast efter särskilt tillstånd.

Fondbolag får ej utöva annan verksamhet än sådan som avses i första stycket.

Flera fondbolag får ej samtidigt utöva aktiefondsverksamhet beträffande samma fond.

15 § Bankinspektionen prövar fråga om tillstånd enligt 14 § första stycket.

Tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet får meddelas endast om

1. aktiebolaget registrerats,
2. fondbestämmelser fastställts för den eller de aktiefonder som bolaget avser att förvalta,
3. bolaget är lämpligt att utöva verksamheten.

Tillstånd enligt andra stycket meddelas särskilt beträffande varje aktiefond.

16 § Bankinspektionen kan återkalla tillstånd som meddelats enligt 14 § första stycket, om

1. fondbolaget förlorat över en tredjedel av aktiekapitalet och bristen ej blivit fylld inom tre månader efter det den blev känd, eller
2. fondbolaget genom överträdelse av denna lag eller uppenbart åsidosättande av fondandelsägares intresse eller på annat sätt visat sig olämpligt att utöva verksamheten.

17 § Fondbolag företräder fondandelsägarna i frågor som rör aktiefonden.

Vid förvaltning av aktiefond skall fondbolaget handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

Vid förvaltningen beslutar fondbolaget över den egendom som ingår i fonden samt utövar de rättigheter som härflyter ur egendomen. I fråga om rösträtt för aktier i fonden beslutar dock de i 7 § andra stycket avsedda ledamöterna med bindande verkan för bolaget. Beslut om utövande av rösträtt fattas på styrelsesammanträde. Skall rösträtt utövas, får ej annat än för särskilt fall uppdragas åt annan att utöva rösträtten, varjämte noggranna anvisningar för röstningen skall utfärdas.

Fondbolaget handlar vid förvaltningen i eget namn och skall därvid ange fondens beteckning.

18 § Fondbolag får ej omhänderha egendom som ingår i aktiefond. Medel, som inflyter vid försäljningen av fondandelar, får dock mottagas av bolaget men skall utan dröjsmål överföras till förvaringsbanken.

19 § Medel som tillföres aktiefond skall så snart det anses lämpligt placeras i värdepapper, i den mån behov av likvida medel icke föreligger.

Fondbolag får till aktiefond förvärva endast följande slag av värdepapper, nämligen

1. svenska aktier, obligationer och andra värdepapper som noteras vid Stockholms fondbörs eller på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer,

2. utländska aktier, obligationer och andra värdepapper, om förvärv av sådana får ske enligt fondbestämmelserna och värdepapperen är föremål för notering och handel vid fondbörs eller eljest under betryggande förhållanden,

3. aktier, obligationer och andra värdepapper som utbjödes till försäljning under sådana förhållanden att sannolika skäl finnes för antagande att de inom ett år från förvärvet kommer att inregistreras vid fondbörs eller noteras på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer,

4. bevis om rätt att teckna eller erhålla aktier eller andra värdepapper som avses i 1—3,

5. skattkammarväxlar.

Har värdepapper som förvärvats enligt andra stycket 3 ej inregistrerats eller noterats inom ett år från förvärvet, skall de avyttras så snart det lämpligen kan ske.

Fondbolag får ej till aktiefond förvärva aktier i bolaget eller fondandel i fonden.

20 § Fondbolag får ej till aktiefond förvärva värdepapper över det vid tillfället gällande marknadsvärdet eller från aktiefond avyttra värdepapper under sådant värde, om ej särskilda skäl föreligger.

21 § Fondbolag skall tillse att aktiefond får en med hänsyn till intresset av riskspridning lämplig sammansättning av värdepapper.

Fondbolaget får ej till fonden mot vederlag förvärva värdepapper med samme utfärdare i sådan omfattning att värdet av de värdepapper i fonden som utfärdats av denne genom förvärvet kommer att överstiga tio procent av fondens värde. Föreligger särskilda skäl, kan bankinspektionen medge att procenttalet överskrides.

Utan hinder av andra stycket får vid emission aktier, konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning förvärfas på grund av fondens tidigare aktieinnehav. Sådana aktier eller skuldebrev skall dock avyttras så snart det lämpligen kan ske och senast ett år efter förvärvet, om värdepapperen ej vid något tillfälle under ettårsperioden kunnat inrymmas inom de gränser som avses i andra stycket. Om särskilda skäl föreligger, kan bankinspektionen medge uppskov med avyttringen.

22 § I aktiefond får ej ingå mer än fem procent av röstvärdet för samtliga aktier i ett och samma aktiebolag. Om ett fondbolag förvaltar flera fonder, gäller vad nu sagts det sammanlagda aktieinnehavet i fonderna.

23 § Fondbolag får besluta om utbetalning av medel som ingår i aktiefond endast för

1. förvärv av värdepapper till fonden,
2. utdelning till fondandelsägarna,
3. inlösen av fondandelar,
4. fondbolagets kostnader för försäljning och inlösen av fondandelar samt ersättning för bolagets förvaltning av fonden,
5. skatter, avgifter eller andra förpliktelser som avser fonden.

24 § Fondbolag får ej utan bankinspektionens tillstånd upptaga lån i aktiefondsverksamheten eller pantsätta egendom som ingår i aktiefond.

Bankinspektionen kan, om särskilda skäl föreligger, medge att lån får upptagas eller att pantsättning får ske för viss tid, högst ett år, och intill visst belopp, högst tjugo procent av värdet av den egendom som ingår i fonden. Inspektionen kan medge förlängning av nämnda tid.

25 § För sin förvaltning av aktiefond har fondbolag rätt till ersättning ur fonden enligt grunder som anges i fondbestämmelserna.

Förvaringsbank

26 § För aktiefond skall finnas en förvaringsbank. Banken utses av det fondbolag som förvaltar fonden. Om särskilda skäl föreligger, kan bankinspektionen medge att flera förvaringsbanker utses för samma fond.

Förvaringsbank skall vara svenskt bankinstitut, nämligen bankaktiebolag, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserelesen.

27 § Värdepapper som ingår i aktiefond skall nedsättas i öppet förvar hos förvaringsbank. Banken skall omedelbart på räkning sätta in medel som inflyter i aktiefondsverksamheten.

Ingår utländska värdepapper i fonden, får förvaringsbank låta lämpligt utländskt förvaringsinstitut omhänderha dem. Anmälan därom skall göras till bankinspektionen.

28 § Förvaringsbank omhänderhar utfärdade men icke försålda fondandelsbevis samt bevis som inlösts eller utbytts men ej makulerats. Inlösta eller utbytta bevis skall makuleras, om de ej skall ges ut på nytt.

29 § Förvaringsbank får betala ut medel från räkning, som avses i 27 § första stycket, endast om fondbolaget beslutat det och om utbetalningen avser ändamål som anges i 23 §.

Har fondbolag beslutat om utbetalning och vägrar förvaringsbanken att verkställa den, skall bolaget underställa frågan bankinspektionens prövning.

Utan hinder av första stycket får förvaringsbank för sitt omhänderhavande av aktiefond tillgodogöra sig ersättning ur fonden enligt de grunder som anges i fondbestämmelserna.

Fondandel och fondandelsbevis m. m.

30 § Andelarna i en aktiefond skall vara lika stora och medföra lika rätt till den egendom som ingår i fonden.

Värdet av en fondandel är aktiefondens värde delat med antalet utelöpande fondandelar. Fondens värde beräknas genom att från tillgångarna avdrages de skulder som avser fonden, inbegripet framtida skatteskulder, om sådana skall beaktas enligt fondbestämmelserna. Värdepapper som ingår i fonden värderas med ledning av gällande marknadsvärde. Det åligger fondbolag att fortlöpande beräkna fondandelsvärdet.

I den mån det är tillåtet enligt fondbestämmelserna får

1. vid försäljning av fondandel tillägg till värdet av andelen göras med försäljningskostnader och kostnader vid inköp av värdepapper till fonden,

2. vid inlösen av fondandel avdrag från värdet av andelen göras med kostnader för inlösningsförfarandet och för försäljning av värdepapper från fonden.

31 § Fondbolag skall utfärda fondandelsbevis till varje fondandelsägare eller föra register över innehav av andelar i fonden.

32 § Fondandelsbevis skall ställas till innehavaren eller till viss man eller order och ange

1. aktiefondens beteckning, fondbolaget och förvaringsbanken,
2. nummer eller annan beteckning för fondandelsbeviset,
3. det antal fondandelar som beviset avser,
4. hur inlösen, pantsättning och överlåtelse av fondandel skall ske,
5. var fondbestämmelser, kvartalsredogörelser och årsberättelser för fonden kan erhållas.

Fondandelsbevis skall undertecknas av fondbolaget eller på dess vägnar av annan enligt bolagets uppdrag. Namnteckning av styrelseledamot eller firmatecknare får återges genom tryckning eller på liknande sätt.

33 § I fråga om fondandelsbevis gäller, om annat ej följer av denna lag eller fondbestämmelserna, i tillämpliga delar vad i lagen (1936: 81) om skuldebrev föreskrives om löpande skuldebrev. Härvid är den som innehar fondandelsbevis ställt till viss man eller order och enligt fondbolagets påskrift på beviset anges vara ägare till fondandel som beviset avser likställd med den som enligt 13 § andra stycket nämnda lag förmodas äga rätt att göra skuldebrevet gällande. Påskrift på beviset skall göras endast om innehavaren styrker sitt förvärv av fondandel som beviset avser.

Om utdelningskuponger till fondandelsbevis finns bestämmelser i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev.

34 § Fondbolag, som är skyldigt att föra register enligt 31 §, skall lämna fondandelsägare skriftlig bekräftelse på att hans fondandelsinnehav registrerats samt upplysningar i de hänseenden som anges i 32 § första stycket 1, 4 och 5.

På uppdrag av fondbolag och efter bankinspektionens medgivande får annan än bolaget föra register enligt 31 § och fullgöra uppgifter som har samband därmed.

35 § Begär fondandelsägare inlösen av fondandel, skall inlösen ske omedelbart med medel ur aktiefonden, såvida annat ej följer av andra stycket. Om förvaringsbank förvaltar fonden, gäller dock 40 § första stycket.

Behöver medel för inlösen anskaffas genom försäljning av värdepapper, skall försäljningen ske så snart som möjligt och senast fem börsdagar efter det inlösen begärdes hos fondbolaget. Inlösen skall ske så snart försäljningslikvid influtit. Kan det antagas att inlösen skulle väsentligt missgynna övriga fondandelsägares intressen, får bolaget efter anmälan till bankinspektionen överskrida femdagarsfristen.

Begäran om inlösen får återkallas endast om fondbolaget medger det.

Redovisning

36 § Fondbolag skall för varje kalenderkvartal senast en månad efter utgången av kvartalet avge kvartalsredogörelse för aktiefond som bolaget förvaltar. Redogörelsen skall innehålla uppgifter av väsentlig betydelse för fondverksamheten samt för viss dag under redovisningsperioden utvisa

1. antal och slag av värdepapper,
2. värdet av de olika slagen av värdepapper,
3. medel som inestår på bankräkning,
4. skulder som belöper på fonden,
5. antalet utelöpande fondandelar,
6. värdet vid inlösen av en fondandel efter avdrag för kostnader enligt 30 § tredje stycket 2.

37 § För varje räkenskapsår skall fondbolag senast två månader efter räkenskapsårets utgång avge årsberättelse för aktiefond som bolaget förvaltar. I berättelsen skall anges

1. uppgifter som skall lämnas i kvartalsredogörelse,
2. den under året uppkomna avkastningen av fondegendomen,
3. kostnader som under året belöpt på fonden,
4. utdelning under året på fondandelarna,
5. övriga förhållanden av betydelse för bedömande av fondens ställning.

Vid årsberättelse skall fogas de fondbestämmelser som gäller för fonden.

38 § Årsberättelse får ersätta kvartalsredogörelse som skulle ha avgetts samtidigt eller inom två månader före årsberättelsen.

Kvartalsredogörelse och årsberättelse skall så snart det kan ske hållas tillgängliga hos fondbolaget samt på de platser i övrigt som anges i fondbestämmelserna.

Upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet

39 § Fondbolags aktiefondsverksamhet skall upphöra, om

1. bankinspektionen återkallat bolagets tillstånd att utöva verksamheten,
2. bolaget trätt i likvidation på grund av föreskrift i lag eller föresatts i konkurs,
3. bolaget beslutat överlåta aktiefondsverksamheten till annat fondbolag eller
4. bolaget beslutat överlåta fondförvaltningen till förvaringsbank.

Upphör aktiefondsverksamhet enligt första stycket 1 eller 2 skall förvaringsbank omedelbart övertaga fondförvaltningen.

Har fondbolag beslutat överlåta aktiefondsverksamhet enligt första stycket 3 eller 4, får bolaget ej upphöra med verksamheten tidigare än tre månader efter det att bolaget enligt 41 § kungjort att överlåtelse skall ske. Verksamheten får överlåtas till annat fondbolag först efter bankinspektionens medgivande.

Fondbolag får besluta att träda i likvidation i annat fall än som avses i första stycket 2 först sedan bolagets aktiefondsverksamhet upphört.

40 § Under den tid förvaringsbank förvaltar aktiefond får fondandelar ej säljas eller inlösas.

Sedan förvaringsbanken övertagit fondförvaltningen skall banken överlåta denna till annat fondbolag eller upplösa fonden. Förvaltningen får överlåtas till annat fondbolag först efter bankinspektionens medgivande.

Skall aktiefond upplösas, åligger det förvaringsbanken att, så snart det lämpligen kan ske, sälja de värdepapper som ingår i fonden. Influtna medel skall tillföras räkning som avses i 27 § första stycket. Sedan försäljningen slutförts och skulder som åvilar fonden betalats eller medel avsatts därtill, skall banken utskifta de behållna tillgångarna till fondandelsägarna.

41 § Kungörelse om att fondbolags aktiefondsverksamhet skall överlåtas till annat fondbolag eller om att förvaltningen av aktiefond övergår till förvaringsbank skall genom det överlåtande bolagets försorg in-

föras i allmänna tidningarna och i tidning inom den ort där bolagets styrelse har sitt säte samt hållas tillgänglig hos bolaget och på förvaringsbankens bankkontor.

I fall som avses i 39 § första stycket 1, 2 och 4 skall kungörelsen upptaga erinran om innehållet i 40 § första och andra styckena.

I fall som avses i 39 § första stycket 3 och 4 skall i kungörelsen anges den tidpunkt då fondbolagets aktiefondsverksamhet upphör.

42 § Har förvaringsbank träffat överenskommelse om överlåtelse av förvaltning av aktiefond till annat fondbolag eller beslutat att upplösa fonden, skall banken omedelbart utfärda kungörelse därom i den ordning som sägs i 41 § första stycket. Om fonden skall upplösas, skall kungörelsen upptaga erinran om innehållet i 40 § tredje stycket. Förvaringsbanken skall i samma ordning kungöra när och på vilket sätt utskiftat belopp hålles tillgängligt för lyftning.

43 § Har fondandelsägare ej inom fem år efter det att medel, som utskiftats enligt 40 § tredje stycket, först blivit tillgängliga för lyftning anmält sig för att lyfta vad han erhållit vid skiftet, har han förlorat sin rätt därtill. Sådana medel samt restbelopp, som vid skiftet ej kunnat fördelas på samtliga fondandelsägare, tillfaller allmänna arvsfonden.

44 § Har förvaltning av aktiefond övergått från fondbolag till förvaringsbank, skall banken med avseende på förvaltningen anses ha trätt i bolagets ställe. Har aktiefondsverksamhet överlåtits till annat fondbolag, skall detta bolag med avseende på verksamheten anses ha trätt i det tidigare fondbolagets ställe.

45 § Förvaringsbank har rätt till ersättning ur aktiefond för sin förvaltning enligt 39, 40 och 42 §§. Ersättningens belopp skall godkännas av bankinspektionen.

Tillsyn

46 § Vid utövande av tillsyn över fondbolag skall bankinspektionen med uppmärksamhet följa bolagets verksamhet, i den mån det behövs för kännedom om de förhållanden som kan inverka på säkerheten för bolaget och aktiefond, som bolaget förvaltar, eller eljest är av betydelse för en sund utveckling av aktiefondsverksamheten.

Vid meddelande av föreskrift eller förbud i samband med tillsynen kan bankinspektionen förelägga vite.

Närmare föreskrifter för tillsynen meddelas av Kungl. Maj:t.

47 § Till bestridande av kostnaden för bankinspektionens tillsynsverksamhet skall fondbolag årligen erlägga bidrag.

Närmare föreskrifter om bidragets storlek och om dess fastställande och erläggande meddelas av Kungl. Maj:t.

Besvär

48 § Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Kungl. Maj:t genom besvär. Inspektionens beslut länder omedelbart till efterrättelse.

Skadestånd

49 § Har skada uppkommit för fondandelsägare genom att fondbolag överträtt denna lag eller fondbestämmelse, skall bolaget ersätta skadan.

Vad i första stycket sägs om fondbolag äger motsvarande tillämpning på förvaringsbank.

Straffbestämmelser

50 § Till böter eller fängelse i högst ett år dömes den som uppsåtligt eller av oaktsamhet

1. här i riket utövar aktiefondsverksamhet eller verksamhet som avses i 3 § första stycket eller 14 § första stycket utan att vara berättigad därtill,

2. bryter mot 8 § första, tredje eller fjärde stycket, eller

3. meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i kvartalsredogörelse enligt 36 § eller årsberättelse enligt 37 § eller i handling som ingivits eller upplysning som lämnats till bankinspektionen, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken.

I ringa fall dömes ej till ansvar.

51 § Den som överträtt vitesförbud som meddelats enligt 46 § andra stycket får ej dömas till straff för gärning som omfattas av förbudet.

Ikraftträdandebestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

2. Den som vid ikraftträdandet av denna lag utövar verksamhet som avses i lagen får utan hinder av lagens bestämmelser fortsätta verksamheten till utgången av år 1976 och skall från och med ikraftträdandet stå under tillsyn av bankinspektionen. Bestämmelserna i 46—48 §§ gäller därvid i tillämpliga delar.

3. Skall fondbolag övertaga verksamhet som avses i denna lag och som utövats före lagens ikraftträdande, gäller lagen i tillämpliga delar. Har övertagande skett, får andelsbevis, som utgivits av den som tidigare förvaltat fonden, behållas utan hinder av att bevisen ej uppfyller föreskrifterna i 32 §. Bevisen gäller därvid som fondandelsbevis i lagens mening. Är andelsbevis ställda till viss man skall de efter verksamhetens övertagande anses vara ställda till viss man eller order.

4. Har den som vid lagens ikraftträdande utövar verksamhet enligt 2, ej senast vid utgången av år 1976 överlåtit verksamheten till fondbolag eller ansökt om tillstånd enligt denna lag, skall verksamheten upphöra och förvaltningen av fondeegendomen övergå till bankinstitut som bankinspektionen utser. Därvid gäller i tillämpliga delar vad i lagen föreskrives om förvaringsbanks övertagande av fondförvaltning. Har ansökan om tillstånd ingetts före utgången av år 1976, får verksamheten därefter utövas utan tillstånd till dess ansöknings slutligt prövats.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Härigenom förordnas att 2 och 18 §§ lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Svenskt handelsbolag, vari finnes bolagsman för vilken de i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom gälla, svenskt aktiebolag, vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller svensk ekonomisk förening må ej här i riket förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, utan att Konungen för särskilt fall givit bolaget eller föreningen tillstånd därtill.

Samma lag vare i fråga om svenskt aktiebolag vars aktiebrev skola vara ställda till viss man, om icke i bolagsordningen intagits förbehåll som nedan sägs. Genom sådant förbehåll skall, där det ej innefattar strängare föreskrifter, bestämmas att allenast viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av bolagets aktier eller, om aktier med olika röstvärde finnas, allenast så många aktier, att de vid varje tid motsvara viss del, mindre än två femtedelar, av hela aktiekapitalet och tillika röstetalet för dem utgör viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av röstetalet för bolagets samtliga aktier, må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag i vars

Samma lag vare i fråga om svenskt aktiebolag vars aktiebrev skola vara ställda till viss man, om icke i bolagsordningen intagits förbehåll som nedan sägs. Genom sådant förbehåll skall, där det ej innefattar strängare föreskrifter, bestämmas att allenast viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av bolagets aktier eller, om aktier med olika röstvärde finnas, allenast så många aktier, att de vid varje tid motsvara viss del, mindre än två femtedelar, av hela aktiekapitalet och tillika röstetalet för dem utgör viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av röstetalet för bolagets samtliga aktier, må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag i vars

¹ Senaste lydelse 1973: 307.

Nuvarande lydelse

bolagsordning ej intagits förbehåll som nu är sagt; dock att utan hinder av förbehållet aktier må förvärvas av svenskt bolag eller svensk förening som avses i 18 §.

Föreslagen lydelse

bolagsordning ej intagits förbehåll som nu är sagt; dock att utan hinder av förbehållet aktier må förvärvas till aktiefond enligt aktiefondslagen (1974: 000) eller av svenskt bolag eller svensk förening som avses i 18 §.

Ändring av bolagsordning, i vad den innefattar förbehåll, varom i andra stycket är stadgat, må ej vidtagas utan medgivande av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer. Sådant medgivande skall ej lämnas om det strider mot väsentligt allmänt intresse att bolagets aktier förvärvas av rättssubjekt för vilket de i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom gälla.

18 §²

De i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom, rörelse eller del av rörelse, inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet skola ej tillämpas på förvärv genom bodelning, arv, testamente eller fusion enligt 174 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

De i denna lag föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom, rörelse eller del av rörelse, inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet skola ej tillämpas på förvärv genom bodelning, arv, testamente eller fusion enligt 174 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag. *Lagen utgör ej hinder för förvärv av fondandel enligt aktiefondslagen (1974: 000).*

Vad denna lag innehåller om inskränkning i rätten för bolag eller förening att förvärva fast egendom, rörelse eller del av rörelse, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, så ock att förvärva aktier i vissa bolag skall, såvitt angår svenskt bolag eller svensk förening, icke tillämpas i avseende å

a) bankaktiebolag, järnkontoret, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit, försäkringsbolag, sjukka, understödsförening eller annan försäkringsförening, aktiebolag eller förening, som erhållit statslån från egnahemslåncfonden eller sambruksförening;

b) förening med huvudsakligt ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna; eller

c) förening som utgör sammanslutning av föreningar, vilka äro undantagna från lagens tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

² Senaste lydelse 1973: 307. Paragrafen föreslås ändrad även genom prop. 1974: 18.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev

Härigenom förordnas att 24 § lagen (1936: 81) om skuldebrev skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

24 §

Äro utdelningskuponger utfärdade till aktiebrev, tillkomme kuponghavare att, mot kupongens överlämnande, uppbära utdelningen, ändå att han ej är aktieägare. Så snart beslut om utdelning fattats, skall, under förutsättning av aktierättens giltighet, å kupongen tillämpas vad om skuldebrev till innehavaren är stadgat; dock att kupong som finnes hava förvärvats i samband med aktiebrevet skall anses allenast såsom tillbehör till detta. Vad i bolagsordningen må vara stadgat angående kuponger lände kuponghavaren till efterrättelse.

Finnes kupong hava, utan samband med aktiebrevet, överlåtits till kuponghavaren innan utdelningen beslutits, gälla ej vad i 14 och 15 §§ är stadgat.

Föreslagen lydelse

Äro utdelningskuponger utfärdade till aktiebrev eller *fondandelsbevis enligt aktiefondslagen (1974: 000)*, tillkomme kuponghavare att, mot kupongens överlämnande, uppbära utdelningen, ändå att han ej är aktieägare eller *fondandelsägare*. Så snart beslut om utdelning fattats, skall, under förutsättning av aktierättens eller *fondandelsrättens* giltighet, å kupongen tillämpas vad om skuldebrev till innehavaren är stadgat; dock att kupong som finnes hava förvärvats i samband med aktiebrevet eller *fondandelsbeviset* skall anses allenast såsom tillbehör till detta. Vad i bolagsordningen för *aktiebolag eller fondbestämmelserna för aktiefond* må vara stadgat angående kuponger lände kuponghavaren till efterrättelse.

Finnes kupong hava, utan samband med aktiebrevet eller *fondandelsbeviset*, överlåtits till kuponghavaren innan utdelningen beslutits, gälla ej vad i 14 och 15 §§ är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas att i lagen (1944: 705) om aktiebolag skall införas en ny paragraf, 39 a §, av nedan angivna lydelse.

39 a § I fråga om aktie, som ingår i aktiefond enligt aktiefondslagen (1974: 000), skall i aktiebrev och i aktieboken i stället för fondandelsägarna införas det fondbolag, som förvaltar fonden, jämte fondens beteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering

Härigenom förordnas att 8 § lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Aktiebok föres med maskin för automatisk databehandling eller på annat liknande sätt.

I aktieboken upptages, om ej annat följer av 16 §, aktieägarna med uppgift om personnummer eller annat identifieringsnummer och postadress. För varje ägare anges det antal aktier som han äger av olika slag och aktiebrevs ordningsnummer. Fångets beskaffenhet behöver ej anmärkas i aktieboken.

I aktieboken upptages, om ej annat följer av 16 § *denna lag eller 39 a § lagen (1944: 705) om aktiebolag*, aktieägarna med uppgift om personnummer eller annat identifieringsnummer och postadress. För varje ägare anges det antal aktier som han äger av olika slag och aktiebrevs ordningsnummer. Fångets beskaffenhet behöver ej anmärkas i aktieboken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 21 mars 1974.

Närvarande: justitierådet CONRADI, f. d. regeringsrådet ÖHMAN, regeringsrådet PAULSSON, justitierådet FREDLUND.

Enligt lagrådet den 8 mars 1974 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 18 januari 1974, har Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skall inhämtas över upprättade förslag till

1. aktiefondslag,
2. lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev,
4. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
5. lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har den 18 februari—den 8 mars 1974 inför lagrådet föredragits av departementssekreteraren Birgit Warholm och hovrättsassessorn Lars Hedberg.

Lagförslagen föranleder följande yttranden inom lagrådet.

Förslaget till aktiefondslag**1 §**

Conradi, Öhman:

I fråga om äganderätten till de i aktiefonden ingående värdepappere torde man i stort sett ha att välja mellan tre möjligheter: antingen att låta äganderätten tillkomma fondbolaget, varvid aktiefonden skall förvaltas som en särskild förmögenhetsmassa, eller att betrakta aktiefonden som en särskild juridisk person — närmast av stiftelses natur — som förvaltas av fondbolaget, eller att låta äganderätten tillkomma andelsägarna. Däremot kan man knappast lämna äganderätsfrågan, även om den är av huvudsakligen formell natur, alldeles därhän. För behandlingen av tveksamma tolkningsfall kan det nog vara bra att ha en i lagen angiven ståndpunkt beträffande äganderätten att falla tillbaka på; därtill kommer att det i svensk rätt hittills blott i rena undantagsfall torde ha förekommit att man godtagit att det kan finnas egendom, som inte är föremål för någons äganderätt. — Vilket av de tre

angivna alternativen i fråga om äganderättssubjekt som skall väljas synes i praktiken, med hänsyn till den detaljerade reglering av befogenheterna som skett i lagen, inte spela stor roll. Den naturligaste lösningen hade kanske varit att, såsom aktiebolagsutredningen förordat, konstruera aktiefonden som en särskild juridisk person, en s. k. anknuten stiftelse, förvaltd av fondbolaget. När emellertid nu departementschefen, efter förebild av en i tysk rätt upptagen konstruktion, har valt att beteckna andelsägarna som ägare till fonden vill vi inte motsätta oss denna lösning. En viss förebild till den valda konstruktionen finns i 9 § lagen (1931: 110) om upplagshus och upplagsbevis. — För tydlighetens skull bör i ett andra stycke i paragrafen anges, att lagen (1904: 48 s. 1) om samäganderätt icke är tillämplig på delägarskap i fonden.

Särskilt med hänsyn till 3 § måste i definitionen av aktiefondsverksamhet ingå, att endast av fondbolag bedriven verksamhet av hithörande slag är att anse som aktiefondsverksamhet. Det föreslås därför, att ordningsföljden mellan punkterna 2 och 3 i texten — som efter tillkomsten av det nyss föreslagna andra stycket blir att beteckna som paragrafens första stycke — kastas om och att punkterna ges följande lydelse:

”2. *fondbolag*, aktiebolag som fått tillstånd att förvalta aktiefond samt försälja och inlösa andelar i fonden,

3. *aktiefondsverksamhet*, sådan av fondbolag bedriven verksamhet som nu nämnts,”

3 §

Conradi, Öhman:

För att bestämmelsen i första stycket skall få någon mening måste uttrycket ”deltaga i förvärv av värdepapper för deltagarnas gemensamma räkning” antagas innefatta även det fallet att förvärvet av värdepapperen, med begagnande av insatserna, skall göras av ett investmentföretag, som äger värdepapperen, under det att investerarnas rätt i detta fall inskränker sig till en andelsrätt i investmentföretaget. Något språkligt hinder mot att ge det citerade uttrycket denna vidsträckta innebörd kan dock knappast anses föreligga.

I samma stycke bör den redaktionella ändringen vidtas att ordet ”om” utbytes mot ”blott i den formen att”.

1—3 §§

Paulsson, Fredlund:

Såsom antytts i remissprotokollet, kan en lagstiftning om aktiefonder fungera på tillfredsställande sätt utan att den behöver innehålla någon

bestämmelse om äganderätten till de förmögenhetsobjekt som ingår i fonden. En sådan bestämmelse har likväl upptagits i det remitterade förslaget. Av definitionen i 1 § framgår sålunda, att äganderätten till de aktier och andra tillgångar som ingår i en aktiefond skall tillkomma fondandelsägarna. Termen äganderätt torde här vara avsedd som en samlingsbeteckning på de befogenheter som i kraft av lagens övriga regler skall tillkomma fondandelsägare.

Enligt förslaget saknar emellertid fondandelsägarna en stor del av de befogenheter som brukar anses ingå i äganderätten. Fondandelsägarna äger sålunda inte samfällt utfå, sälja eller på något annat sätt disponera över den egendom som ingår i fonden. De kan ej i aktiebok bli antecknade som ägare till aktier i fondens värdepappersportfölj eller själva utöva rösträtt för aktierna. Avsikten får trots avsaknaden av uttrycklig regel i ämnet antagas vara, att inte heller den enskilde fondandelsägarrens andel i fondens samlade tillgångar eller i visst till fonden hörande förmögenhetsobjekt skall kunna säljas eller eljest disponeras av honom. Det får därför också antagas, att andel i sådana tillgångar ej skall kunna tagas i mät för fondandelsägarrens gäld eller ingå i hans konkurs. Fastän bestämmelse härom saknas, är det sannolikt åsyftat, att en fondandelsägare inte med stöd av samäganderättslagen skall kunna framtvinga, att samäganderättsförhållandet rörande fondens egendom upplöses genom egendomens försäljning. Det sagda får vara tillräckligt för att åskådliggöra, att den rätt som enligt förslaget skall tillkomma fondandelsägarna inte i gängse juridisk mening är en äganderätt till de i fonden ingående förmögenhetsobjekten. Av förslagets utformning framgår, att det i stället är fråga om en på visst sätt skyddad rätt till andel i fondens nettovärde eller behållning (se särskilt 30 § andra stycket och 40 § tredje stycket). Det är i klarhetens intresse av vikt, att lagstiftaren inte använder en vedertagen juridisk term för att beteckna något annat än som brukar avses med termen. En bestämmelse, som skulle kunna tagas till intäkt för att lagstiftaren betraktar en rätt till andel i en för sig förvaltd egendomsmassas nettovärde såsom identisk med äganderätten till själva de i egendomsmassan ingående förmögenhetsobjekten, kan ge upphov till betänkliga missförstånd särskilt på associationsrättens område.

Investmentbolags värdepappersportfölj tillskapas vanligen genom kapitaltillskott från allmänheten, vilka sker såsom betalning för aktier i bolaget. Med bestämmelsen i 1 § om fondandelsägarnas äganderätt till egendomen i en aktiefond torde även avses att avgränsa aktiefondsverksamhet från annan liknande verksamhet, t. ex. investmentbolags verksamhet. Om den föreslagna lagen under uttrycket äganderätt inbegriper rätt till andel i behållning, som förvaltningen av en genom kapitaltillskott från allmänheten bildad egendomsmassa har gett till resultat, kommer emellertid vid lagens tillämpning exempelvis även investmentbolagens verksamhet att falla under begreppet aktiefondsverksam-

het (jfr vissa uttalanden i remissprotokollet, enligt vilka aktieägare tänkes ha någon slags äganderätt till bolagsegendomen). Såväl fondandelsägare som aktieägare har nämligen rätt till andel i sådan behållning. Denna andelsrätt kan därför inte, även om den kallas äganderätt, användas som särskiljande kännetecken på aktiefondsverksamhet. Vad som skiljer aktiefondsverksamhet från närliggande verksamhetsformer, t. ex. invest-
mentbolags verksamhet, är i stället att egendom i aktiefond skall förvaltas av ett särskilt rättssubjekt skild från dess förmögenhet och annan egendom som subjektet förvaltar.

Särskilt med hänsyn till vad ovan anförts bör de inledande bestämmelserna i den föreslagna lagen omarbetas främst i syfte att utmönstra den obehövliga och föga klarläggande bestämmelsen om äganderätten till egendom i aktiefond. Det är vidare önskvärt att kravet på tillstånd för rätt att utöva aktiefondsverksamhet bringas till klarare uttryck än som skett i 2 § sammanställd med 1 §. Av de inledande bestämmelserna i den föreslagna lagen bör framgå, att aktiefondsverksamhet kräver obligatorisk medverkan av förvaringsbank. Förslagsvis kan 1—3 §§ i förslaget erhålla följande lydelse:

”1 § Verksamhet med ändamål att förvalta aktier och andra värdepapper, som anskaffats genom att från allmänheten tillskjutits kapital mot rätt till andel i verksamhetens behållning, får här i riket utövas endast av företag, som enligt denna lag äger bedriva aktiefondsverksamhet, samt av aktiebolag eller ekonomisk förening under förutsättning att kapitaltillskotten från allmänheten skett som betalning för aktier i bolaget eller andelar i föreningen.

Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan medge undantag från första stycket, om särskilda skäl föreligger.

2 § I denna lag förstås med

1. *aktiefond*, en genom kapitaltillskott från allmänheten uppkommen, huvudsakligen av aktier och andra värdepapper bestående fond, som förvaltas av ett särskilt förvaltningsorgan skild från dess förmögenhet och annan egendom organet förvaltar,

2. *aktiefondsverksamhet*, förvaltning av aktiefond samt försäljning och inlösen av andelar i fonden.

3 § Aktiefondsverksamhet får ej här i riket utövas av annan än den som fått tillstånd därtill enligt denna lag. Endast svenskt aktiebolag kan erhålla sådant tillstånd. Bolag som fått tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet kallas fondbolag.

För aktiefond skall finnas förvaringsbank med uppgift att förvara tillgångarna i fonden samt mottaga inbetalningar och ombesörja utbetalningar som avser fonden.”

Om detta förslag godtages, bör vissa därmed sammanhängande änd-

ringar vidtagas i andra delar av de remitterade förslagen. Sålunda måste 14 § i förevarande lagförslag utformas på det sätt som framgår av lagrådets yttrande under nämnda paragraf. Vidare bör 26 § i nu behandlade lagförslag inledas med satsen "Förvaringsbank utses av det fondbolag som förvaltar fonden." Orden "till den egendom som ingår i fonden" i 30 § första stycket förevarande lagförslag bör utgå. Därjämte bör — under förutsättning tillika att lagrådets förslag till ändrad lydelse av 14 § godkännes — punkterna 1 och 2 i 50 § nu ifrågavarande lagförslag sammanföras till en punkt med lydelsen "1. bryter mot 1 §, 8 § första, tredje eller fjärde stycket eller 14 § andra stycket eller" samt punkten 3 i samma paragraf erhålla ändrad nummerbeteckning. Orden "i stället för fondandelsägarna" i den föreslagna 39 a § lagen om aktiefondbolag bör utgå. Slutligen bör förslaget till lag om ändring i lagen om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. i sin helhet utgå.

I detta sammanhang må tilläggas att fondandelsrätten inte bör vara föremål för preskription på annat sätt än att, såsom föreslagits i 43 § aktiefondslagen, rätten att efter upplösning av fonden utbekomma utskiftat belopp av praktiska skäl bör vara begränsad till viss tid. Om fondandelsägarnas rätt, såsom vi föreslagit, inte betecknas som äganderätt till egendomen i fonden kan, för undvikande av missförstånd, i den föreslagna aktiefondslagen uttryckligen föreskrivas, att fondandelsrätt ej är föremål för preskription i vidare mån än som framgår av 43 § i lagen. En sådan bestämmelse kan lämpligen införas i 30 § första stycket i den föreslagna aktiefondslagen.

13 §

Lagrådet:

Enligt förslaget krävs inte någon medverkan från fondandelsägarnas sida för att ändra fondbestämmelserna. Såsom departementschefen berört, är det säkerligen förenat med stora svårigheter att praktiskt ordna en sådan medverkan. Ändring av mera centrala fondbestämmelser, t. ex. placerings- och utdelningsbestämmelser, kan naturligtvis lätt rubba de förutsättningar som fondandelsägarna utgått ifrån, när de placerade kapital i fonden. Mot bakgrunden av nu angivna förhållanden måste bankinspektionen uppenbarligen framgå med viss försiktighet, när det gäller att godkänna ändring av viktigare fondbestämmelser. Har någon av fondandelsägarnas representanter i fondbolagets styrelse motsatt sig ändring av sådan bestämmelse, bör bankinspektionen inte godkänna ändringen, med mindre synnerliga skäl därtill föreligger.

I specialmotiveringen till förevarande paragraf framhålles, att bankinspektionens fastställelse av fondbestämmelser skall föreligga, innan inspektionen meddelar tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet beträf-

fande fonden. För att fondbestämmelser skall kunna fastställas fordras enligt första stycket i förevarande paragraf jämfört med 12 § bl. a. att fondbestämmelserna innehåller uppgift om fondbolaget, vilket förutsätter att tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet meddelats när fondbestämmelserna fastställs. Beslut om tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet och om fastställelse av fondbestämmelser torde med hänsyn härtill få meddelas samtidigt.

14 §

Lagrådet:

Förevarande paragraf reglerar delvis samma sak som redan reglerats i 1 och 2 §§. Främst för att undvika denna partiella dubblyr bör 14 § få följande lydelse:

”Tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet meddelas av bankinspektionen.

Fondbolag får ej driva annan verksamhet än aktiefondsverksamhet. Bolaget får dock utöva verksamhet som äger samband med aktiefondsverksamheten, om bankinspektionen lämnat tillstånd därtill.

Flera fondbolag får ej samtidigt utöva aktiefondsverksamhet beträffande samma fond.”

Godtages detta förslag, bör första stycket i 15 § utgå samt orden ”14 § första stycket” i 50 § punkt 1 ersättas av orden ”14 § andra stycket”.

15 §

Lagrådet:

Beträffande denna paragraf torde få hänvisas till vad lagrådet anfört under 14 §.

17 §

Lagrådet:

Denna paragraf innehåller i tredje stycket vissa bestämmelser om rösträtt för aktier i fonden. Enligt lagrummet skall de i 7 § andra stycket avsedda styrelseledamöterna, dvs. de ledamöter som kan sägas direkt representera fondandelsägarna, besluta i fråga om sådan rösträtt med bindande verkan för bolaget, och vidare skall gälla att beslut om utövande av rösträtt skall fattas på styrelsesammanträde. Från formell synpunkt synes det lämpligare att uttrycka det sakliga innehållet så, att i lagrummet anges att i styrelsens beslut rörande rösträtt för aktier i fonden deltar endast de i 7 § andra stycket avsedda ledamöterna. Vidare torde generellt böra gälla — oavsett hur röstningen skall ske — att beslut i fråga om utövande av rösträtt skall fattas för varje särskilt

fall. Slutligen synes bestämmelserna i lagrummet om att noggranna anvisningar för röstningen skall utfärdas böra hänföras endast till sådana fall då röstningen skall uppdragas åt annan än styrelseledamot eller verkställande direktören i bolaget.

Härjämte bör vissa redaktionella jämkningar göras i första och andra styckena, vilka därvid lämpligen torde böra sammanföras till ett stycke. Förslagsvis synes förevarande paragraf kunna få följande lydelse:

”I frågor som rör aktiefonden företrädes fondandelsägarna av fondbolaget, som vid förvaltningen av fonden skall handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse.

Vid förvaltningen beslutar fondbolaget över den egendom som ingår i fonden samt utövar de rättigheter som härflyter ur egendomen. I styrelsens beslut rörande rösträtt för aktier i fonden deltagar endast de i 7 § andra stycket avsedda ledamöterna. Beslut i fråga om utövande av rösträtten skall fattas för varje särskilt fall. Noggranna anvisningar för röstningen skall meddelas, om denna skall uppdragas åt annan än styrelseledamot eller verkställande direktören i bolaget.

Fondbolaget handlar vid förvaltningen i eget namn och skall därvid ange fondens beteckning.”

26 §

Paulsson, Fredlund:

Det erinras om vad vi vid 1—3 §§ föreslagit beträffande förevarande paragraf.

30 §

Paulsson, Fredlund:

Det erinras om vad vi vid 1—3 §§ föreslagit beträffande förevarande paragraf.

32 §

Lagrådet:

Det hänvisas till vad som kommer att anföras under 33 §.

33 §

Lagrådet:

Fondandelsbevis är i förslaget avsett som ett omsättningspapper. Dylikt bevis kan antagas i många fall komma att förvärvas av personer utan någon mera ingående förtrogenhet med värdepapper. Mot denna bakgrund framstår det som önskvärt, att reglerna om fondandelsbevisets

rättsliga karaktär inte blir alltför komplicerade. Eftersom fondandelsbevis enligt 32 § i förslaget skall vara ställt till innehavaren eller till viss man eller order, torde man i det praktiska livet komma att utgå från att vanliga regler om löpande värdepapper är tillämpliga på fondandelsbevis. I förslaget har också till utgångspunkt för regleringen av fondandelsbevisets rättsliga karaktär tagits, att skuldebrevslagens regler om löpande skuldebrev i tillämpliga delar skall gälla för fondandelsbevis. Samtidigt medger emellertid förevarande paragraf utan någon egentlig begränsning, att reglerna om löpande värdepapper sättes ur tillämpning genom fondbestämmelser. I den mån så skulle ske, kunde olägenheter för omsättningen uppkomma, helst som fondandelsbevis enligt förslaget inte behöver innehålla någon uppgift om huruvida eller i vilka hänseenden reglerna om löpande värdepapper satts ur funktion genom fondbestämmelser. Med hänsyn härtill synes övervägande skäl tala för att lagen inte generellt medger att undantag göres från reglerna om löpande värdepapper. Den i förslaget upptagna rätten att genom fondbestämmelser sätta nämnda regler ur tillämpning lär ha tillkommit närmast för att bereda fondbolag möjlighet att i fonder, som lämnar utdelning till andelsägarna, använda kuponglösa fondandelsbevis och betala utdelning med ledning av ett register efter mönster av lagen om förenklad aktiehantering. Möjligheten att genom fondbestämmelser göra undantag från reglerna om löpande värdepapper torde åtminstone tills vidare böra begränsas till nu angivna fall. Vid regleringen av detta fall kan bestämmelserna i 3 § sista stycket, 22 och 23 §§ lagen om förenklad aktiehantering lämpligen tjäna till ledning.

På grund härav föreslås, att orden "eller fondbestämmelserna" i första stycket första punkten av förevarande paragraf utgår och att bestämmelser av följande innehåll införes såsom ett tredje stycke i paragrafen: "Utfärdas fondandelsbevis utan utdelningskuponger och innehåller fondbestämmelserna föreskrift att den som i fondbolagets register över innehav av fondandelar är antecknad såsom ägare av fondandel är behörig att uppbära på andelen belöpande utdelning, skall betalning av utdelning till denne anses giltig, även om han saknade rätt till utdelningen. Vad nu sagts gäller dock ej, om fondbolaget hade kännedom om att utdelningen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktksamhet som efter omständigheterna skäligen bort iakttagas eller om mottagaren var i konkurs eller omyndig."

Godtages detta förslag, bör i 32 § första stycket förslagsvis såsom punkt 5 införas orden "i förekommande fall, innehållet i sådan föreskrift i fondbestämmelserna som avses i 33 § tredje stycket" samt den i förslaget upptagna punkten 5 i nämnda lagrum erhålla ändrad nummerbeteckning.

Bestämmelser som motsvarar första stycket andra och tredje punkterna har för aktiebrevs vidkommande föreslagits av aktiebolagsutredning-

en i dess betänkande SOU 1971: 15. Detta betänkande har remissbehandlats men ännu inte föranlett lagstiftning. Även om det nu saknas anledning antaga att aktiebolagsutredningens förslag i denna del inte skulle komma att genomföras, kan det knappast vara lämpligt att i praktiken föregripa den vidare behandlingen av förslaget genom att för fondandelsbevisens del införa de tänkta reglerna. På grund av det anförda hemställer lagrådet, att första stycket andra och tredje punkterna i förevarande paragraf utgår. Spörsmålet bör övervägas på nytt i samband med genomförande av aktiebolagsutredningens förslag.

35 §

Lagrådet:

Enligt förevarande paragraf äger fondandelsägare rätt att på begäran få fondandel inlöst. Inlösen skall ske omedelbart, såvida inte medel för inlösen behöver anskaffas genom försäljning av värdepapper i fonden, i vilket fall inlösen uppskjutes till dess likvid för försäljningen influtit.

Det är naturligt, att inlösningspriset för fondandelar beräknas efter det värde, som gäller vid den tidpunkt då likviden för sålda aktier influtit och sålunda inlösen sker. Detta synes böra komma till uttryck i lagtexten, förslagsvis genom att till tredje stycket fogas en bestämmelse av innehåll att inlösen skall ske efter det på inlösningsdagen gällande fondandelsvärdet. Med inlösningsdag bör därvid i andra styckets fall avses den dag fondbolaget beslutar utbetalning för ändamålet. Från fondandelsvärdet skall givetvis i förkommande fall göras sådant avdrag, som avses i 30 § tredje stycket 2. Någon uttrycklig bestämmelse härom torde icke erfordras om lagtexten ges den ovan föreslagna formuleringen.

39 §

Lagrådet:

I första stycket av förevarande paragraf föreskrives att fondbolags aktiefondsverksamhet skall upphöra när vissa närmare beskrivna situationer inträffar, nämligen (punkterna 1 och 2) när bolagets tillstånd att utöva verksamheten återkallats eller bolaget trätt i likvidation på grund av föreskrift i lag eller försatts i konkurs samt (punkterna 3 och 4) när bolaget beslutat överlåta aktiefondsverksamheten till annat fondbolag eller överlåtit fondförvaltningen till förvaringsbank. Enligt andra stycket skall fondförvaltningen omedelbart övertagas av förvaringsbank när aktiefondsverksamhet upphör enligt första stycket 1 eller 2. Har överlåtelse skett enligt första stycket 3 eller 4 får fondbolagets verksamhet enligt föreskrift i tredje stycket ej upphöra tidigare än tre månader efter det att överlåtelsen kungjorts på sätt anges i 41 §.

Avsikten med de föreslagna bestämmelserna torde vara att ge regler för förvaltningen av aktiefond för alla tänkbara fall, då fondbolag upphör med aktiefondsverksamhet. Meningen är uppenbarligen att fondförvaltningen skall övergå till förvaringsbank i samtliga situationer, när bolaget upphör med aktiefondsverksamhet, bortsett från det fall att verksamheten överlåtes till annat fondbolag. Detta framgår inte tydligt av lagtexten.

Med hänsyn härtill och då utformningen av paragrafen framstår som lagtekniskt mindre tillfredsställande även i andra hänseenden, föreslår lagrådet att paragrafen ges följande lydelse.

”Återkallar bankinspektionen tillstånd för fondbolag att utöva aktiefondsverksamhet eller träder bolaget i likvidation på grund av föreskrift i lag eller försättes bolaget i konkurs, skall bolagets fondförvaltning omedelbart övertagas av förvaringsbank.

Efter medgivande av bankinspektionen får fondbolag överlåta aktiefondsverksamhet till annat fondbolag. Vill fondbolag eljest upphöra med aktiefondsverksamhet och föreligger ej fall som avses i första stycket, skall fondförvaltningen övertagas av förvaringsbank vid den tidpunkt verksamheten upphör.

I fall som avses i andra stycket får fondbolag ej upphöra med aktiefondsverksamheten tidigare än tre månader efter det att de ändrade förhållandena kungjorts enligt 41 §.

Fondbolag får besluta att träda i likvidation i annat fall än som avses i första stycket först sedan bolagets aktiefondsverksamhet upphört.”

Av den avfattning lagrådet sålunda föreslår torde framgå att i de fall, som avses i första stycket, all fondförvaltning, som fondbolaget omhänderhar, skall övergå till förvaringsbank och att andra stycket är tillämpligt även när fondbolag vill upphöra med aktiefondsverksamhet endast beträffande någon eller några av flera fonder, som bolaget förvaltar. Detta torde överensstämma med innebörden av det remitterade förslaget.

40 §

Lagrådet:

I remissprotokollet förutsättes, att förvaringsbanken skall söka kallelse på okända borgenärer, innan aktiefond upplöses. Eftersom en aktiefond enligt förslaget saknar rättssubjektivitet och alltså ej kan ha några borgenärer, får det antagas, att den i protokollet åsyftade kallelsen skulle avse fondbolagets och möjligen även förvaringsbankens okända borgenärer. Det preklusionsförfarande, som institutet kallelse på okända borgenärer utgör, är närmare reglerat i 1862 års preskriptionsförord-

ning. I förordningen uppräknas de fall då institutet är tillämpligt. Upplösning av aktiefond kan ej inbegripas under något av dessa fall. Uppräkningen torde få anses uttömmande. I vart fall synes ej böra ifrågakomma att analogivis utsträcka institutets tillämplighet så, att upplösning av aktiefond skulle kunna leda till preklusion av borgenärs fordran mot fondbolag eller förvaringsbank. Vad nu sagts hindrar givetvis inte, att förvaringsbanken inför upplösningen av en aktiefond söker genom eget kungörelseförfarande utan preklusionseffekt skaffa sig klarhet om huruvida och i vad mån det förekommer skulder av beskaffenhet att böra i sista hand belasta fonden. Ett sådant tillvägagångssätt kan tvärtom vara lämpligt i somliga fall.

41 §

Lagrådet:

Kungörande, som avses i förevarande paragraf, skall enligt det remitterade förslaget ankomma på det fondbolag, vars förvaltning skall övergå till annan förvaltare. Detta synes naturligt när fondbolag frivilligt upphör med fondverksamhet, eftersom kungörelsen i sådant fall bildar utgångspunkt för bestämmande av den dag, då bolaget tidigast får upphöra med verksamheten. Är förändringen av fondförvaltningen däremot framtvingad av omständigheter, som anges i 39 § första stycket 1 eller 2 i det remitterade förslaget, torde det vara lämpligast att kungörandet får ankomma på förvaringsbanken, som ju, när kungörandet sker, regelmässigt redan övertagit förvaltningen. Lagrådet föreslår att lagtexten ändras i enlighet härmed.

Om lagrådets förslag till utformning av 39 § godtages, bör därjämte vissa redaktionella jämkningar vidtagas i förevarande paragraf. Denna föreslås få följande utformning:

”Kungörelse om att fondbolags aktiefondsverksamhet skall överlåtas eller om att förvaltningen av aktiefond övergår till förvaringsbank skall införas i allmänna tidningarna och i tidning inom den ort där bolagets styrelse har sitt säte samt hållas tillgänglig hos bolaget och på förvaringsbankens bankkontor. Kungörandet sker genom bolagets försorg i fall som avses i 39 § andra stycket och annars genom förvaringsbankens försorg.

Övergår förvaltningen av aktiefond till förvaringsbank, skall kungörelsen upptaga crinran om innehållet i 40 § första och andra styckena.

I fall som avses i 39 § andra stycket skall i kungörelsen anges den tidpunkt då fondbolagets aktiefondsverksamhet upphör.”

44 §

Lagrådet:

I specialmotiveringen till denna paragraf har departementschefen uttalat, att av bestämmelsen följer bl. a. att de förpliktelser som det tidigare fondbolaget inom de i lagen angivna gränserna haft att fullgöra för aktiefonds räkning skall övertagas och fullgöras av förvaringsbanken, såvitt gäller fondförvaltningen, eller av det övertagande fondbolaget. Efter orden innebär detta ett gäldenärsbyte utan medgivande av borgenären. Eftersom en sådan ordning inte rimligen kan godtagas, bör återgång ske till utredningens förslag i denna del som innebar att den nye förvaltaren (förvaringsbanken resp. det nya fondbolaget) svarar för de tidigare ingångna förpliktelserna bara med fondens medel och att den äldre förvaltaren härigenom inte i och för sig befrias från gäldsförpliktelsen.

Förslagsvis kan departementsförslagets bestämmelser i förevarande paragraf omformuleras på följande sätt: "Har förvaltning av aktiefond jämlikt 39 eller 40 § övergått från en förvaltare till annan, skall den nye förvaltaren ha att med anlitande av fondens medel fullgöra alla förpliktelser som den tidigare förvaltaren under iakttagande av bestämmelserna i denna lag ådragit sig för fondens räkning. I övrigt skall den nye förvaltaren med avseende på förvaltningens handhavande anses ha trätt i den förutvarandes ställe. Motsvarande skall gälla vid överlåtelse av aktiefondsverksamhet."

Av specialmotiveringen till förevarande paragraf framgår vidare, att avsikten är att förvaringsbank inte skall få utöva rösträtt för aktier i fonden. Detta är i och för sig en rimlig ståndpunkt, bl. a. därför att det inte finns representanter för fondandelsägarna i bankens styrelse. Emellertid behövs en uttrycklig bestämmelse därom i lagen. Det föreslås därför att som ett andra stycke av förevarande paragraf införes ett stadgande av innehåll att förvaringsbank icke får utöva rösträtt för aktier i fonden.

46 §

Lagrådet:

Förevarande paragraf innehåller allmänna bestämmelser om bankinspektionens tillsyn. Utredningens lagförslag upptog betydligt flera och mera detaljerade föreskrifter om tillsynen. Avsikten är, såsom framgår av specialmotiveringen, att dessa detaljregler i stället skall utfärdas av Kungl. Maj:t. I anslutning därtill uttalas i motiveringen, att i administrativ ordning bör bl. a. föreskrivas att bankinspektionen, såsom utredningen föreslagit, skall förordna en revisor för fondbolaget.

Det åsyftade förslaget av utredningen innebar att den av bankinspektionen förordnade revisorn skulle ha "att med övriga revisorer deltaga i

granskningen av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper”.

För revisionen inom fondbolag gäller de allmänna bestämmelserna i aktiebolagslagen. Där ges detaljerade föreskrifter om hur revisorer skall utses och om revisorernas skyldigheter och befogenheter m. m. Avvikelser från eller tillägg till aktiebolagslagens föreskrifter i detta hänseende kan inte meddelas i administrativ ordning. Vill man för den speciella typ av aktiebolag som fondbolaget utgör ha en särskild reglering i visst hänseende, bör denna ges i själva lagen. Denna princip är f. ö. redan fastslagen i 4 § första stycket förevarande lag, vilket lagrum stadgar att för fondbolag gäller, om annat ej följer av denna lag, vad om aktiebolag i allmänhet är föreskrivet.

Lämpligen kan en bestämmelse om bankinspektionens revisor få sin plats såsom ett tredje stycke i förevarande paragraf, varvid remissförelagets tredje stycke skulle bli paragrafens fjärde stycke.

49 §

Conradi, Öhman:

Paragrafen innehåller regler om skadeståndsskyldighet för fondbolag och förvaringsbank gentemot andelsägarna i fall då skada uppkommit genom överträdelse av förevarande lag eller fondbestämmelserna. I specialmotiveringen utgår departementschefen från att skadeståndslagen blir tillämplig i övriga skadefall, vilket i praktiken — eftersom man knappast kan tänka sig att skadan i hithörande situationer består i person- eller sakskada — innebär att skadeståndsskyldighet ej uppkommer i andra fall än då ledning eller personal hos fondbolaget eller banken gjort sig skyldig till brott. Departementschefen torde med andra ord förutsätta, att förhållandet mellan andelsägare å ena sidan samt fondbolaget och förvaringsbanken å den andra är av utomobligatorisk natur. Emellertid ligger det nära till hands att räkna med att avtalsrättsliga synpunkter här gör sig gällande, och de skall då beaktas jämlikt 1 § skadeståndslagen. Fondbolaget skulle med ett sådant resonemang betraktas som andelsägarnas uppdragstagare eller syssloman och förvaringsbanken anses som depositarie i förhållande till dem. Anlägges dylika avtalsrättsliga synpunkter, torde fondbolaget och förvaringsbanken ha att gentemot andelsägarna principiellt svara för fel och försummelser hos ledning och personal. — En komplettering av lagtexten för att fastslå rättsläget i denna del synes knappast erforderlig. Härvid bör beaktas att skadefall av nu förevarande slag lär bli ytterligt sällsynta.

Paulsson, Frédlund:

Departementschefens uppfattning att förhållandet mellan andelsägarna å ena sidan samt fondbolaget och förvaringsbanken å den andra är av utomobligatorisk natur torde inte vara riktig. Förhållandet torde i

stället få anses vara av kontraktsrättslig natur. Då någon åtagit sig att handha annans angelägenheter gäller regelmässigt den principen att han svarar för all skada som genom fel eller försummelse tillfogas hans medkontrahent. Det är naturligt att denna princip skall gälla även i fråga om skada, som orsakas fondandelsägare genom fel eller försummelse från fondbolags eller förvaringsbanks sida. Detta bör liksom skett i andra liknande fall komma till uttryck i lagen (jfr t. ex. 12 kap. 2 § och 18 kap. 4 § handelsbalken samt 17, 67 och 87 §§ kommissionslagen). Paragrafen kan då ges förslagsvis följande lydelse:

”Har skada uppkommit för fondandelsägare genom fel eller försummelse i fondbolags verksamhet, skall bolaget ersätta skadan.

Vad i första stycket sägs om fondbolag skall äga motsvarande tillämpning på förvaringsbank i fråga om dess verksamhet.”

Då överträdelse av aktiefondslagen eller fondbestämmelserna praktiskt taget alltid innefattar fel eller försummelse, erfordras ingen särskild regel om skadeståndsansvar vid sådan överträdelse.

50 §

Lagrådet:

I fråga om denna paragraf torde få hänvisas till vad som anförts under 14 §.

Paulsson, Fredlund:

Vi hänvisar därjämte till vad vi yttrat beträffande förevarande paragraf vid behandlingen av 1—3 §§.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Paulsson, Fredlund:

Det erinras om vad vi vid 1—3 §§ förslaget till aktiefondslag anförde beträffande förevarande lagförslag.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Paulsson, Fredlund:

Det erinras om vad vi vid 1—3 §§ förslaget till aktiefondslag anförde beträffande förevarande lagförslag.

Övriga lagförslag

Lagrådet:

Förslagen lämnas utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över finansärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 14 juni 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, HOLMQVIST, LUNDKVIST, GEIJER, LÖFBERG, CARLSSON, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, LEIJON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

1. aktiefondslag,
2. lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev,
4. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
5. lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har inte haft något att invända mot de grundläggande reglerna och den allmänna utformningen av aktiefondslagen i remissförslaget. Beträffande bestämmelsen i 1 § om äganderätten till fondeegendomen har dock delade meningar framförts. Två ledamöter vill inte motsätta sig den lösning av äganderättsfrågan som jag förordat, dvs. att investerarna är ägare till aktiefonden. De andra två ledamöterna anser däremot att bestämmelsen om äganderätten till fondeegendomen är obehövlig och föga klarläggande. Dessa ledamöter påpekar bl. a. att fondandelsägarna saknar en stor del av de befogenheter som brukar anses ingå i äganderätt och menar att investerarna i en aktiefond i stället har en på visst sätt skyddad rätt till andel i fondens nettovärde eller be-
hållning.

Som framgår av remissförslaget får den rätt som tillkommer investerarna i en aktiefond sitt innehåll genom de befogenheter som tilläggs investerarna med avseende på fonden. De inskränkningar i denna rätt som föreslås är visserligen i några avseenden av ingripande slag. Väsentligen är inskränkningarna emellertid betingade av rent praktiska skäl. Bl. a. gäller det den omständigheten att fondbolaget skall antecknas i aktieboken som ägare till aktier som ingår i aktiefonden. I och för sig skulle det inte föreligga något hinder mot att fondandelsägarna antecknas som ägare i aktieboken. Detta är emellertid inte någon lämplig praktisk lösning. Det är också av rent praktiska skäl som rösträtten för

aktierna i aktiefonden enligt remissförslaget inte skall utövas av andelsägarna själva utan av representanter för dem i fondbolagets styrelse. Jag vill vidare peka på den av mig föreslagna bestämmelsen i 40 § tredje stycket, enligt vilken vid en aktiefonds upplösning de behållna fondtillgångarna skall utskiftas till andelsägarna. Bestämmelsen skulle, om det bedömts vara en lämplig lösning, lika väl ha kunnat utformas så att andelsägarna i stället för pengar hade tillagts rätt att till sig få utskiftade i fonden liggande aktier och andra värdepapper. Det är inte uteslutet att bestämmelsen i en framtid kan komma att ändras så att utskiftning av värdepapper möjliggörs. En sådan utskiftning kunde medföra vissa fördelar, bl. a. genom att risken för kursrörelser på börsen på grund av försäljning av stora aktieposter från en sådan aktiefond minskades och genom att fonden kunde avvecklas på kortare tid. Ett förhållande, som enligt ett par lagrådsledamöters mening visar att investerarna endast har en rätt till andel i fondens behållning, skulle härigenom i stället ge vid handen att andelsrätten är en äganderätt. Det sagda visar enligt min uppfattning att ett alltför teoretiskt betraktelsesätt inte bör anläggas på frågan om äganderätten till fondeegendomen.

De andra två ledamöterna av lagrådet har framhållit att man knappast kan lämna äganderätsfrågan alldeles därhän, även om den är av huvudsakligen formell natur. Jag har samma uppfattning och vill bl. a. stryka under dessa ledamöters uttalande att det kan vara bra att ha en i lagen angiven ståndpunkt att falla tillbaka på vid behandlingen av tveksamma tolkningsfall. Som dessa ledamöter också påpekat har det i svensk rätt hittills blott i rena undantagsfall godtagits att det kan finnas egendom som inte är föremål för någons äganderätt. I utländsk lagstiftning om aktiefonder har man i allmänhet angett vem som skall anses vara ägare till fondeegendomen. Jag vill också framhålla att, om äganderätten tillades fondbolaget eller eventuellt förvaringsbanken, rätten skulle med i övrigt oförändrade regler till fondandelsägarnas skydd bli än mer urholkad än om den tillades fondandelsägarna. Jag vidhåller sålunda min uppfattning att äganderätten till fondeegendomen skall tillkomma fondandelsägarna och att detta skall komma till klart uttryck i lagen.

Jag har ingen erinran mot det av två lagrådsledamöter framförda förslaget att i förtydligande syfte i ett andra stycke i paragrafen ange att samäganderättslagen inte är tillämplig på delägarskap i aktiefond. De synpunkter som dessa ledamöter i övrigt anlagt på paragrafen kan enligt min mening enklast tillgodoses genom att i definitionen av aktiefondsverksamhet i andra punkten anges att med aktiefondsverksamhet förstås sådan förvaltning av aktiefond samt försäljning och inlösen av andelar i fonden som bedrivs av fondbolag.

Jag delar de synpunkter på tolkningen av 3 § som framförts av två ledamöter inom lagrådet. Uttrycket "deltaga i förvärv av värdepapper

för deltagarnas gemensamma räkning", som ganska nära ansluter till motsvarande stadgande i aktiefondsutredningens förslag, kan sålunda avse också t. ex. verksamhet, varigenom allmänheten erbjuds att delta i emission av aktier i ett investmentbolag.

Vad lagrådet anfört under 13 § om ändring av centrala fondbestämmelser föranleder ingen erinran från min sida. I fråga om lagrådets synpunkter på tidpunkten för fastställelse av fondbestämmelser anser jag det inte nödvändigt att fastställelsen sker samtidigt som tillstånd till aktiefondsverksamhet beträffande fonden meddelas. Gäller det ett fondbolag, som redan tidigare har tillstånd till aktiefondsverksamhet för en viss fond och som begär fastställelse av fondbestämmelser för en ny fond, föreligger självfallet inte hinder mot att ange fondbolaget i dessa fondbestämmelser och, om det skulle vara önskvärt, fastställa dem innan beslutet om verksamhetstillstånd meddelas. Men också i det fallet att stiftelsehandlingar godkänts enligt bestämmelserna i aktiebolagslagen för ett under bildning varande fondbolag, finns det enligt min mening inte något principiellt hinder mot att bankinspektionen — på villkor att uppgifterna om fondbolaget inte ändras — fastställer fondbestämmelser vid en tidigare tidpunkt än den då tillståndet till aktiefondsverksamhet ges. I normalfallet torde dock fastställelse och tillstånd meddelas samtidigt.

Jag ansluter mig till lagrådets synpunkter i fråga om 14 och 15 §§ och biträder i huvudsak den av lagrådet föreslagna utformningen av dessa paragrafer. Från redaktionell synpunkt finner jag det emellertid lämpligast att avsnittet inleds med de allmänna reglerna om verksamheten (14 §) och att därefter de bestämmelser som avser den tillståndsgivande myndigheten och förutsättningarna för tillstånd förs samman i 15 §.

Lagrådets förslag till utformning av 17 § innebär i allt väsentligt endast redaktionella ändringar. Den av mig förordade föreskriften att fondbolaget vid förvaltningen skall handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse är en av de centrala bestämmelserna i lagstiftningen och bör därför särskilt framhävas i lagtexten. Ett sammanförande av första och andra styckena anser jag därför mindre lämpligt. Jag biträder lagrådets förslag till omformulering av andra och tredje punkterna tredje stycket, dvs. att i styrelsens beslut rörande rösträtt för aktier i fonden deltar endast de i 7 § andra stycket avsedda ledamöterna. Vidare tillstyrker jag den av lagrådet föreslagna bestämmelsen att beslut i fråga om utövande av rösträtten skall fattas för varje särskilt fall. Beslut i fråga om utövande av rösträtt kan, som torde framgå av specialmotiveringen, innebära dels att rösträtt skall utövas, dels hur man skall rösta i det enskilda fallet, dels slutligen vem som skall fullgöra röstningen. Jag förordar därför en föreskrift att — om rösträtt skall utövas — noggranna anvisningar för röstningen skall an-

ges i styrelsens beslut. Någon anledning att härvid skilja på de fall då röstningen skall fullgöras av styrelseledamot eller verkställande direktör i fondbolaget resp. annan person föreligger inte enligt min mening. Att en sådan åtskillnad ej kommer till stånd anser jag vara en fördel, eftersom härigenom klarläggs styrelsens skyldighet att — om röstning skall ske — alltid ge noggranna anvisningar för röstningen oberoende av vem som skall företräda bolaget vid denna. Ett krav på att styrelsens beslut skall innehålla anvisningar för röstningen innebär vidare att generella fullmakter inte får utfärdas.

Jag kan i huvudsak instämma i vad lagrådet vid 33 § anfört om rätten för fondbolag att genom fondbestämmelserna göra undantag från reglerna om löpande värdepapper. Risker för att de av lagrådet antydda olägenheterna för omsättningen av fondandelsbevis skulle uppkomma genom sådana undantag kan visserligen i praktiken anses liten. Fondbolagen har nämligen själva ett stort intresse av att reglerna om fondandelsbevisen inte blir onödigt komplicerade och att omsättningen av bevisen underlättas. Därtill kommer att bankinspektionen givetvis bör tillse att fondbestämmelserna i detta som i andra avseenden utformas på ett tillfredsställande sätt, innan fastställelse meddelas. Jag kan emellertid acceptera att möjligheten att göra undantag från reglerna om löpande värdepapper tills vidare begränsas till det av lagrådet angivna fallet, dvs. att i aktiefonder, som lämnar utdelning till fondandelsägarna, använda kuponglösa fondandelsbevis och betala utdelning med ledning av ett register. Detta synes vara det f. n. enda praktiska fall där sådant undantag är sakligt motiverat.

Någon invändning i sak mot den särskilda legitimationsregeln i 33 § första stycket har inte anförts av lagrådet. Enligt min mening finns det i och för sig goda skäl att ha en sådan regel i fråga om fondandelsbevis. Jag kan emellertid dela lagrådets uppfattning att införande av en sådan regel i aktiefondslagen kan anstå tills vidare i avvaktan på den fortsatta behandlingen av motsvarande regler i fråga om aktiebrev i aktiebolagsutredningens förslag till ny aktiebolagslag. För att undvika problem med omsättningen av fondandelsbevis, ställda till viss man eller order, i samband med familjerättsliga fång torde det kunna förutsättas att fondbolag utan uttrycklig föreskrift medverkar till att t. ex. den som legitimerar sig som arvinge kan antecknas som ägare på fondandelsbeviset eller, i förekommande fall, i registret. Jag kan alltså godta lagrådets förslag till ändring i 33 § och därav följande ändring i 32 §.

I 34 § bör för tydlighets skull som ett nytt tredje stycke införas en bestämmelse med crinran om att i det fall register förs med hjälp av automatisk databehandling datalagen (1973: 289) dessutom gäller. Förs register över fondandelsinnehav med automatisk databehandling, blir det att anse som sådant register som avses i datalagen. Till följd härav

fordras datainspektionens tillstånd för sådant register. Inspektionen kan i samband med tillståndets meddelande ange de föreskrifter som behövs för att skyddet för personlig integritet skall tillgodoses. Tillståndet skall sökas av och meddelas för fondbolaget, som är ansvarigt för registret enligt datalagen även i det fall registerföringen uppdragits åt ett annat företag som tillhandahåller dataservice. Att sådant uppdrag är avsett att lämnas måste framgå av tillståndsansökningen. Datainspektionen har därvid att pröva om det kan ske med hänsyn till skyddet för personlig integritet. Det får förutsättas att bankinspektionen och datainspektionen på lämpligt sätt samråder i dessa frågor.

Jag biträder vad lagrådet har anfört i anslutning till 35 och 39—41 §§ och har ingen erinran i sak mot ändringsförslagen. I tydlighetens intresse bör dock i 35 § tredje stycket anges att avdrag för kostnader enligt 30 § tredje stycket 2 skall ske från det på inlösningsdagen gällande fondandelsvärdet.

Beträffande 44 § har lagrådet föreslagit en omformulering i syfte att genom lagtexten klargöra att ny förvaltare av aktiefond svarar för tidigare ingångna förpliktelser bara med fondens medel och att den äldre förvaltaren härigenom inte i och för sig befrias från gäldsförpliknelsen. Jag har inget att erinra mot förslaget i sak. Paragrafen bör dock enligt min mening utformas på delvis annat sätt än vad lagrådet föreslagit.

Jag ansluter mig till lagrådets förslag att i 46 § bör tas in en bestämmelse om att bankinspektionen skall utse en revisor för varje fondbolag. Till följd härav bör även 47 § kompletteras med en bestämmelse om att fondbolag är skyldigt utge ersättning till sådan revisor. Bankinspektionen bör vidare ha möjlighet att kalla fondbolagets styrelse till sammanträde. I inspektionens tillsynsbefogenheter ingår att anmoda bolagsstyrelsen att utfärda kallelse till extra bolagsstämma. För det fall att styrelsen inte efterkommer inspektionens begäran härom, bör inspektionen själv kunna utfärda sådan kallelse. Regler av detta innehåll och om rätt för inspektionens företrädare att närvara och delta i överläggningarna vid bolagsstämma eller nyss nämnt styrelsesammanträde bör lämpligen tas in i 46 § första stycket.

Jag kan instämma i vad två av lagrådets ledamöter vid 49 § anfört om att avtalsrättsliga synpunkter även kan göra sig gällande i fråga om skadeståndsskyldighet för fondbolag och förvaringsbank. I likhet med dessa ledamöter anser jag att en komplettering av lagtexten för att fastslå rättsläget i denna del ej är erforderlig.

I de delar som jag inte särskilt berört i det föregående biträder jag lagrådets synpunkter och förslag. Dessutom bör vissa redaktionella ändringar göras, delvis som följd av att riksdagen, sedan lagrådsremissen beslutats, antagit ny regeringsform.

Aktiefondsutredningen föreslår särskilda skattebestämmelser för ak-

tiefonder m. m. Jag har för avsikt att i höst föreslå Kungl. Maj:t att i proposition till riksdagen lägga fram förslag i dessa frågor.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. aktiefondslag,
2. lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev,
4. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
5. lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. aktiefondslag	3
2. lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.	13
3. lag om ändring i lagen (1936: 81) om skuldebrev	15
4. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	16
5. lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehante- ring	16
Utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 18 januari 1974	17
1 <i>Allmänt om företag för kollektiv investering</i>	19
1.1 Inledning	19
1.2 Slutna och öppna fonder	21
1.3 Placering av fondmedel	22
1.4 Vinstutdelning och s. k. tillväxtfonder	23
1.5 Leverageprincipen	23
1.6 Utländsk lagstiftning m. m.	23
1.7 Internationella rekommendationer m. m. angående kollektiv investeringsverksamhet	27
2 <i>Företag för kollektiv investering i Sverige</i>	29
2.1 Inledning	29
2.2 Investmentbolag	29
2.3 Aktiefonds företag	30
3 <i>Aktiefondsutredningen</i>	34
3.1 Behovet av lagstiftning om investmentföretag	34
3.2 Allmänna synpunkter på en lagstiftning	38
3.3 Lagstiftningens huvudfrågor	41
3.3.1 Lagens tillämpningsområde	41
3.3.2 Tillstånd och tillsynsmyndighet	43
3.3.3 Värdepappersfondföretagets juridiska form	44
3.3.4 Tillståndsvillkoren, m. m.	44
3.3.5 Inflytande för ägarna av fondandelsbevis	46
3.3.6 Fondbolagets åligganden	48
3.3.7 Värdepappersfondens ställning	50
3.3.8 Rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandels- ägare	52
3.3.9 Placering av värdepappersfonds medel	54
3.3.10 Förvaringsbank	58
3.3.11 Fondandel och fondandelsbevis	59
3.3.12 Redovisning	62
3.3.13 Övertagande av fondförvaltningen, m. m.	62
3.3.14 Tillsyn	64
3.3.15 Skadestånds- och straffbestämmelser	65
3.3.16 Övergångsbestämmelser	66
4 <i>Remissyttrandena</i>	66
4.1 Behovet av lagstiftning om investmentföretag	66

4.2 Allmänna synpunkter på en lagstiftning	69
4.3 Lagstiftningens huvudfrågor	73
4.3.1 Lagens tillämpningsområde	73
4.3.2 Tillstånd och tillsynsmyndighet	74
4.3.3 Värdepappersfondföretagets juridiska form	74
4.3.4 Tillståndsvillkoren, m. m.	74
4.3.5 Inflytande för ägarna av fondandelsbevis	75
4.3.6 Fondbolagets åligganden	76
4.3.7 Värdepappersfondens ställning	77
4.3.8 Rättsförhållandet mellan fondbolag och fondandels- ägare	80
4.3.9 Placering av värdepappersfonds medel	81
4.3.10 Förvaringsbank	84
4.3.11 Fondandel och fondandelsbevis	85
4.3.12 Redovisning	87
4.3.13 Övertagande av fondförvaltningen, m. m.	87
4.3.14 Tillsyn	88
4.3.15 Skadestånds- och straffbestämmelser	88
4.3.16 Övergångsbestämmelser	88
5 Departementschefen	88
5.1 Inledning	88
5.2 Behovet av lagstiftning om företag för kollektiva investeringar	91
5.3 Allmänna synpunkter på en lagstiftning	94
5.4 Lagstiftningens huvudfrågor	101
5.4.1 Inledning	101
5.4.2 Lagens tillämpningsområde	102
5.4.3 Fondbolags aktiekapital och styrelse, m. m.	105
5.4.4 Inflytande för fondandelsägarna	108
5.4.5 Aktiefondens ställning gentemot tredje man, m. m. ..	110
5.4.6 Fondbestämmelser	112
5.4.7 Tillstånd	115
5.4.8 Fondbolagets åligganden	117
5.4.9 Förvaringsbank	125
5.4.10 Fondandel och fondandelsbevis m. m.	127
5.4.11 Redovisning	133
5.4.12 Upphörande och överlåtelse av aktiefondsverksamhet	134
5.4.13 Tillsyn m. m.	135
5.4.14 Ikraftträdandebestämmelser	137
6 Upprättade lagförslag	138
7 Specialmotivering	138
7.1 Förslaget till aktiefondslag	138
7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.	192
7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om skuldebrev	193
7.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om aktiebolag	194
7.5 Förslaget till lag om ändring i lagen om förenklad aktiehan- tering	194
8 Hemställan	194
Bilaga 1 Aktiefondsutredningens förslag	196
Bilaga 2 Europeiska riktlinjer för aktiefonder	207
Bilaga 3 Standardregler för aktiefonders verksamhet	213

<i>Bilaga 4</i> De remitterade förslagen	220
1 Förslag till aktiefondslag	220
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.	230
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1936: 81) om skul- debrev	232
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1944: 705) om ak- tiebolag	233
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1970: 596) om för- enklad aktiehantering	233
Utdrag av lagrådets protokoll den 21 mars 1974	234
Utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 juni 1974	248